

**UŞAK İLİ ve ÇEVRESİNDE BULUNAN
GELENEKSEL KADIN ERKEK KIYAFETLERİ**

Büşra ÇEMBER

**Yüksek Lisans Tezi
Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı
Doç. Dr. Burak Muhammet GÖKLER
2025
Her Hakkı Saklıdır**

TC
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI

Büşra ÇEMBER

UŞAK İLİ ve ÇEVRESİNDE BULUNAN GELENEKSEL KADIN
ERKEK KIYAFETLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Burak Muhammet GÖKLER

ERZURUM – 2025

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Social Sciences

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "UŞAK İLİ ve ÇEVRESİNDE BULUNAN GELENEKSEL KADIN ERKEK KIYAFETLERİ" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

08.09.2025
Aslı ıslak imzalıdır
Büşra ÇEMBER

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılmaması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç.Dr. Burak Muhammet GÖKLER danışmanlığında Büşra ÇEMBER tarafından hazırlanan “**Uşak İli Ve Çevresinde Bulunan Geleneksel Kadın Erkek Kıyafetleri**” başlıklı çalışma 08/09/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Sanat Tarihi - Anabilim Dalı Sanat Tarihi Bilim Dalı'nda **Yüksek Lisans** tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı:	Dr. Öğr. Üyesi Zerrin KÖŞKLÜ <i>ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ</i>	e-imza
Jüri Üyesi (Danışman):	Doç.Dr. Burak Muhammet GÖKLER <i>ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ</i>	e-imza
Jüri Üyesi:	Dr. Öğr. Üyesi EYÜP POLAT <i>ERCİYES ÜNİVERSİTESİ</i>	e-imza

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylanm.

25/09/2025
Prof.Dr. Hanifi ŞAHİN
Enstitü Müdürü
e-imza

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR DİZİNİ	V
ÇİZİMLER DİZİNİ.....	VI
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	X
KARŞILAŞTIRMA FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	XVII
ÖNSÖZ.....	XXIII
GİRİŞ	1
I.ARAŞTIRMANIN AMACI- KAPSAMI VE ÖNEMİ	1
II. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	2
III. KONU HAKKINDA YAPILAN ARAŞTIRMA VE YAYINLAR.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

UŞAK İLİ COĞRAFİ KONUMU VE TARİHÇESİ

1.1. UŞAK İLİ COĞRAFİ KONUMU	7
1.2. UŞAK İLİ'NİN TARİHÇESİ.....	8

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK KİYAFET KÜLTÜRÜ

2.1. TÜRKLERDE KİYAFET KÜLTÜRÜNÜN GELİŞİMİ	13
2.2. İSLAMİYET SONRASI TÜRKLERDE GİYİM- KUŞAM ÖZELLİKLERİ .	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATALOG

3.1. KADIN KİYAFETLERİ	79
3.2. ERKEK KİYAFETLERİ	170

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

4.1. KADIN KİYAFETLERİ	185
4.2. DIŞA GIYİLENLER.....	198

4.3. BAŞA TAKILANLAR (BAŞLIKLAR).....	255
4.4. UŞAK YÖRESİ GELENEKSEL BAŞLIK TIPLERİ	255
4.5. KEMERLER	278
4.6. AYAKKABI VE TERLİK.....	287
4.7. ERKEK KİYAFETLERİ	291
SONUÇ.....	328
SÖZLÜK.....	333
KAYNAKÇA	337
EKLER.....	357
EK 1. TABLOLAR	357
ÖZGEÇMİŞ.....	359

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

UŞAK İLİ ve ÇEVRESİNDE BULUNAN GELENEKSEL KADIN ERKEK
KIYAFETLERİ

Büşra ÇEMBER

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Burak Muhammet GÖKLER

2025, 359 sayfa

Jüri: Doç. Dr. Burak Muhammet GÖKLER

Dr. Öğr. Üyesi Zerin KÖŞKLÜ

Dr. Öğr. Üyesi Eyüp POLAT

Anadolu'nun farklı bölgelerinde ilkim, coğrafya ve kültürel etkileşimlere bağlı olarak zengin ve özgün giyim gelenekleri gelişmiştir. Bu bağlamda Uşak İli ve çevresi de kendine özgü geleneksel kıyafet kültürüyle dikkat çekmektedir. Bu çalışmada, Uşak İl merkezinin yanı sıra, ilçe, belde ve köylerde kullanılan geleneksel kadın ve erkek kıyafetleri incelenmiştir. Araştırmanın ilk aşamasında konuya dair literatür taraması yapılmış, ardından hem müze koleksiyonları hem de yerel halktan toplanan veriler doğrultusunda kapsamlı bir envanter çalışması yürütülmüştür. Uşak Atatürk Evi Müzesi ve Uşak Belediyesi Kent Tarihi Müzesi'nde yer alan eserlerin yanı sıra, yöre halkına ait kıyafet örnekleri doğrudan gözlem ve sözlü kaynaklarla değerlendirilmiştir. Giysilerin kumaş, kesim, süsleme ve teknik özelliklerine dair detaylar belirlenmiş, ayrıca 1/10 ölçeğinde teknik, kalıp ve süsleme çizimleri hazırlanarak çalışmaya görsel ve teknik destek sağlanmıştır. Sahadan elde edilen bilgiler doğrultusunda kıyafetlerin günümüzdeki kullanım durumu, halk hafızasındaki yeri ve kültürel aktarım süreçleri analiz edilmiştir. Sonuç olarak, Uşak İli ve çevresine özgü geleneksel kıyafetlerin korunması, tanıtılması ve gelecek kuşaklara aktarılması adına çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Uşak, Geleneksel, Kadın, Erkek, Giyim-Kuşam

ABSTRACT**MASTER THESIS****TRADITIONAL FEMALE AND MALE COSTUMES IN AND AROUND UŞAK
PROVINCE****Büşra ÇEMBER****Advisor: Assoc. Prof. Dr. Burak Muhammet GÖKLER****2025, 359 sayfa****Jury: Assoc. Prof. Dr. Burak Muhammet GÖKLER****Assist. Prof. Dr. Zerin KÖŞKLÜ****Assist. Prof. Dr. Eyüp POLAT**

In various regions of Anatolia, rich and unique clothing traditions have developed in connection with climate, geography, and cultural interactions. In this context, the province of Uşak and its surroundings stand out with their distinctive traditional clothing culture. This study examines traditional women's and men's garments used not only in the city center of Uşak but also in its districts, towns, and villages. In the first stage of the research, a literature review on the subject was conducted, followed by a comprehensive inventory study based on data obtained from both museum collections and local inhabitants. In addition to the artifacts in the Uşak Atatürk House Museum and the Uşak Municipality City History Museum, clothing samples belonging to the local people were evaluated through direct observation and oral sources. Details regarding the fabric, cut, ornamentation, and technical features of the garments were identified, and 1/10 scale technical, pattern, and ornamentation drawings were prepared to provide visual and technical support for the study. Based on the information gathered from the field, the current usage status of the garments, their place in public memory, and processes of cultural transmission were analyzed. As a result, various recommendations were presented for the preservation, promotion, and transmission of Uşak's traditional garments to future generations.

Keywords: Uşak, Traditional, Women, Men, Clothing, Costume

KISALTMALAR DİZİNİ

C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Cm.	: Santimetre
E.T	: Erişim Tarihi
M Ö	: Milattan Önce
M S	: Milattan Sonra
Mad	: Madde
No	: Numara
Resim No	: Resim Numarası
s	: Sayfa
S	: Sayı
TDVİA	: Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

ÇİZİMLER DİZİNİ

Çizim 1. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İç Gömleğin Genel Çizimi.....	80
Çizim 2. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İç Gömleğin Detay Çizimi.....	81
Çizim 3. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İç Gömleğin Genel, Göğüs Dikiş ve Kol Süsleme Detay Çizimi.....	82
Çizim 4. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İç Yeleğin Ön Yüzeyi Genel ve Detay Çizimi.....	84
Çizim 5. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İç Yeleğin Ön Yüzeyi Genel ve Detay Çizimi.....	85
Çizim 6. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İki Etekli Kaftanın Genel ve Detay Çizimi.....	89
Çizim 7. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan Üç Etek Gelinliğin Önden Genel ve Detay Çizimi	90
Çizim 8. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan Elbisenin Genel ve Detay Çizimi	92
Çizim 9. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan Fes ve tepeliğin Genel ve Detay Çizimi	94
Çizim 10. Fes Üstüne Burgunun Genel ve Detay Çiz	95
Çizim 11. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan Al Yazmanın Genel ve Detay Çizimi	96
Çizim 12. Uşak Sivaslı İlçesi Selçikler Beldesi'nde Bulunan Serpil Tiryakioğlu'na Ait Bindallının Önden Detay Çizimi	99
Çizim 13. Uşak Sivaslı İlçesi Selçikler Beldesi'nde Bulunan Serpil Tiryakioğlu'na Ait Bindallının Arka Etek Genel ve Detay Çizimi.....	100
Çizim 14. Uşak Sivaslı İlçesi Selçikler Beldesi'nde Bulunan Serpil Tiryakioğlu'na Ait Olan Çeki Tipi Başlığın Önden Genel ve Detay Çizimi.....	101
Çizim 15. Uşak Sivaslı İlçesi Selçikler Beldesi'nde Bulunan Serpil Tiryakioğlu'na Ait Olan Kemerin Detay Çizimi	102
Çizim 16. Uşak Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi Ceylan T. Erdem'e Ait Olan Simli Nişanlılığın Önden Detay Çizimi	104

Çizim 17. Uşak Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi Fatma Pınarbaşı'na Ait Olan Çeki Tipi Başlığın (Alın Altın) Genel ve Detay Çizimi.....	105
Çizim 18. Uşak Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi Emine Mersin'e Ait Olan kemerin Genel ve Detay Çizimi.....	106
Çizim 19. Uşak Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi Emine Mersin'e Ait Olan kemerin Genel ve Detay Çizimi.....	107
Çizim 20. Uşak Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi Emine Mersin'e Ait Olan Çubuk Kutnunun Genel ve Detay Çizim.....	108
Çizim 21. Uşak Yöresinden Deniz Demirel'e Ait Olan İçliğin (Göynek) Yaka ve Etek Köşesi Süslemesi Genel ve Detay Çizimi.....	113
Çizim 22. Uşak Yöresinden Deniz Demirel'e Ait Şalvarın Genel Çizimi.....	114
Çizim 23. Deniz Demirel'e Ait Kaftanın Çizimi.....	115
Çizim 24. Uşak Yöresinden Deniz Demirel'e Ait Önlüğün Genel ve Detay Çizimi....	116
Çizim 25. Uşak Yöresinden Deniz Demirel'e Kemerin Genel ve Detay Çizimi	117
Çizim 26. Uşak Yöresinden Deniz Demirel'e Ait Başlığın Önden Detay Çizimi	118
Çizim 27. Uşak Merkez Atatürk Evi Müzesinde Sergilenen Cepkenin Genel Çizimi .	121
Çizim 28. Uşak Merkez Atatürk Evi Müzesinde Sergilenen Cepkenin Genel Çizimi .	122
Çizim 29. Uşak Merkez Atatürk Evi Müzesinde Sergilenen Bindallının Genel Çizimi	124
Çizim 30. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Cepken 'in Detay Çizimi	126
Çizim 31. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Cepken 'in Detay Çizimi	127
Çizim 32. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Zıbının Detay Çizimi	129
Çizim 33. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Çuha- Hırkanın Detay Çizimi	131
Çizim 34. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen İç Gömleğin Detay Çizimi	133
Çizim 35. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Elbisenin Genel Çizimi ...	134
Çizim 36. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Elbisenin Genel Çizimi	137
Çizim 37. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Elbisenin Önden Genel Çizimi.....	142
Çizim 38. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Elbisenin Önden Genel Çizimi.....	144
Çizim 39. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Saten Nişanlığın Ön, Arka Detay çizimleri	147

Çizim 40. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Saten Nişanlığın Yaka, Omuz Kol, Detay çizimleri.....	148
Çizim 41. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Jakarlı Nişanlığın Önden Genel Çizimi.....	150
Çizim 42. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Yer Alan Bindallının Önden Genel ve Detay Çizimi.....	152
Çizim 43. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Gümüş Kemerin Genel ve Detay Çizimi.....	153
Çizim 44. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Bindallının Önden Genel ve Detay Çizimi.....	154
Çizim 45. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Kaftanın Önden Detay Çizimi	156
Çizim 46. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Kaftanın Önden Detay Çizimi	158
Çizim 47. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Don Şalvarın Genel ve Detay Çizimi	160
Çizim 48. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Don Şalvarın Genel ve Detay Çizimi	160
Çizim 49. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Patık 'ın Genel ve Detay Çizimi .	162
Çizim 50. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Çorabın Genel ve Detay Çizimi ..	162
Çizim 51. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Terliğin Genel ve Detay Çizimi.....	164
Çizim 52. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Boncuklu Ayakkabının Genel ve Detay Çizimi.....	164
Çizim 53. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Ayakkabının Genel Çizimi	165
Çizim 54. Ulubey Büyükkayalı Köyü Eşe Erol'a Ait Tüylü Tozak Tipi Başlığın Önden Genel ve Detay Çizimi	167
Çizim 55. Ulubey Akkeçili Köyüne Ait Hamaylının Genel ve Detay Çizimi	169
Çizim 56. Mustafa Ünsal'a Ait Camadanın Önden ve Arkadan Genel ve Detay Çizimi.....	171
Çizim 57. Mustafa Ünsal'a Ait Cepkenin Önden ve Arkadan Genel ve Detay Çizimi	172
Çizim 58. Mustafa Ünsal'a Ait Ten Gömleğinin Önden Genel Çizimi	173
Çizim 59. Mustafa Ünsal'a Ait Potur (Şalvarın) Genel Çizimi	174
Çizim 60. Mustafa Ünsal'a Ait Diz Tozluğunun Genel Çizimi	175
Çizim 61. Mustafa Ünsal'a Ait Fes ve Kefiyenin Genel Çizimi	176

Çizim 62. Mustafa Ünsal’a Ait Silahlık ve Piştovun Genel Çizimi	177
Çizim 63. Mustafa Ünsal’a Ait Çizmenin Genel Çizimi	178
Çizim 64. Aytekin Gönülaçar’a Ait Yeleğin Ön Arka Genel ve Detay Çizimi	180
Çizim 65. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Şam Hırkasının Önden Genel Çizimi.....	183

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Foto 1. Sol tarafta Andronovo Kültürü Dönemine Ait Bir Kadın Çalışması.....	17
Foto 2. Esik Kurganında Bulunan “Altın Elbiseli Adam”	20
Foto 3. Noin-Ula Kurganları.....	23
Foto 4. Noin-Ula Kurganında Bulunan Hun Portreli Kumaş Parçası.....	23
Foto 5. Noin Ula Kurganında Bulunan Hayvan Figürlü Örtü	24
Foto 6. Hunlara Ait 2. Pazırık Kurganlarından Gün Yüzüne Çıkarılan Kaftan.....	25
Foto 7. Pazırık 2 Kurganından Çıkarılan Kadın Giyim Örnekleri.....	26
Foto 8. Göktürk Çağı Buluntularından Dini Bir Merasimi Tasvir Eden Kudırge Kurganı Eserleri ve Av Sahnesini Gösteren Bir Eyer Kaşı	28
Foto 9. Katanda I Kurganında Bohça İçerisinde Bulunan Kaftanın Önden Genel Görüntüsü.....	30
Foto 10. Moğolistan’ın Başkenti Ulan Batur Zanaat Müzesi’nde Sergilenen Göktürk Dönemine Ait Kadın Heykeli.....	32
Foto 11. Kemik Üzerine İşlenmiş Başında Üç Dilimli Taç Bulunan Bir Kadın Ve Hizmetçisinin Görüntüsü (.....	33
Foto 12. “Bağışçı Kadınlar” Turfan IV Numaralı Mağara, Berlin Devlet Müzeleri Asya Sanatları Müzesi.....	35
Foto 13. ”Uygur Prensesi ve Kızı “(İpek Kumaş Üzerine İşleme) Doğu Türkistan Koço Berlin Devlet Müzeleri Asya Sanatları Müzesi.....	36
Foto 14. Turfan Şehri Yakınlarında Yürütülen Kazı Çalışmaları Esnasında Bulunan Dünyanın En Eski Pantolon Örneği	37
Foto 15. Pantolonun Diz Hizasında Bulunan Geometrik Motifler	37
Foto 16. Karaz’da Bulunan Karahanlı Dönemi Tunç Ayna	40
Foto 17. Karahanlı Dönemine Tarihlenen Tunç Ayna	40
Foto 18. ” İlğ Buğra Han’ın 922’de Buhara’ya Girişi “Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi’nde H.1623 Varak. 884 b.	41
Foto 19. Eldeki Verilerin Yapay Zekâ ile Tamamlanmada Oluşan Temsili Giyim Tasviri.....	42
Foto 20. Leşkeri Bazar Sarayı Duvar Resimleri.....	44
Foto 21. Leşkeri Bazar Sarayı Duvar Resimlerinde Görülen Figürlerin Detay	44

Foto 22. Leşkeri Bazar Sarayı Duvar Resimlerindeki Erkek Figürlerinden Esinlenerek Yapay Zekâ ile Oluşturulmuş Temsili Giyim Çizimi	45
Foto 23. Gazneli Mahmut ve Ebu Ali Simcuri Arasında Geçen Minyatürlü Savaş Sahnesi Câmi'ut- Tevârih.....	47
Foto 24. B. Selçuklulara Ait Kumaş Örneği	50
Foto 25. Rey'de Ele geçirilen B. Selçuklu Dönemi Figürlü Kâse 13. Yüzyıl.....	51
Foto 26. İran'ın Keşan Kentinde Üretilmiş Büyük Selçuklu Dönemi Minaî Teknikli Kap	52
Foto 27. Worcester Art Museum'da Bulunan Selçuklu Heykeli	53
Foto 28. Büyük Selçuklu Dönemi Madeni Eserinde Ud Çalan Figür	54
Foto 29. Camî-ut Tevarih'te Sultan Sancar İbn Melikşah	54
Foto 30. Sultan Alâeddin Keykubad İçin Dokunmuş Aslanlı Kumaş	57
Foto 31. St. Servatius Kilisesinde Bulunan Selçuklu Kumaşı.....	58
Foto 32. Mevlâna Celaleddin Rumî'ye Atfedilen Alacalı Bezden yapılmış Entari Modelleri Konya	58
Foto 33. Konya Alaaddin Sarayı'ndan Minaî Tekniğinde İşlenmiş Çini Üzerinde Bağdaş Kurmuş Şekilde Oturan İnsan Figürü.....	59
Foto 34. Konya Kalesinde Bulunan Bağdaş Kurmuş İnsan Figürü Konya İnce Minareli Medrese Müzesi	60
Foto 35. Selçuklu Dönemi 13. Yüzyıla Tarihlenen Figürlü Seramik Tabak Antakya Müzesi	60
Foto 36. 13. Yüzyıla Tarihlenen Selçuklu Dönemi Altın Kakmalı Bronz Ayna.....	61
Foto 37. 13. Yüzyıla Tarihlenen Varka ve Gülşah'ın Vedalaşması Adlı Minyatürlü El Yazması Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Kitaplığı 841.....	62
Foto 38. Topkapı Sarayı'nda Bohça İçerisinde Osman Gazi'ye Ait Olduğu Düşünülen Kaftan.....	66
Foto 39. Fatih Sultan Mehmet'e Ait Olduğu Düşünülen Kısa Kollu Kaftan 15. Yüzyıl Topkapı Sarayı	67
Foto 40. Topkapı Sarayı Müzesi Envanterinde Bulunan Sultan III. Murad'ın Kızı Ayşe Sultan Ait Olduğu Düşünülen Kaftan Örneği XVI. Yüzyıl Env No. 13/198.....	68
Foto 41. Topkapı Sarayı Müzesi Envanterinde Bulunan İpek Damask Şalvar XVI. Yüzyıl Env No. 13/985	69

Foto 42. Yavuz Sultan Selime Ait Kaftan Topkapı Sarayı Müzesi Env No.13/41.....	69
Foto 43. Kanuni Sultan Süleyman'ın Oğlu Şehzade Mehmet'e Ait Tören Kaftanı Topkapı Sarayı Müzesi Env No. 13/ 738.	70
Foto 44. Hanzade Sultanın Entarisi Topkapı Sarayı Müzesi	71
Foto 45. Topkapı Sarayı Envanterinde Bulunan Kaftan Örneği XVII. Yüzyıl Env No 13/514.....	72
Foto 46. Sultan II. Osman'a Ait Kaftan ve Dokuma Deseni Detay Çizimi XVII. Yüzyıl Topkapı Sarayı Müzesi Env No. 13/365	72
Foto 47. Sultan II. Osman'a Ait Kaftan ve Dokuma Deseni XVII. Yüzyıl Topkapı Sarayı Müzesi Env No. 13/357	73
Foto 48. Levin'inin Güllü Karanfilli Kadın Minyatürü XVII. Yüzyıl.....	74
Foto 49. Topkapı Sarayı Müzesinde 13/ 812 Envanter Numaralı Çocuk Kaftanı XVIII. Yüzyıl.....	74
Foto 50. Konya Mevlâna Müzesinden XVIII. Yüzyıl Çatma Kumaş Parçası Desen Detayı Env. No.605.....	75
Foto 51. Tuval Üzerine Yağlı Boya Pera Müzesi İki Müzisyen Kız.....	76
Foto 52. 19. Yüzyıl Kadın Üç Etek Modelleri.....	77
Foto 53. Alay Elbisesiyle Meşrutiyet Veziri.....	78
Foto 54. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İç Gömleğin Genel Görüntüsü.....	80
Foto 55. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İç Gömleğin Önden Genel Görüntüsü	81
Foto 56. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İç Gömleğin Genel, Göğüs Dikiş ve Kol Süsleme Detay Görüntüsü.....	82
Foto 57. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İç Yeleğin Ön Yüzeyi Genel Görüntüsü	84
Foto 58. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İç Yeleğin Ön Yüzeyi Genel Görüntüsü	85
Foto 59. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan Kutnu Şalvarın Genel Görüntüsü.....	87
Foto 60. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İki Etekli Kaftanın Önden Genel Görüntüsü.....	89

Foto 61. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan üç Etek Gelinliğinin Önden ve Arkadan Genel Görüntüsü	90
Foto 62. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan Elbisenin Ön Genel ve Kol Detay Görüntüsü	92
Foto 63. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan Fes ve tepeliğin Genel ve Detay Görüntüsü	94
Foto 64. Fes Üstüne Burgunun Genel ve Detay Görüntüsü	95
Foto 65. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan Al Yazmanın Genel Görüntüsü.....	96
Foto 66. Uşak Sivaslı İlçesi Selçikler Beldesi'nde Bulunan Serpil Tiryakioğlu'na Ait Bindallının Genel ve Detay Görüntüleri	98
Foto 67. Uşak Sivaslı ilçesi Selçikler Beldesi'nde Bulunan Serpil Tiryakioğlu'na Ait Bindallının Arka Detay Görüntüsü	99
Foto 68. Uşak Sivaslı İlçesi Selçikler Beldesi'nde Bulunan Serpil Tiryakioğlu'na Ait Olan Çeki Tipi Başlığının Genel ve Detay Görüntüleri.....	101
Foto 69. Uşak Sivaslı İlçesi Selçikler Beldesi'nde Bulunan Serpil Tiryakioğlu'na Ait Olan Kemerin Genel ve Detay Görüntüsü	102
Foto 70. Uşak Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi Emine Mersin ve Ceylan T. Erdem'e Ait Olan Simli Nişanlılığın Önden Detay Görüntüsü	104
Foto 71. Uşak Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi Fatma Pınarbaşı'na Ait Olan Çeki Tipi Başlığın (Alın Altın) Genel ve Detay görüntüleri	105
Foto 72. Uşak Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi Emine Mersin'e Ait Olan kemerin Genel ve Detay Görüntüsü	106
Foto 73. Uşak Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi Emine Mersin'e Ait Olan kemerin Genel ve Detay	107
Foto 74. Uşak Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi Emine Mersin'e Ait Olan Çubuk Kutnunun Ön Ve Arka Detay Görüntüsü	108
Foto 75. Uşak Eşme 26. Kilim Festivalinde Sergilenen Geleneksel Kadın Kıyafetleri Bölümünden Fistanın (Elbise) Genel Görüntüsü	110
Foto 76. Uşak Eşme 26. Kilim Festivalinde Sergilenen Geleneksel Kadın Kıyafetleri Bölünden Kına Gecesi Bindallısının Genel Görüntüsü	111
Foto 77. Uşak Yöresinden Deniz Demirel'e Ait İçliğin (Göynek) Genel Görüntüsü...	113

Foto 78. Uşak Yöresinden Deniz Demirel'e Ait Şalvarın Genel Görüntüsü	114
Foto 79. Uşak Yöresinden Deniz Demirel'e Ait Kaftanın Ön ve Arka Genel ve detay Süsleme Görüntüsü.....	115
Foto 80. Deniz Demirel'e Ait Önlüğün Genel Görüntüsü	116
Foto 81. Uşak Yöresinden Deniz Demirel'e Ait Kemerin Genel ve Detay Görüntüsü	117
Foto 82. Uşak Yöresinden Deniz Demirel'e Ait Başlığın Ön ve Arka Genel Görüntüsü	118
Foto 83. Uşak Yöresinden Deniz Demirel'e Ait karanfil Kolyenin Genel Görüntüsü .	119
Foto 84. Uşak Merkez Atatürk Evi Müzesinde Sergilenen Cepkenin Genel Görüntüsü.....	120
Foto 85. Uşak Merkez Atatürk Evi Müzesinde Sergilenen Cepkenin Genel ve Detay Görüntüleri	121
Foto 86. Uşak Merkez Atatürk Evi Müzesinde Sergilenen Cepkenin Genel ve Detay Görüntüleri	122
Foto 87. Uşak Merkez Atatürk Evi Müzesinde Sergilenen Elbisenin Genel ve Üst Bedeninin Detay Görüntüsü.....	123
Foto 88. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Cepken Örneği.....	126
Foto 89. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Cepken Örneği.....	127
Foto 90. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Zıbın Örneği	129
Foto 91. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Çuha- Hırka Örneği	131
Foto 92. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen İç Gömlek Örneği.....	133
Foto 93. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Elbisenin Önden ve Arkadan Genel Görüntüsü	134
Foto 94. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Gümüş Kemerin Genel Görüntüsü ...	135
Foto 95. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen İç Gömlek Örneği.....	136
Foto 96. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Elbisenin Önden ve Arkadan Genel Görüntüsü	137
Foto 97. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Kula Kemerin Genel Görüntüsü	138
Foto 98-99. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Örnekleri.....	140
Foto 100. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Örnekleri	141
Foto 101. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Örnekleri	141
Foto 102. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Örnekleri	142

Foto 103. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Örnekleri	143
Foto 104. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Örnekleri	143
Foto 105. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Örnekleri	144
Foto 106. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Saten Nişanlığın Ön, Arka Kol, Yaka Detay Görüntüleri	147
Foto 107-108. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Jakarlı Nişanlığın Ön ve Arka Genel Görüntüleri	149
Foto 109. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Yer Alan Bindallının Ön ve Arka Genel Görüntüsü.....	152
Foto 110. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Gümüş Kemer Örneği.....	153
Foto 111. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Bindallının Ön ve Arka Genel Görüntüleri	154
Foto 112. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Kaftanın Ön ve Arka Genel Detay Görüntüsü.....	156
Foto 113. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Kaftanın Ön ve Arka Genel Detay Görüntüsü.....	157
Foto 114. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Kaftanın Ön ve Arka Genel Detay Görüntüsü.....	158
Foto 115. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Don Şalvarın Genel Görüntüsü.....	159
Foto 116. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Don Şalvarın Genel Görüntüsü.....	160
Foto 117. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Patik 'in Genel Görüntüsü.....	161
Foto 118. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen çorabın Genel Görüntüsü.....	162
Foto 119. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Terliğin Genel Görüntüsü	164
Foto 120. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Boncuklu Ayakkabının Genel Görüntüsü.....	164
Foto 121. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Ayakkabının Genel Görüntüsü.....	165
Foto 122. Ulubey Büyükkayalı Köyü Eşe Erol'a Ait Tüylü Tozak Tipi Başlığın Genel ve Detay Görüntüleri	167
Foto 123. Ulubey Akkeçili Köyüne Ait Tozak Tipi Başlığın Genel Görüntüleri	168
Foto 124. Ulubey Akkeçili Köyüne Ait Hamaylı Örneği	169
Foto 125. Mustafa Ünsal'a Ait Camadanın Önden ve Arkadan Genel Görüntüsü.....	170
Foto 126. Mustafa Ünsal'a Ait Cepkenin Önden ve Arkadan Genel Görüntüsü.....	171

Foto 127. Mustafa Ünsal’a Ait Ten Gömleğinin Önden Genel Görüntüsü	172
Foto 128. Mustafa Ünsal’a Ait Potur (Şalvarın) Genel Görüntüsü	173
Foto 129. Mustafa Ünsal’a Ait Diz Tozluğunun Genel Görüntüsü	174
Foto 130. Mustafa Ünsal’a Ait Fes ve Kefiyenin Genel Görüntüsü.....	175
Foto 131. Mustafa Ünsal’a Ait Şal kuşak’ ın (Acem Şalı) Genel Görüntüsü	176
Foto 132. Mustafa Ünsal’a Ait Silahlık ve Piştovun Genel Görüntüsü.....	177
Foto 133. Mustafa Ünsal’a Ait Yatağan Kılıç’ın Genel Görüntüsü.....	178
Foto 134. Mustafa Ünsal’a Ait Çizmenin Genel Görüntüsü	178
Foto 135. Aytekin Gönülaçar’a Ait Yeleğin Ön -Arka Genel ve Detay Görüntüsü.....	180
Foto 136. 26.Eşme Kilim Festivalinde Sergilenen Geleneksel Abanın Genel Görüntüsü.....	181
Foto 137. 26.Eşme Kilim Festivalinde Sergilenen Geleneksel Erkek Kıyafetlerinden Gömlek ve Pantolonun Genel Görüntüsü	181
Foto 138. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Şam Hırkasının Önden Genel Görüntüsü.....	183
Foto 139. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Gömleğin Önden Genel Görüntüsü.....	184

KARŞILAŞTIRMA FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Karş Foto 1. İzmir Bayındır İç Gömlek.....	187
Karş Foto 2. Denizli Çardak Söğüt İç Gömlek.....	187
Karş Foto 3. Denizli Tavas-Kızılcabölük İç Gömlek	188
Karş Foto 4. Elâzığ Harput İç Gömlek	188
Karş Foto 5. Alanya Yöresine Ait Yuvarlak Yakalı İç Gömlek.....	190
Karş Foto 6. Mersin Mut Yöresine Ait Yuvarlak Yakalı İç Gömlek	190
Karş Foto 7. Çanakkale Yöresine Ait Yuvarlak Yakalı İç Gömlek.....	191
Karş Foto 8. Burdur Yöresine Ait İç Yelek	192
Karş Foto 9. Tokat Yöresine Ait Kutnu Don.....	195
Karş Foto 10. Çorum Yöresine Ait Geleneksel Kutnu	195
Karş Foto 11. Bilecik İli Pazaryeri İlçesi Günyurdu Köyüne Ait İç Don.....	197
Karş Foto 12. Isparta Yalvaç Yöresine Ait İç Don.....	197
Karş Foto 13. İzmir Ödemiş-Tire Bölgesine Ait Elbise	200
Karş Foto 14. Aydın, Manisa ve İzmir Yörelere Ait Elbise	200
Krş. Foto 15. Denizli Serinhisar Yöresine Ait Çitari Üç Etek.....	204
Krş. Foto 16. Alanya Yöresine Ait Çitari Üç Etek	205
Krş. Foto 17. Çitari Üç Etek	205
Krş. Foto 18. Telli Üç Etek.....	207
Krş. Foto 19. Yozgat Yöresine Ait Telli Üç Etek.....	207
Krş. Foto 20. Bursa Yöresine Ait Kutnu Üç Etek.....	210
Krş. Foto 21. Kütahya Yöresine Ait Kutnu Üç Etek	210
Krş. Foto 22. Isparta Senirken Yöresine Ait Kutnu Üç Etek.....	211
Karş Foto 23. Erzurum Yöresine Ait Bindallı	215
Karş Foto 24. Çankırı- Ilgaz Yöresine Ait Bindallı.....	216
Karş Foto 25. Tekirdağ Yöresine Ait Bindallı.....	217
Karş. Foto 26. Kütahya Yöresine Ait Bindallı	217
Karş Foto 27. Kahraman Maraş Yöresine Ait Bindallı	218
Karş Foto 28. Bursa Yöresine Ait Bindallı.....	219
Karş Foto 29. Yusuf İyilik Koleksiyonunda Sergilenen Bindall	220
Karş Foto 30. Yusuf İyilik Koleksiyonunda Sergilenen Bindallı.....	220

Karş Foto 31-32. Denizli Serinhisar Yöresine Ait Jakarlı Kumaştan Dikilmiş Gelinlik.....	223
Karş Foto 33. Elâzığ Yöresine Ait Jakarlı Kumaştan Dikilmiş Yazlık Pardösü	224
Karş Foto 34. Mevhibe Hanımın 1940'lı Yıllarda Giydiği Tuvaleti	226
Karş Foto 35. Yozgat Kadışehri-Yavuşhan Yöresine Ait Kadife Üç Etek.....	228
Karş Foto 36. Tokat Yöresine Ait Geleneksel Kadın Giyiminden Dış Saya.....	229
Karş Foto 37. Kütahya Simav- Yağlılar Köyüne Ait Üç Etek.....	229
Karş Foto 38. Afyonkarahisar Yöresine Ait Geleneksel Kadın Giyim	230
Karş Foto 39. Günümüzde Kullanılan Bindallılar	231
Karş Foto 40. Ankara Prof. Ülker Muncuk Müzesi'nde Sergilenen Kolsuz Cepken..	235
Karş Foto 41. Kayseri Güpoğlu Konağı Etnografya Müzesi'nde sergilenen Kolsuz Cepken.....	235
Karş. Foto 42. Burdur Yöresine Ait Kadife Ceket	238
Karş Foto 43. Çanakkale Ezine Yöresine Ait Kadife Dallı Ceket.....	239
Karş Foto 44. Konya Büyükşehir B. Ahmet Rasih Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi'nde Sergilenen Ceket	240
Karş. Foto 45. Konya Büyükşehir B. Ahmet Rasih Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi'nde Sergilenen Tokat Yöresine Ait Cepken	240
Karş Foto 46. Mardin Yöresine Ait Cepken	241
Karş Foto 47. Yusuf İyilik Koleksiyonuna Ait Mor Kadife Kumaştan Dikilmiş Cepken.....	242
Karş Foto 48. Burdur Müzesi'nde Sergilenen İpek Cepken /Env. No:10542	243
Karş Foto 49. Uşak İli Omurca Yöresine Ait Olan Zıbın.....	245
Karş Foto. 50. Bitlis Yöresine Ait Ceket.....	246
Karş Foto 51. Manisa Pelitalan Yöresine Ait “Çekki” Önlük	248
Karş Foto 52. Tokat Yöresine Ait Geleneksel Şal Önlük.....	248
Karş. Foto 53. Manisa-Soma Kozluören Köyü'ne ait Tahtacı Kadın Önlük.....	249
Karş. Foto 54. Balıkesir Yöresine Ait Önlük	249
Karş Foto 55. Kırşehir Kaman Yöresine Ait Boğazlı Çorap	252
Karş Foto. 56. Isparta Yöresine Ait Patik.....	252
Karş. Foto 57. Rize Hemşin Yaltkaya Yöresine Ait Boğazlı Çorap	253
Karş Foto 58. Erzurum Yöresine Ait Gül Bahçesi Motifli Patik.....	253

Karş Foto 59. Iğdır Yöresine Ait Patik	254
Karş Foto 60. Bolu-Mudurnu Yöresine Ait Geleneksel Kadın Başlığı	258
Karş Foto 61. Sivas Yıldızeli Topulyurt Köyü 'ne ait Geleneksel Baş Bağlama	259
Karş Foto 62. Kahramanmaraş Yöresi Geleneksel Kadın Başlığı.....	260
Karş Foto 63. İzmir Ödemiş Yöresine Ait Geleneksel Kadın Başlıkları.....	260
Karş Foto 64. 19. Yüzyıl İzmir Bergama Yöresine Ait Kadın Yörük Başlığı.....	261
Karş. Foto 65. 20. Yüzyıl Edirne Yöresine Ait Başlık	262
Karş Foto 66. Geleneksel Mustafamlı Fes Başlık.....	262
Karş Foto 67. Geleneksel Fes Örneği	263
Karş Foto 68. Kars Yöresi Geleneksel “Çalgeçir” Kadın Başlığı	265
Karş Foto 69. Yozgat’ın Sorgun İlçesine Bağlı Çayözü Köyünde “Areyçin” Adıyla Bilinen Geleneksel Kadın Başlığı	265
Karş Foto 70. Mersin-Tarsus Yöresine Ait Tahtacı Gelin Başlığı	266
Karş Foto 71. Ardahan- Damal Yöresine Ait “Çalgeçir” Kadın Başlığı.....	267
Karş Foto 72. Yusuf İyilik Koleksiyonu’na ait Başlık Örneği	267
Karş Foto 73. Isparta- Yalvaç Yöresine Ait Duvaklı Hotoz.....	271
Karş Foto 74. Burdur Yöresine Ait Tüylü Tozak	272
Karş Foto 75. Yozgat Akdağmadeni Yazılıtaş Köyü’ne Ait Cıgal.....	272
Karş Foto 76. Sivas Zara yöresine ait olan ve Nilgün Gökkuş Bozalioğlu koleksiyonunda bulunan Tozak Başlık	273
Karş Foto 77. 20. Yüzyıl Balıkesir Tahtacı Alevilerine Ait Tüylü Tozak Tipi Başlık	274
Karş Foto 78. Makedonya Rodoviş Beldesi Kocaali Köyün’nde Bulunan Yörük Türklerine Ait Hırka ve Boncuklu İlig.....	281
Karş Foto 79. Osmanlı Dönemi 19. Yüzyıla Ait Gümüş Kemer Tokası.....	281
Karş. Foto 80. Osmanlı Dönemi Gümüş Savatlı Kula Kemer.....	285
Karş Foto 81. Anakara Etnografya Müzesi’nde Bulunan Gümüş Kemer Tokası	286
Karş Foto 82. Bandırma Müzesi’nde Yer Alan Osmanlı Dönemi Pirinç Kemer	287
Karş Foto 83. Ankara Etnografya Müzesinde Sergilenen Gelin Terliği.....	289
Karş Foto 84. Sadberk Hanım Müzesi’nde Sergilenen Osmanlı Dönemi Terlik	289
Karş Foto 85. Mehmet Akbacakoğlu Koleksiyonuna Ait Boncuk İşi (Hapishane İşi) Ayakkabı.....	291
Karş Foto 86. Afyonkarahisar Bölgesinde Kullanılan Zeybek Kostümü	296

Karş. Foto 87. Aydın Bölgesine Ait Zeybek Kostümü.....	297
Karş Foto 88. Manisa Bölgesine Ait Zeybek Kostümü	297
Karş Foto 89. Yusuf İyilik Koleksiyonu Zeybek Kostümü	298
Karş Foto 90. Gaziantep Yöresine Ait Günlük Erkek Gömlek	300
Karş Foto 91. Burdur Yöresine Ait İpek Çitari Kumaştan Yapılmış Erkek Gömleği .	301
Karş Foto 92. Edirne Yöresine Ait Geleneksel Gömlek.....	301
Karş Foto 93. Malatya Yöresine Ait Geleneksel Gömlek	302
Karş Foto 94. Elâzığ Yöresine Ait Erkek Gömlek	302
Karş. Foto 95. Hatay Arkeoloji Müzesinde Sergilene Aba	305
Karş Foto 96. Gaziantep Şahinbey Savaş Müzesinde Bulunan Geleneksel Aba.....	305
Karş Foto 97. Bitlis Etnografya Müzesinde Bulunan Aba	306
Karş Foto 98. Osmaniye Yöresi Cepkenli Yelek.....	308
Karş Foto 99. Sivas Yöresine Ait Yelek.....	308
Karş Foto 100. Yusuf İyilik Koleksiyonu’nda Yer Alan “Şam Hırkası”	310
Karş Foto 101. Yusuf İyilik Koleksiyonu’nda Yer Alan “Şam Hırkası	310

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1. Uşak Geleneksel Kadın- Erkek Kıyafetlerinin Tarihsel Dağılımı.....	185
Grafik 2. Uşak İli ve Çevresinde Kadın İç Giyim Dağılımı	198
Grafik 3. Uşak ve Çevresinde Kadın Dış Giyim Örneklerinin Dağılım	254
Grafik 4. Uşak Yöresinde Kullanılan Kadın Başlıklarının Dağılımı	275
Grafik 5. Uşak Yöresinde Kullanılan Kadın Kemerlerinin Dağılımı	287
Grafik 6. Uşak Yöresinde Kullanılan Erkek Kıyafetlerinin Genel Dağılımı.....	313

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Uşak ve Çevresinde Bulunan Kadın Kıyafetleri	357
Tablo 2. Uşak ve Çevresinde Bulunan Erkek Kıyafetleri	357
Tablo 3. Uşak Yöresinde Kullanılan Kadın Başlıkları	358

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Uşak İl merkezi ile merkeze bağlı ilçe, belde ve köylerde tarihi ve kültürel değere sahip geleneksel kadın ve erkek kıyafetleri tespit edilmiş, ayrıntılı olarak incelenmiş ve günümüzdeki durumlarına dair bilgiler verilmiştir. Tespit edilen kıyafetler, kumaş, kesim, süsleme ve teknik özellikleri açısından kendi içinde değerlendirilmiş, ayrıca Anadolu'nun farklı bölgelerinde tespit edilen benzer örneklerle karşılaştırılarak Türk giyim kültürü içerisindeki yeri ve önemi ortaya konulmuştur.

Tez konusunun belirlenmesinde değerli fikir ve yönlendirmeleri ile katkı sağlayan kıymetli hocam Prof. Dr. Hüseyin YURTTAŞ'a; çalışmamın yürütülmesinde ve tamamlanmasında bilgi, öneri ve desteklerini esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Burak Muhammet GÖKLER'e; katkılarından dolayı Dr. Öğr. Üyesi Zerrin KÖŞKLÜ 'ye teşekkür ederim.

Araştırma sürecinde desteklerini esirgemeyen Uşak Belediyesi Kent Tarihi Müzesi Müdürü Cengiz Doğan'a, Alparslan DUR'a, Mehmet KEYVANOĞLU' na, İlker BULUT' a, Yıldız BULUT' a ve görsel malzemelerde manken olarak yer alan Nehir BULUT' a; özel koleksiyonunu inceleme imkânı tanıyan Yusuf İYİLİK' e; arşivini açan Nilgün Gökkuş BOZALIOĞLU' na; destekleri için Uşak İslamoğlu Kültür Sanat Halk Oyunları Topluluğu'na; Sivaslı İlçesi Selçukler Belediye Başkanı Sayın Ali ERBEZCİ' ye; Pınarbaşı Belediyesi çalışanı Fatma PINARBAŞI 'na ve arşivini paylaşan Deniz DEMİREL' e teşekkür ederim.

Çalışmam boyunca yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen arkadaşlarım Mübin KAYA' ya, Şeyma Nur AKSU'ya ve Zeliha BIÇAKÇI' ya; her zaman yanımda olan annem Mesude ÇEMBER' e; babam Bünyami ÇEMBER'e, Abim Murat ÇEMBER' e ve Atabey ÇEMBER' e; ayrıca maddi ve manevi destekleri ile varlıklarını hissettiren tüm aile bireylerime en içten teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışma, Atatürk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından "PSYL- 2024-14864" proje koduyla desteklenmiştir. Desteklerinden dolayı müteşekkirimiz.

GİRİŞ

I.ARAŞTIRMANIN AMACI- KAPSAMI VE ÖNEMİ

Yapılan “Uşak İli Geleneksel Kadın- Erkek Kıyafetleri” adlı araştırmayla, köklü bir geçmişe sahip olan Uşak İl merkezi ile merkeze bağlı ilçe, belde ve köylerde bulunan, tarihi ve kültürel değer taşıyan geleneksel giysiler tespit edilerek kumaş, kesim, süsleme ve teknik özellikleri açısından incelenmiş; yapıldıkları dönemdeki yeri ve önemi ortaya konulmuştur. Tespit edilen kıyafetler, ait oldukları dönemler açısından değerlendirilirken özellikle İlin merkez ilçesi dışındaki yerleşimlerde ve çevre İllerdeki benzer örneklerle karşılaştırılmıştır. Böylece, aralarındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konularak bölgesel özellikleri belirlenmiştir.

Yapılan çalışmayla bölgede tespit edilen ve literatürde daha önce kayıtlı olmayan geleneksel kıyafetlerin bilim dünyasına kazandırılması, günümüzdeki durumlarının belgelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, geçmişteki çalışmalarda yer alan bazı kıyafet örnekleriyle güncel durumları karşılaştırılarak geçen süreçte meydana gelen değişimler ve müdahaleler ortaya konulmuştur.

Çalışma kapsamında, Uşak İl merkezi ile merkeze bağlı ilçe, belde, köylerde tespit edilen kadın ve erkek kıyafetleri, dış giyim, iç giyim ve aksesuarlar olmak üzere üç ana grupta incelenmiştir. Yapılan çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Uşak’ın konumu, tarihi ve kültürel yapısı hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Türklerde giyim kuşam kültürünün tarihsel gelişimi ele alınarak, kadın ve erkek giyiminde kullanılan temel giysi türleri ve süsleme teknikleri açıklanmıştır. Üçüncü bölümde katalog kısmına yer verilerek, müze koleksiyonları ve yerel halktan derlenen giysilerin ayrıntılı tanımları yapılmıştır. Dördüncü bölümde ise karşılaştırma ve değerlendirme kısmına yer verilmiş; tespit edilen kıyafetler tipolojik olarak gruplandırılmış, kumaş, kesim, süsleme ve teknik özellikleri üzerinde durularak Anadolu’da bulunan benzer örneklerle karşılaştırılmıştır.

Geleneksel kıyafetler, kumaş dokuma teknikleri, kesim biçimleri ve süsleme programları açısından değerlendirildiğinde, Türk giyim kültürünün gelişim basamaklarını göstermesi bakımından önemli bir yere sahiptir. Bu örnekler, geleneksel giyimin ani değişimlerle değil, yüzyıllar içinde gelişerek şekillendiğini ortaya koymaktadır. Tespit

edilen kıyafetlerde her ne kadar işlevsel özellikler ön planda tutulmuş olsa da üretildikleri dönemin estetik anlayışı ve bölgesel üslubu da önemli rol oynamaktadır. Ayrıca, Uşak ve çevresinde tespit edilen bu kıyafetler, Anadolu’da gelişimini izleyebildiğimiz geleneksel giyim kültürünün önemli bir halkasını oluşturmaktadır. Bölgesel özelliklerin yanında, geleneksel kesim, yapı elemanları ve süsleme anlayışının sürdüğü görülmektedir.

II. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmamızla ilgili literatür taraması gerçekleştirilirken, konuya dair mümkün olduğunca fazla kaynağa ulaşılmaya çalışılmış ve yararlanılan tüm kaynakların künyeleri alfabetik sıraya göre kaynakça bölümünde verilmiştir. Çalışmamıza yön veren kaynaklara ise bu bölümde değinilecektir.

Öncelikle, “Uşak İli Geleneksel Kadın- Erkek Kıyafetleri” konusuyla ilgili yapılmış tarih, kültür ve sanat tarihi alanındaki çalışmalar incelenmiş; kitap, makale, ansiklopedi, yüksek lisans ve doktora tezleri, müze yayınları ve internet taramaları yoluyla konuya dair kaynaklar toplanmıştır. Daha sonra, Türklerde giyim-kuşam kültürünün tarihsel gelişimini takip etmek amacıyla İskitler döneminden başlanarak Hun, Göktürk, Uygur, Karahanlı, Gazneli, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerini kapsayan akademik çalışmalar incelenmiştir İskitler -Uygurlar arasındaki döneme ait bilgiler yazılı kaynaklar ve mezar buluntularından elde edilmiş; bu veriler, yapay zekâ modeli ile görselleştirilerek çalışmada kullanılmıştır. İslamiyet sonrası dönemlerde ise yazılı kaynaklar ve görsel belgeler esas alınmıştır.

III. KONU HAKKINDA YAPILAN ARAŞTIRMA VE YAYINLAR

Uşak’ın coğrafyası ve tarihçesi ile ilgili bölümde; Murat M. Öntuğ, Dilşen Onsekiz (Ed.), *Markalaşma Vizyonu Uşak Şehri*, (Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2022), A. Adıvar, R. Arat, A. Ateş, C. Baysun, T. Yazıcı, B. Kütükoğlu, O. F. Köprülü, İ. Kafesoğlu, S. Buluç, N. M. Çetin, N. Hoca, A. S. Furat, N. Göyünç, “Uşak”, *İslam Ansiklopedisi İslam Alemi Tarih, Coğrafya, Etnografya ve Biyografya Lügati*, (Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1987, C. XII), Mehtap Özdeğer, “Uşak”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul 2012, C. XLII), Haşim Tümer, *Uşak Tarihi*, (Kültür Yayınları, İstanbul 1971), Yüksel Sayan, *Uşak Evleri*, (T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları,

Ankara 1997), Mehmet Keyvanoğlu, *Ulubey ve Köylerinin Tarihi ile Kültürel Değerleri*, (Meta Basım Yayınları, Uşak 2021) adlı kitaplardan; Harun Oy, “Uşak İl’inde Bulunan Neolitik ve Kalkolitik Bir Yerleşim: Altıntaş Höyük”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(28), 2017; İbrahim E. Çakır, “Uşak Kâzası (1676 Tarihli Avârız Defterine Göre)”, *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 28(28), 2010 adlı makalelerden yararlanılmıştır.

Türklerde giyim-kuşam kültürünün tarihsel gelişimi ile ilgili bölümde; Ahmet Taşağıl, Ahmet Kanlıdere (Ed.), *Orta Asya Türk Tarihi*, (Anadolu Üniversitesi Web-Ofset, Eskişehir 2013), Emel Esin, *İslamiyet’ten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslâma Giriş (Türk Kültür El-Kitabı, II. Cilt 1/B’den Ayrı Basım)*, (Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1978), Nejat Diyarbakirli, *Hun Sanatı*, (M.E.B. Kültür Yayınları, İstanbul 1972), İlhami Durmuş, *İskitler*, (Kaynak Yayınları, İstanbul 2007), Bahattin Ögel, *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre*, (TTK Basımevi, Ankara 1984), Yaşar Kalafat, *Balkanlar’dan Uluğ Türkistan’a Türk İnançları VIII*, (Berikan Yayınevi, Ankara 2006), Tuncer Gülensoy, *M.Ö. 4500 – M.S. XIII. Yüzyıllar Arasında Barbar Türkler: Dil, Din, Kültür, Sanat, Uygarlık*, (Akçağ Yayınları, Ankara 2011), Yaşar Çoruhlu, *Erken Devir Türk Sanatı: İç Asya’da Türk Sanatının Doğuşu ve Gelişmesi*, (Kabalıcı Yayınları, İstanbul 2020), Hatice Veli, Göktürk Ömer Çakır (Ed.), *Eski Uygunlarda Yerleşik Yaşam Kültürü*, (Ötüken Yay., İstanbul 2021), Bahattin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş 5: Türklerde Giyecek ve Süslenme Göktürklerden Osmanlılara*, (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1978), Fikri Salman, *Türk Kumaş Sanatı*, (Zafer Ofset Matbaacılık, Erzurum 2011), Fikri Salman, *Başlangıcından Anadolu Selçuklularının Sonuna Kadar Türklerde Kıyafet Biçimleri*, (Zafer Ofset Matbaacılık, Erzurum 2013), Muhlisahon Rustamova, *Karahanlı Devri Mimarisi ve Bezemeleri*, (Seçil Ofset Mat., İstanbul 2022) adlı kitaplardan; Ayten Sezen Arıç, “Türklerde Kıyafetin Kısa Tarihi”, *Kultura Narodov Priçernomoriya Dergisi*, 109, 2007; Hacer Nurgül Beğic, “Giyim-Kuşam Kültüründe Keçe Sanatında Tarihsel Bir Bakış”, *SUTAD Dergisi*, 40, 2016; Mazhar Narşap, “İslam Kültür Tarihinde Arzhan 2 Kurganının Yeri ve Önemi”, *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 2023; Uğur Karcıoğlu, “Avrasya ve Sibirya Bölgelerinde Bulunan Bazı Kurganlar”, *Kafdağı Dergisi*, 4(1), 2019; Arzu Emel Altinkılıç, “Göktürk Devri Giyim Kuşam Geleneğine Bir Bakış”, *Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(53), 2020; Fatma Ayhan, “Türklerin Giyim

Kuşamında Kürk”, 38. *ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 2007; Mustafa Gürbüz Beydiz, “Türk İmgesinin Başlangıcından Batılılaşma Dönemine Kadar Fizyolojik Açidan ve Giyim-Kuşam Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 7(2), 2021; Haşim Karpuz, Hasan Celal Güzel, (Kemal Çiçek, Salim Koca (Ed.), *Türkler Ansiklopedisi*, C. 6, (Türkiye Yay., Ankara 2002); Kamile Serbest, “Uygur Türklerinin Giyim-Kuşam Kültüründe Öne Çıkan Semboller”, *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi*, 11(34), 2023 adlı makalelerden; Elvin Yıldırım, *Andronovo Kültürü*, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2017), Murat Arık, *Esik Kurganı, Buluntuları ve Kültür Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008), Osman Kılıç, *Eski Türk Resminde Mekân-Yüzey Sorunu ve Dinçer Erimez*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2000) adlı tezlerden yararlanılmıştır.

Katalog ile karşılaştırma ve değerlendirme bölümlerinde; Nuray Demirel Akgül, *Gelenekli Bir Yaşam Örneği “Tahtacı Türkmen Giysileri”*, (İksad Yayınevi, Ankara 2019), Zeynep Kırkıncıoğlu, *Ege Bölgesi Kadın Giyim-Kuşamının Göstergebilimsel Yöntem ile Çözümlemesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2015), Lale Özder, Süheyla Kale, Gülten Kurt, Emel Erkaplan (Ed.), *Yozgat Geleneksel El Sanatları ve Giyim Kuşam Özellikleri*, (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk El Sanatları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara 2022), Aylin Özcan, *Sivas İlinde Kadın Giyim Özelliklerinin İncelenmesi ve Online Katalog Hazırlanması*, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2014), Kezban Sönmez, *Konya Müzelerinde Bulunan Dival İşi Tekniğiyle Yapılmış Eserler*, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2016), Cavit Polat, Hatice Menci, N. Güllüdağ (Ed.), *Iğdır Yöresi Geleneksel El Örmeleri (Çorap, Patik, Eldiven, Papak)*, (İksad Yayıncılık, Ankara 2023), Gamze Uray, “Alevi Kültüründe İnanç ve Estetik Beğenilerin Geleneksel Kadın Kıyafetlerine Yansıması (Aksaray İli Güzelyurt İlçesi Gaziemir Köyü Örneği)”, O. Kurtoğlu, A. Ç. Erginer (Ed.), *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu Bildiriler*, (Ankara 2018), T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, *Tekstil Teknolojisi: Ana Örgülü Kumaşların Analizi*, (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 2011) adlı kitap ve tezlerden;

Fatma Koç, Raziye Çelik, “Mersin-Mut İlçesi Yörükleri Kadın ve Erkek İç Giyimleri”, *Arış Dergisi*, 11, 2015; Emine Koca, Gülşah P. Turhan, “Çanakkale Karıncalık Köyü Tahtacı Türkmen Kadın Giyim Kuşamı ve Değişimi Üzerine Bir Analiz”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 111, 2024; Rengin Oyman, “Burdur Müzesindeki Yöresel Kadın Giysileri, Süsleme ve İşlemeleri”, *Art-E Sanat Dergisi*, 13(25), 2020; Emine Koca, Handan Baran, “Eskişehir İli Geleneksel Kadın Şalvarları”, *Arış Dergisi*, 10, 2014; Hilal Balcı, “Geleneksel Formlarda Şalvarın İç Anadolu’da ve Doğu Anadolu’da Kullanımı ve Bu İki Bölgenin Mukayeseli Karşılaştırması”, *Sanat Dergisi*, 31, 2018; Yüksel Doğdu, Emel Bulmuş, “Sinop Arkeoloji Müzesinde Bulunan Geleneksel Giyim Örneklerinden Üç Etek Entari Örnekleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 56(11), 2018; Ayşegül Sözer, Nursen Geyik Değerli, “Kastamonu Cide-Şenpazar Kadın Giyiminde Üç Etek Gelinliklerin Karşılaştırması”, *International Social Sciences Studies Journal*, 95(5), 2022; Emine Esirgenler, Burcu Başaran, “Antalya İli Korkuteli İlçesi Geleneksel Kadın Giysilerinin Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(5), 2018; E. Elhan Özus, Filiz Erden, Melek Tufan, “Tokat Geleneksel Kadın Giysileri”, *International Journal of Cultural and Social Studies*, 2(1), 2016; Zehra P. Yavuziğit, “Konya Geleneksel Giysilerinden Cepkenler ve Süsleme Özellikleri”, *Pearson Journal of Social Sciences & Humanities*, 22(7), 2022; Mine Ceranoğlu, Feride Güler, “Giresun Müzesinde Bulunan Geleneksel Kadın Cepken Özelliklerinin Kore Jeogori’sine Uyarlanması”, *İdil Dergisi*, 7(47), 2018; Fırat Allak, Medih Öztemel, “Geleneksel Bir Giysi Türü: Cepkenler (Mardin Müzesi Örnekleri)”, *Turkish Studies*, 19(2), 2024; Dilek T. Cebeci, “Türk Kumaş Sanatında Geleneksel Bürümcük Dokumalarının Özelliklerinin İncelenmesi”, 9. *Uluslararası İstanbul Bilimsel Araştırma Kongresi Bildiriler Kitabı*, 2022; Hülya Karaoğlu, “Modernize Yelek Tasarımı (Divitin Kumaş)”, *International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 8(57), 2022; Sultan Sökmen, “Bitlis’te Unutulmaya Yüz Tutmuş Bir El Sanatı: Aba Dokumacılığı”, *Gazi Sanat ve Tasarım Üniversitesi Fakültesi 2. Uluslararası Sanat Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 2016 adlı makale ve bildirilerden yararlanılmıştır.

Karşılaştırma ve değerlendirme bölümü, ulaşıla bilen tüm kitap, makale, bildiri, yüksek lisans ve doktora tezleri incelenerek hazırlanmıştır. Literatürde geleneksel kıyafetler üzerine çok sayıda çalışma bulunmakla birlikte, özellikle tipoloji ve terminoloji

konusunda tem bir birlik olmadığı görülmüştür. Çalışmamızda yöntem ve sınıflandırma açısından Nuray Demirel Akgül, Fatma Koç, Emine Koca, Zeynep Kırkıncıoğlu, Rengin Oyman, Kezban Sönmez, Fikri Salman vb. araştırmacıların eserlerinden yararlanılmıştır. Şu ana kadar bu alanda yapılan tez ve makalelerde karşılaştırma ve değerlendirme bölümlerine sınırlı yer verildiği görülmektedir. Bu durum, özellikle farklı bölgeler ve müze koleksiyonları arasındaki benzerlik ve farklılıkların sistematik olarak ortaya konmasını zorlaştırmaktadır. Çalışmamızda ise bu eksikliği gidermek amacıyla, katalog bölümünde tanımlanan örnekler üzerinden ayrıntılı bir karşılaştırma ve değerlendirme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

UŞAK İLİ COĞRAFI KONUMU VE TARİHÇESİ

1.1. UŞAK İLİ COĞRAFI KONUMU

Ege Bölgesi'nin İç Batı Anadolu eşiğinde yer alan Uşak, coğrafi konumu itibarıyla Orta Anadolu'yu batıya bağlayan önemli bir geçiş noktasındadır; batıda Manisa, doğuda Afyonkarahisar, güneyde Denizli ve kuzeyde Kütahya ile sınır komşusudur; bu yükselti kuşağında kuzey yönünde Murat Dağı yükselirken batı kısmında Gediz ve Banaz akarsularının meydana getirdiği düzlükler, doğuda Dumlupınar geçidi ve güney hattında Baklan ile Karahallı arasında sıralanan tepeler dikkat çeker; yüzey şekillerine bakıldığında genel arazi yapısı engebeli bir plato görünümündedir ve güney ile batı kısımları daha çok ova ve dalgalı alanlardan, kuzey ile doğu kesimleri ise dağlardan oluşmaktadır¹. Uşak'ın güneyinden başlayarak Ulubey çevresinden belirgin şekilde izlenen Banaz ve Ulubey çaylarının şekillendirdiği Türkiye'nin en uzun kanyon vadisi, Adıgüzel Barajı'na kadar uzanmaktadır; şehrin kenarından konumlanan Uşak Ovası doğu-batı doğrultusunda uzanmakta olup 890 metre rakıma sahiptir. Ve kalın alüvyon tabakasıyla örtülü verimli toprak yapısıyla dikkat çeker; İlin genel topografyası, yüzey şekilleri, iklimi, tarımsal alanları, doğal bitki örtüsü ve su kaynakları gibi fiziki çevre özellikleri, bölgedeki yerleşimlerin ortaya çıkışında ve ekonomik faaliyetlerin şekillenmesinde belirleyici olmuştur².

İlin yüzey şekilleri incelendiğinde, topraklarının yaklaşık %35,5'inin dağlık, %3,3'ünün yayla, %5,4'ünün ova ve %5,4'ünün dalgalı arazi yapısında olduğu görülmektedir. Bu oranlar, bölgenin büyük ölçüde engebeli ve dalgalı düzlüklerden oluştuğunu ortaya koymaktadır³. Coğrafi yapı, kuzeydoğudan güneydoğuya doğru kademeli olarak alçalan bir görünüm sergiler. Yer şekilleri, çok sayıda vadiyle yarılmış;

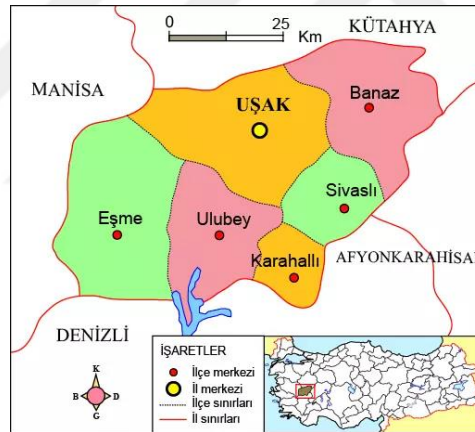
¹ Murat M. Öntüğ, Dilşen Onsekiz (Ed.), *Markalaşma Vizyonu Uşak Şehri*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2022, 1.

² Öntüğ, Onsekiz, 1.

³ Yüksel Sayan, *Uşak'taki Tarihi Türk Evleri*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 1995, 6.

kimi bölgelerde ova benzeri düzlüklere dönüşmüş, kimi yerlerde ise dağlık alanların serpiştiği yayla karakteri kazanmıştır.⁴

Bu engebeli topografya, ilin ilkim özellikleri üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Yükselti farkları ve dağ silsileleri, yerel iklim koşullarında farklılık yaratmakta, özellikle dağlık bölgelerde karasal iklim özellikleri daha belirgin şekilde hissedilmektedir⁵. Yazları sıcak ve kurak, kış ayları ise soğuk ve kar yağışlı geçmektedir. Vadiler boyunca uzanan yerleşim alanları, yüksek kesimlere göre daha ılıman mikroklima özellikleri göstermektedir. Genel olarak Akdeniz ikliminden karasal iklime geçiş özellikleri taşıyan bölge, iklim karakterleri bakımından Marmara iklimine daha yakın bir yapı sergilemektedir⁶. Kıyı bölgelerinde görülen klasik Akdeniz ikliminden farklı olarak, burada yaz ve kış sıcaklıkları arasındaki fark oldukça fazladır. Geçiş özelliklerinin ağır bastığı bu iklim tipinde, karasallık etkisi belirgin şekilde hissedilmektedir. Bu nedenle bölge iklimi, bazı araştırmacılar tarafından “iç bölge iklimi” olarak tanımlanmaktadır⁷.

Harita 1. Uşak İli Haritası <https://www.milliyet.com.tr/egitim/haritalar/usak-haritasi-usak-ilceleri-nelerdir-usak-ilinin-nufusu-kactir-kac-ilcesi-varidir-6306569> (E.T: 5.09.2024)

1.2. UŞAK İLİ'NİN TARİHÇESİ

Uşak şehrinin ne zaman kurulduğu ve bugünkü adının nereden geldiği kesin olarak bilinmemekle birlikte, çeşitli kaynaklarda bölgeyle ilişkilendirilen antik yerleşim alanlarına rastlanmaktadır. Akmonia adlı yerleşiminin, günümüzde Uşak il merkezinin

⁴ Sayan, 6.

⁵ Hasan Kara, Mehtap D. Şahin, Şenay Ay, “İklim Değişikliğinin Uşak’ta Tarım Ürünlerine Etkisi”, *Biyoloji Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, (2)1, 2009, 36-46.

⁶ Kara, vd., 36-46.

⁷ Kara, vd., 36-46.

yaklaşık 30 km doğusundaki Ahat köyü civarında yer aldığı tahmin edilmektedir.⁸ Bunun yanı sıra, şehrin bulunduğu alanda, Temenothyrai ya da Flaviopolis isimli antik kentlerin yer aldığı kabul edilmektedir⁹.

“Uşak” kelimesi, çeşitli anlamlara gelebilecek şekilde Çağatay Türkçesinde “Oğul veya Torun”, Arapçada ise “aşık” kelimesinin çoğulu anlamına gelirken; halk arasında “esir – köle” anlamında kullanıldığına dair yaygın söylemler bulunmaktadır¹⁰. Ancak bu anlamlardan hangisinin yer adı olarak benimsendiği bilinmemekte ve mevcut yazılı kaynaklarda bu konuyla ilgili kesin bilgi yer almamaktadır¹¹. Öte yandan halk arasında Uşak adının kökenine ilişkin sözlü olarak aktarılan çeşitli efsaneler günümüze kadar ulaşmıştır. Bu anlatımlardan birine göre, şehrin güneyinde yer alan ve o dönemde “Menos” olarak bilinen Mende köyüne yerleşen Oğuz Türkmenleri, bölgeyi mende beyinin idaresine bırakmıştır. Bey her sefere çıkarken “Ben Uşak’a gidiyorum” demesiyle bu söz zamanla halk arasına yerleşmiş, bölgede bu şekilde anılmaya başlanmıştır¹².

Bölgede yapılan araştırmalar ışığında, uşak ve çevresinde ilk yerleşmelerin M.Ö. 3000’lü yıllarından itibaren görüldüğü anlaşılmaktadır¹³. Arkeolojik buluntular ve günümüze ulaşan bazı eserler doğrultusunda, yaklaşık olarak M.Ö. XIII. Yüzyılda Assuvalıların M.Ö. XII. Yüzyıldan itibaren ise Friglerin bölgede aktif olarak varlık göstermişlerdir. Friglerin yıkılmasının ardından yöre Lidya Krallığı’nın egemenliğine girmiş; bu süreçte Ege’yi Yakın Doğu’ya bağlayan Kral Yolu Lidyalılar aracılığıyla Uşak’tan geçmeye başlamıştır¹⁴. Sonraki yüzyıllarda Uşak ve çevresi sırayla Persler, Makedonyalılar ve Pergamon yönetimi altına girmiş, bu medeniyetlerin her biri için stratejik bir merkez olmuştur¹⁵.

⁸ A. Adıvar, R. Arat, A. Ateş, C. Baysun, T. Yazıcı, B. Kütükoğlu, O. F. Köprülü, İ. Kafesoğlu, S. Buluç, N. M. Çetin, N. Hoca, A. S. Furat, N. Göyünç, “Uşak”, *İslam Ansiklopedisi İslam Alemi Tarih, Coğrafya, Etnografya, ve Biyografya Lügati*, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul 1987, XII. 73-74.

⁹ Mehtap Özdeğer, “Uşak”, *TDVİA*, İstanbul 2012, XLII, 222-227.

¹⁰ Haşim Tümer, *Uşak Tarihi*, Kültür Yayınları, İstanbul 1971, 29.

¹¹ Tümer, 29.

¹² Tümer, 29.

¹³ Yüksel Sayan, *Uşak Evleri*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1997, 9.

¹⁴ Sayan, 9.

¹⁵ Sayan, 9.

M.Ö. II. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise, Anadolu'nun büyük bir kısmını hakimiyeti altına alan Roma imparatorluğu, Pergamon krallığına bağlı olan bu bölgeyi topraklarına katmıştır¹⁶.

Uşak İlinde Prehistorik dineme ait araştırmalar sınırlı olmakla birlikte, Sivaslı ilçesi Selçukler (antik Sebaste) gerçekleştirilen kazılar bu döneme ışık tutmaktadır¹⁷. Bölge tarihsel süreçte Frigler, Lidyalılar ve Romalılar gibi önemli uygarlıklara ev sahipliği yapmıştır¹⁸. Altıntaş köyü yakınlarındaki Leşler kayalıklarında Frigya Krallığı'na ait kaya mezarları bulunurken, Ahat köyü civarında yer alan Triapolis harabeleri yine Frig dönemine ait kalıntılar arasında yer almaktadır¹⁹. Lidyalılar ise Uşak, Aydın, Manisa ve İzmir çevresinde varlık göstermiş olup, günümüzde Ulubey ilçesi sınırlarında bulunan Blaundos antik kenti ve Clandras köprüsü bu uygarlığın izlerini taşımaktadır²⁰. Roma dönemi yapılarına örnek olarak ise Ulubey ilçesi Aksaz köyünde yer alan Roma Hamamı gösterilebilir²¹.

XI. yüzyılda Selçuklu Türkeri'nin Anadolu'yu fethetmeye yönelik seferleri Uşak bölgesine kadar uzanmış, 1075 yılında İznik'in alınışının ardından uşak ve çevresi Anadolu Selçuklu hakimiyetine girmiştir²². Ancak I. Haçlı Seferleri sırasında 1097 yılında 1097 yılında yaşanan Eskişehir Muharebesi'nin ardından bölge tekrar Bizans'ın kontrolüne geçmiştir. Bu durum XII. Yüzyıl boyunca dönem değişmiş; nihayet 1182 yılında Uşak, II. Kılıçarslan'ın ülkesini oğulları paylaşmasıyla birlikte I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in yönetimine verilmiştir²³. Yaşanan taht mücadeleleri sebebiyle şehir bir kez daha Bizans'ın eline geçse de 1233 yılında I. Alaaddin Keykubad döneminde bölge kesin olarak Selçuklu hakimiyetine girmiştir²⁴. Moğol istilaları ve Babailer İsyanı gibi siyasi ve toplumsal karışıklıklar sonucunda XIII. Yüzyılın ikinci yarısında Malatya civarından batıya göç eden Germiyanogulları, önce Kütahya ve Afyonkarahisar çevresine yerleşmiş ardından Anadolu Selçuklu Devleti'nin zayıflamasıyla birlikte bağımsız bir beylik olarak

¹⁶ Sayan, 9.

¹⁷ Harun Oy, "Uşak İl'inde Bulunan Neolitik ve Kalkolitik Bir Yerleşim: Altıntaş Höyük", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (3) 28, 2017, 337-338.

¹⁸ Tümer, 12.

¹⁹ Tümer, 12.

²⁰ Tümer, 13.

²¹ Mehmet Keyvanoğlu, *Ulubey ve Köylerinin Tarihi İle Kültürel Değerleri*, Meta Basım Yayınları, Uşak 2021, 90.

²² Özdeğer, 222-227.

²³ Özdeğer, 222-227.

²⁴ Özdeğer, 222-227.

teşkilatlanmıştır²⁵. Yakub Bey tarafından 1300'lü yıllarda kurulan Germiyanogulları Beyliği, kısa sürede güç kazanarak, Uşak, Afyon, Denizli ve Kula hakimiyet kurmuştur²⁶.

Beyliğin toprakları, 1381 yılında Germiyanoglu Beyi Süleyman Şah'ın kızı Devlet Hatun'un Osmanlı Şehzadesi Yıldırım Beyazıt ile evlendirilmesiyle birlikte, çeyiz yoluyla Osmanlı topraklarına bırakılmıştır²⁷. Bu siyasi evlilik, Osmanlı-Germiyanogulları arasında dönemi noktası olmuş; Süleyman Şah'ın bu ittifak sayesinde Germiyanoglu topraklarının önemli bir kısmını Osmanlı idaresine bırakmayı kabul ettiği bilinmektedir. Başlangıçta Kütahya, Simav, Eğrigöz ve Tavşanlı gibi yerleşim birimlerinin çeyize dahil olduğu ifade edilse de yapılan tahrir çalışmalarına göre Altıntaş, Arslanapa, Kula ve Uşak çevresinden bazı köylerin de Osmanlıya geçtiği anlaşılmaktadır²⁸. Bu sürecin ardından, 1390 yılında Yıldırım Bayezid Germiyanoglu topraklarını doğrudan Osmanlı topraklarına katarak bölgedeki hakimiyetini pekiştirmiştir. 1402 Ankara Savaşı sonrasında Germiyanoglu Beyliği kısa süreliğine bağımsızlığını tekrar kazanmışsa da II. Yakup Bey'in 1429 yılında erkek varis bırakmadan vefat etmesi üzerine, beyliğin kalan toprakları vasiyet yoluyla Osmanlılara devredilmiş ve Uşak kesin olarak Osmanlı idaresine girmiştir²⁹. II. Bayezid dönemine ait Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ndeki MAD 262 numaralı tahrir defterinde Uşak'a dair kayıtların bulunması, bu geçişin arşiv belgeleriyle de doğrulandığını gösterir³⁰. Osmanlı idaresinde uzun yıllar Kütahya Sancağına bağlı bir kaza konumunda yer alan uşak, XVI. XVII. yüzyıllarda yapılan idari düzenlemelerde de bu bağlılığını sürdürmüş ve Cumhuriyet öncesine kadar bu statüsünü büyük ölçüde korumuştur³¹.

Osmanlı Dönemi'nde Anadolu'daki önemli ticaret yolları üzerinde bulunması ve İzmir'e açılan Hinterlandın bir parçası olması, Uşak'ın ekonomik gelişiminde belirleyici

²⁵ Siddık Ünal, "Batı Anadolu Beyliklerinden Germiyanogulları Beyliğinde Sosyal-Kültürel ve İktisadi Hayat", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20(2), 2015, 73-96.

²⁶ Ünal, 73-96.

²⁷ Turan Gökçe, Özer Küpeli, "Germiyanogulları Tarihine Işık Tutan Bir Kaynak: II. Bayezid Dönemine Ait Vakıf ve Mülk Defter", M. Ersan, M. Şeker (Haz.), *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu III: 8-10 Mayıs 2014- Kütahya: Germiyanogulları Beyliği (473-479)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2017.

²⁸ Gökçe ve Küpeli, 473-479.

²⁹ Gökçe ve Küpeli, 473-479.

³⁰ Gökçe ve Küpeli, 473-479.

³¹ İbrahim. E. Çakır, "Uşak Kâzası (1676 Tarihli Avârız Defterine Göre)", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 28(28), 2010, 27-47.

rol oynamıştır³². XIX. Yüzyılda Anadolu’da inşa edilmeye başlayan demir yolu hatlarının Uşak’tan geçmesi, özellikle 1866 yılında yapımı tamamlanan İzmir-Kasaba demir yolunun uzantısı olarak Uşak’ta büyük bir istasyonun kurulmasıyla şehir ticari anlamda ivme kazanmıştır.³³ Bu istasyon, Batı Anadolu’nun en büyük demir yolu istasyonlarından biri haline gelmiş; böylece Uşak, İzmir limanından ihraç edilen malların önemli bir çıkış noktası olmuştur. Başta halı, kilim, seccade gibi el dokuması ürünler olmak üzere afyon, hububat, yaş üzüm, palamut ve mazı gibi birçok tarım ürünü Uşak’tan dünya pazarına ulaştırılmıştır. XX. Yüzyılın başlarında ihracat potansiyeli artan şehir, 29 Ağustos 1920’de Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilmiştir. Yaklaşık iki yıl süren bu işgalin ardından, Türk ordusunun 26 Ağustos 1922’de başlattığı Büyük Taarruz sonucunda 1 Eylül 1922 tarihinde Uşak özgürlüğüne Kavuşmuştur³⁴. Cumhuriyet döneminde ise 9 Temmuz 1923 tarihinde çıkarılan 6129 sayılı Kanun ile Uşak, Kütahya vilayetinden ayrılarak bağımsız bir vilayet statüsü kazanmıştır³⁵. Mevcut nahiyelerin ilçe yapılmasıyla birlikte, Manisa ilinden ayrılan Eşme ilçesi de Uşak’a bağlanarak yeni oluşturulan vilayet altı ilçeden meydana gelen bir idari yapıya kavuşturulmuştur³⁶.

³²Ekrem Savaş, *Uşak Belediyesi Kurtuluşun 100. Yılında Uşak 1922-2022*, Palet Yayınları, Konya 2023, 11.

³³ Savaş, 11.

³⁴ Savaş, 11.

³⁵ Öntuğ, 26.

³⁶ Öntuğ, 26.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK KIYAFET KÜLTÜRÜ

2.1. TÜRKLERDE KIYAFET KÜLTÜRÜNÜN GELİŞİMİ

Kıyafet kavramı, insanlık tarihiyle doğrudan orantılı olup gelişim süreci oldukça eski dönemlere dayanmaktadır³⁷. Başlangıçta örtünme ve korunma gibi temel ihtiyaçları karşılamak amacıyla ortaya çıkan giyinme, zamanla çağın ve kültürün etkisiyle farklı bir anlam kazanarak evrim geçirmiştir³⁸. Giyinme kültürü, öncelikli olarak yaşanan coğrafyanın iklim koşullarına bağlı şekilde fonksiyonel biçimlerde ortaya çıkmış olsa da ilerleyen süreçte bireylerin yaşam biçimlerinin ve kültürel kimliklerinin bir yansıması haline gelmiş; öz kültürün yaşatılmasında ve aktarılmasında önemli bir araç olmuştur³⁹.

Kıyafet kültürünün gelişim süreci incelendiğinde, zaman içinde önemli değişimlere uğradığı görülmektedir. Bu değişimin kökeni, insanlığın varoluşundan itibaren şekillenmiş; ilk çağ uygarlıklarında iklim, din uygarlıklarında iklim statü gibi giyimi belirleyen başlıca etkenler arasında yer almıştır⁴⁰. Orta Çağ döneminde ise savaşlar, ticari ve kültürel etkileşimler ile sınıf ayrılıkları, giyimi tarzlarını etkileyen önemli faktörler olmuştur⁴¹. Günümüzde ise giyim- kıyafet kavramı, bireylerin inançlarını, mezheplerini, mesleklerini, ekonomik durumlarını ve toplum içerisindeki sosyal statülerini yansıtan en önemli göstergelerden biri haline gelmiştir⁴².

Türk giyim-kuşam kültürü, Anadolu ve çevresinde incelendiğinde; öncelikle malzeme, renk, doku, kumaş, tamamlayıcı aksesuarlar, kullanım amacı ve süsleme programı bakımından Türk kültür ve geleneğini yansıtan en önemli unsurlardan biri haline gelmiştir. Bu açıdan özellikle kadın kıyafetleri, içerdiği zengin süsleme anlayışı ve

³⁷Ayten Sezen Arı, “Türklerde Kıyafetin Kısa Tarihi”, *Kultura Narodov Priçernomoriya Dergisi*, 109, 2007, 142-159.

³⁸ Mahmut Güngör, “Giyim Kültürü ve Giysiye Sahip Olma Arzuları: Giyim Mandalası”, *Ekev Akademi Dergisi*, (17) 54, 2013, 205-211.

³⁹ Güngör, 205-211.

⁴⁰ Güngör, 205-211.

⁴¹ Güngör, 205-211.

⁴² Güngör, 205-211.

kültürel öğeler sayesinde Türk kıyafet sanatının en güçlü temsilcileri arasında yer almaktadır⁴³.

2.1.2. İslamiyet Öncesi Türklerde Giyim-Kuşam Özellikleri

Avrasya bozkırları, tarihin ilk dönemlerinden itibaren çeşitli Türk boylarına ana yurt olmuştur. Bu nedenle İslamiyet öncesi Türk sanatını incelerken sadece Orta Asya özelinde değil; Kafkasya, Karadeniz'in kuzeyi ve Macaristan gibi bölgeleri de içine alan geniş bir coğrafyayı değerlendirmek, Türk kültür medeniyetini anlamak açısından son derece önemlidir⁴⁴. Bu sahaların ortak özelliği, hemen hemen aynı iklim tipine sahip olmalarıdır⁴⁵. Türk tarihi incelendiğinde, XI. Yüzyılın en erken devirlerinden itibaren Türk topluluklarının Moğolistan'ın doğusunda bulunan Kerulan Irmağı'ndan, Tuna Nehri kıyılarına kadar uzanan geniş bir bölgede varlık gösterdikleri görülmektedir⁴⁶. (Harita 2)

Bu geniş coğrafyalarda uzun süre yaşam süren Türk topluluklarının benimsedikleri konar-göçer yaşam tarzı, büyük ölçüde giyinme kültürlerini de şekillendirmiştir⁴⁷. Ekonomileri hayvancılığa dayanan bu topluluklar, yetiştirdikleri hayvanların deri ve yünlerini faydalananarak; iklim ve yaşam koşullarına uygun, işlevsel nitelikte kıyafetler üretmişlerdir⁴⁸.

Orta Asya'nın tarih öncesi döneminde yapılan arkeolojik araştırmalar, Türklerin atalarının nasıl bir coğrafyada yaşadıklarını ve bu yaşam tarzının kültürel unsurları nasıl etkilediğini anlamamıza katkı sağlamaktadır⁴⁹. Bu dönemin izleri, özellikle Yontma Taş ve Cilâlı Taş Devrine kadar uzanmakta; ilk proto-Türk topluluklarının avcılık ve balıkçılıkla geçindikleri, doğadaki hayvanları kutsal saydıkları ve ongun (totem) olarak benimsedikleri bilinmektedir. Arkeologların buluntuları sınıflandırırken verdikleri isimler üzerinden, Anav, Afanesyovo, Andronovo, Kelteminar, Karasuk ve Tagar gibi

⁴³ Fatma Yetim, "Beypazarı Yöresi Geleneksel Kadın Giyiminde İşlemeli Çevre Hırka Yöntemleri", *İdil Dergisi*, (6) 29, 2017, 401-422.

⁴⁴ Ahmet Taşağıl, Ahmet Kanlıdere (Ed.) *Orta Asya Türk Tarihi*, Anadolu Üniversitesi Web- Ofset, Eskişehir 2013, 3.

⁴⁵ Taşağıl ve Kanlıdere, 3.

⁴⁶ Taşağıl ve Kanlıdere, 3.

⁴⁷ Hacer Nurgül Beğiç, "Giyim- Kuşam Kültüründe Keçe Sanatında Tarihsel Bir Bakış" *SUTAD Dergisi*, 40, 2016, 287-297.

⁴⁸ Beğiç, 287-297.

⁴⁹ Salim Koca, "Eski Orta Asya'da Tabiat, İklim, İnsan Unsuru", *Gazi Üniversitesi Asya Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 2017, 1-18.

kültürler, Türk kültürünün en erken maddi temellerini oluşturan arkeolojik dönemler olarak değerlendirmektedir. Bu kültürlerde kullanılan malzeme türleri, yaşam biçimi ve üretim anlayışı, ilerleyen dönemlerde şekillenecek olan Türk giyim-kuşam kültürünün temelini atmıştır⁵⁰

Orta Asya'daki en eski kültür merkezlerinden biri olan Anav, Türkmenistan'ın Aşkabat şehri yakınlarında ortaya çıkmıştır⁵¹. Yerleşik yaşama geçildiği bu kültürde, kerpiç evlerde yaşam, çiftçilik ve hayvancılık gelişmiş; at, koyun ve sığır gibi hayvanların evcilleştirildiği görülmüştür. Ayrıca arpa ve buğday tarımı ile birlikte bakır işçiliğine dair izlerde tespit edilmiştir. Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan atın ilk kez bu kültürde görülmesi, Anav kültürünü proto- Türk topluluklarıyla ilişkilendiren görüşleri desteklemektedir⁵²

Orta Asya Neolitiği içinde önemli bir yer tutan Kelteminar Kültürü, başta Harezm olmak üzere Amuderya Havzası, Aral Gölü çevresi ve Batı Kazakistan'a kadar uzanan geniş bir coğrafyada etkili olmuştur⁵³. Bu kültür avcılık, balıkçılık ve ilk tarım uygulamalarıyla öne çıkmakta; seramik bezemeleri ve taş aletleriyle dönemin estetik ve teknolojik izlerini taşımaktadır. Kelteminar yerleşimleriyle ilgili en erken tabakalar, Tolstov tarafından kazılan Djanbas IV yerleşimindeki Djebel katmanlarında tespit edilmiş olup M.Ö. VI. Binyıla tarihlendirilmektedir. Ayrıca, Yenisey Havzası'ndaki Kuyum Kurganlarında bulunan bazı kültür unsurlarının Kelteminar özellikleri taşıması, bu kültürün Afanasyova ile olan olası etkileşimini göstermektedir⁵⁴.

Orta Asya'nın kuzeydoğusunda yer alan Afanesyovo Kültürü, adını Abakan bozkırlarında bulunan en önemli Arkeolojik buluntu merkezlerinden almıştır. Bu kültür yalnızca Abakan ile sınırlı kalmayıp, Altay Dağları'ndan Volga Nehrine kadar uzanan geniş bozkır alanına yayılmıştır⁵⁵ kazılarda ele geçirilen çakmak taşından ok uçları, kemik iğneler, bakır bizler, bıçaklar, küpeler ve bantlı seramik parçalar, Afanesyovo insanının Maden Çağı'na girdiğini; avcılık, hayvancılık ve ilkel düzeyde tarım faaliyetlerini bir arada yürüttüğünü göstermektedir. Özellikle koyun kemikleriyle birlikte tahıl izlerine ilk

⁵⁰ Koca, 1-18.

⁵¹ Koca, 1-18.

⁵² Koca, 1-18.

⁵³ Elvin Yıldırım, "Türk Etnogenezi Meselesinde neolitik- Tunç ve Demir Çağları'ndaki Kültürler Üzerine Bir Değerlendirme", *Gaziantep Üniversitesi Journal Of Social Sciences*, 19 (2), 2020, 1-12.

⁵⁴ Elvin, 1-12.

⁵⁵ Koca, 1-18.

kez bu kültürde aynı kurgan içinde rastlanması, hayvan evcilleştirmenin yanı sıra tarımsal üretimin de başladığını kanıtlamaktadır⁵⁶

M.Ö. II. Binyılın sonlarına gelindiğinde, avcılıkla geçinen toplulukların yaşam koşullarında önemli değişiklikler meydana gelmiştir⁵⁷. Hayvanların evcilleştirilmesiyle birlikte hayvancılığa dayalı bir ekonomi gelişmiş; madeni kaynakların işlenmesi ise silah ve süs eşyası üretimini mümkün kılmıştır. Bu gelişmeler, küçük toplulukların savunma ve örgütlenme ihtiyacıyla birleşerek sosyal yapının yeniden şekillenmesine neden olmuştur⁵⁸. Bronz Çağı'nın bu dinamik evresinde ortaya çıkan Andronovo Kültürü, ekonomik temellerini hayvancılık, madencilik ve tarıma dayandırmış, ilk buluntularına göre 1914 yılında Tugarinov tarafından Hakasya'daki Andronovo köyünde ulaşılmıştır. Kazakistan ve Ural bölgesinde tespit edilen diğer örnekler bu kültürün doğudan batıya yayılan geniş bir etki alanına sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Andronovo toplumuna ait giysilere dair bilgiler, çoğunlukla mezar buluntularına dayanmaktadır⁵⁹. Deri ve dokuma parçalarının zamanla çürümesi nedeniyle kıyafetlerin tamamına ulaşmak mümkün olmasa da boncuk, diş, kemik ve süsleme amaçlı kullanılan aksesuar kalıntıları bu kültürün giyim anlayışı hakkında önemli uçları sunmaktadır. Yapılan kazılarda özellikle kadın mezarlarında boncuk, su kabuğu, tilki ve köpek dişi gibi doğal materyallerle süslenmiş elbise parçalarına rastlanmıştır⁶⁰. Başlıkların kalın yün ipliklerle örülerek konik formda üretildiği, kulaklık ve saçak bölümlerinin ayrı örülüp dikilerek tamamlandığı belirlenmiştir. Yine Tugarinov 'un 1914' teki kazısında kulaklıklı ve saçaklı başlık örneklerine ulaşılmış; Sosnovsk'un 1928'deki buluntuları ise kıvılcık boyasıyla renklendirilmiş yün dokumaları ortaya koymuştur. Elbiselerde dokuma şerit tekniği, başlıklarda ise tığ işiyle zincir örgü yöntemi kullanıldığı anlaşılmıştır⁶¹. Usmanova'nın rekonstrüksiyon çalışmalarıyla Alakul ve Federov safhasına ait başlıkların ortak bir üslupta üretildiği tespit edilmiştir. Ayrıca yaş ve cinsiyete göre farklılaşan

⁵⁶ Koca, 1-18.

⁵⁷ Elvin Yıldırım, *Andronovo Kültürü*, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2017, 8.

⁵⁸ Yıldırım, *Andronovo Kültürü*, 8.

⁵⁹ Yıldırım, *Andronovo Kültürü*, 225.

⁶⁰ Yıldırım, *Andronovo Kültürü*, 226.

⁶¹ Yıldırım, *Andronovo Kültürü*, 227.

süslemelere göre, erkek çocuk giysilerinde boncuk ve diş süslemelerine rastlanırken, yetişkin erkeklerde takı ve süslemelere rastlanılmaması dikkat çekicidir⁶².

Foto 1. Sol tarafta Andronovo Kültürü Dönemine Ait Bir Kadın Çalışması. Rekonstrüksiyon K. A. Akişev tarafından yapılmıştır Sağ tarafta ise arkadan görünüm ve başlık süsü (E. Yıldırım’dan)

Karasuk Kültürü, M.Ö.XIII-VII. Yüzyıllar arasında Güney Sibirya’da özellikle Minusinsk Havzası ve Altay bölgesinde varlık göstermişlerdir⁶³. Yapılan arkeolojik kazılar, bu kültüre ait konutlarda gündelik yaşama dair birçok nesnenin izine ulaşılmasını sağlamıştır. Bu nesleler arasında çömlekler, tahıl öğütme taşları, kemik ve taş iğneler, ilkel çapalar ile ip eğirme araçları yer almaktadır⁶⁴. Giyim kuşamda ise keten, kendir, ısırgan gibi bitkisel liflerden elde edilen ipliklerle dokunmuş bezler kullanılmış, ayrıca bazı mezarlarda bozulmuş da olsa yün dokuma parçalarına ulaşılmıştır.

Giysiler, dönemin seramik ve tunç eşyalarında görülen çentikli, çizgili ve geometrik desenlerle benzerlik gösteren bezemelerle süslenmiştir⁶⁵. Kadın ve çocukların saçlarına tunçtan halkalar, cam boncuk dizileri ve tunç plakalar eklenmiş; bu süslemeler alın bölgesinden şakaklara doğru sarkıtılmıştır. Tunç döküm boncuklar sadece saç örgülerinde değil, göğüs takılarında ve ayakkabılarda da kullanılmıştır. Ayakkabılar, ucu dövülmüş tunç çivilerle süslenmiş; bilezikler ise tel şeklinde ya da üzeri nokta veya zikzak desenli döküm örnekler şeklinde çeşitlenmiştir⁶⁶.

⁶² Yıldırım, *Andronovo Kültürü*, 228.

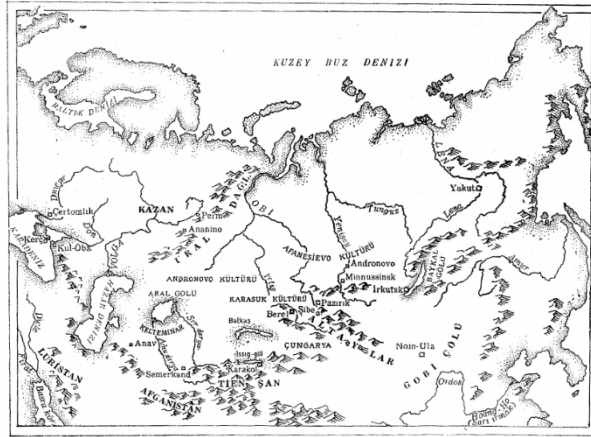
⁶³ Elvin Yıldırım, “İç Asya’da Demir Çağına Geçiş/ Karasuk Kültürü ve Türkler”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 13(3), 2024, 816-837.

⁶⁴ Yıldırım, “İç Asya’da Demir Çağına Geçiş/ Karasuk Kültürü ve Türkler”, 816-837.

⁶⁵ Yıldırım, “İç Asya’da Demir Çağına Geçiş/ Karasuk Kültürü ve Türkler”, 816-837.

⁶⁶ Yıldırım, “İç Asya’da Demir Çağına Geçiş/ Karasuk Kültürü ve Türkler”, 816-837.

Tagar Kültürü, M.Ö. VIII. Yüzyıl ile M.Ö. II. Yüzyıl arasında Güney Sibirya'da, günümüz Hakasya bölgesindeki Altay ve Sayan dağlık coğrafyasında etkili olmuş bir Tunç Çağı kültürüdür⁶⁷ oluşum sürecinde Karasuk Kültürü'nden izler taşıyan Tagar Kültürü, daha sonra gelişerek M.Ö. III. Yüzyılda Taştık Kültürü'ne dönüşmüş ve bu kültürel yapı Altaylara kadar yayılmıştır⁶⁸ Taştık Kültürü ise M.S. V-VI. Yüzyıllarda, Türkçe konuşulan boyların kültürel temelini oluşturmuştur. Bu geçiş süreci, Köktürkler, Kırgızlar ve Kıgnılı boyları gibi erken Türk topluluklarının ortak kültürel kökene sahip olduğunu göstermektedir⁶⁹. Ortak efsaneler, özellikle at, dağ keçisi ve su kuşları gibi sembolik hayvanlar üzerinden şekillenen anlatılar, bu kültürel sürekliliğin bir parçası olarak değerlendirilir. Tagar ve taştık dönemine ait arkeolojik kazılarda; dağ keçisi, geyik, at, kurt, boğa, par ve yırtıcı kuş gibi hayvanları betimleyen çok sayıda tunç heykelcik ve baş figürleri bulunmuştur. Bu zoomorfik tasvirler, doğaya bağlılık temelli estetik bir anlayışın göstergesi olup, dönemin sembolik dünyasına ışık tutmaktadır⁷⁰.

Harita 2. İslamiyet Öncesi Türk Kültürlerinin Coğrafi Dağılımı⁷¹

2.1.3. İskitler (Saka Türkleri)

İskitlerin yayıldığı coğrafya hakkında hem yazılı kaynaklar hem de arkeolojik buluntular yoluyla bilgi edinilebilmektedir⁷². Antik dönem kaynaklarında İskitler ya

⁶⁷ Koca, 1-18.

⁶⁸ Emel Esin, *İslamiyet'ten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslâma Giriş (Türk Kültür El- Kitabı, II. CİLD 1/B den Ayrı Basım)*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1978, 11.

⁶⁹ Esin, 11.

⁷⁰ Esin, 11.

⁷¹ Nejat Diyarbakirli, *Hun Sanatı*, M.E.B Kültür Yayınları, İstanbul 1972, 3.

⁷² İlhami Durmuş, *İskitler*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2007, 43.

giyim tarzlarına ya da bulundukları bölgelere göre farklı adlarla anılmışlardır. Son yıllarda yapılan arkeolojik kazılar ve bu çalışmalar sonucunda ortaya çıkarılan yeni buluntular, İskitlerin geniş bir alana yayıldığını göstermesi bakımından büyük önem taşımaktadır⁷³. Arkeolojik veriler, M.Ö. I. Binyılda İskitlerin, Tuna Nehri'nden Çin'in batı sınırlarına kadar uzanan geniş bir bozkır kuşağında varlık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu kuzeydoğu bozkır sahası; Pamir, Tanrı (Tiyen-şan) ve Altay dağ sistemlerinden başlayarak Batı Türkistan üzerinden batıya, Tuna boylarına kadar uzanmakta ve Güney Rusya'nın tamamına yayılmaktadır. Bu geniş coğrafya, konar-göçer yaşam tarzına son derece uygun, doğal otlaklarla kaplı düz arazilerden oluşmaktadır⁷⁴. Bu geniş bozkır coğrafyasında konar göçer bir yaşam sürdüren İskitler, sadece siyasi ve askeri değil, kültürel açıdan da İslamiyet öncesi Türk sanatının temelini atan topluluklardan biri olarak kabul edilmektedir⁷⁵. M.Ö. VIII. Yüzyıldan M.S. II. Yüzyıla kadar Orta Asya steplerinde etkin olmuşlardır. Göçebe yaşam tarzlarına rağmen, sanat ve zanaat yönünden gelişmiş bir kültür oluşturmuşlardır. Ancak yazılı kaynakların sınırlı oluşu nedeniyle İskitler hakkında edinilen bilgiler, büyük ölçüde etkileşimde bulundukları Grek toplumlarının kayıtları aracılığıyla günümüze ulaşmıştır⁷⁶. Özellikle Herodotos'un *Historia* ve Hipokrates'in *Havalar, Sular, Mevkiler* adlı eserinde, İskitlerin fiziksel görünüşleri, yaşam tarzları ve coğrafi konumları hakkında önemli bilgiler yer almaktadır⁷⁷. İskitler, konar göçer yaşam tarzı benimseyen bir topluluk olduklarından, ardında kalıcı mimar yapılar bırakmamışlardır⁷⁸. Arkeolojik kalıntı ve yazılı belgeler, İskitlerin giyim kuşamı hakkında önemli bilgiler sunmaktadır⁷⁹. Pers Hükümdarı Darius'a ait kitabelerde yer alan ve saka olarak tanımlanan bir figür, silahsız ve yöresel giysiler içinde betimlenmiştir. Bu figürde dikkat çeken en belirleyici unsurlar, yuvarlak tepeli püskülsüz başlık ile sakallı yüz görünümüdür. Söz konusu figürden hareketle, İskitlerin vücudu saran bir ceket ve pantolon giydiği, bilekten bağcıklı ayakkabı kullandıkları anlaşılmaktadır⁸⁰. Bu giyim tarzı, çağdaşı diğer toplumlardan ayrışan kendine özgür bir

⁷³Durmuş, 43.

⁷⁴ Durmuş, 43.

⁷⁵ Mazhar Narşap, "İslam Kültür Tarihinde Arzhan 2 Kurganının Yeri ve Önemi", *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi*, (16) 2, 2023, 366-376.

⁷⁶Narşap, 366-376.

⁷⁷ Narşap, 366-376.

⁷⁸ Murat Arık, *Esik Kurganı, Buluntuları ve Kültür Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*, (yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008, 16.

⁷⁹ Durmuş, 135.

⁸⁰ Dursun, 135.

form taşımaktadır. İskit giyim kültürünün en somut örneği, Alma- Ata kenti yakınlarında ortaya çıkan ve literatürde “Altın Elbiseli Adam” olarak bilinen mezar buluntusudur. (Foto 2)

Altın Elbiseli Adamın zırhı incelendiğinde; başında kırmızı renkli deri zemin üzerine altın levhalarla bezenmiş sivri formlu bir başlık (külâh /tulga) bulunmaktadır⁸¹. Başlığın tepe kısmında altından yapılmış dağ keçisi figürü, stilize yaprak motifleri altın ok uçları ve geometrik üçgen süslemeler dikkat çekmektedir⁸². Alın hizasından çene altına kadar sağ ve sol yandan üçgen biçiminde uzatılmış bu başlık, çene altında birleştirilerek sabitlenmiştir. Elbisenin genel düzeni de yine kırmızı deri üzerine kurulmuş, kenarları altın şeritler ile çerçevelenmiştir. Ceketin bel kısmında ise deri zemin üzeri altın levhalarla bezeli geniş yer almakta; bu kemerin sağ yanında uzun kırmızı kın içinde bir kılıç, sol yanında ise yine kırmızı kın kırmızı kın hançer konumlandırılmıştır. Kısa ceketin altında, kırmızı deri ya da yün kumaştan yapılmış dar kesimli uzun bir pantolon yer almaktadır. Kıyafeti tamamlayan çizmeler diz altına kadar uzanmakta olup deri veya keçe malzemeden üretilmiştir. Bu Çizmeler bacak hizasında altın plakalarla bezemeli bir şekilde tasarlanmıştır⁸³.

Foto 2. Esik Kurganında Bulunan “Altın Elbiseli Adam”

<https://insanveevren.wordpress.com/2011/05/10/esik-kurgani-issik-kurgani-ve-altin-elbiseli-adam-khan-uya/> (E.T. 11.10.2024)

⁸¹ Uğur Karcıoğlu, “Avrasya ve Sibirya Bölgelerinde Bulunan Bazı Kurganlar”, *Kafdağı Dergisi*, (4)1, 2019, 54-78.

⁸² Karcıoğlu, 54-78.

⁸³ Arık, 24.

2.1.4. Hun Dönemi

Büyük Hun Devleti, Orta Asya’da M.Ö. III. Yüzyıl sonlarında kurularak farklı kavimleri tek bir siyasi çatı altında birleştirmişlerdir⁸⁴. Çin kaynaklarında “Hiung-nu” adıyla geçen bu topluluk, özellikle Mete Han döneminde merkezi bir yapıya kavuşarak büyük bir imparatorluk haline gelmiştir. Orta Asya bozkır kültürlerini ortak bir potada buluşturan Hunlar, yalnızca siyasi değil, kültürel açıdan da birleşmenin öncüsü olmuşlardır⁸⁵. Kurdukları temaslar sayesinde, Yakın Doğu’dan Uzak Doğu’ya kadar pek çok medeniyetle ilişki kurmuş; bu ilişkiler, hem kendi kültürlerine dış unsurların katılmasını sağlamış hem de ticari ve sosyal hayatın gelişmesine zemin hazırlamıştır. Büyük Hun Devleti, bu yönüyle sadece askeri değil, aynı zamanda kültürel bir güç olarak da Orta Asya tarihinde derin izler bırakmışlardır⁸⁶.

2.1.5. Hun Dönemi Kurgan Buluntuları ve Giyim Unsurları

Güney Sibirya’daki Altay Dağları eteklerinde, Pazırık bölgesinde Rus arkeolog Rudenko tarafından açılan ve M.Ö. IV-III. Yüzyıla tarihlenen kurganlarda Hunlara ait çok sayıda eşya ile birlikte, buz içinde bozulmadan korunmuş insan ve hayvan kalıntıları bulunmuştur⁸⁷. Bu mezarlardan çıkarılan halı, keçe applike örtüler, kumaşlar, hayvan mücadeleleri ve insan figürleri ile süslü zengin tekstil örnekleri, Leningrad Emitaj Müzesi’nde sergilenmektedir. (Foto 3)

Buluntular arasında yer alan keçe üzerine renkli deri parçalarının applike edilmesiyle oluşturulmuş süslemeler, Hun sanatının özgün üslubunu yansıtmaktadır⁸⁸. Moğolistan’da Selenga Nehri’nin Baykal Gölü’ne aktığı bölgeye yakın Noin Ula mevkiinde, üç grup halinde toplam 212 kurgan tespit edilmiştir. (Foto 4) Bu kurganlarda, kalın ağaç kütükleriyle çevrelenmiş, çatı sistemine sahip mezar odaları ortaya çıkarılmıştır⁸⁹ mezar odasında, özenle giydirilmiş bireylerin yerleştirildiği, iyi işçilikle yapılmış ahşap tabutlar bulunmuştur. Tavan ve taban bölümleri keçe ve yün kumaşlar ile kaplanmış bu mezar

⁸⁴ Bahattin Ögel, *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre*, TTK Basımevi, Ankara 1984, 43.

⁸⁵ Ögel, 43.

⁸⁶ Ögel, 43.

⁸⁷ Yaşar Kalafat, *Balkanlar’dan Uluğ Türkistan’a Türk İnançları VIII*, Berikan Yayınevi, Ankara 2006, 24.

⁸⁸ Kalafat, 25.

⁸⁹ Kalafat, 25.

yapılarından çıkarılan giyim ve tekstil kalıntıları, Hun toplumunun giyim kültürüne dair önemli ip uçları sunmaktadır⁹⁰.

Çin kaynaklarında sıklıkla” Hiung- nu” adıyla geçen Hunların giyim – kuşam kültürlerine dair en önemli bilgiler, uzun süre mücadele ve etkileşim içerisinde oldukları Çin kaynaklarında yer almaktadır⁹¹. Bu kaynaklarda “*Hakandan (Şanyu) başlayarak herkes deri giyinmektedir. Yünlü ve kürklü yorganlar ile örtünüyorlar ve yine hunların at derisinden dikilmiş dışı kürklerle kaplanmış kaftanlar giyiniyorlar*” ifadelerine rastlanmaktadır. Bu yazılı anlatımlar, Hunların yaşam tarzına ve iklime uygun giyim alışkanlıklarına dair ip uçları sunarken, arkeolojik kazılarla da desteklenmektedir⁹². Güney Sibirya’da Hunlara ait kurganlarda yapılan arkeolojik kazılar sonucunda; gömlek, pantolon, şalvar çorap ve ayakkabı gibi pek çok giyim unsuruna ait kalıntılar gün yüzüne çıkarılmıştır⁹³.

Hun toplumunda giyim- kuşam anlayışı, göçebe yaşam tarzı ve iklim koşulları doğrultusunda şekillenmiştir. At üzerinde yaşam süren hem erkek hem de kadınlar, bu hayat biçimine uygun şekilde hareket kolaylığı sağlayan dar, vücuda oturan ve fonksiyonel giysiler tercih etmişlerdir⁹⁴. Hun erkeklerinin, işlenmiş deriden yapılmış pantolon, ceket kürklerle giydikleri ayaklarına ise yine deriden ya da kürkten üretilmiş çizmeler giydikleri bilinmektedir. (Foto5) Kadın kıyafetleri de benzer şekilde dar kesimli, yüksek yakalı ve düğme veya kopça ile kapanan giysilerden oluşmakta, genellikle kuşak ya da kemerle bele oturtulmaktadır⁹⁵. Çengelli iğne gibi işlevsel aksesuarların kadın giyiminde zorunlu bir kullanım alanı bulunmamakla birlikte, bu tür iğnelerin birlikte yaşanan topluluklardan kültürel etkileşim yoluyla alındığı ve daha çok ziynet eşyası olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır⁹⁶.

⁹⁰ Kalafat, 25.

⁹¹ Luiza Kılıç, *Güney Sibirya’da Hun Türkeri’ne Ait Kurganlar, Mezarlar ve Şehirler*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2018, 12.

⁹² Kılıç, 12.

⁹³ Kılıç, 12.

⁹⁴ Tuncer Gülensoy, *M.Ö. 4500- M.S. XIII. Yüzyıllar Arasında Barbar Türkler Dil, Din, Kültür, Sanat, Uygarlık*, Akçağ Yayınları, Ankara 2011, 89.

⁹⁵ Gülensoy, 89.

⁹⁶ Gülensoy, 89.

Foto 3. Noin-Ula Kurganları <https://www.sanatinyolculugu.com/noin-ula-kurgani/> (E.T. 15.04.2025)

Foto 4. Noin-Ula Kurganında Bulunan Hun Portreli Kumaş Parçası
<https://www.sanatinyolculugu.com/noin-ula-kurgani/> (E.T. 15.04.2025)

Foto 5. Noin Ula Kurganında Bulunan Hayvan Figürlü Örtü (O. Aslanapa'dan)

Çinli gezgin Song Yun, VI. Yüzyılın başlarında Akhun ülkesinden geçerken, tesadüfen karşılaştığı hakanın çadırını büyük bir hayranlıkla betimlemiştir⁹⁷. Kırk ayak boyunda, kare planlı, yüksekliğiyle dikkat çeken bu çadırın içi ince bir zevkle döşenmiş; duvarlarından değerli halıların sarkıtıldığını belirtmiştir. Hakan, altından yapılmış ve masal kuşu figürleriyle altın yaldızla bezenmiş bir tahta bağdaş kurmuş şekilde oturmakta, üzerinde sırma işlemeli, ipekten yapılmış nefis bir kaftan bulunmaktadır⁹⁸. (Foto 9) Hunlara ait pazırık kurganlarından gün yüzüne çıkarılan kaftan, ön ve arka yüzeyde geniş formu ile dikkat çeken, alt kısımlara doğru hafifçe asılan bol kesimli, dökümlü bir dış giysi olarak tasarlanmıştır. Vücuda tam oturmayan bu yapı, özellikle gövde ve omuz hizasında daha dar tutulmuş; eteklere doğru genişleyen formuyla hareket kabiliyeti sağlayan işlevsel bir kullanım sunmaktadır. Giysinin tek parça halinde hazırlanarak yandan birleştiği anlaşılmaktadır. Yaka kısmı kısa ve içe doğru kıvrımlı formda olup, omuzdan göğüs hattına doğru inen önü açık yapı ile tamamlanmıştır. Kol detayları, dirsek altına kadar inen uzunlukta tutulmuş ve bedenle bütünleşik şekilde dikilmiştir. Kol başlangıç ve bitiş noktalarında farklı doku ve kumaş kullanıldığı izlenimi veren çizgisel sınırlamalar, bu bölümlerin görsel olarak vurgulanmasına olanak sağlamaktadır. Kaftanın alt kenarı, düzgün ve genişçe kıvrılarak sonlandırılmış; etek ucunda farklı dokuya sahip olabileceği düşünülen bir hatla çevrelenmiştir. Bu çevreleme hem estetik sınır oluşturmakta hem de giysinin ağırlığını dengelemektedir. Yüzeyin

⁹⁷ Diyarbakirli, 58.

⁹⁸ Diyarbakirli, 59.

tamamı, ritmik ve simetrik düzeyde yerleştirilmiş, baklava dilimli kabartmalı geometrik motiflerle kaplanmıştır. Sık aralıklı ve yukarı yönlü düzenlenmiş bu motifler, giysiye hem hareketli bir görünüm hem de yüksek statüye işaret eden dekoratif bir bütünlük sunmaktadır. (Foto 6)

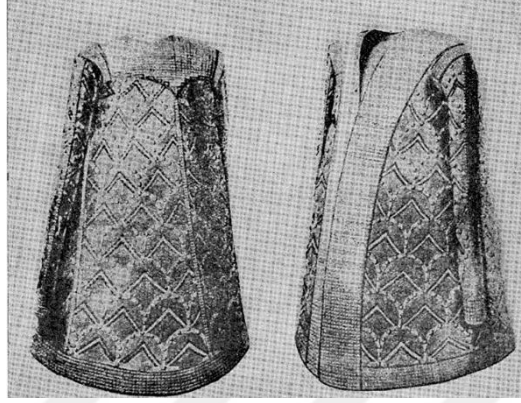

Foto 6. Hunlara Ait 2. Pazırık Kurganlarından Gün Yüzüne Çıkarılan Kaftan (N. Diyarbekirli 'den)⁹⁹

Hun giyim kültürüne dair önemli bilgiler sunan görselde, (Foto 7) çeşitli giysi parçaları ve süsleme örnekleri yer almaktadır. A numaralı parça, 2. Pazırık kurganından çıkarılmış bir kadın elbisesine ait kol süsü olup, spiral biçimli, iç içe geçmiş kıvrımlardan oluşan zengin bir motif düzenlemesiyle betimlenmiştir¹⁰⁰. Desenler yatay banlar halinde sıralanmış ve uç kısımda püsküllerle tamamlanmıştır. B numaralı parça, yün iplikle örülmüş bir çorap olup, konç bölgesinde “koç boynuzu” motifiyle süslenmiştir. C numaralı keçe çorap, kare formda uygulanan satranç benzeri örgü deseni dikkat çekmektedir. (Foto 7)

⁹⁹ Diyarbekirli, 112.

¹⁰⁰ Diyarbekirli, 116.

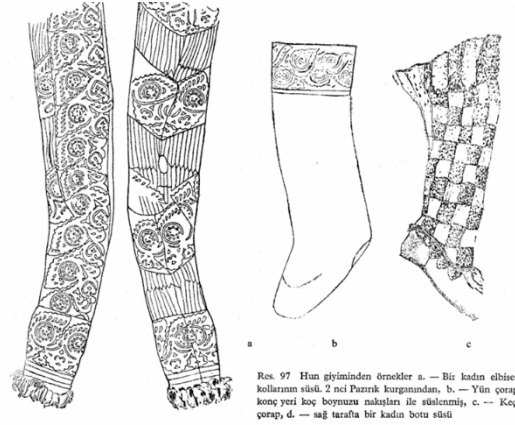

Foto 7. Pazırık 2 Kurganından Çıkarılan Kadın Giyim Örnekleri (N. Diyarbekirli ‘den)

2.1.6. Göktürk Kök- Türk Devleti

Göktürk Devleti, milattan sonra VI. Yüzyılın ortalarında Orta Asya’da kurulmuş ve ilk Türk adını resmi olarak ilk devlettir¹⁰¹. Bu dönemde Orta Asya’daki Türk Boyları Cücen (Juan Juan) adı verilen bir kavmin egemenliği altında bulunmuştur. 546 yılında kuzeydeki bazı Türk kabileleri Cücenlere karşı ayaklanmış; bu sırada Cücenlere bağlı olan Türk topluluklarının lideri Bumin, “kağan” unvanını alarak Göktürk Devleti’ni kurmuştur¹⁰². Devlet kısa sürede güç kazanmış, doğudan batıya geniş bir coğrafyada hakimiyet kurmuştur. Ancak VII. Yüzyılın ortalarında, Çin’in siyasi müdahaleleri ve iç karışıklıklar nedeniyle zayıflamaya başlamış; 630 yılında Doğu Göktürk Kağanlığı, 659 yılında ise Batık Göktürkler Çin egemenliği altına girmişlerdir¹⁰³. Böylece devlet bir süre tarih sahnesinden çekilmiş, bu süreçte Çin yönetimi altında kalan Türk boyları, 680-682 yılları arasında Kutluk Kağan önderliğinde bağımsızlık mücadelesi başlatmıştır. Bu direnişin başarıya ulaşmasıyla II. Göktürk Devleti yeniden kurulmuş ve dağılmış Türk toplulukları yeniden bir araya getirilmiş, Devleti yeniden toparladığı için Kutluk Kağan’a “İlteriş” (devleti derleyip toplayan) unvanı verilmiştir¹⁰⁴.

¹⁰¹ Aybars Pamir, “Ünlü Göktürk Hükümdarı Kutluk (Elteriş) Kağan ve Eski Türk Orta- Asya Kamu Hukukundaki Yeri”, *Çukurova Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, (5), 2024, 1-15.

¹⁰² Pamir, 1-15.

¹⁰³ Pamir, 1-15.

¹⁰⁴ Pamir, 1-15.

2.1.7. Göktürk Dönemi Arkeolojik Buluntuları ve Giyim Unsurları

Göktürklerin Orta Asya'nın iç kesimlerinden batıya kadar yayılan siyasi hakimiyetleri, beraberinde Türk kültür ve sanatının da geniş coğrafyalara taşınmasına zemin hazırlamıştır¹⁰⁵. Bu kültürel etkinin izleri; Moğolistan, Sibirya, Orhon Vadisi, Yenisey ve Kazakistan gibi bölgelerde bulunan mimari yapılar, taş heykeller, kaya resimleri ve kurganlar üzerinden takip edilebilmektedir¹⁰⁶. Özellikle bu Arkeolojik buluntular, Göktürk dönemine ait giyim- kuşam özellikleri, sosyal yapı ve sembolik öğeler hakkında önemli bilgiler sunmaktadır¹⁰⁷. Bu bağlamda hem mezarlardan çıkan tekstil örnekleri hem de heykeller de yer alan giyim detayları, dönemin kıyafet anlayışının biçim, malzeme ve estetik yönlerini ortaya koymaktadır¹⁰⁸.

Göktürk dönemine ait giyim-kuşam unsurlarını ortaya koyan en önemli arkeolojik kaynaklar, Altay kültür çevresi içerisinde yer alan kurganlardır. Bu buluntular hem dönemin sosyal yapısını hem de malzeme, teknik ve estetik anlayışını anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Altaylar'dan Yenisey'e Orhon Vadisi'nden Sibirya içlerine kadar geniş bir sahaya yayılan bu kurganlar arasında özellikle Tuhay'ta, Kuray (Kuray Havzası) ve Kudırge kurganları dikkat çekmektedir¹⁰⁹. Çulışman Nehri çevresinde konumlanan ve Göktürk dönemine ait zengin arkeolojik içerik barındıran önemli merkezlerden biridir. Hun döneminden itibaren sulama kanallarıyla tarıma açılan bu bölge, Göktürk çağı boyunca bir kültür odağı haline gelmiştir. Kudırge 'deki mezar buluntuları arasında, ipekli atlas kumaşlar, kemer tokaları, düğme ve boncuk dizileri, kayın ağacından yapılmış ok uçları, üzengiler, eyer parçaları, kuşaklara ait metal süslemeler ve Çin yapımı aynalar yer almaktadır¹¹⁰. Tespit edilen bu parçalar, yalnızca savaş ve gündelik yaşama dair değil, aynı zamanda dönemin giyim-kuşam anlayışına da ışık tutmaktadır. Özellikle kemer tokaları arasında yer alan, av sahnesi betimlemeli eyer kaşı (Foto 8) hem sembolik hem de sanatsal anlatımıyla dönemin giyim ve aksesuar estetiğini yansıtan en dikkat çekici örneklerden biridir¹¹¹. Sahnede yer alan figürler, Göktürk dönemine kıyafet, aksesuar ve sembolik temsil açısından zengin veriler

¹⁰⁵ Yaşar Çoruhlu, *Erken Devir Türk Sanatı İç Asya'da Türk Sanatının Doğuşu ve Gelişmesi*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2020, 185.

¹⁰⁶ Çoruhlu, 186.

¹⁰⁷ Arzu Emel Altıncılıç, "Göktürk Devri Giyim Kuşam Geleneğine Bir Bakış", *Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Dergisi*, (7) 53, 2020, 1101- 1110.

¹⁰⁸ Altıncılıç, 1101-1110.

¹⁰⁹ Ögel, 140.

¹¹⁰ Ögel, 140.

¹¹¹ Ögel, 140.

sunmaktadır. Kompozisyonun merkezinde, bağdaş kurarak oturmuş, kürklü bir giysi giymekte olan bir figür yer almakta; figür ellerini önünde birleştirmiş şekilde resmedilmiştir¹¹². Başında yukarıya doğru sivrilen üç dilimli olarak adlandırılan bir tac bulunmaktadır. Figürün kulaklarında uzun ve sarkık küpeler dikkat çekmektedir; bu detay, Göktürk döneminde erkek bireylerin de küpe taktığını ortaya koyan önemli bir görsel kanıttır¹¹³. Ortadaki figürün sol yanında yine kürklü kıyafet giymiş başka bir kişi oturmakta ve onun da kulaklarında benzer biçimde küpeler yer almaktadır. Bu durum, kıyafet biçimi kadar aksesuarlarda da belirli bir statüsel tekrarı işaret etmektedir. Kompozisyonun sağında yer alan üç süvari ise atlarından inmiş vaziyette diz çökmüş ve merkezdeki figüre saygı gösterisinde bulunmaktadır. Bu sahnede, figürlerin büyüklüğü ve küçüklüğü anatomik bir gerçeklikten çok sosyal hiyerarşi yansıtmaktadır. Figürlerin giysilerindeki kürk kullanımı, başlıkların biçimi ve oturuş pozisyonlarıyla birlikte düşünüldüğünde; sahnenin bir töreni veya kutsal bir temsili yansıttığı anlaşılmaktadır¹¹⁴. (Foto 8)

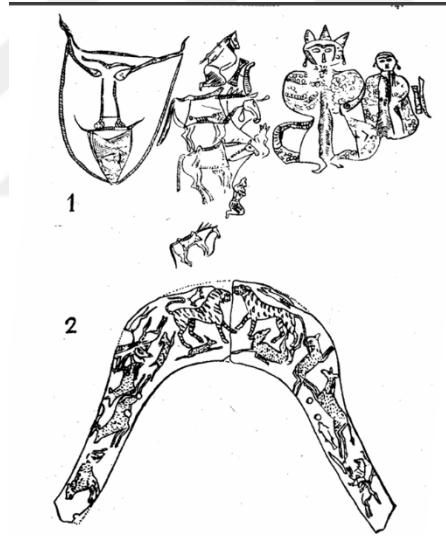

Foto 8. Göktürk Çağı Buluntularından Dini Bir Merasimi Tasvir Eden Kudırge Kurganı Eserleri ve Av Sahnesini Gösteren Bir Eyer Kaşı¹¹⁵

Altay kültür çevresinde yer alan önemli buluntu merkezlerinden biri de Tuhayta'dır¹¹⁶. Bu bölgede yapılan arkeolojik kazılar sonucunda, yüksek kotta yer alan mezarlarda doğal koruma koşulları sayesinde oldukça iyi muhafaza edilmiş iskeletler ve

¹¹² Ögel, 142.

¹¹³ Ögel, 142.

¹¹⁴ Ögel, 142.

¹¹⁵ Ögel, 141.

¹¹⁶ Ögel, 143.

tekstil parçaları ele geçirilmiştir. Tespit edilen bir erkek mezarında, üç katlı olarak giydirilmiş bir giysi düzenlemesi dikkat çekmektedir. En üst katta koyu kırmızı renkli bir giysi yer alırken, onun altında yeşilimsi ve altın sarısı tonlara sahip ipekten yapılmış katmanlar tespit edilmiştir¹¹⁷.

Göktürk döneminde önemli bir yer tutan Uts-Koks bölgesinde yer alan Katanga Kurganları, dönemine ait giyim- kuşam özelliklerini yansıtan önemli veriler sunmaktadır¹¹⁸. Kurgan, bölgenin iklim koşulları nedeniyle buz tutmuş bir tabaka üzerinde yükselmektedir¹¹⁹. Katanga I Kurganı, 1965 yılında Radlov tarafından incelenmiş, elde edilen bulguların bir kısmı Radlov ve Zahavov tarafından yayınlanmıştır¹²⁰. Rapora Göre mezar içerisinde insan iskeleti, at iskeleti ve birkaç bohça içerisinde oldukça iyi korunmuş giysiler bulunmuştur¹²¹.

Katanga Kurganı'ndan çıkan en dikkat çekici buluntu, şüphesiz kürklü kaftandır. Kaftanın formu, kullanılan malzeme ve detayları değerlendirildiğinde, bu giysinin gündelik kullanımdan çok özel günler ve törenler için tasarlanmış olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle soylu bir kadına ait olabileceği düşünülmektedir. (Foto 9)

Türk kültüründe kürkün özel bir yeri vardır. En çok tercih edilen kürk türleri arasında samur, sincap, rakun, vaşak ve tilki yer almaktadır¹²². Jordenes'in M.S. 551 yılında yazdığı eserde, Uygurların kürk ticaretiyle uğraştığı belirtilmektedir¹²³. Eski Türklerde kürk, önemli bir ticaret aracı olarak kullanılmıştır. Para yerine geçen kürk, hayvan cinsine göre değer kazanmakta ve ortalama bir kürkün fiyatı yarım dirhem (gümüş akçe) olarak hesaplanmaktadır¹²⁴. Kürk, "ten, tın ya da tıng" gibi adlarla anılmakta; özellikle güneş kızılığını andıran al renkli kürkler, daha kıymetli kabul edilmektedir. Bu kızıl kürkler, "al, altın-al, kızıl-kürk" gibi adlarla sınıflandırılarak ticarete kullanılmaktadır¹²⁵. Tüm bu detaylar göz önüne alındığında, kaftanda kullanılan kızıl

¹¹⁷ Ögel, 143.

¹¹⁸ Fikri Salman, *Tarihi Türk Kumaş Sanatı*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Erzurum 1999, 21.

¹¹⁹ Kılıç, 206.

¹²⁰ Ali Toraman, "Türk Tarihinin Kaynakları: Altay'da Göktürk Maddi Kültürünün Arkeolojik Kaynaklarına Genel Bir Bakış", *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (4) 2, 2019, 24-54.

¹²¹ Kılıç, 74.

¹²² Fatma Ayhan, "Türklerin Giyim Kuşamında Kürk", 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara 2007, 192.

¹²³ Ayhan, 192.

¹²⁴ Ayhan, 192.

¹²⁵ Ayhan, 192.

renkli kürkün yalnızca estetik değil, sosyal ve ekonomik bir değer taşıdığı anlaşılmaktadır. Yüksek kıymetinden dolayı bu kaftanın, sahibi öldüğünde bir bohça içerisinde mezara konulmuş olması, onun gündelik bir giysi değil; törenlerde ya da önemli toplantılarda giyilen önemli bir parça olduğunu göstermektedir.

Katanga Kurganı'ndan çıkan ve oldukça iyi korunmuş durumda günümüze ulaşan kaftan hem yapısal formu hem de süsleme anlayışıyla Göktürk dönemine ait yüksek statülü giysilerin karakteristik özelliklerinden birini oluşturmaktadır. Kaftan, vücut hatlarına tam oturmayan, bol ve dökümlü bir formda tasarlanmıştır. Kollar uzun ve geniş yapıdadır; bilek kısmına doğru daralmadan, düz hatlı bir şekilde uzanmaktadır. Giysinin ön yüzü tamamen açık bırakılmış, herhangi bir düğme veya ilik sistemi kullanılmamıştır. Bu nedenle kaftan, kullanım esnasında bir kuşak yardımıyla bağlanarak giyilmiş olmalıdır. Kaftanın yaka kısmı düz kesimli olup, herhangi bir yaka detayı içermemektedir. Arka yüzeyi ise çok daha zengin bir işçilik barındırmakta; yoğun şekilde yerleştirilmiş kırmızı tonlarındaki kürk parçaları, zemine geometrik bir bütünlük kazandıracak biçimde dizilmiştir. Özellikle arka robadan başlayarak etek ucuna kadar inen bu kürk şeritler hem ısı yalıtımı hem de estetik amaçlı yerleştirilmiş olmalıdır. Ayrıca kürk yüzey üzerinde yer yer noktasal sabitleme izleri, kaftanın dekoratif olduğu kadar dayanıklı bir biçimde tasarlandığını da göstermektedir. (Foto 9)

Foto 9. Katanga I Kurganında Bohça İçerisinde Bulunan Kaftanın Önden Genel Görüntüsü
<https://dzen.ru/a/YtqPEYcIvhTL2Og7> (E.T.16.10.2024)

Moğolistan'ın başkenti Ulan Batur'un batısında yer alan Moyan Uul Kurganı'ndan ele geçirilen heykeller, VII. Yüzyılda yaşamış olan Türklerin giyim- kuşam gelenekleri ve sosyal yaşantıları hakkında önemli bilgiler sunmaktadır¹²⁶. Bu heykeller, sadece dönemin estetik anlayışını yansıtmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumun sosyo-ekonomik yapısı, hiyerarşik düzeni ve kültürel değerleri hakkında da detaylı ipuçları vermektedir. Her bir figür, belirli bir toplumsal rolü veya statüyü simgelerken, kıyafetler ve aksesuarlar üzerinden dönemin giyim anlayışına dair önemli veriler sunmaktadır¹²⁷. Bu bölümde, heykeller üzerinden yapılan analizlerle Göktürk dönemi giyim kuşamının karakteristik özellikleri incelenecek ve figürlerin üzerindeki detaylar ışığında dönemin moda anlayışı, günlük yaşamı ve kültürel unsurları irdelenecektir.

Moğolistan'ın başkenti Ulan Batur'da bulunan Zanabazar Müzesi'nde sergilenen kadın heykeli, Göktürk dönemine ait bir mezar kazısında ortaya çıkarılmıştır¹²⁸. Figür, dönemin kadın giyim anlayışını somut şekilde yansıtan nadir örneklerden biridir. Heykelin etek bölümü, kırmızı ve krem tonlarında dikey şeritler halinde düzenlenmiş kumaşlarla kaplanmıştır. Bu düzenleme, dönemin tekstil üretiminde ipek veya ince yünlü kumaşların boyanarak kompozisyonel bir uyum içinde kullanıldığını göstermektedir. Kumaş şeritlerinin muntazam şekilde dizilmiş olması, estetik oran anlayışı kadar sembolik renk tercihlerini de akla getirmektedir. Üst gövde kısmında farklı renk ve dokuya sahip kumaş parçalarının bir araya getirilmiş olması, kıyafetin katmanlı yapıda olduğunu düşündürmektedir. Kol hizasında görülen desenli kumaş detayı ise, dönemin dokuma teknolojisine ve süsleme anlayışına dair görsel ipuçları sunmaktadır. Sol omuzundan sarkarak yana uzanan kumaş parçası, omuz örtüsü ya da törenlere özgü dekoratif bir giysi unsuru olarak değerlendirilmiş olabilmektedir. Figürün baş kısmında yer alan sade başlık ve saç örgüsü geleneksel saç toplama biçimlerindendir. (Foto 10)

¹²⁶ Mustafa Gürbüz Beydiz, "Türk İmgesinin Başlangıcından Batılılaşma Dönemine Kadar Fizyolojik Açından ve Giyim- Kuşam Bağlamında Değerlendirilmesi", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, (7)2, 2021, 545-569.

¹²⁷ Beydiz, 545-569.

¹²⁸ Semra Alyılmaz, Cengiz Alyılmaz, "Eski Türk Kadın Heykellerinin Düşündürdükleri", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(4), 2014, 1-33.

Foto 10. Moğolistan'ın Başkenti Ulan Batur Zhanabazar Müzesi'nde Sergilenen Göktürk Dönemine Ait Kadın Heykeli¹²⁹

Göktürk dönemine tarihlenen kemik üzerine yerleştirilmiş bir başka figüratif sahnede, Göktürk dönemine ait kadın giyimiyle ilgili dikkate değer unsurlar yer almaktadır. (Foto 11) sahnenin sağında yer alan kadın figürünün üzerinde, yere kadar uzanan, bol ve dökümlü bir giysi görülmektedir. Giysi formu, vücuda oturmayan rahat kesimiyle hem hareket serbestliği sağlamakta hem de dönemin giyim estetiğine dair bilgi sunmaktadır. Üst kısımda dikkat çeken sivri uçlu yakalar, giysinin yalnızca örtünme amacıyla değil, yapısal olarak dikilmiş ve biçimlendirilmiş bir kaftana ya da tunik olduğunu düşündürmektedir. Yaka ve kol bölgelerinde yer alan tarama desenleri, bu alanlara desen ya da bordür gibi süslemeler uygulandığını göstermektedir. Ayrıca giysi yüzeyinde yer alan bu detaylar, giyimde sosyal statünün ve görsel bütünlüğün önemsendiğine işaret etmektedir. Figürün başında yer alan taç ise, Göktürk dönemine ait bazı mezarlarda hem erkek hem de kadın figürlerle ilişkilendirilen üç dilimli taç formuna benzemektedir¹³⁰. Araştırmacıların bir kısmı, bu tür taçlarla betimlenen heykellerin kadınlara ait olduğunu ve figürlerin, Türk mitolojisinde doğurganlığı ve koruyucu dişil gücü simgeleyen, “Umay Ana veya Ana Tanrıça Umay” figürünü temsil ettiğini öne sürmektedir¹³¹. Sol tarafta diz çökmüş halde betimlenen figürün giysisi ise daha sade olup, ana figürle olan orantı farkı duruş pozisyonu, sahnede bir hiyerarşi bulunduğunu

¹²⁹ Alyılmaz, 1-33.

¹³⁰ Alyılmaz, 1-33.

¹³¹ Alyılmaz, 1-33.

açıkça göstermektedir. Bu durum, kıyafet biçiminin sadece giyeni örtmekte kalmayıp, aynı zamanda sosyal konumunu da ifade ettiğini ortaya koymaktadır. (Foto 11)

Foto 11. Kemik Üzerine İşlenmiş Başında Üç Dilimli Taç Bulunan Bir Kadın ve Hizmetçisinin Görüntüsü (Kubatbek TABALDİYEV Arşivi; Bişkek- Kırgızistan¹³²)

2.1.8. Uygur Devleti

Günümüzde Moğolistan sınırları içerisinde yer alan Selenga Nehri'nin doğu kıyısında, Göktürklerle bağlı olarak yaşayan Uygurlar, 745 yılında Göktürklerin yerine geçerek Uygur devletini kurmuşlardır¹³³. İslamiyet öncesi Türk sanatında haklarında en fazla bilgi sahibi olunulan devlet Uygurlardır¹³⁴. Yerleşik hayata geçen ilk Türk devleti olan Uygurlar, büyük kentlerde yaşamış; çok sayıda mimari yapı inşa edip Budizm ile Maniheizm dinlerini benimsemiş resim ve heykel sanatında önemli eserler ortaya koymuşlardır¹³⁵. Zengin bir kültüre ev sahipliği yapan Uygurlar, giyim-kuşam zevkleriyle de dikkat çekmiş; estetik anlayışlarını ve renkli kültürel dünyalarını her yönüyle kıyafetlerine de yansıtmışlardır¹³⁶.

2.1.9. Uygur Dönemi Giyim ve Süsleme Unsurları

Türklerin tarih sahnesine çıkışından itibaren geçen süreçte, eski Türk resim sanatının başlangıç noktası olarak Uygur Devleti kabul edilmektedir¹³⁷. Eski Uygur

¹³² Alyılmaz, 1-33.

¹³³ Aslanapa, 11.

¹³⁴ Haşim Karpuz, Hasan Celal Güzel, (Kemal Çiçek, Salim Koca (Ed), *Türkler Ansiklopedisi Cilt 6*, Türkiye Yay. Ankara 2002, 42.

¹³⁵ Karpuz, Güzel, 42.

¹³⁶ Kamile Serbest, "Uygur Türklerinin Giyim- Kuşam Kültüründe Öne Çıkan Semboller", *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi*, (11) 34, 2023, 194-213.

¹³⁷ Osman Kılıç, *Eski Türk Resminde Mekân- Yüzey Sorunu ve Dinçer Erimez*, Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2000, 20.

şehirleri ve bu yerleşimlere ait harabelerde bulunan duvar resimleri, Uygur Devleti'nin dini, sosyal, kültürel ve gündelik yaşamı hakkında önemli bilgiler sunmakta; aynı zamanda giyim-kuşam gelenekleri açısından da eşsiz bir kaynak niteliği taşımaktadır¹³⁸.

VIII. ve IX. Yüzyıla tarihlenen Turfan bölgesindeki Kızıl, Hoço, Sangım Ağız, Bezeklik, Sorçuğ gibi eski Uygur yerleşimlerinden günümüze ulaşan duvar resimleri, Uygur resim sanatının öncü örnekleri arasında yer almaktadır. Bu eserlerin büyük bir kısmı günümüzde Almanya'da Berlin Müzesi'nde sergilenmektedir. Uygur duvar resimleri, yalnızca sanatsal değerleriyle değil ; aynı zamanda Türk kültür geleneğini yansıtma bakımından da büyük önem taşımaktadır. Yerleşik hayat düzeni, dini inançlar ve halk içindeki sosyal- ekonomik konum gibi unsurlar; renk, çizgi, desen ve giysi detayları aracılığıyla simgesel bir anlatımla ifade edilmiştir¹³⁹.

“Bağışçı Kadınlar” sahnesi olarak adlandırılan bu duvar resmi, Turfan IV Numaralı Mağara'dan çıkarılmış olup bugün Berlin Devlet Müzesi'nde, bulunmaktadır. (Foto 12) Kırmızı, Siyah ve kahverengi tonlarının hâkim olduğu duvar resminde, dört kadın figürü elleri göğüs hizasında birleşmiş şekilde ayakta tasvir edilmiştir. Kadınlar içten uzun kollu ve kahverengi veya kırmızı zeminli bir iç giysi giyinmekte; bunun üzerine ise yakası açık, kısa kollu ve yan yırtmaçlarından kısımlarından iç giysinin görüldüğü “yırtmaçlı cübbe” olarak adlandırılan uzun bir elbise tercih edilmektedir.¹⁴⁰ Başlarında ise alın hizasında uzantısı belirgin olan, arkası kısmen görülebilen kırmızı tül kumaştan yapılmış başlıklar yer almaktadır¹⁴¹. Tül formuyla birlikte figürlerin zarif duruşunu tamamlayan bu başlık, aynı zamanda dönem kaynaklarında “Boğtak” adıyla bilinen başlık tipleriyle benzerlik göstermektedir¹⁴².

¹³⁸ Kılıç, 20.

¹³⁹ Yunus Berkli, “Uygur Resim Sanatının Üslup Özellikleri”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (10) 45, 2010, 155-166.

¹⁴⁰ Bahattin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş 5 Türklerde Giyecek ve Süslenme Göktürklerden Osmanlılara*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1978, 24.

¹⁴¹ Beyza A. Bahtiyaroğulları, *Orta Asya Uygur Resim Sanatında Biçim ve Anlam*, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul 2021, 590.

¹⁴² Ögel, 206.

Foto 12. “Bağışçı Kadınlar” Turfan IV Numaralı Mağara, Berlin Devlet Müzeleri Asya Sanatları Müzesi

Envanter No. MIK III 8494 Oğuz Destanlarını Yeniden Okumak – Aruz’a Sözlükçe (U-V)
BayRam Bey | İtaatsiz (E.T. 20.10.2024)

“Uygur Prensesi ve Kızı” Doğu Türkistan Koço ’da bulunmuş olup günümüzde Berlin Devlet Müzeleri Asya Sanatları Müzesinde bulunmaktadır. (Foto 13) kompozisyon ipek kumaş üzerine işleme tekniğiyle oluşturulmuş sahne, bir ibadet anını betimlemektedir. Merkezde yer alan ana figür olan prenses ile onun hemen yanında duran küçük kızı kompozisyonun temel unsurlarını oluşturmaktadır. Prenses figürü, açık kahverengiyi andıran bir iç giysi üzerine, zemin rengi kırmızı olan, bol dökümlü ve bombeli yakalı uzun bir kaftan giymektedir. Kaftanın yüzeyi büyük olasılıkla altın yaldız işlemlerle zenginleştirilmiş, siyah zemin üzerine uygulanmış bombeli yaka kısmı da aynı şekilde altın süslemelerle detaylandırılmıştır. Küçük kız figürü ise, annesine benzer şekilde kırmızı renkli ve dökümlü uzun bir kaftan giymektedir. Ancak bu figürdeki işlemler daha çok kollar ve etek uçlarında yoğunlaşmakta; yaka detayı ise boyun çevresine tam oturacak şekilde tasvir edilmiştir. Her iki figürde de dikkat çeken bir başka unsur saç ve başlık düzenlemeleridir. İki yandan özenle şekillendirilmiş ve ortasında kabarık şekilde yükseltilmiş saçlara, çiçek formunu andıran muhtemelen altın malzemeden bir toka iliştilmiştir. Başlık olarak ise, ekonomik ve sosyal statüyü simgeleyen, Uygurlarda daha sonra “Boğtak” adı verilen yüksek formlu özel bir şapka tercih edilmiştir¹⁴³

¹⁴³ Bahtiyaroğulları, 590.

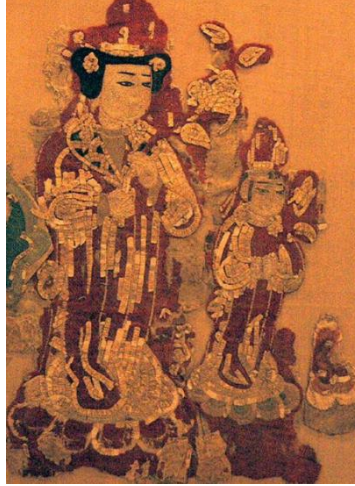

Foto 13. "Uygur Prensesi ve Kızı "(İpek Kumaş Üzerine İşleme) Doğu Türkistan Koço Berlin Devlet Müzeleri Asya Sanatları Müzesi
Envanter No. MIK III 4920b.¹⁴⁴

Doğu Türkistan'da yer alan Turfan şehri yakınlarındaki "Yanghai" adlı yerleşim alanında, Wagner başkanlığında yürütülen kazı çalışmaları sonucunda birçok arkeolojik buluntu gün yüzüne çıkarılmıştır¹⁴⁵. Bu buluntular arasında yer alan bir pantolonun detaylı incelemesi, yapımında üç farklı dokuma tekniğinin bir arada kullanıldığını ortaya koymuştur. Koyun yününden elde edilen çeşitli renkli ipliklerle dikilen pantolonun, orijinal renginin kırmızı tonlarda olduğu düşünülmektedir. Bel kısmı ise, sonradan farklı bir kumaş türüyle eklenmiş ve bu müdahale sonucunda dikdörtgen bir form kazanmıştır¹⁴⁶ (Foto 14) pantolonun diz hizasında, simetrik düzende yerleştirilmiş özenli geometrik desenler dikkat çekmektedir. Bu düzen, kompozisyona görsel bir hareketlilik kazandırırken, bilek ve paça kısmında yer alan motifler daha belirgin bir anlam taşımaktadır. Zikzak formlarından gelişen bu süslemeler, halk arasında," gelin boğan, gelin ağlatan, karı boşatan veya şaşı bağı" gibi farklı adlarda anılan geleneksel motiflerle ilişkilendirilmektedir¹⁴⁷.

¹⁴⁴ Bahtiyaroğulları, 584.

¹⁴⁵ Mustafa Aksoy," Tarihin Bilinen İlk Pantolonundan Türkiye'ye Gelen Damga", *Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi*, 346, 2015, 22-27.

¹⁴⁶ Ayhan, 1-21.

¹⁴⁷ Neriman G. Kızıoğlu, *Altaylar'dan Tunaboyu'na Türk Dünyası'nda Ortak Motifler*, Türksoy Yayınları, Ankara 1995, 7.

Foto 14. Turfan Şehri Yakınlarında Yürütülen Kazı Çalışmaları Esnasında Bulunan Dünyanın En Eski Pantolon Örneği <https://www.kirmizilar.com/turkistanda-bulunan-ve-tarihin-bilinen-ilk-pantolonundan-turkiye-ye-gelen-damga/> (E.T. 21.10.2024)

Foto 15. Pantolonun Diz Hizasında Bulunan Geometrik Motifler <https://www.kirmizilar.com/turkistanda-bulunan-ve-tarihin-bilinen-ilk-pantolonundan-turkiye-ye-gelen-damga/> (E.T. 21.10.202)

2.2. İSLAMİYET SONRASI TÜRKLERDE GİYİM- KUŞAM ÖZELLİKLERİ

Türkler, asırlar boyunca orta Asya bozkırlarında yaşamlarını sürdürmüş; hâkim oldukları coğrafyalarda ise kendi öz kültür ve sanatlarını yaşatmışlardır ¹⁴⁸. Kurdukları konar- göçer ve yerleşik düzende içerisinde farklı kültür ve medeniyetlerle, çeşitli sebeplerden dolayı zaman zaman etkileşim içine girmişler; ancak öz değerlerine sıkı sıkıya bağlı kalarak yaşayış biçimlerini ve geleneklerini daima korumayı başarmışlardır ¹⁴⁹.

Bu süreç içerisinde, temelde Gök Tengri İnancını benimsemiş olsalar da etkileşimde bulundukları toplumlar vasıtasıyla farklı dinleri kabul ettikleri de görülmektedir ¹⁵⁰. Dünyanın en eski ve köklü milletlerinden biri olarak kabul edilen Türkler, İslamiyet'in

¹⁴⁸ Atanur Sarioğlu, "Türklerin İslamiyete Geçiş Süreci ve Etkili Olan Faktörler", *Dünya İnsan Bilimler Dergisi*, (1),2023, 87-110.

¹⁴⁹ Sarioğlu, 87-110.

¹⁵⁰ Sarioğlu, 87-110.

öncesinde ve sonrasında tarih sahnesinde önemli roller üstlenmiş; dünya siyasetine yön veren başlıca aktörlerden biri olmuşlardır¹⁵¹.

Türklerin İslamiyet ile ilk karşılaşmaları, Hz. Ömer dönemi sırasında gerçekleşmiştir¹⁵². Ancak İslamiyet'in Türkler arasında yayılması ve kabul edilmesi, araştırmacılar arasında hala tartışmalı bir konu olarak değerlendirilmektedir¹⁵³. Bu konuda iki ana görüş bulunmaktadır. Birinci görüşe göre, Türkler arasında İslamiyet'in Kabulü; "Kılıç zoruyla" ve uzun süren Arap akınları sonucu gerçekleşmiştir¹⁵⁴. Diğer görüş ise, İslam inancındaki "Cihan Hakimiyeti" ideali ve "tek tanrı" inancının Türklerin İslamiyet'i benimsemelerinde etkili olduğu yönündedir¹⁵⁵. İslam kültürünün Orta Asya'da yayılışı da tıpkı Türklerin İslamiyet'i kabul sürecinde olduğu gibi, kesin çizgileriyle tam anlamıyla bilinmemektedir¹⁵⁶. Siriderya'nın doğu bölümünde yaşayan Oğuzlar ve Çu Nehri yakınlarındaki Karlukların bulundukları coğrafya ise, bu geçiş süreci açısından büyük önem arz etmektedir¹⁵⁷.

Orta Asya'da yerleşik İslam kültürü ile göçebe Türk boylarını birbirinden ayıran en önemli merkezler, Talaz ve Taras şehirleri olarak bilinmektedir. Bu önemli merkezler, Batı Türkistan, Semerkant ve Fergana bölgeleriyle sürekli temas halinde olmuşlardır¹⁵⁸. IX- X. Yüzyıllarda Taraz şehri, "Karluk -Çigil Kapısı" olarak adlandırılmıştır¹⁵⁹. Şehir, özellikle Müslüman tüccarların uğrak noktalarından biri haline gelmiş; Batı Türkistan, Semerkant kültürü ile birlikte Samanoğulları'nın kültürel özelliklerini de bünyesinde barındırmıştır¹⁶⁰.

Kaynaklardan öğrenildiğine göre "Çu" vadisi yakınlarında yaşayan Karlukların şehirleri, Türk şehirlerinin içinde en güzeli olmakla beraber uzun süre Türk kültürünün

¹⁵¹ Abdülkerim Özaydın, Celal Güzel, Fatma Çiçek, Salim Koca (Ed.), *Türkler Cilt 4*, Türkiye Yay., Ankara 2002, 252.

¹⁵² Gülseri Okudan, Ekrem Kalan (Ed), *Sarayı, Askeri, İdari Yönleriyle Karahanlı Devleti'nin Teşkilat Tarihi*, İksad Yay., Ankara 2019, 31.

¹⁵³ Hayrettin İhsan Erkoç, "Türklerin İslamiyete Geçiş Sürecinde Tenri ve Allah Algıları", *DTFC Dergisi*, (58) 1, 2018, 301-336.

¹⁵⁴ Erdoğan Aydın, *Nasıl Müslüman Olduk*, Başak Yay., İstanbul 2007, 85.

¹⁵⁵ Erkoç, 301-336.

¹⁵⁶ Ögel, 303.

¹⁵⁷ Ögel, 303.

¹⁵⁸ Ögel, 303.

¹⁵⁹ V. Minorsky, (Çev. Abdullah Duman), *Hududü'l- Alem Mine'l Meşrik İle'l Mağrip*, İstanbul Kitapevi, İstanbul 2008, 98.

¹⁶⁰ Ögel, 303.

yaşatıldığı önemli yerleşim yerleri arasında olup İslam kültürünün etkisi bu bölgede çok sonradan görülmeye başlanmıştır.¹⁶¹

2.2.1. Karahanlılar

Orta Asya'da Müslümanlığı kabul eden ilk Türk devleti olan Karahanlılar, soy bakımından Göktürklerle dayanmakta olup, Karluklar tarafından 840-1212 yılları arasında kurulmuştur¹⁶². Karahanlılar, hüküm sürdükleri dönem boyunca özellikle Batı Türkistan coğrafyasında gelişen İslam sanatını, kendi geleneksel Türk sanatıyla harmanlayarak başta mimari olmak üzere birçok sanat alanında özgün ve değerli eserler ortaya koymuşlardır¹⁶³. Ancak Karahanlı dönemine ait günümüze ulaşabilen herhangi bir dokuma parçası veya kıyafet örneği bulunmamaktadır. Mimari süslemelerinde sıkça rastlanan geleneksel bitkisel ve geometrik motiflerin, dönemin kumaş veya halı dokumalarında da kullandıkları düşünülmektedir¹⁶⁴.

2.2.1.1. Karahanlılar Döneminde Giyim- Kuşam ve Çeşitli Buluntular Üzerinden Figürlü Süslemeler

Karahanlı dönemi giyim- kuşam anlayışı değerlendirildiğinde, günümüze doğrudan ulaşan herhangi bir dokuma parçası ve kıyafet örneği bulunmamaktadır. Bu nedenle dönemin kıyafet kültürü, mevcut figüratif süslemeler üzerinden incelenerek yorumlanmaktadır¹⁶⁵.

Karahanlı dönemine tarihlenen bir diğer figüratif örnek, Karaz yerleşiminde ele geçirilen ve M.S. IX-XI. yüzyıllara tarihlendirilen tunç aynadır. (Foto 16) Dar yüzeyine rağmen, ayna üzerinde yer alan atlı hükümdar tasviri, dönemin kıyafet anlayışı hakkında önemli ip uçları sunmaktadır. Bu tasvirde, hükümdarların başında basık formlu bir başlık, üzerinde dizlere kadar uzanan bol dökümlü bir kaftan ve ayağında hareket kabiliyetini

¹⁶¹ Ögel, 303.

¹⁶² Fikri Salman, *Türk Kumaş Sanatı*, Zafer Ofset Matbaacılık., Erzurum 2011, 30.

¹⁶³ İlhan Özketeci, "İlk Dönem Hâkani (Karahanlı) Camilerindeki Bazı Tuğla Süsleme Unsurları", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, (5) 4, 2018, 721-738.

¹⁶⁴ Salman, 11, 30.

¹⁶⁵ Fikri Salman, *Başlangıcından Anadolu Selçuklularının Sonuna Kadar Türklerde Kıyafet Biçimleri*, Zafer Ofset Matbaacılık, Erzurum 2013, 240.

engellemeyecek yapıda çizmeler yer almakta; böylece Karahanlı giyim- kuşam biçiminin işlevsellik ve estetik dengesi açık bir şekilde gözler önüne serilmektedir ¹⁶⁶.

Foto 16. Karaz’da Bulunan Karahanlı Dönemi Tunç Ayna¹⁶⁷

Karahanlılar devrine tarihlenen bir tunç aynada, Arapça kufi hatla yazılmış bir çerçeve içinde bir alp figürü tasvir edilmiştir¹⁶⁸.(Foto 17) bu figürde, üzerinde yamçı (zırh) giymiş, başında sivri formu bir Türk tulgası (miğfer) bulunan bir atlı alp betimlenmektedir. Alp figürü, yalnızca savaşçı kimliğiyle değil, aynı zmanada bir avcı olarak temsil edilmiştir. Yusuf Has Hacib’in Kutadgu Bilig eserinde tanımlanan anlatımlara paralel olarak, atının arka kısmında bir pars (ers) ve ayaklarının arasında bir av köpeği tasvir edilmiştir. Atlı figürün sol elinde tuttuğu nesne, kahramanlık sembolü olan bir laçın (şahin) ya da karahanlı ongunlarından biri olarak kabul edilen karakuş (kanal) olabilir. Tasvirdeki alp figürünün, büyük ihtimalle bir karahanlı hükümdarına (ilik) ait olduğu düşünülmektedir¹⁶⁹.

Foto 17. Karahanlı Dönemine Tarihlenen Tunç Ayna (E. Esin’den)

¹⁶⁶ Salman, 240.

¹⁶⁷ Emel Esin, *Orta Asya’dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler*, Kabalcı Yay., İstanbul 2003, 364.

¹⁶⁸ Emel Esin, *Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2006, 299-300.

¹⁶⁹ Esin, 300.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Korunan H.1653-54 numaralı yazmalar içinde yer alan minyatürler, 717/1317 tarihli İlhanlı ve XV. yüzyıl başlarında Şahruh dönemine ait Timurlu devri eserlerinden derlenmiştir¹⁷⁰. (Foto 18) Ancak bu yazmalar zaman içinde çeşitli defalar yeniden ciltlenmiş; bu nedenle İlhanlı ve Timurlu dönemlerine ait sayfalar bir araya gelerek karışık bir yapı oluşturmuştur. Yazmalar arasında bulunan sahnelerden biri, Karahanlı alplarını konu almaktadır. Söz konusu minyatürde, İlg Buğra Han'ın 992 yılında Buhara'ya giriş anı tasvir edilmiştir. Figürler, at üzerinde ilerleyen hükümdar ve ona eşlik eden maiyet mensupları şeklinde düzenlenmiştir¹⁷¹. Minyatürde betimlenen figürler, uzun, bol ve dökümlü kesime sahip kaftanlar giymektedirler. Bu kaftanlar, bedenin üst kısmında nispeten vücuda oturmakta, aşağı doğru serbestçe açılarak at üzerinde rahat bir oturuş ve hareket kolaylığı sağlamaktadır. Kaftanın yaka kısımları yuvarlak kesimli olup, göğüs hizasında çapraz şekilde kapatılmakta olup, bu form “çatmalı yakalı” olarak adlandırılmaktadır. Figürlerin başında ise, yüzü açıkta bırakan ve başın üst kısmını saran, dilimli başlıklar yer almaktadır. Bu başlıklar, simetrik şekilde, çevreyi saran taç formu bir düzenleme göstermekte, figürlerin hem statüsünü hem de soyluluk vurgusunu pekiştirmektedir. Ayak kısmında, kaftanların eteği atın eyerine serbestçe düşerken, figürlerin çizimleri ise doğrudan görünmemekte; ancak uzun kaftanların altında fonsiyonel, dar kesimli binici çizimleri olduğu anlaşılmaktadır. (Foto 18)

Foto 18. ” İlg Buğra Han'ın 922'de Buhara'ya Girişi “Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde H.1623 Varak. 884 b. (E. Esin'den)

İncelenen Karahanlı dönemi eserleri, o dönemin kıyafet biçimlerinin kısmen de olsa anlaşılmasına imkân sağlamıştır. Genel hatlarıyla değerlendirildiğinde; iç giyimde yakasız ketenden yapılmış bir gömlek, altına çok dar kesimli olmayan bir pantolon giyildiği; dış

¹⁷⁰ Esin, 301.

¹⁷¹ Esin, 301.

giyimde ise uzun ve bol kesimli bir kaftanın tercih edildiği görülmektedir. Ayrıca ayaklarında yün çoraplar ile keçeden ya da deriden üretilmiş çizmeler kullanılmış; başlık olarak ise “börk” adı verilen basık formulu ya da sivri külah şeklinde şapkalar giyilmiştir. (Foto 19)

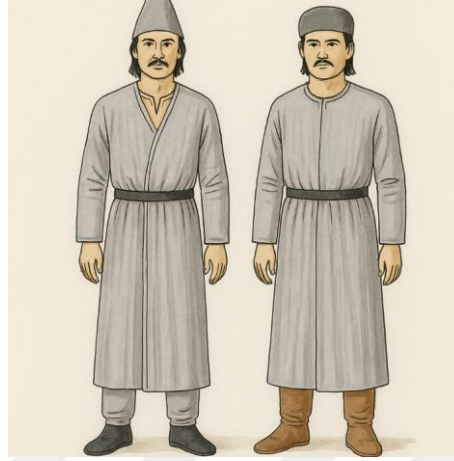

Foto 19. Eldeki Verilerin Yapay Zekâ ile Tamamlanmada Oluşan Temsili Giyim Tasviri

2.2.2. Gazneliler

Geniş bir coğrafya üzerinde yayılım gösteren Abbasîler, ilk dönemlerde ellerinde bulundurdıkları toprakları tek bir merkezden yönetmişlerdir. Ancak zamanla bu merkezîyetçi yönetim biçimi çeşitli zorlukları beraberinde getirmiş, bunun sonucunda yönetim yetkisi eyalet yöneticilerine (valilere) devredilmiştir¹⁷². Maveraünnehir ve Horasan bölgesi, merkezi Buhara olan Sâ mânîler’in yönetiminde kalmıştır¹⁷³. Arapların bölgeyi istila etmesinden önce de bu coğrafyada Türk varlığı bilinmektedir. Abbasî Hilâfeti döneminde, bu bölgedeki siyasî ve askerî idarede doğrudan Türk yöneticiler ve komutanlar görev almışlardır. Abbasî merkezî otoritesinin zayıflamasıyla birlikte, Türk kökenli yöneticiler bu durumu fırsat bilerek yarı bağımsız bir şekilde hüküm sürmeye başlamışlardır¹⁷⁴. Bu otorite boşluğundan yararlanan Samani komutanlarından Alp Tegin, X. Yüzyılda Levik Hanedanı’nın idaresinde bulunan Afganistan’daki Gazne şehrini 963 yılında ele geçirmiştir. Ancak kısa bir süre sonra Levinîler, Sâ mânîler’in desteğiyle şehri

¹⁷² Güller Nuhoğlu, *Beyhakî Tarihi’ne Göre Gaznelilerde Devlet Teşkilatı ve Kültür*; (Yayınlanmış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul 1995, 1.

¹⁷³ Nuhoğlu, 1.

¹⁷⁴ Nuhoğlu, 2.

geri almıştır. 976 yılında Alp Tegin'in yerine geçen Sebük Tegin Gazne'yi yeniden fethetmiş ve böylece Gazneliler Devleti'nin temelleri atılmıştır¹⁷⁵.

Abbasî Halifesi tarafından “Yemînu'd- Devle ve Emînu'l Mille” unvanı verilen Sultan Mahmut döneminde, Gazne şehri İslam kültür ve sanatın önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir¹⁷⁶. Hem Sultan Mahmut hem de kendisinden önceki hükümdarlar, hayatları boyunca ilme büyük önem vererek, dönemin seçkin âlimlerini, bilim insanlarını ve şairlerini desteklemiş; çalışmalarını sürdürebilmeleri için gerekli tüm imkânları sağlamışlardır¹⁷⁷. Gazneliler, Türk- İslam sanatında olgun eserler vermiş; özellikle mimari alandaki başarılarıyla kendilerinden sonra gelen devletlerin kültür ve medeniyet anlayışının temelini oluşturmuşlardır. Böylece Türk-İslam geleneğinin gelişerek devam etmesine öncülük etmiş ve bu alanda kalıcı izler bırakmışlardır¹⁷⁸.

2.2.2.1. Gazneliler Döneminde Giyim-Kuşam Özellikleri

Gazneliler döneminde giyim-kuşam anlayışı, tıpkı Karahanlılar döneminde olduğu gibi, günümüze ulaşan sınırlı sayıdaki eserler üzerinde değerlendirilebilmektedir. İslamiyet'in tasvir konusundaki kısıtlayıcı yaklaşımları nedeniyle, Gaznelilerde figürlü süslemelere çok az sayıda yer verilmiş; insan figürü büyük ölçüde tercih edilmemiştir¹⁷⁹. İncelenen figürlü süsleme örnekleri, Gazneli Mahmut döneminde yapımına başlanıp oğlu I. Mesut zamanında, 1036 yılında tamamlanan ve günümüzde Afganistan'ın Hilmend Nehri kıyısında yer alan Leşker-i Bazar Sarayı'nda rastlanan duvar resimleriyle sınırlıdır¹⁸⁰. (Foto 20)

¹⁷⁵ Sena Saraç, Abdulvahap Kara, Güljanat Kurmangaliyeva Ercilasun, Elmaz Khairuddinova (Ed.), “Orta Çağlardan Günümüze Türk Dünyasında Kültür ve Şehircilik Uluslararası Lisansüstü Öğrencileri Çalıştayı”, İstanbul 2019, 83.

¹⁷⁶ Azmi Bilgin, “İlk Müslüman Türk Devletlerinde Kültür ve Medeniyet Gazneliler (962-1186)”, Yeni Türkiye Dergisi, 43, 2002, 625-629.

¹⁷⁷ Erdoğan Mercil, “Gazneliler Mad.” <https://islamansiklopedisi.org.tr/gazneliler#1> (E.T. 13.11.2024)

¹⁷⁸ Ara Altın, “Gazneliler Mimari Mad.”, <https://islamansiklopedisi.org.tr/gazneliler#2-mimari> (E.T. 13.11.2024)

¹⁷⁹ Salman, 246.

¹⁸⁰ Fatma Koç, Emine Koca, Göktürk Erdoğan (Ed.), *Güzel Sanatlarda Yenilikçi Çalışmalar*, Duvar Yay., İzmir 2023, 241.

Foto 20. Leşkeri Bazar Sarayı Duvar Resimleri <https://www.sanatinyolculugu.com/lesker-i-bazar-sarayi/> (E.T. 1.11.2024)

Figürler, yeşilliklerle çevrili doğal bir mekânda, başlarında hale olacak şekilde, hükümdarların karşısında ayakta durur vaziyette; sağ elleriyle bellerindeki silahların saplarını tutar biçimde cepheden tasvir edilmiştir¹⁸¹. Üzerlerindeki kıyafetler, karakteristik Orta Asya Türk giyim- kuşamında sıkça karşılaşılan uzun ve bol döküm kaftanlardan ibarettir. Figürlerden birinin üzerindeki kıyafet incelendiğinde, zemininde kırmızı ya da turuncuya çalan tonlar hâkim olup, bu zemin üzerinde krem ya da beyaz renkli dairesel motifler içerisinde Rumi öğelerden türetilmiş süslemelere yer verildiği görülmektedir¹⁸². Hemen yanındaki figürün kıyafetinde ise koyu mavi zemin üzerinde açık mavi beyaz renklerle simetrik şekilde işlenmiş daha küçük dairesel motiflerle karşılaşmaktadır. (Foto 21)

Foto 21. Leşkeri Bazar Sarayı Duvar Resimlerinde Görülen Figürlerin Detay Görüntüleri <https://www.sanatinyolculugu.com/lesker-i-bazar-sarayi/> (E.T. 1.11.2024)

¹⁸¹ Koç, Koca, 242.

¹⁸² Koç, Koca, 242.

Leşkeri Bazar Sarayı’nda yer alan erkek figürlerinin üzerindeki giysi detaylı şekilde incelendiğinde, turuncu renkli kaftanın sol kısmının, sağ tarafın üzerine gelecek biçimde ve yakasız olarak tasarlandığı görülmektedir. Bol ve dökümlü formdaki kaftan, ayak bileğine kadar uzanmakta; bel kısmı, siyah renkte olduğu düşünülen deri bir kemerle sabitlenmiştir. Kemerin her iki yanından aşağıya doğru sarkan ve makam-mevki belirtisi olarak yorumlanan boncuklu şeritler dikkati çekmektedir. Kaftanın ön ve arka yüzeyinde, birleşme noktaları yivlendirilmiş olup, açık sarı zeminli büyük madalyonlarla süslenmiştir. Giysinin kol bölgesi, omuz altından geçen ince siyah bantlarla sonlandırılmış; bu bantlar, makam ve statü belirten “eteklik” türünde olup figüratif tasvirlerle dönemsel bir sembol işlevi görmektedir. Ayrıca, yaka hizasında canlı turuncu tonlarında içlik benzeri ikinci bir giysi tabakasının yer aldığı anlaşılmaktadır. Figürün ayak kısmında ise siyah ya da koyu kahverengi deri çizmeler görülmektedir. (Foto 22) Kaftanın özellikle yaka hattı ve genel biçimsel düzeni, Orta Asya Türk giyim geleneğinde sıklıkla karşılaşılan örneklerle benzerli göstermektedir¹⁸³.

Foto 22. Leşkeri Bazar Sarayı Duvar Resimlerindeki Erkek Figürlerinden Esinlenerek Yapay Zekâ ile Oluşturulmuş Temsili Giyim Çizimi

Gazneliler dönemi devlet ve saray teşkilatına dair önemli bilgiler sunan, Beyhakî tarafından 448/ 1056 yılında kaleme alınmış otuz ciltten oluşan “*Tarih-i Beyhakî*”, dönemin giyim-kuşam anlayışına ışık tutan yazılı kaynaklardan biridir¹⁸⁴. Gazneli Devleti başta olmak üzere, tüm Türk İslam devletlerinde hükümdarlığın nişanesi olarak bazı alametler, bulunmaktadır. Özellikle kıyafetler üzerinde kendini göstermiştir.

¹⁸³ Salman, 250.

¹⁸⁴ Nuhoğlu, 74.

Orta Çağ İslam ve Türk devletlerinde, figürlerin doğrudan tasvir edilmesi yerine, üzerlerinde bizzat isimlerinin, çeşitli unvan ve lakapların yazılı olduğu, dualarla çevrelenmiş yalnızca yüksek makam sahibi devlet adamlarına özgü olarak hazırlanan “tiraz” adı verilen siyah renkli ince bantlar kullanılmaktadır¹⁸⁵. Halife, hükümdar ve devletin ileri gelenlerine ise yine Arapça ’da “elbise çıkarma” anlamına gelen at, çadır, altın işlemeli at koşum takımları, bayrak ve cübbe gibi çeşitli simgesel nesneleri içeren “hil’at” armağanlar sunulmaktadır¹⁸⁶.

Beyhakî’nin tarihinden aktarılan bilgilere göre, Gazneli Mesut tahta çıktıktan sonra Abbasi Halifesi Kâim Biemrillâh tarafından kendisine menşur, hil’at gibi hükümdarlık alametlerini içeren zengin hediyeler göndermiştir¹⁸⁷.

Kaynak niteliği taşıyan eserlerden biri de Reşîdu’-d-dîn el- Hamedân’nin, İlhanlı Hükümdarı Gâzân Hân’ın isteği üzerine 1306-1310 yılları arasında kaleme aldığı dört ciltten oluşan “Câmi’ut- Tevârîh” adlı çalışmadır. Eserin ikinci bölümü, temeli Gazneli Mahmut’un merkeze alındığı anlatımlardan oluşmakta olup, içerisindeki minyatürlü savaş sahneleri Gazneli dönemi askeri kıyafet düzeni hakkında görsel veriler sunmaktadır¹⁸⁸. (Foto 23)

Câmi’ut- Tevârîh ’te yer alan bu minyatürlü savaş sahnesinin ana temasını, Gazneli Mahmut ile Ebu Ali Simcurî arasında geçen çatışma oluşturmaktadır. Canlı renklerin hâkim olduğu kompozisyonda, kuyruğu düğümlü bir at üzerinde tasvir edilen ve sağ elinde kılıç tutan figürün Mahmut olduğu düşünülmektedir. Figür, sol elinde üçgenlerle simetrik olarak bölünmüş, aralarında bitkisel motiflerin yer aldığı dairesel bir kalkan taşımaktadır. Üzerinde, savaş sırasında at üzerinde rahat hareket imkânı sağlayan, ayak bileklerine kadar uzanan ve kolları dirsek hizasında biten, zemini beyaz ve sarı şeritlerle bezenmiş bir kaftan giymektedir. Kaftan üzerindeki geometrik ve bitkisel süslemeler belirgin şekilde görülmektedir. Yarım kollu kaftanın altından açık renkli uzun bir iç giysi seçilmektedir. Başında, kırmızı renkli, alın hizasından yukarı doğru kıvrılmış ve kulakları tamamen örten, ortasında sivri kabartması bulunan bir miğfer yer almaktadır. Kıyafeti,

¹⁸⁵ Muhammet Hanefî Palabıyık, *Gazneli Devleti Saray Teşkilatı*, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Erzurum 1996, 120.

¹⁸⁶ Palabıyık, 120.

¹⁸⁷ Nuhoglu, 76.

¹⁸⁸ Aybüke Gülbeyaz, *Reşîdüddin Fazullah-ı Hemedânî’nin Câmi’u’t- Tevârîh Adlı Eserinde Sultan Mahmut Devrine Dair Kayıtlar ve Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul 2018, 10.

siyah renkli bir çizme tamamlamaktadır. Sahnedeki diğer figürler de benzer şekilde donatılmış olup sert ve kararlı yüz ifadeleriyle betimlenmiştir. (Foto 23)

Foto 23. Gazneli Mahmut ve Ebu Ali Simcuri Arasında Geçen Minyatürlü Savaş Sahnesi
Câmi'ut- Tevârih

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fighting_between_Mahmud_of_Ghazni_and_Abu_27Ali_Simjuri.jpg (E.T. 16.11.2024)

2.2.3. Büyük Selçuklu Dönemi

Selçukluların tarih sahnesine çıkışlarını ve çeşitli faaliyetleri anlatan *Melik-Name*'ye¹⁸⁹ göre, Selçukluların bilinen ilk atası Selçuk Bey'in babası Dukak'tır¹⁹⁰. Selçuklular, Oğuzların Üçok Kolunun Kınık boyuna mensuptur. Dukak, Oğuz Yabgu Devleti'nde Sübaşı (ordu komutanı) görevini üstlenen saygın bir komutandır¹⁹¹. Onun vefatının ardından, zekâsı ve askeri yetenekleriyle dikkat çeken Selçuk Bey, babasının yerine ordu komutanlığı görevine yükseltilmiş ve bulunduğu makama layık olduğunu her fırsatta kanıtlamıştır¹⁹². Oğuz- Yabgu Devleti'nden ayrılarak kendi siyasi yolunu çizen Selçuk Bey, böylece Büyük Selçuklu Devleti'nin temellerini atmıştır. 1007 yılında vefat etmesinin ardından, yönetim büyük oğlu Arslan Bey'e geçmiştir. Ancak, içinde bulundukları coğrafyadaki siyasi iktidarsızlık nedeniyle, Arslan Bey esir düşmüş ve 1032 yılında Hindistan'da bulunan Kâlencer Kalesi'nde hayatını kayıp etmiştir. Bu olay

¹⁸⁹ *Meliknâme* Hakkında bkz. Claude Cahen, (Çev. Nejat Kaymaz), "Selçuklular- Tarih Yazıcılığı", *Ankara Üniversitesi DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, (7) 12-13, Ankara 1969'dan Ayırbasım, 1973, 211-220.

¹⁹⁰ Seda Albayrak, *Selçuklu Devleti'nin Kuruluşun 'da Oğuzlar ve Oğuz Beyleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ordu 2016, 9.

¹⁹¹ Uğurhan Karaarslan, Hüseyin Özdemir, *Çift Başlı Kartalın Hikayesi Selçuklular- 1*, Historia Yay, İstanbul 2018, 22.

¹⁹² Harun Burakgazi, *Selçuklu- Karahanlı İlişkileri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Erzurum 2012, 24.

sonrasında liderliği üstelenen Tuğrul ve Çağrı Beyler, Horasan bölgesinde Mevr, Nişabur ve Serahs'a kadar ilerleyerek siyasi etkilerini arttırmış; bu başarıları sayesinde Gazneli Sultanı Mesut tarafından resmen tanınarak hâkim oldukları topraklara vali olarak atanmışlardır¹⁹³.

Dört ay gibi kısa süren barış ortamı, Selçukluların Horasan'a yerleşmeleri ile bozulmuştur. Stratejik açıdan son derece önemli olan bu bölgeye Selçukluların yerleşmesi Gazneli sultanını ciddi biçimde rahatsız etmiştir. Selçuklulara karşı derhal bir ordu hazırlanmış 1038 yılının mayıs ayında yapılan savaş Gaznelilerin yenilgisiyle sonuçlanmış, böylece Horasan'ın yönetimi tamamen Selçuklulara geçmiştir¹⁹⁴. Ancak bu yenilgiyi kabullenemeyen Gazneli sultanı, bu kez daha düzenli ve güçlü bir orduyla Serahs'a ilerlemiştir. 1039 yılında Dandanakan Savaşı'nda da Gazneliler ağır bir yenilgiye uğramış, bu zaferin ardından Tuğrul Bey resmen Büyük Selçuklu Devleti'nin ilk hükümdarı ilan edilmiştir¹⁹⁵.

Selçuklular, İslam medeniyeti içerisinde kendi öz geleneklerini bir kenara bırakmamış; sahip oldukları kültürü İslam ile harmanlayarak, Türk İslam sanatı içinde, mimari, ahşap, hat, çini, maden, taş işçiliği gibi farkı sanat dallarında olgun ve özgün eserler ortaya koymuşlardır¹⁹⁶.

2.2.3.1. Çeşitli Sanat Objeleri Üzerinden Büyük Selçuklu Giyim Özelliklerinin İncelenmesi

Büyük Selçuklu dönemi giyim geleneği incelendiğinde, bu dönemde geçmişle tamamen bir kopuş yaşanmadığı; Göktürk ve Uygur dönemi giysi biçimleriyle önemli benzerlikler taşıdığı görülmektedir. Ancak İslamiyet'in kabulüyle birlikte yaşanan kültürel dönüşüm, giyim – kuşam anlayışına da yansımıştır¹⁹⁷. Özellikle kumaş türleri, motifler ve desen kompozisyonlarında kendini göstermiştir¹⁹⁸. Bu döneme ait çini, minyatür, taş ve metal işçiliği gibi çeşitli sanat eserleri, kullanılan kıyafetler hakkında

¹⁹³ Sepideh Heiranpour, *İran'ın Batısındaki Büyük Selçuklu Dönemi Eserleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2019, 20.

¹⁹⁴ Heiranpour, 20.

¹⁹⁵ Heiranpour, 20.

¹⁹⁶ Erdoğan Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul 2013, 166.

¹⁹⁷ Minara Guliyeva, Cemal Meydan, "Büyük Selçuklu Dönemi Saray Giyim Kuşamı", *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 16, 176-191.

¹⁹⁸ Guliyeva, Meydan, 176-191.

görsel bilgi sunmakta ve dönemin giyim özelliklerini anlamada önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır¹⁹⁹.

Selçuklu giyim geleneğini, genel Türk giyim anlayışına dayanan bir çizgi içerisinde gelişimini sürdürmüş, bu çizgi dönem kaynakları ve eserleri ışığında değerlendirildiğinde açıkça ortaya konulmaktadır²⁰⁰. Türklerin yerleştiği bölgelerde, giyim tarzları sayesinde diğer topluluklardan kolayca ayırt edildikleri görülmektedir. Bu farklılaşma içerisinde benimsedikleri kıyafet anlayışının, Orta Asya'da yaşayan Türk topluluklarının giyim kültürüyle benzerlik göstermesi, geleneği devam ettirdiklerini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, içinde bulundukları yeni coğrafi ve kültürel ortamlar doğrultusunda bazı yenilik ve değişimlerin de kıyafet tarzlarına yansıdığı dikkat çekmektedir. Abbasîler döneminde, halife ve saray çevresinin giyim ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kumaş dokuma atölyeleri kurulmuştur²⁰¹. Büyük Selçuklu Devleti döneminde de özellikle İran coğrafyasında, muhtemelen kıyafet üretimi gibi belli başlı ihtiyaçların temini için çeşitli dokuma atölyeleri faaliyet göstermektedir. Ancak kumaşın, diğer el sanatlarına kıyasla daha çabuk yıpranması ve bozulması, günümüze çok az sayıda örneğin ulaşmasına neden olmuştur²⁰².

Lyon'da Musee Historique des Tissus Kumaş Tarihi Müzesi'nde bulunan bir kumaş parçası (Foto 24) genel hatlarıyla içi kufi yazı ile çevrelenmiş damla motifli madalyonlardan oluşmaktadır. Madalyonların içinde, karşılıklı oturan iki insan figür yer almaktadır²⁰³. Figürlerinin tam ortasında ise rumilerden türeyen bir hayat ağacı motifi dikkat çekmektedir. Karşılıklı duran figürler bağdaş kurmuş şekilde oturmaktadırlar; ancak ayaklarını tamamen kapatan kaftanın oldukça uzun tutulduğu anlaşılmaktadır. Her an figürler profilden betimlenmiş olsa da kaftanın yaka kısımlarının Göktürk Heykellerinden ve Gazneliler dönemine ait Leşker-i Bazar Sarayı Duvar Resimlerinden aşına olduğumuz şekilde tasvir edilmiştir. Bu yakasız düzende, sol taraf sağ tarafın üzerine gelecek biçimde yerleştirilmiştir. Uzun kollu kaftanın omuz hizasının altın da ise,

¹⁹⁹Guliyeva, Meydan, 176-191.

²⁰⁰ Salman, 260.

²⁰¹Abdülhalik Bakır, "Orta Çağ İslam Dünyasında Dokuma Sanayi", *Belleten Dergisi*, (64) 241, 2000, 749-826.

²⁰² Aslanapa, 358.

²⁰³ Salman, 262.

tiraz adı verilen ince süs bantlarına yer verilmiştir. Başlarında, hükümdarlık alametlerinden biri olan dilimli bir taç bulunmaktadır.

Foto 24. B. Selçuklulara Ait Kumaş Örneği (Aslanapa'dan)

XIII. yüzyıla tarihlenen, Rey'de ele geçirilmiş Büyük Selçuklu dönemine ait figürlü kâsenin merkezinde, at üzerinde betimlenmiş bir insan figürü yer almaktadır. (Foto 25) Atın kuyruğu bağlı şekilde resmedilmiştir. Figür, dizlerine kadar uzanan ve Türk inanç sisteminde kutsallık ile sonsuzluğu simgeleyen mavi renkli bir kaftan giymektedir. Kaftanın üzerinde dört kollu yıldızlardan türetilmiş geometrik desenler bulunurken, uzun kollarının omuz hizasına yakın sarı renkli, ince tiraz bantları yer almaktadır. Figürün başında, enseye kadar uzanan basık ve yuvarlak formda bir başlık görülmektedir. Saçları iki yana doğru sarmaktadır. Kâsenin çevresinde yer alan madalyonların ortasındaki figürler, merkezdeki figürle benzerlik gösterse de atların renkleri ve üzerindeki giysileri motifleri ile renkleri farklılık arz etmektedir. Bu düzenleme, kâsenin kompozisyonuna hareketlilik ve çeşitlilik katmaktadır²⁰⁴.

²⁰⁴ Salman, 269.

Foto 25. Rey’de Ele geçirilen B. Selçuklu Dönemi Figürlü Kâse 13. Yüzyıl (Türkler Ansiklopedisi)

Washington D.C.’de bulunan Freer Gallery Of Art koleksiyonundaki, Minaî tekniğinde, Keşan’da üretilmiş olan, XII. yüzyıl sonları ile XIII. yüzyıl başlarına tarihlenen seramik kâse, merkezde bir kadın ve bir erkeğin yer aldığı bir kompozisyon bulunmaktadır²⁰⁵. (Foto26) Erkek figürü ince kaşlı, çekik gözlüdür; başında börk yer almakta ve karşısındaki kadına lir çalmaktadır. Bağdaş kurmuş şekilde oturan figürün, zemini mavi renkli, yuvarlak yakalı ve uzun kollu kaftanı muhtemelen ipek dokumadır. Kaftanın üzerinde iç içe geçmiş mavi kırmızı sekizgenlerden oluşan geometrik süslemeler yer almakta; kolların omuz hizasına yakın hizasına yakın kısmında ise sarı renkli tiraz bantları görülmektedir. Sekizgenin her biri farklı motiflerle dolgulanmıştır. Figürün ayaklarında açık renkli çizmeler yer almaktadır. Karşısında benzer şekilde oturan kadın figürü de ince yay kaşlı, çekik gözlüdür. Başında, alın kısmında yer alan palmet biçimli muhtemelen bir taç ve mavi renkli kurdele bulunmaktadır. Saçları tutamlar halinde yanlara doğru bırakılmıştır. Kulaklarında altından yapılmış değerli tolga²⁰⁶- küpeleri yer almakta; parmağında altın yüzüğüyle birlikte karşısındaki erkeğe cam bir kap içinde içki sunmaktadır. Kadın figürünün uzun kollu kaftanı da mavi renkte olup, erkek figüründen farklı olarak Gazneliler ve Göktürk tasvirlerinde görülen tarzda, sağ tarafı sol tarafın üzerine kapanacak biçimde V yaka şeklinde tasarlanmıştır. Kaftanın kollarında sarı renkli

²⁰⁵ Gönül Öney, “Tarihten Yansımalarla Büyük Selçuklu Seramiklerinde Kadın”, *Sanat Tarihi Dergisi*, (17)1, 2008, 55-75.

²⁰⁶ Yaşar Bedirhan, Berna Karagözoğlu, “Divan-ü Lügati’t – Türk’e Göre Selçuklu Türklerinde Giyim-Kuşam ve Süsleme Eşyaları”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (12) 148, 2024, 1-11.

tiraz bantları yer almakta, üzerindeki geometrik süslemelerin her birinin içinde kırmızı renkte bağdaş kurarak oturmuş insan figürleri betimlenmiştir²⁰⁷.

Foto 26. İran'ın Keşan Kentinde Üretilmiş Büyük Selçuklu Dönemi Minaî Teknikli Kap (Washington D.C. Freer Gallery Of Art)²⁰⁸

Worcester Art Museum'da bulunan Selçuklu heykeli, Selçuklu dönemi kıyafet biçimlerini yansıtan önemli örneklerden biridir. (Foto 27) Pişmiş topraktan yapılmış kadın figürünün boyun hizasında yuvarlak yakalı uzun bir iç elbise yer almaktadır²⁰⁹. Elbisenin üzerinde ise sekiz kollu yıldızlardan gelişen geometrik motiflerle süslenmiş uzun kollu bir kaftan bulunmaktadır. Kaftanın yaka kısmı boyunca bir şerit yer almakta, etek uçları ise, oval bir kesimle sonlanmaktadır. Bel hizasında bir kemerle birleştirilmiş olan kaftan, model ve kalıp yönünden oldukça gelişmiş bir üslup sergilemektedir. Figürün bacaklarında pantolon bulunmakta, elleriyle bir kumaş parçası tutmaktadır. Kaftanın omuz hizasının biraz altında tirazlar denilen ince şeritler yer almaktadır. Alın hizasını tamamen örten başlık, süsleme unsurundan yoksun sade bir formda olup figürün saçları arkaya doğru uzatılmış şekilde tasvir edilmiştir²¹⁰.

²⁰⁷ Salman, 276-277.

²⁰⁸ Öney, 55-75.

²⁰⁹ Salman, 292.

²¹⁰ Salman, 292.

Foto 27. Worcester Art Museum’da Bulunan Selçuklu Heykeli (E. Merçil ’den)

Büyük Selçuklu Dönemi madeni eserinde ud çalan figür, figürlü süslemelerin seramik ve çini dışında madeni eserlerde de yer aldığını gösteren dikkat çekici örneklerden biridir²¹¹. Görselde yer alan kap, form olarak düz dipli, yuvarlak gövdeli, geniş açık ağızlı ve derinliği geniş bir düzenleme göstermektedir. Kabin iç düzenlemesinde, kazıma tekniğiyle oluşturulmuş yuvarlak bir madalyon içerisinde, kabartma tekniğinde işlenmiş ud çalan bir insan figürü yer almaktadır.(Foto 28) Madalyonun dışında, eşit aralıklarla yerleştirilmiş; kazıma, savatlama ve kabartma tekniğiyle yapılmış, rumilerle dolgulanmış dört ayrı madalyon daha bulunmaktadır. Kabin geniş ve açık ağız ise boyan boya kufi karakterli bir yazı kuşağı ile çevrelenmiştir. Merkezdeki figürün üzerinde, V yaka, dizlere kadar uzanan uzun bir kaftan görülmektedir. kaftan omuz hisası metal levhalar ile güçlendirilmiş olup, bu detay figüre savaşı bir görünüm kazandırmıştır. Figür ud çalarken betimlenmiş; başında ise alın kısmı yüksek, ön yüzeyi kabartma tekniğiyle bezenmiş bir başlık yer almaktadır. Yazları sıcaktan, kışları ise soğuktan korunmak amacıyla kullanılan ve başlığın arka kısmına tutturulmuş bir örtü de figürün tasvirinde dikkat çeken diğer unsurdur.

²¹¹ Salman, 291.

Foto 28. Büyük Selçuklu Dönemi Madeni Eserinde Ud Çalan Figür (E. Merçel'den)

Camî-üt Tevarih'te Sultan Sancar İbn Melik Şah, oldukça ihtişamlı bir taht üzerinde oturur vaziyette tasvir edilmiştir. (Foto 29) Sultan Sencer'in, başında beyaz uzun kollu bir iç elbisenin üzerine giydiği, kısa kollu ve bol dökümlü bir kaftanı vardır. Kaftanın yaka kısmı, Selçuklu dönemine ait tasvirlerde sıklıkla karşılaşılan V yaka biçimindedir. Elinde içki kabı tutan sultanın karşısında, bir çeşit tepsiyle hizmet eden görevlinin üzerinde benzer bir iç gömlek yer almakta; kaftanı ise yanlardan ipliklerle tutturulmuş şekilde betimlenmektedir²¹².

Foto 29. Camî-ut Tevarih'te Sultan Sancar İbn Melikşah

https://www.reddit.com/r/Turkey/comments/p7m58r/camiuttevarihten_baz%C4%B1_sel%C3%A7uklu_sultanlar%C4%B1n%C4%B1n/?rdt=38819 (E.T. 25.11.202)

²¹² Salman, 268.

2.2.4. Anadolu Selçuklu Dönemi

Anadolu fethinde önemli rol oynayan ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu kabul edilen Kutalmış oğlu Süleyman Şah, Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın 1072'deki ölümünün ardından, Sultan Melikşah'ın tahta geçtiği dönemlerde iç karışıklıkların yaşandığı kardeşleri Alpilik, Mansur, Devlet (Dolat) ile birlikte Anadolu'ya geçerek Fırat Nehri boyunca Urfa'nın fethinde yer almıştır²¹³. Anadolu Selçuklu Devleti'nin ne zaman ve nasıl kurulduğu konusunda çeşitli görüşler bulunsa da genel kabul gören yaklaşıma göre 1078 Bizans'taki siyasi kargaşadan faydalanarak İznik'in Süleyman Şah tarafından ele geçirilmesi devletin kuruluş süreci olarak kabul edilmektedir²¹⁴. Öte yandan bazı tarihçiler, Anadolu Selçuklu Devleti'nin Sultan Melikşah'ın 1092'deki ölümünden sonra, İznik'e gelerek tahta çıkmasıyla kurulduğu görüşünü öne sürmektedir²¹⁵. Anadolu Selçuklu Devleti, Türk tarihindeki Selçuklu hanedanları arasında en uzun ömürlü ve etkili olanıdır²¹⁶. Devletin kuruluş sürecinde, Anadolu'ya yerleşen Türkmen beylerinin verdiği destek, Süleyman Şah'ın siyasi gücünü arttırarak onu bölgedeki en önemli otoritelerden biri haline getirmiştir²¹⁷.

2.2.4.1. Çeşitli Sanat Objeleri Üzerinden Anadolu Selçuklu Giyim Özelliklerinin İncelenmesi

Anadolu Selçuklular dönemine ait giyim- kuşam özellikleri, günümüze ulaşan sınırlı sayıdaki dokuma örneği, minyatürler, taş kabartma ve çeşitli madeni eserler üzerinden takip edilebilmektedir²¹⁸. Bu dönemde giyim anlayışı; hem eski Türk geleneklerinin devamı niteliğinde, hem de İslami formlarla bütünleşmiş bir yapı sergilemektedir. Özellikle figürlü sahnelerin yer aldığı sanat eserlerinde kıyafetlerin biçimleri, kumaş desenleri ve başlık tipolojileri hakkında önemli ip uçları elde edilmektedir. Londra'daki Victoria and Albert Müzesi'nde yer alan, İran menşeli bir

²¹³ Ali Sevim, Erdoğan Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, TTK Yay., Ankara 1995, 421.

²¹⁴ Hüseyin Kayhan, "Türkiye Selçukluları Devleti'nin Kuruluşu Hakkında", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, (1) 1, 2018, 18-25.

²¹⁵ Kayhan, 18-25.

²¹⁶ Sefa Kılıçoğlu, Nezihe Araz, Hakkı Devrim, "Selçuklular", *Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedi*, Meydan Yay., İstanbul 1969, XVII, 459.

²¹⁷ Kılıçoğlu, 466.

²¹⁸ Gönül Öney, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1992, 165.

ipekli kumaş parçası, XI. yüzyıl içine tarihlendirilmekte olup, Selçuklu dönemine ait en erken örneklerden biri olarak değerlendirilmektedir²¹⁹. Anadolu Selçuklu Devleti'nin en parlak dönemi olan I. Alâeddin Keykubat'ın (1220-1237) saltanatı boyunca her alanda yaşanan gelişim, dokumacılık sahasında da kendini göstermiş; özellikle saray halkı tarafından desteklenen ustalar himaye altına alınarak özel dokuma kumaşlar üretmişlerdir²²⁰.

Selçuk-name veya Tarih-i İbn Bibi olarak bilinen, 1281 yılında Farsça kaleme alınan ve Alaaddin Ata Melik Cüveyni'ye sunulan El- Evamiru'l Ala'iyye Fi'l Umuri'l Ala'iyye²²¹ Selçuklu tarihinin temel kaynaklarından biridir. Toplam 740 sayfadan bu eserde, Selçuklu dönemine birçok gelişmeye yer verilmiştir. Eserde, Gürcü Melikesinin tahtirevanla Kayseri Mehrusesine gelişi, Sultan Alaaddin'in oğlu Melik Gıyaseddin ile yapılan görkemli düğün ve bu düğün sırasında sultanın çevresindekilere değerli elbiseler ve mücevherler hediye ettiğini anlatılmaktadır.

Alaüddünya veddin Abul Feth Keykubad İbn Keyhusrev burhan-ı emir el-müminin ibaresiyle kuşatılmış özel kumaş, Sultan Alâeddin Keykubad (1219-37) için dokunmuş olup, günümüzde Lyon Tekstil Müzesi'nde sergilenmektedir. (Foto 30) Üç ayrı parça halinde dokunup birleştirildikten sonra bordür boyunca işlenen kitabe, esere hem tarihi hem de belgesel bir değer kazandırmıştır²²². Tek katlı ipek dokuma olan kumaş, dimi tekniğiyle; bej renkli ipek çözüğü ile kırmızı ipek ve klap atkı ipliklerinin sıkıca örülmesiyle üretilmiştir.²²³ Yüzeyi, daire formunda sonsuzluk prensibindeki madalyonlarla kaplıdır. Madalyonları çevreleyen geniş bordürde altı yaprak çiçek motifleri tekrarlanırken, her madalyon zemininde sırt sırta dönül iki aslan bulunmaktadır. Aslanların ağzından uzanan diller rumi formunda devam eder; pençeleri ve tırnakları belirgin işlenmiş, kuyrukları ise rumilerle birleştirilmiştir. Madalyonların köşe birleşimlerinde, baklava dilimi formundaki motifler yer alır; bu motiflerin içleri palmet ve kıvrık dallarla doldurularak kompozisyona zenginlik katmıştır. Bu özellikleriyle söz

²¹⁹ Öney, 165.

²²⁰ Salman, 35.

²²¹ *El- Evamiru 'l Ala 'iyye Fi 'l Umuri 'l Ala 'iyye* Hakkında Bkz. İbn Bibi El- Hüseyin B. Muhammed B. Ali El- Ca'feri Er- Rugadi, (Çev. Mürsel Öztürk), "*Selçuk- Name II*", T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1996, 37.

²²² Semih Demiral, Ayşe E. Tayyar, "Çok Katlı Dokuma Kumaşlar", *Uşak Üniversitesi Fen ve Doğa Bilimleri Dergisi*, (2) 2, 2018, 39-54.

²²³ Salman, 310.

konusu kumaş, sonraları Osmanlı’da “altın telli kemha” olarak anılacak dokuma geleneğinin öncüsü niteliğinde olacaktır²²⁴ .

Foto 30. Sultan Alâeddin Keykubad İçin Dokunmuş Aslanlı Kumaş Fransa Lyon Tekstil Müzesi Env. No: 23.475 (G. Öney’den)

Selçuklulara ait bir diğer kumaş örneği, Almanya’nın Bonn şehri yakınlarındaki Seigburg’daki Saint Servatius Kilisesi’nde ortaya çıkarılmıştır²²⁵. (Foto 31) Kumaş iki parçaya ayrılmıştır. Bir bölüm kilisede, diğeri ise Berlin’deki Kuntstgewerbe Museum’da sergilenmektedir. Zemini kırmızı ipekten dokunan ve kendinden desenli brokar olarak adlandırılan bu kumaşın yüzeyinde, altın renkli sırma ipliklerle işlenmiş kalkan formunda bir madalyon yerleştirilmiştir ²²⁶. Söz konusu örneğin, XIII. yüzyılda üretildiği ileri sürülmektedir. Genel kanıya göre, bu döneme ait ipekli kumaşların büyük bölümü başkent Konya ve çevresinde dokunmuştur. Nitekim ünlü seyyah Marco Polo (1271/72) Anadolu’dan geçerken, yöredeki zengin ipekli kumaş kalitesine seyahatnamesinde dikkat çekmiştir²²⁷.

²²⁴ Salman, 310.

²²⁵ Salman, 310.

²²⁶ Öney, 165.

²²⁷ Öney, 165.

Foto 31. St. Servatius Kilisesinde Bulunan Selçuklu Kumaşı
<https://www.turkiyedokumaatlasi.com/dokuma.php> (E.T.30.11.2024)

Mevlâna Celaleddin Rumî'ye atfedilen alacalı bezden yapılmış entari, Konya Mevlâna Müzesi'nde sergilenmektedir. (Foto 32) ince çizgili alacalı Pamuklu kumaştan, üretilen giysi, yakasız kesimiyle dikkat çekmektedir. Belden aşağıya doğru genişleyerek kol döküm kazanan yarım kollu modelde tasarlanan entari, karın hizasında yerleştirilen düğmelerle kapanmaktadır.

Foto 32. Mevlâna Celaleddin Rumî'ye Atfedilen Alacalı Bezden yapılmış Entari Modelleri
 Konya Mevlâna Müzesi Env. No: 692.700 (N. Atasoy'dan)

Konya Alaaddin Sarayı'nda çıkarılan ve günümüzde İstanbul İslam Eserleri Müzesi'nde korunan sekizgen formdaki çini parça, 1156- 1192 yılları arasında üretilmiş Minaî tekniğinde işlenmiştir. (Foto 33) Seramik yüzeyin merkezinde, cepheden bağdaş

kurarak oturan bir erkek figürü yer almaktadır²²⁸. Oval yüz hatları, çekik gözleri ve küçük hokka burnu ile klasik Oğuz tipi fizyonomi yansıtılmıştır. Üzerindeki uzun kollu giysi, koyu lacivert zemin üzerine çalışılmış bir kaftandır. Boyun hizasından başlayarak etek ucuna dek uzanan geniş bordürlerle hareket kazanmış; omuzlara denk gelen bölümler ise tiraz bantlarıyla vurgulanmıştır. Kaftanın altında, yakasız ve koyu tonlu bir elbise dikkat çekmektedir. Figürün başında ise etrafı hale ile çevrelenmiş, sade formlu bir taç görülmektedir. Alt kısmında, giysinin eteğine yakın şekilde konumlanan basit biçimli ayakkabılar simetrik düzende yerleştirilmiştir²²⁹.

Foto 33. Konya Alaaddin Sarayı'ndan Minaî Tekniğinde İşlenmiş Çini Üzerinde Bağdaş Kurmuş Şekilde Oturan İnsan Figürü 1156-1192 İstanbul İslam Eserleri Müzesi Env. No: 2977 (G. Öney'den)

Konya Kalesi'ndeki arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan ve günümüzde Konya İnce Minareli Medrese Müzesi'nde sergilenen heykel, 58x49 cm ölçülerinde ve 40 cm kalınlığındadır. (Foto 34) Kompozisyonun merkezine, niş içerisinde merkezde bağdaş kurmuş oturan genç bir erkek figürü yerleştirilmiştir. Sağ elini yukarıya doğru kaldıran figür, sol eliyle nar taşımaktadır. Başında sivri formda bir börk bulunmaktadır. Üzerine giydiği uzun kollu, yakasız kaftan, bel hizasına kadar düğmelerle kapanacak şekilde tasarlanmıştır. Belinde kabartma detaylı, önden tokalı zarif bir kemer yer almaktadır. Altında bol dökümlü şalvar, bilek kısmında daralarak ucu sivri bir çizmeyle tamamlanmaktadır²³⁰.

²²⁸ Özden Süslü, *Tasvirlerle Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2007, 59.

²²⁹ Süslü, 59.

²³⁰ Süslü, 104.

Foto 34. Konya Kalesinde Bulunan Bağdaş Kurmuş İnsan Figürü Konya İnce Minareli Medrese Müzesi 1220-1221 (G. Öney'den)

Selçuklu Dönemi, XIII. yüzyıla tarihlenen figürlü seramik tabak, Antakya Müzesi koleksiyonunda sergilenmektedir. (Foto 35) Renkli akıtma tekniğinde yapılmış olan tabağın iç yüzeyinde, merkezde bağdaş kurmuş bir kadın figürü yer almaktadır²³¹. Figür sağ eli ile belini tutmakta, başı hafif sağa çevrilmiş durumdadır; sol elinde ise bir kadeh tutmaktadır. Uzun saçları arkaya doğru at kuyruğu şeklinde toplanmış, başında ise geriye meyilli büyük boyutlu bir başlık bulunmaktadır. Üzerinde uzun kollu, yuvarlak yakalı bir kaftan yer almakta; kaftanın etek uçları hareketli bir biçimde resmedilmiş rumi motifleri ile süslenmiştir. Kol detayları oldukça belirgin; sağ kolda çizgisel hatlar, sol kolda ise geniş formlu tirazlar görülmektedir²³².

Foto 35. Selçuklu Dönemi 13. Yüzyıla Tarihlenen Figürlü Seramik Tabak Antakya Müzesi (Ö. Süslü 'den)

²³¹ Süslü, 90.

²³² Süslü, 90.

Topkapı Sarayı Müzesi envanterinde yer alan, XIII. yüzyıla tarihlenen Selçuklu Dönemi'ne ait altın kakmalı bronz ayna; sapı dahil 45,5 cm uzunluğunda ve 21 cm çapındadır. (Foto 36) Daire bu aynanın dış yüzeyinde, yine dairesel biçimde yerleştirilmiş bir madalyon içinde kabartma tekniği ile işlenmiş süvari figürü bulunmaktadır²³³. Kuyruğu bağlı bir at üzerinde betimlenen süvari, başında bir hale ile sağ elinde atının dizginlerini tutar vaziyette, sol eline konmuş bir şahini taşımaktadır. Üzerinde uzun kollu, bol ve uzun etekli kaftan yer almakta olup, kaftanın yaka kısmı Göktürklerden başlayarak Gazneli, Karahanlı ve Büyük Selçuklu gördüğümüz biçimiyle, sol tarafın sağ taraf üzerine kapanmasıyla oluşan V yaka formundadır. Kaftanın bel hizasında, silah taşıma işlevi gören bir kemer yer alırken, süvarinin ayaklarında oldukça belirgin uzun çizmeler görülmektedir.

Foto 36. 13. Yüzyıla Tarihlenen Selçuklu Dönemi Altın Kakmalı Bronz Ayna Topkapı Sarayı Müzesi Env. No:2/ 17892 (Ö. Süslü 'den)

Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Kitaplığı'nda yer alan, XIII. yüzyıla tarihlenen Varka ve Gülşah'ın Vedalaşması" adlı minyatürlü el yazması, açık hava sahnesi olarak tasvir edilmiştir. (Foto 37) Kompozisyonun merkezinde, dalları birbirine sarılmış büyük boyutlu bir ağaç ile bu ağacın üzerinde uçmak üzere kanatlarını açmış gri bir kuş yer almaktadır²³⁴. Ağacın sağında Varka ve Gülşah birbirlerine sarılmış şekilde betimlenmiştir. Sağdaki figür olan Varka'nın üzerinde koyu renkli motiflerle süslenmiş, uzun ve bol dökümlü mor renkli bir kıyafet bulunmaktadır. Figürün uzun siyah örgülü

²³³ Süslü, 121.

²³⁴ Süslü, 29.

saçlarının üzerinde sarı renkli büyük boyutlu bir başlık yer almakta; ayaklarında ise sivri uçlu uzun çizmeler görülmektedir. Sol tarafta yer alan Gülşah figürü de Varka ile benzer biçimde giydirilmiş olup, yalnızca kıyafet rengi ve tonlamada farklılık göstermektedir.²³⁵

Foto 37. 13. Yüzyıla Tarihlenen Varka ve Gülşah'ın Vedalaşması Adlı Minyatürlü El Yazması
Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Kitaplığı 841 <https://www.sanatinyolculugu.com/varka-ve-gulsah-mesnevisi/> (E.T. 30.11.2024)

2.2.4.2. Anadolu Selçuklu Giyim Kültürünün Genel Değerlendirmesi

Selçuklu dönemi giysileri, genel olarak önceki Türk giysileri ile benzer özellikler taşımaktadır²³⁶. İslamiyet öncesi döneme ait Hun dönemi kurganlarından çıkarılan elbiseler, keçe çoraplar, saç örgüleri gibi unsurlar, İslamiyet sonrası dönemde de bu gelenekler sürdürülmüş; giysi ve süsleme unsurları devam ettirilmiştir²³⁷. Selçuklu döneminde kaftanlar, önceki Türk topluluklarında gelişen giyim anlayışının en belirgin özelliklerinden biri olmuştur. Hem erkekler hem de kadınlar tarafından giyilen kaftanlar, sosyal statüyü ve dönemsel estetiği yansıtan önemli giysiler olarak öne çıkmıştır. Kaftanların kumaş kalitesi, işçiliği ve kullanılan mücevherli aksesuarlar, dönemin zengin sanat anlayışını ve kültürel yapısını yansıtmaktadır²³⁸.

Selçuklu dönemindeki giyim kültürüne dair izler, Altay Dağları'ndaki Göktürk heykellerinde görülen tek örgülü saçlardan, Kırgız bölgesindeki heykellerde yer alan iki

²³⁵ Süslü, 29.

²³⁶ Nazik Yüce, *Geleneksel Türk Halk Giyimleri Terminolojisi (Kadın)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994, 5.

²³⁷ Yüce, 5.

²³⁸ Yüce, 5.

örgülü saç şekillerine kadar geniş bir yelpazede kendini göstermektedir²³⁹. Ayrıca, Selçuklu ve Öncesindeki dönemlerde başlık çeşitliliği oldukça artmıştır. Genç kızlar zengin mücevherlerle bezemeli başlıklar kullanırken, yaşlı kadınlar başlarını örterek geleneklerini sürdürmüşlerdir²⁴⁰.

Selçuklu kaftanları genellikle önden açık, iki ön parçası belde kemerle tutturulan, uzun veya kısa etekli giysiler olarak tasarlanmıştır. Kollar, tiraz şeritleriyle sonlandırılmış; altlarına bol dökümlü şalvarlar giyilmiş, kıyafet dizlere kadar uzanan çizmelerle tamamlanmıştır²⁴¹. Elbiseler ipek, yün, pamuk ve keçe gibi malzemelerden dikilmiş; özellikle ipekli kumaşlar renk ve desenlerine göre sınıflandırılmıştır²⁴². Keçe ve deriden yapılan sivri uçlu çizmeler, Hun ve Göktürk dönemlerinden itibaren görülmekte olup, Selçuklularla birlikte İslam dünyasında yaygınlık kazanmıştır. Ayrıca çarık yapımında büyükbaş hayvan derileri kullanılmış; bu çarıklar yanlardan iplerle tutturularak ayağa göre şekil alması sağlanmıştır²⁴³.

2.2.4.3. XI-XII. Yüzyıllarda Anadolu Beyliklerinin Kumaş ve Kıyafet Üretimi: Ticaret, İhracat ve Kültürel Zenginlik

Anadolu Selçuklu ve Osmanlı arası geçiş döneminde, Anadolu beyliklerine ait kumaş ve genel kıyafet özelliklerine dair bilgiler oldukça sınırlıdır²⁴⁴. XI ve XII. yüzyıllar arasında, Anadolu’da üretilen pamuklu ve yün kumaşlar batı ve doğu’da büyük bir üne sahipken, ipektan üretilen kumaşlar Batılı tüccarlar arasında oldukça rağbet görmüştür²⁴⁵. Malatya ‘da kumaş üretimi yapan atölyelerin sayısı 12.000’i bulmuş İbn Havkal’ın bahsettiği meşhur ipek mendiller ise X. Yüzyılda oldukça talep görmüştür²⁴⁶. Alaaddin Keykubad’ın Venedikliler ile yaptığı ticari anlaşma ve B. Pegolotti’nin eserinde, ham ve işlenmiş ipeğin ihraç edilen mallar içinde yer aldığı “Türkiye İpekleri” (Seta Turchia) olarak adlandırıldığı belirtilmektedir²⁴⁷.

²³⁹ Yüce, 5.

²⁴⁰ Yüce, 6.

²⁴¹ Yüce, 6.

²⁴² Yüce, 6.

²⁴³ Yüce, 7.

²⁴⁴ Aslanapa, 358.

²⁴⁵ Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, Ötüken Yay., İstanbul 2009, 360.

²⁴⁶ Turan, 360.

²⁴⁷ Turan, 360.

Anadolu içinde Sivas şehri, önemli bir ticaret merkezi konumundadır²⁴⁸. Anadolu Beyliklerinden Danişmentliler'in merkezi olan Sivas, Selçuklu sultanları için Konya ve Kayseri'den sonra adeta başkent vazifesi görmüş ve bulunduğu ticari konum sayesinde diğer Anadolu şehirlerine göre daha üstün konuma sahiptir²⁴⁹. Şehirde üretilen yünlü ve pamuklu dokuma kumaşların ünü İran'a kadar yayılmış, diğer dokuma kumaşların arasında farkı ve kalitesi hemen kendini belli etmektedir²⁵⁰. Yine Malatya'da üretilen beyaz renkli sof isimli kumaşların Mardin civarında da üretildiği, bu ürünlerin pazarda oldukça rağbet gören kumaş türlerinden olduğu bilinmektedir²⁵¹. Aksaray'ın denizci örtüleri, Antalya Kemhan'ın ipeklileri, Erzincan Buharinleri, Mardin ve Muş'un pamuklu kumaşları, Karaman'ın renkli kumaşları, hamam takımları, çeyizlikleri, Denizli'nin aştın işlemeli bezleri, Ankara ve Sivas'ın yünlü kumaşları, Diyarbakır ve Kastamonu'nun sahtiyanları oldukça meşhurdur ve başta Avrupa ve doğu beldelerinde ihraç edilmektedir²⁵². Ayrıca Ladik'te altın sırma ipliklerle işlenmiş elbiseler, Erzincan'da Bombazin denilen yünlü kumaşların üretildiği bilinmektedir. Rize ise özellikle Feretiko (Rize bezi) üretimiyle ünlüdür ve bu kumaş da dönemin önemli ihracat ürünleri arasında yer almaktadır²⁵³. Dönemin ünlü Tarihçilerinde Reşideddin'e göre, güzelliği ile nam salmış Erzincan kumaş üreticiliği oldukça ileri seviyededir. Her yıl İlhanlılara 200 top kadife kumaş gönderilmiş ve ayrıca Trabzon limanı vasıtasıyla Avrupa'ya ihraç edilmiştir²⁵⁴.

2.2.5. Osmanlı Dönemi

On üçüncü yüzyılda Anadolu'ya gelen Türk toplulukları, uzun süren bir yerleşme sürecinin ardından Bursa ve çevresinde Osmanlı İmparatorluğu adı altında yeni bir devletin temellerini atarak siyasi varlık göstermeye başlamışlardır²⁵⁵. siyasi ve kültürel açıdan sınırları hızla genişleyen Osmanlılar, kısa sürede üç kıta üzerinde söz sahibi olan

²⁴⁸ Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, Ötüken Yay., İstanbul 2021, 125.

²⁴⁹ Turan, 125.

²⁵⁰ Bakır, 766.

²⁵¹ Bakır, 766.

²⁵² Bakır, 767.

²⁵³ Kezban Selçuk, Hüseyin Yurttaş, "Rize Feretiko (Rize Bezi) ve Bayburt Ehram Dokumacılığı Üzerine Bir Deneme", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (66), 2019, 539-559.

²⁵⁴ Bakır, 767.

²⁵⁵ Mehtap Avcı, *On Dokuzuncu Yüzyıl Harput Vilayetinde Giyim Kuşam Kültürü*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş 2013, 50.

güçlü bir imparatorluk konumuna yükselmiştir²⁵⁶. Bu yükselişle birlikte dokumacılık sanatı da gelişmiş ve XV. yüzyılda teknik açıdan ileri bir seviyeye ulaşmıştır²⁵⁷.

Anadolu, Doğu ile Batı arasındaki konumu sayesinde canlı ticaretinin merkezinde yer almakta ve alışverişin en yoğun yaşandığı bölgelerden biri olarak öne çıkmaktadır²⁵⁸. bu hareketlilik sayesinde Osmanlı döneminde üretilen kumaşlar açık pazarlarda büyük ilgi görmüştür. Selçuklu dokuma geleneği devralan bu yeni üretim anlayışı, zamanla kendine özgü bir üslup kazanmıştır²⁵⁹.

2.2.5.1. Osmanlı'da Dokumacılığın Şehirlere Göre Dağılımı

Osmanlı İmparatorluğu'nda dokumacılık ve bu alanda geliştirilen üretim kolu, şehirden şehire farklılık göstermektedir. Örneğin, Bursa'da ipekli ve kadife kumaşlar ünlü olup, özellikle ipekli kumaşlar saray halkının ihtiyaçlarına yönelik üretilmiştir. Bunun yanı sıra Batı Anadolu'da Bergama, Denizli ve Soma'da Pamuklu kumaşlar, Ankara'da Sof adı verilen yünlü kumaşlar, Amasya'da ise benek adı verilen kendinden desenli kumaşlar üretilmektedir. Uşak, Gördes, Konya, Hereke, Kütahya, Demirci, Dazkırı gibi bölgelerde ise daha çok halı-kilim ticareti ilk planda gelmektedir²⁶⁰.

İstanbul'un fethine kadar olan süreçte Bursa ve Edirne'de kayıt altına alınan belgelerden yola çıkılarak en erken tarihli belgenin 1455 yılına ait olduğu, bu tarihten önceki yaklaşık 150 yıllık bir sürecin ise, özellikle fetret devri gibi üzere çeşitli sebeplerden ötürü günümüze ulaşmadığı anlaşılmaktadır²⁶¹. Bu belge ışığında, başkent Bursa'dan Edirne'ye ve fetihten sonra İstanbul'a taşınmış olmasına rağmen Bursa'daki dokuma üretim atölyeleri faaliyetlerini aynı yerde sürdürmeye devam etmiş ve Osmanlı tarihi boyunca önemini korumuştur²⁶².

²⁵⁶ Oya Sipahioğlu, *Bursa ve İstanbul'da Dokunan ve Giyimde Kullanılan 17. Yüzyıl Saray Kumaşlarının Yozlaşma Nedenleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İzmir 1992, 2.

²⁵⁷ Sipahioğlu, 2.

²⁵⁸ Dilber Yıldız, "Dokumanın Tarihsel Süreçte Başlangıcı ve Gelişimine Genel Bir Bakış", *Hars Akademi*, 5 (1), 2022, 256-293.

²⁵⁹ Yıldız, 256-293.

²⁶⁰ Ahmet Aytaç, "Osmanlı Dönemi'nde Bursa İpekçiliği, Dokumacılık ve Bazı Arşiv Belgeleri, *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 2015, 1-11.

²⁶¹ Aytaç, 1-11.

²⁶² Aytaç, 1-11.

2.2.5.2. Osmanlı'da Giysi Kültürü Ve Günümüze Ulaşan Örnekler

Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar Osmanlı Devleti'nin kıyafet düzenine ilişkin bilgiler sınırlıdır²⁶³. Topkapı Sarayı'nda Osman Gazi'ye atfedilen ve bohça içinde muhafaza edilen dokuz parçalık bir giysi grubu yer almaktadır²⁶⁴. (Foto 38)parçaların doğrudan Osman Gazi'ye ait olup olmadığı kesinlik kazanmamakla birlikte, onun anısına saklandığı düşünülmektedir. Erken Osmanlı giyim kültürüne dair önemli ip uçları sunmaları bakımından dikkat çekicidir²⁶⁵. Grup içinde yer alan kaftan, kalın astarlıdır. Beyaz pamuk ipliğiyle kaba dokuma tekniğiyle hazırlanmıştır²⁶⁶. Yüzeyindeki koyu sarı desenler, yalnızca alt ve üst bölümlerde büyük boyutta tekrarlanmıştır²⁶⁷. Süsleme düzeninde iki geniş yaprak formunun ortasına nar motifi yerleştirilmiştir. Motifin içi stilize sümbül motifleriyle doldurularak kompozisyona güçlü bir görsel etki kazandırılmıştır²⁶⁸.

Foto 38.Topkapı Sarayı'nda Bohça İçerisinde Osman Gazi'ye Ait Olduğu Düşünülen Kaftan (F. Salman'dan)

Topkapı Sarayı koleksiyonunda yer alan ve fatih Sultan Mehmet'e ait olduğu düşünülen kısa kollu kaftan, XV. yüzyıl Osmanlı saray giyim kültürünün gösterişli örneklerinden biri olarak öne çıkmaktadır. (Foto 39) Kadife dokuma tekniğiyle üretilen

²⁶³ Elif Özdemir, Hülya Tezcan, "Osmanlı Toplumunda Kadın Giyiminin Seyyahlar Üzerinden İncelenmesi", *International Smart Journal Social Mentaliyt And Researcher Thinkers Journal*, (8) 61, 2022, 1203-1214.

²⁶⁴ Salman, 62.

²⁶⁵ Salman, 63.

²⁶⁶ Salman, 62.

²⁶⁷ Salman, 62.

²⁶⁸ Salman, 62.

kaftan, önden tamamen açık, dik yakalı ve kısa kollu biçimiyle dikkat çekmektedir. Sarı zemin üzerine ipek ve metal simli ipliklerle dokunan kumaş, dönemin zengin estetik anlayışını yansıtan parlak ve dikkat çekici bir yüzeye sahiptir. Tüm yüzey, sonsuzluk prensibine göre yerleştirilmiş koyu kırmızı çintemani motifleriyle bezenmiştir; bu düzenleme hem kompozisyonel simetri hem de sembolik anlam açısından önem sağlarken aynı zamanda kıyafete hacim kazandırmaktadır. Kısa kollar omuz hizasında düz şekilde sonlanmakta, ön açıklık ise sade bir biçimde bırakılmıştır. Alt kenarda görülen açık sarı renkteki astar detayı, kaftanın genel renk bütünlüğünü tamamlanmayan sade ancak işlevsel bir unsur olarak tasarlanmıştır.

Foto 39. Fatih Sultan Mehmet'e Ait Olduğu Düşünülen Kısa Kollu Kaftan 15. Yüzyıl Topkapı Sarayı Env No. 13/ 6 (N. Atasoy'dan)

III. Murad'ın kızı Ayşe Sultan'a ait olduğu düşünülen entari, 1605 tarihli olup, Topkapı Sarayı Müzesi envanterinde yer almaktadır²⁶⁹. (Foto 40) Gümüş yaldızla desen baskılanmış ipekli kumaştan hazırlanan bu kadın giysisi, dönemin saray modasında yer bulan zarif süsleme zarif süsleme anlayışını yansıtır. Uzun ve geniş formda tasarlanan entari, kolları dirsek hizasında sonlanan etekleri bol dökümlü bir yapıdadır. Kumaş yüzeyinin tamamı üç benek motifleriyle dolgulanmıştır. Yıldızlı baskı tekniğiyle yüzeye aktarılan desenler, kumaşa parlaklık kazandırırken aynı zamanda tören giysisi özelliğini

²⁶⁹ Hülya Tezcan, "Topkapı Sarayı Müzesi Giyim Kuşam Koleksiyonu Saray Kıyafetleri", *Osmanlı Ansiklopedisi Kültür ve Sanat*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, XI, 518-520.

güçlendirmiştir. Entarinin kesimi sade tutulmuş, desen yoğunluğu ve malzeme kalitesi, giysiyi dönemin seçkin saray kadınlarına özgü nitelikli bir örnek haline getirmiştir.

Foto 40. Topkapı Sarayı Müzesi Envanterinde Bulunan Sultan III. Murad'ın Kızı Ayşe Sultan Ait Olduğu Düşünülen Kaftan Örneği XVI. Yüzyıl Env No. 13/198 (Osmanlı Ansiklopedisinden)

Topkapı Sarayı koleksiyonunda yer alan ve XVI. Yüzyıla tarihlenen ipek damask kumaştan hazırlanmış şalvar, Osmanlı sarayı için İtalya'da dokunmuş kumaşlardan biridir²⁷⁰. (Foto 41) Şalvar formu geniş kesimli, bileklere doğru daralan geleneksel yapıyı yansıtırken, kumaş türü ve motif seçimi saray modasının hem estetik hem de sembolik kodlarını taşımaktadır. Kumaş yüzeyi düzenli sıralanmış üç benek motifleri ile kaplanmıştır; motifler damask dokuma tekniğiyle kumaş yüzeyine gömülürken, ışıkla birlikte hareket eden dokusal zenginlik yaratılmıştır.

²⁷⁰ Tezcan, 518-520.

Foto 41. Topkapı Sarayı Müzesi Envanterinde Bulunan İpek Damask Şalvar XVI. Yüzyıl Env No. 13/985

Topkapı Sarayı Müzesi’nde yer alan ve Yavuz Sultan Selim’e ait olan kaftan, önden açık, dik yakalı ve kısa kollu bir formda tasarlanmıştır. (Foto 42) Sağ yanında cep yer alırken, etek uçlarının her iki yanında yırtmaç detayları bulunmaktadır²⁷¹. Kaftanın iç yüzeyi açık renkli pamuklu kumaşla astarlanmıştır; yaka, kol kenarları ve etek uçları yeşil kumaşla çevrelenerek belirginleştirilmiştir.²⁷². Güvez renkli zemin üzerinde sarı renkli üç benek motifleriyle yapılan bezeme ise yüzeyin tamamını süsleyen kompozisyonu oluşturur.

Foto 42. Yavuz Sultan Selime Ait Kaftan Topkapı Sarayı Müzesi Env No.13/41 (M. Ok’tan)

Topkapı Sarayı Müzesi’nde sergilenen kaftan Kanuni Sultan Süleyman’ın genç yaşta vefat eden oğlu Şehzade Mehmet’e aittir. (Foto 43) önden açık ve yakasız bir

²⁷¹ Ok, 187.

²⁷² Ok, 187.

biçimde tasarlanmış olan kaftan, bel hizasından itibaren genişleyen bir forma sahiptir. Kolları oldukça uzun ve dar kesimlidir; bu yönüyle dönemin zarif siluet anlayışını yansıtmaktadır. Kol uçlarından başlayarak boyun hattından etek ucuna kadar uzanan ön yüzey, altın ve gümüş sırma ipliklerle işlenmiş dival tekniğindeki bordürlerle çevrelenmiştir. Bu gösterişli bordür düzenlemesi, tören kaftanına hem görkemli bir görünüm hem de yüksek statülü kişilere özgü simgesel bir anlam kazandırmaktadır²⁷³.

Foto 43. Kanuni Sultan Süleyman'ın Oğlu Şehzade Mehmet'e Ait Tören Kaftanı Topkapı Sarayı Müzesi Env No. 13/ 738. Osmanlıda Kaftan Resimleri (E. T. 16.12.2024)

Hanzade Sultan'a ait olan, Topkapı Sarayı Müzesi koleksiyonunda yer alan ve 1620- 1625 yıllarına tarihlendirilen entari, günümüze ulaşabilmiş az sayıdaki ulaşan kadın giyim örneklerinden biridir. (Foto 44) Kısa kollu ve üst bedeni saran dar kesimiyle dikkat çeker. Soluk gül kurusu renkte olan entari, bel hizasından itibaren aşağıya doğru genişleyen bir form kazanmaktadır²⁷⁴. Önden açık ve yakasız biçimde tasarlanmış; boyun hizasından hattına kadar kumaşla aynı renkte sık aralıklı düğmelerle iliklenmiştir. Yan dikiş çizgileri incelendiğinde sağ ve sol yanda cep yerleşimlerinin bulunduğu anlaşılmaktadır.

²⁷³ Meltem Ok, "Tasarım ve Süsleme Özellikleriyle Topkapı Sarayı Padişah Kaftanları", *Akdeniz Sanat Dergisi*, (8) 16, 2015, 70-85.

²⁷⁴ Türüt, 63.

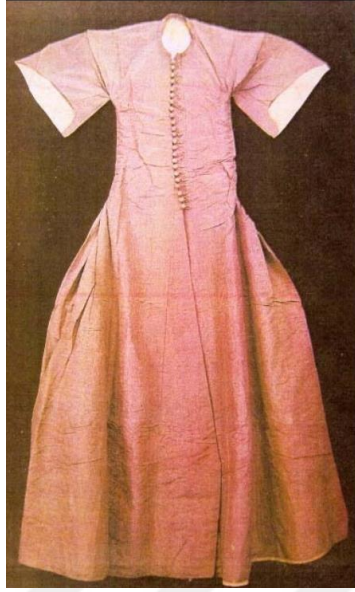

Foto 44. Hanzade Sultanın Entarisi Topkapı Sarayı Müzesi (S. Türüt 'ten)

Topkapı Sarayı koleksiyonunda yer alan ve XVII. yüzyıla tarihlenen kısa kollu kaftan, Osmanlı dönemi saray giyiminin hem teknik hem estetik açıdan özenle hazırlanmış örnekleri arasında yer almaktadır. (Foto 45) Önden tamamen açık ve dik yakalı biçimde tasarlanan kaftanın kolları kısa tutulmuş; kol uçları ise hafif içbükey bir oyuntu ile biçimlendirilmiştir²⁷⁵. Etek uçlarının her iki yanında yırtmaçlar yer alır; yan bölümlere eklenen torba cepler ise işlevsel bir kullanım sunar. Üst beden açık tonlu pamuklu astarla çevrilmiştir; bu detay hem iç yüzeyin rahatlığını artırır hem de dış yüzeydeki renk kontrastını belirginleştirir. Güvez renkli zemin üzerine gümüş renkli sırma ipliklerle işlenen büyük boyutlu hilal ve lale motifleri, kompozisyona hem ritmik bir düzen hem de anlam derinliği kazandırır. Lale ve hilalin birlikte yer alması, dönemin estetik anlayışını olduğu kadar sembolik dünyasını da yansıtan bir süsleme tercihidir²⁷⁶.

²⁷⁵ Meltem Ok, *Topkapı Sarayı Padişah Kaftanlarının Üretim Aşamalarında Kullanılan Dikiş ve Süsleme Öğeleri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü (Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi), İzmir 2012, 194.

²⁷⁶ Ok, 194.

Foto 45. Topkapı Sarayı Envanterinde Bulunan Kaftan Örneği XVII. Yüzyıl Env No 13/514 (M. Ok'tan)

Topkapı Sarayı Müzesi koleksiyonunda yer alan kaftan, Sultan II. Osman'a ait olup XVII. yüzyıl Osmanlı saray giyim anlayışının zarif örneklerindendir. (Foto 46) Önden açık, hâkim yakalı ve kısa kollu olarak tasarlanan kaftanın yaka çevresi yırtmaçlıdır²⁷⁷. Bel hizasından itibaren genişleyen formu ile hareketli bir silüet sunan kaftanın sağ ve sol yanında peş parçaları yer almaktadır²⁷⁸. Krem renkli zemin üzerine uygulanan dokuma desenleri, stilize hançer yapraklarının içinde kompoze edilmiş lale ve zambak çiçeklerinden oluşmaktadır. Desenlerde pembe, mavi ve yeşil iplikler tercih edilerek zarif ve dengeli bir süsleme düzeni oluşturulmuştur²⁷⁹.

Foto 46. Sultan II. Osman'a Ait Kaftan ve Dokuma Deseni Detay Çizimi XVII. Yüzyıl Topkapı Sarayı Müzesi Env No. 13/365 (S. Mutlu- Z. Hünerel 'den)

²⁷⁷ Serap Mutlu, Zeliha S. Hünerel, "Sultan Genç Osman'a Ait Kaftanlardan Esinlenerek Oluşturulan Giysi Tasarımları", *Kalemisi Dergisi*, (6) 13, 2018, 381-395.

²⁷⁸ Mutlu ve Hünerel, 381-395.

²⁷⁹ Mutlu ve Hünerel, 381-395.

Topkapı Sarayı Müzesi koleksiyonunda yer alan kaftan, Sultan II. Osman’a ait olup XVII. yüzyıl saray giyiminde kullanılan seçkin örneklerden biridir. (Foto 47) önden k8apalı, yuvarlak yakalı ve uzun kollu olarak tasarlanmıştır. Etek kısmına doğru genişleyen formuyla rahat bir kullanım sağlayan kaftanın iç astarı, krem renkli bir kumaşla kaplanmıştır²⁸⁰. Zemini krem yine krem tonlarında kumaşın üzerinde, merkezde altı köşeli bir yıldız yer almakta; bu yıldız, dairesel bir madalyon ile çevrelenmiştir. Madalyonun dış hattı ise nar, karanfil, ayn-ı sefa çiçekleriyle bezenmiştir. Motif, bir vazo içinden çıkan çiçek buketini simgeler niteliktedir. Aynı süsleme düzeni hem ön hem de arka yüzeyde tekrarlanarak bütünlük sağlamıştır²⁸¹.

Foto 47. Sultan II. Osman’a Ait Kaftan ve Dokuma Deseni XVII. Yüzyıl Topkapı Sarayı Müzesi Env No. 13/357 (S. Mutlu- Z. Hünerel ’den)

XVII. yüzyıla tarihlenen Levni’nin “Güllü Karanfilli Kadın” adlı Minyatüründe, yeşil ferace giymiş bir kadın figürü yer almaktadır. (Foto 48) Kadının iç giyimde, ince tül kumaştan kırmızı bir gömlek görülmektedir²⁸². Üzeri sarı yaprak motifleriyle süslenmiş ferace, üst bedende dar, etek kısmına doğru genişleyen bir forma sahiptir²⁸³. Ön kısmı göbek hizasına kadar aralıklı düğmeler ile kapatılmıştır. Uzun ve dar kolları, bileğe Kadar sık düğmelerle iliklenmiştir. Belinde altın renkli bir kemer yer almakta; eteğin altından desenli kumaş ve sarı uzun çizmeler görülmektedir²⁸⁴.

²⁸⁰ Mutlu ve Hünerel, 381-395.

²⁸¹ Mutlu ve Hünerel, 381-395.

²⁸² Türot, 51.

²⁸³ Türot, 51.

²⁸⁴ Türot, 51.

Figürün siyah saçları incilerle süslenmiş, arkaya doğru bırakılmıştır. Başında hotoz biçiminde bağlanmış bir yemeni bulunmaktadır. Boynunda ise dört sıra inci dizisinin ortasında altın detaylı bir kolye yer almaktadır.

Foto 48. Levin'inin Güllü Karanfilli Kadın Minyatürü XVII. Yüzyıl (S. Tüüt'ten)

Topkapı Sarayı Müzesi'nde sergilenen XVIII. yüzyıla ait çocuk kaftanı, yuvarlak yakalı ve uzun kollu olarak tasarlanmıştır. (Foto 49) Bel hizasından itibaren etek ucuna doğru genişleyen bir form sahiptir. Soluk pembe ve sarı tonların hâkim olduğu kumaşın ön ve arka yüzeylerinde, sonsuzluk ilkesine dayalı tekrarlı gül bezek motifleri almaktadır²⁸⁵.

Foto 49. Topkapı Sarayı Müzesinde 13/ 812 Envanter Numaralı Çocuk Kaftanı XVIII. Yüzyıl (Öztoksoy'dan)

²⁸⁵ Özlem N. Öztoksoy, *16-18. Yüzyıl Osmanlı Hint- Babür Kumaş Sanatları Etkileşimleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2007, 152.

XVIII. Yüzyıla tarihlenen ve bugün Konya Mevlâna Müzesi'nde korunan çatma kumaş parçasının yüzeyi, geometrik düzende tekrarlanan motifleriyle bezenmiştir²⁸⁶. Kompozisyonun temelini oluşturan altı kollu yıldız formları, belirli bir düzende tekrar ederek yüzeye geometrik bütünlük kazandırmaktadır. (Foto 50) Her yıldızın merkezine yerleştirilen iri çiçek motifleri, kompozisyonun odak noktalarını oluşturarak desenin ritmini belirginleştirmektedir²⁸⁷. Yıldız motiflerinin köşelerinde ise baklava formu boşluklar oluşturulmuş ve her birinin içerisine dört adet küçük mine çiçeği motifi yerleştirilmiştir²⁸⁸. Motifler, yatay ve dikey ekseninde birbirine geçecek şekilde düzenlenmiş; bu sayede yüzey, sonsuzluk prensibini yansıtan bütüncül bir desen yapısıyla doldurulmuştur.

Foto 50. Konya Mevlâna Müzesinden XVIII. Yüzyıl Çatma Kumaş Parçası Desen Detayı Env. No.605 (N. Bakırcı'dan)

XIX. yüzyıl Osmanlı ressamlarından Osman Hamdi Bey, oryantalist bir sanat anlayışı içerisinde değerlendirilen önemli figürlerden biridir. Ancak tablolarında yer verdiği gündelik yaşam sahneleri ve figürlerin giyim detayları, yalnızca estetik bir bakış sunmakla kalmaz; aynı zamanda dönemin kıyafet kültürüne dair doğrudan bilgiler vermektedir²⁸⁹. 1880 tarihli “İki Müzisyen Kız” adlı tablosunda, geleneksel bir halı üzerine yerleştirilmiş iki kadın figürüyle karşılaşılmaktadır. (Foto 51) figürden biri

²⁸⁶ Naci Bakır, *Konya Mevlevi Dergah'ından Mevlâna Müzesi'ne Nakledilen Türk Kumaşları*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1991,53.

²⁸⁷ Bakır, 53.

²⁸⁸ Bakır, 53.

²⁸⁹ Nurhan Özkan, “Osman Hamdi Bey Tablolarında Giysi Analizi”, *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, (6) 12, 2020, 198-208.

ayakta, diğeri ise yere oturmuş vaziyette tasvir betimlenmiştir. Ayakta duran figür, oldukça bol dökümlü ve yaka kısmı yırtmaçlı bir entari elbise giymektedir²⁹⁰. Elbisenin geniş kesimli kolları, uç kısımlarında turkuaz renkli, hareketli kumaşla çerçevelendirilmiştir. Yerde oturan ve elinde def tutan ikinci figür ise, üç etek formundaki geleneksel bir kıyafet giymektedir. Turkuaz renkli kumaş üzerine sarı sırma ipliklerle şeritler işlenmiş; elbise dik yakalı ve bel hizasına kadar oyuntulu bir şekilde tasarlanmıştır²⁹¹. uzun ve dar kollara yerleştirilen yırtmaçlar hareketli bir silüet kazandırırken, açık yaka kısmının altında kupürlü beyaz bir iç gömlek görülmektedir. Ayrıca yaka, kol ve etek uçlarında, dantelli şerit süslemelere yer verilmiştir. Figürlerin hem duruşu hem de kıyafet özellikleri, dönemin kadın giyim tarzına ve kumaş süsleme anlayışına ışık tutmaktadır²⁹².

Foto 51. Tuval Üzerine Yağlı Boya Pera Müzesi İki Müzisyen Kız- Vikipedi (E.T. 12.12.2024)

XIX. yüzyılın ortalarında Tanzimat Fermanı'nın ilanı (1839), Osmanlı toplumunda sosyal yapının dönüşmesine ve kadınların kamusal yaşama katılımının artmasına zemin hazırlamıştır. Bu değişim, giyim- kuşam anlayışında da belirgin şekilde hissedilmiş; özellikle kadın modasında Avrupa etkileri giderek yaygınlık kazanmıştır²⁹³. 1876 ilan edilen I. Meşrutiyet sonrasında, kadın giyimi batılı tarzı esas alan yeni formlar, kumaşlar ve süsleme anlayışıyla yeniden şekillenmiştir. Bu dönemde üç ve dört etekli elbiseler,

²⁹⁰ Özkan, 198-208.

²⁹¹ Özkan, 198-208.

²⁹² Özkan, 198-208.

²⁹³ Ocakoğlu, 1537-1548.

vücuda oturan üst bedeni ve etek kısmındaki dökümlü yapılarıyla ön plana çıkmış; değerli kumaşlar ve zengin işçilikler kıyafetlerde sosyal statüyü yansıtan önemli göstergelerden biri olmuştur²⁹⁴. (Foto 52) Elbiselerde kullanılan takılar, dönemin kadınlarının ekonomik ve toplumsal statüsünü yansıtan önemli göstergelerden biri olmuştur. Değerli madenler ve taşlarla süslenen kolyeler, küpeler ve iğneler, kıyafetin tamamlayıcı unsurları arasında yer almıştır²⁹⁵. Üç ve dört etekli elbiselerin altına, topuklara kadar uzanan iç gömlekler giyilmiş; bu gömlekler, çoğunlukla ipek ve renkli kumaşlardan üretilmiş şalvarların üzerine yerleştirilmiştir. Kadın başlıkları yaz aylarında ipekten, kış aylarında ise kadifeden dikilmiştir. Başlıklar, zenginlik derecesine göre çiçek süslemeleri ve değerli taşlarla bezeli mücevher iğneleriyle sabitlenmiştir. Mevsime bağlı olarak kıyafetlerde kürk yaka ve kol detayları tercih edilmiştir; yaz aylarında ise dantel bordürlerle çevrelenmiş hafif feraceler yaygınlaşmıştır. Yüzü örten ince tül peçeler ve elde taşınan zarif şemsiyeler ise dönemin moda anlayışını tamamlayan detaylar arasında yer almıştır²⁹⁶.

Foto 52. 19. Yüzyıl Kadın Üç Etek Modelleri (N. Ocakoğlu'ndan)

Tanzimat dönemiyle birlikte Osmanlı ordusunda yapılan düzenlemeler, zamanla halkın giyim anlayışına da yansımaya başlamıştır. Abdülmecid'den Abdülaziz dönemine kadar geçen süreçte, padişah giysilerine omuzlardan bele kadar uzanan geniş şeritler eklenmiş; statüyü simgeleyen büyük nişaneler kullanılmaya başlanmıştır²⁹⁷.

²⁹⁴ Ocakoğlu, 1537-1548.

²⁹⁵ Ocakoğlu, 1537-1548.

²⁹⁶ Ocakoğlu, 1537-1548.

²⁹⁷ Nergis Gahramanlı, "Servet-i Fünûn Romanlarında Devrin Moda Olgusunun Kadın Kıyafetlerine Etkisi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (5) 23, 2012, 236-247.

Meşrutiyet devrine ait bir vezir portresinde, dönemin üniforma yapısı açık şekilde izlenebilmektedir. Figür, dik yakalı ve yaka kısmı açık bırakılmış bir yelek- ceket kombinasyonu ile tasvir edilmiştir. (Foto 53) göğüs ve yaka bölgesinde sarı renkli ipliklerle yapılan ince işlemler dikkat çekerken, dirseğe kadar uzanan ceket kollarında da aynı süsleme tekniği uygulanmıştır²⁹⁸. Siyah renkteki uzun ceketin altına, diz kapağına kadar inen ve yanları üç parmak genişliğinde şeritlerle işlenmiş pantolon eşlik etmektedir. Bel hizasında sırma işlemeli bir kemere çapraz şekilde asılı duran merasim kılıcı resmi kıyafetin tamamlayıcı unsurlarındandır²⁹⁹. Figürün ellerinde beyaz eldiven, boynunda ise beyaz papyon ve boyun bağı yer almaktadır. Ayrıca vezire özgü, yarısı kırmızı yarısı yeşil renkli kumaş şerit (hamaili) göğüs kısmından çapraz şekilde geçirilmiş; bunun üzerinde üç adet nişan rozetine yer verilmiştir. Başta kullanılan kırmızı renkli aziziye fesi ile kıyafet düzeni bütünlenmiştir³⁰⁰.

Foto 53. Alay Elbisesiyle Meşrutiyet Veziri (N. Sevin'den)

²⁹⁸ Sevin, 147.

²⁹⁹ Sevin, 147.

³⁰⁰ Sevin, 147.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATALOG

3.1. KADIN KIYAFETLERİ

Katalog No: 1

Fotoğraf No: 54-56

Çizim No: 1-3

Yeri: Uşak Ulubey İlyaslı Köyü

Sahibi: Raziye- Ziya GÜVENÇ

İnceleme Tarihi: 28.08.2024

Yöresi: Uşak Ulubey Yöresi

Dönemi: 20. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: İç Gömlek

Kumaş Cinsi: Pamuklu kumaş

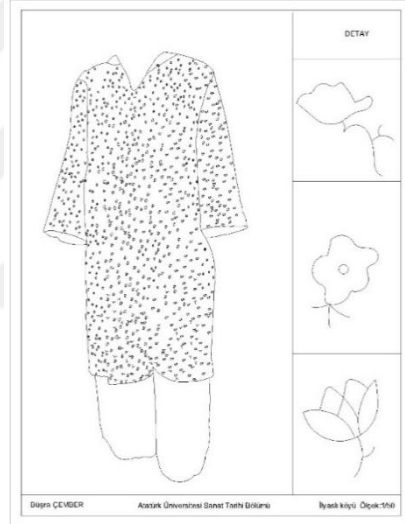
Kullanılan Teknikler: Rotasyon Baskı Tekniği, Makine Dikişi

Eserin Tanımı: Uşak İli Ulubey ilçesi İlyaslı köyünden Raziye Güvenç'e ait olan iki iç gömlek, peşli adı verilen geleneksel kesim tekniğiyle hazırlanmıştır. Koltuk altına ek parça yerleştirilerek genişlik V yaka formundadır. Pamuklu kumaştan makine dikişi ile dikilmiştir. Kolları bilek hizasının biraz üzerinde, etek boyu diz kapağının hemen altındadır. Bir gömlek çiçek desenli, diğer gömlek ise rotasyon baskı tekniğiyle uygulanmış siyah puantiyelerle desenlendirilmiştir.

Üçüncü gömlek uzun formda olup gövde, etek ve kollardan oluşan üç parçalı bir düzendedir. Pamuklu kumaşla hazırlanmış, kapalı yaka açıklığı içten gizli çıtçitlarla kapanmaktadır. Bel hizasında büzgüyle birleştirilen etek kısmı dökümlü yapıdadır. Ön yüzde kırmızı biye ve çapraz geçişli dekoratif dikiş şeritleri yer alır. Kol uçları büzgülü, üst üste bindirilmiş kumaşla yelpaze görünümü kazandırılmıştır. Dikey mavi ve gri şeritlerle hareketlendirilmiştir.

Foto 54. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İç Gömleğin Genel Görüntüsü

Çizim 1. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İç Gömleğin Genel Çizimi

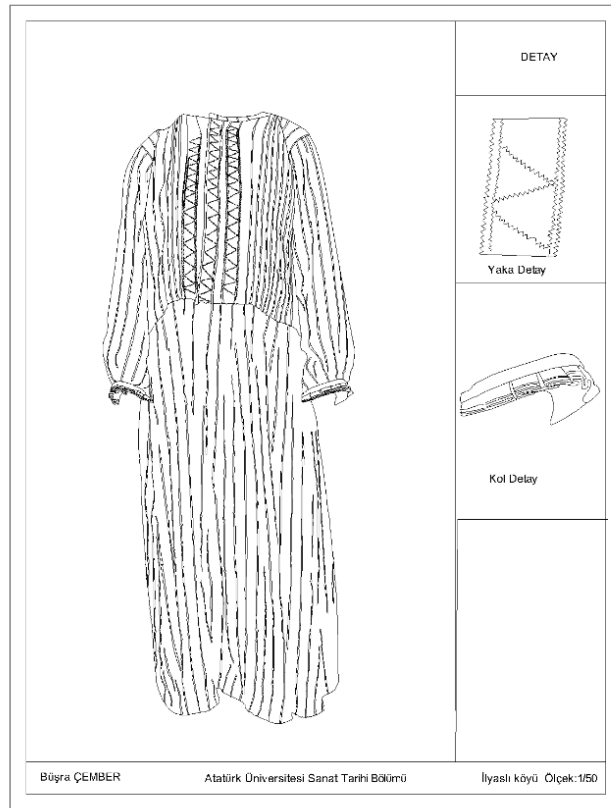
Foto 55. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İç Gömleğin Önden Genel Görüntüsü

Çizim 2. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İç Gömleğin Detay Çizimi

Foto 56. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İç Gümleğin Genel, Göğüs Dikiş ve Kol Süsleme Detay Görüntüsü

Çizim 3. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İç Gümleğin Genel, Göğüs Dikiş ve Kol Süsleme Detay Çizimi

Katalog No: 2

Fotoğraf No: 57-58

Çizim No: 4-5

Yeri: Uşak Ulubey İlyaslı Köyü

Sahibi: Raziye- Ziya GÜVENÇ

İnceleme Tarihi: 28.08.2024

Yöresi: Uşak Ulubey Yöresi

Dönemi: 20. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: İç Yelek (Sıkma-Zıbın- İçlik)

Kumaş Cinsi: Pamuklu kumaş, Astar bezi, Etamin Bezi

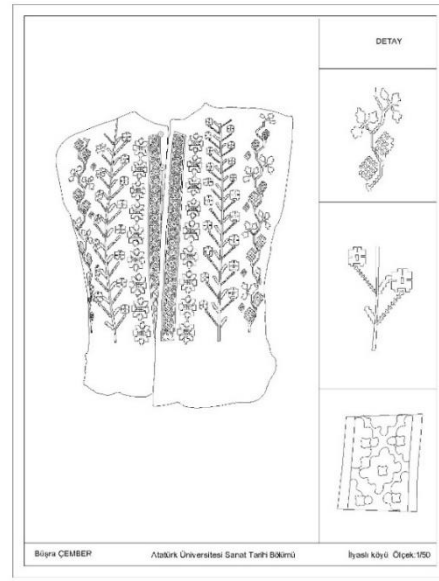
Kullanılan Teknikler: İşleme, Nakış Tekniği

Eserin Tanımı: iç yelek, üç parçadan meydana gelmiştir. Ön yüzeyi kumaş, arka yüzeyi astar bezindendir. Kolsuz ve yakasız bir formdadır. Boyun hizasından göbek hizasına kadar uzanan ön açıklık, küçük düğmelerle kapatılmaktadır. Ön yüzeye etamin bezinden ayrı bir parça dikilmiş, bu alan üzerine süslemeler yerleştirilmiştir.

Süsleme programı yeleğin sağ ve sol yüzeyine simetrik olarak yerleştirilmiştir. Ortada açık mavi iplikle belirlenen dikey bordür kuşağı bulunmaktadır. Bordürün her iki yanında, yukarıdan aşağıya dizilmiş bitkisel motifler yer almaktadır. Kompozisyonun merkezinde kahverengi dal motifi üzerine sıralanmış yeşil yapraklar ile mavi ipliklerle oluşturulmuş dört kollu çiçekler bulunur. Çiçeklerin orta kısmı kırmızı iplikle belirginleştirilmiştir. Bordür şeritleri içinde su yolu ve baklava motifleri işlenerek, boşluklar pembe ve kırmızı küçük çiçeklerle dolgulanmıştır. İşlemeler beyaz etamin kumaş üzerine, geleneksel nakış anlayışıyla uygulanmış çapraz dikiş tekniği kullanılmıştır.

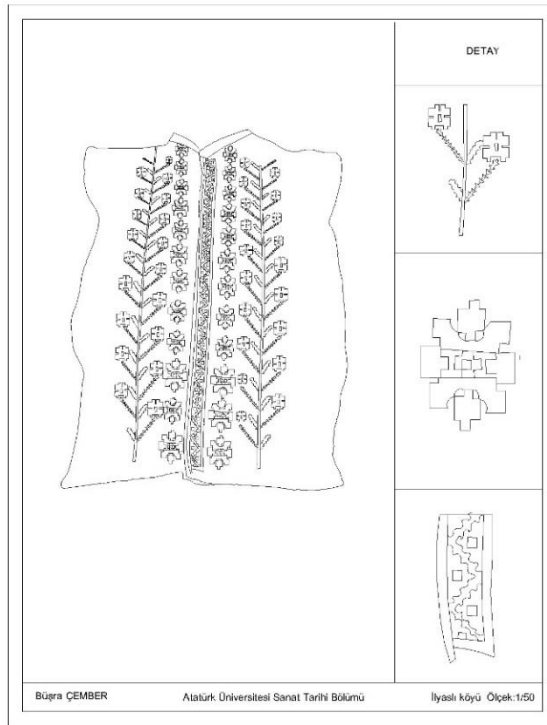
Foto 57. Uşak Ulubey İlyashlı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İç Yeleğin Ön Yüzeyi Genel Görüntüsü

Çizim 4. Uşak Ulubey İlyashlı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İç Yeleğin Ön Yüzeyi Genel ve Detay Çizimi

Foto 58. Uşak Ulubey İlyashlı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İç Yeleğin Ön Yüzeyi Genel Görüntüsü

Çizim 5. Uşak Ulubey İlyashlı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İç Yeleğin Ön Yüzeyi Genel ve Detay Çizimi

Katalog No: 3

Fotoğraf No: 59

Çizim No:

Yeri: Uşak Ulubey İlyaslı Köyü

Sahibi: Raziye- Ziya GÜVENÇ

İnceleme Tarihi: 28.08.2024

Yöresi: Uşak Ulubey Yöresi

Dönemi: 20. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: kutnu Don (Şalvar)

Kumaş Cinsi: İpek ve Pamuk Karışımı Kutnu Kumaş

Kullanılan Teknikler: Çift Dikiş Tekniği

Eserin Tanımı: Kutnu don, üst kısmı geniş ve büzgülü, paçaları ayrı dikilmiş bir formdadır. Bel hizasından itibaren aşağıya doğru inerek topuklara kadar uzanmaktadır. İki ayrı parçalı yapı, bilek hizasında lastik yardımıyla büzülme ve giyene hareket kolaylığı sağlamaktadır.

Yüzeyinde kırmızı, turuncu, sarı, kahverengi ve mor gibi canlı renklerden oluşan dikey şeritler yer almaktadır. Geniş şeritlerin içinde, küçük çiçeklerden oluşan dairesel büyük motifler dikey ekseninde tekrarlanmıştır. Arada kalan dar şeritlerde küçük çiçek motifleri yer almaktadır.

Foto 59. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan Kutnu Şalvarın Genel Görüntüsü

Katalog No: 4

Fotoğraf No: 60-61

Çizim No: 6- 7

Yeri: Uşak Ulubey İlyaslı Köyü

Sahibi: Raziye- Ziya GÜVENÇ

İnceleme Tarihi: 28.08.2024

Yöresi: Uşak Ulubey Yöresi

Dönemi: 20. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Üç Etek

Kumaş Cinsi: Kutnu, Telli çitari

Kullanılan Teknikler: Çift Dikiş Tekniği

Eserin Tanımı: üç etek önden açık yakasız uzun kollu bol dökümlü iç astarlı bir düzenleme göstermektedir. Bol dökümlü, kolları dirsek hizasından aşağı doğru gidildikçe genişleyen bir form almakla beraber iç yüzeyi bilek hizasında aralıklı geniş bir kesim ile tamamlanmıştır. Üç eteğin tüm yüzeyi kırmızı, sarı, mor ve turuncu renkler ile yukarıdan aşağıya doğru dikey şeritler halinde düzenlenmiştir. Geniş kırmızı ve mor bordürlerin iç kısmında, beyaz ipliklerle işlenmiş sekiz küçük çiçek motifinden oluşan dairesel büyük çiçekler yer almaktadır. Bu bordürlerin dışında kalan dar şeritlerde ise beyaz zemin üzerine çiçek ve kesik çizgiler beraber kullanılmıştır.

Foto 60. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İki Etekli Kaftanın Önden Genel Görüntüsü

Çizim 6. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan İki Etekli Kaftanın Genel ve Detay Çizimi

Üç etek gelinlik, Bol dökümlü kolları dirsek hizasından aşağı doğru gidildikçe genişleyen bir form almakla beraber iç yüzeyi bilek hizasında aralıklı bir kesim ile tamamlanmaktadır.

Foto 61. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan üç Etek Gelinliğin Önden ve Arkadan Genel Görüntüsü

Çizim 7. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan Üç Etek Gelinliğin Önden Genel ve Detay Çizimi

Katalog No: 5

Fotoğraf No: 62

Çizim No: 8

Yeri: Uşak Ulubey İlyaslı Köyü

Sahibi: Raziye- Ziya GÜVENÇ

İnceleme Tarihi: 28.08.2024

Yöresi: Uşak Ulubey Yöresi

Dönemi: 20. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Elbise (Entari)

Kumaş Cinsi: Pamuk- Saten Karışımı Kumaş

Kullanılan Teknikler: Çift Dikiş Tekniği, Makine Dikişi, Büzgü Tekniği

Eserin Tanımı: Elbise (entari), üst beden, etek ve kollar olmak üzere üç parçalı formdadır. Diz kapağının biraz altında sonlanan, uzun kollu bol dökümlü bir kesime sahiptir. Yakasız olarak tasarlanan elbiseni ön kısmı, göğüs altına kadar açılmakta ve bu açıklık iç kısımdan gizli çıtçitlarla kapatılmaktadır. Göğüs kısmında yer alan simetrik dikey şeritler, yeşil kurdele biyeler ve dekoratif dikişlerle hareketlendirilmiş, bu alanda eşkenar dörtgen formunda süslemelere yer verilmiştir. Üst beden ile alt etek birleşiminde büzgü tekniği kullanılmış, etekler pileli bir görünüm kazanmıştır. Kol uçlarında yapılan büzgü ve üst üste dikilen kumaş parçalarıyla yelpaze etkisi verilmiş, bilek kısmı çıtçitlarla kapatılmıştır. Genel olarak canlı turuncu zemin rengiyle dikkat çeken bu elbise, bol ve dökümlü yapısıyla günlük kullanım için uygun olmakla birlikte, parlak saten kumaşı sayesinde özel günlerde tercih edilebilecek niteliktedir.

Foto 62. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan Elbisenin Ön Genel ve Kol Detay Görüntüsü

Çizim 8. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan Elbisenin Genel ve Detay Çizimi

Katalog No: 6

Fotoğraf No: 63-65

Çizim No:- 9-11

Yeri: Uşak Ulubey İlyaslı Köyü

Sahibi: Raziye- Ziya GÜVENÇ

İnceleme Tarihi: 28.08.2024

Yöresi: Uşak Ulubey Yöresi

Dönemi: 20. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Fes, Burgu, Al yazma (Duvak)

Kumaş Cinsi: Pamuklu ve İpek Karışımı Kumaş

Eserin Cinsi: Tepelik- Burgu Pirinç ve Gümüş Kaplama

Kullanılan Teknikler: Dövme, Kabartma Tekniği, Delik İşi (Ajur Tekniği)

Eserin Tanım: Fes, keçe zemin üzerine yerleştirilmiş kırmızı tülbent ve metal tepelikten oluşan üç parçalı bir yapıya sahiptir. Dairevi formda hazırlanan tepelik, pirinç malzemedен tek parça olarak üretilmiş ve hafif bombeli bir yapı göstermektedir. Merkezinde küçük yuvarlak formda bir çıkıntı yer almakta, bu alanın ortasında kırmızı cam boncuk bulunmaktadır. Merkez kabartının çevresi sıralı küçük kabartmalar ve halkasal bordürlerle çevrilmiştir. Dış kısımda, kıvrımlı hatlarla süslenmiş geniş bir şerit yer almakta, en alt kenarda ise küçük halkalara zincirle iliştilirilmiş sarkaç biçimli madeni pullar bulunmaktadır.

Foto 63. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan Fes ve tepeliğın Genel ve Detay Görüntüsü

Çizim 9. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan Fes ve tepeliğın Genel ve Detay Çizimi

“Fes Üstüne Burgu” adı verilen aksesuar, gümüş kaplama metalden üretilmiştir. Küçük çiçek motiflerinden oluşan metal halkalar, zincirleme bağlanarak ajur tekniğiyle işlenmiş örgülü bir yapı oluşturmaktadır. Merkezde kırmızı taş yerleştirilmiş dikdörtgen formda bir plaka bulunmakta, her iki yanına simetrik olarak daha küçük dikdörtgen

plakalar eklenmiştir. Alt kısımda zincirlere eklenmiş ince metal pullar, yanlarda ise aşağı doğru uzanan uzun zincirler yer almaktadır. Aksesuar fes üzerine yerleştirildiğinde, bu zincirler başın yanlarından dengeli bir şekilde sarkacak şekilde düzenlenmiştir.

Foto 64. Fes Üstüne Burgunun Genel ve Detay Görüntüsü

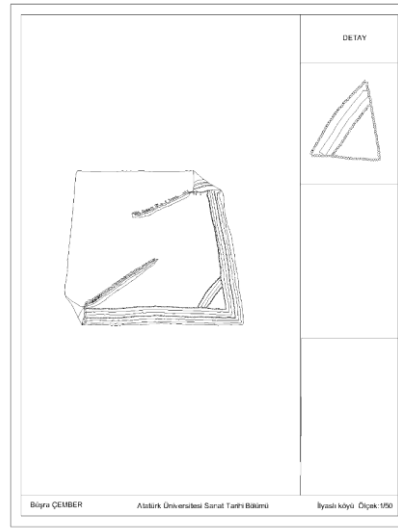
Çizim 10. Fes Üstüne Burgunun Genel ve Detay Çiz

Al yazma (Al Takmak), pamuklu ve ipekli karışımı bir kumaştan dikdörtgen bir düzenleme göstermektedir. Kenar süslemeleri özenle işlenmiş, yeşil ve gümüş renkli şeritlerle çerçevelenmiştir. Yazmanın dış kenarında yer alan parlak gümüş rengi şeritler el işi süslemelerle tamamlanmış, yeşil detaylar ise bu çerçeveyi bütünlemektedir. Kenarlara eklenmiş ince pul ve boncuk işlemleri dikkat çekmektedir. Bu küçük metal

pul ve boncuklar, yazmanın hareketiyle birlikte hafif ses çıkarmaktadır. Köşe süslemelerinde iç içe geçmiş geometrik şeritler yer almaktadır.

Foto 65. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan Al Yazmanın Genel Görüntüsü

Çizim 11. Uşak Ulubey İlyaslı Köyü Raziye Güvenç'e Ait olan Al Yazmanın Genel ve Detay Çizimi

Katalog No: 7

Fotoğraf No: 66-69

Çizim No: 12- 15

Yeri: Uşak Sivaslı İlçesi Selçikler Beldesi

Sahibi: Serpil TİRYAKİOĞLU

İnceleme Tarihi: 02.09.2024

Yöresi: Uşak Sivaslı Yöresi

Dönemi: 19. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Bindallı Elbise, Çeki Tipi Başlık, Kemer

Teknikler: (Bindallı): Dival (Maraş) İşi Verev, Yarma, Verev Pesent, Tırtıl Sarma, Tırtıla Halka Sarma, Tırtıla Hasır İğne Tekniği, Tırtıla Sap İşi Sarma, Yan Yana Pul Dikişi Teknikleri

Çeki Tipi Başlık: Makine Dikişi

Kemer: Döküm, Kabartma, Kakma, Zincirleme, Ajur (Delik işi) Teknikleri

Kumaş Cinsi: Kadife Kumaş, İnce Tül Kumaş

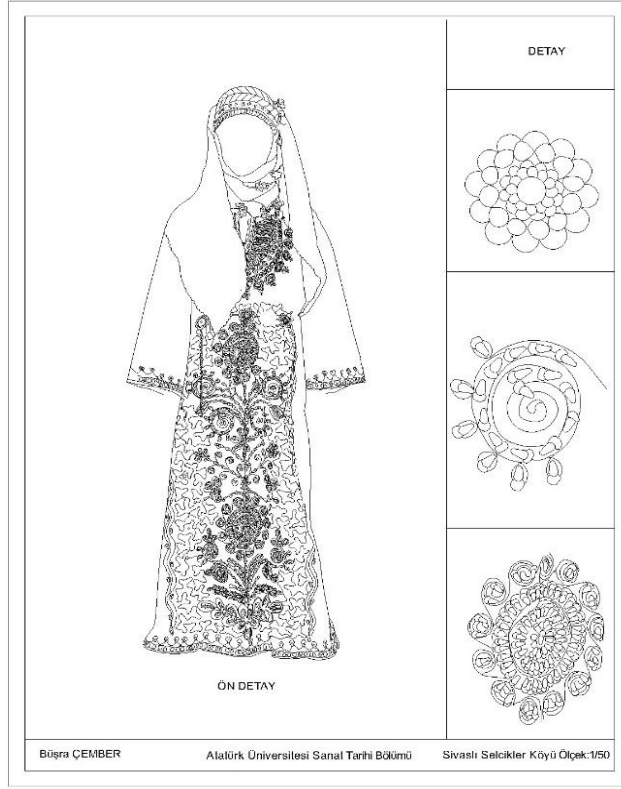
Eserin Tanımı: Bindallı elbise, siyah kadife kumaştan dikilmiş, geleneksel bindallı formundadır. Uzun kollu, vücuda hafif oturan kesimiyle hareket özgürlüğü sağlamaktadır. Yaka düzenlemesi, kordon tutturma ve ip sarma teknikleriyle işlenmiş geniş bir bordür kuşağından oluşmaktadır. Bu kuşak, elbiseye gerdanlık görüntüsü kazandırmıştır. Altın sırma ile yoğun bir şekilde işlenen yüzeyde, iç içe geçmiş, S ve C formlu kıvrımlar kompozisyonun temelini oluşturur. Kıvrımların uç kısımları, beyaz cam inci boncuk ve çok renkli pullarla oluşturulmuş çiçek motifleriyle süslenmiş, aralarına yansımali camlar eklenmiştir.

Ön etek düzenlemesi, sağda ve solda su yolu motifi ile sınırlandırılmıştır. Merkezde, S ve C kıvrımlarından gelişen büyük armudi formlu madalyon motifi yer alır. Madalyon, helezonik kıvrımlar ile çevrelenmiş ve çiçek görünümü verilmiştir. Ortada, vazodan çıkan çiçek buketi kompozisyonu bulunur. Buketin sağ ve solundan yatay yönlü kıvrık dallar çıkarak çiçek motifleri oluşturur. Bu kompozisyon etek bölümünün üst ve

alt kısmında simetrik olarak tekrarlanmıştır. Boşluk alanlar bulut motifleri ile dolgulanmış, Etek uçları ise su taşı motifi ile sonlandırılmıştır. Arka yüzeyin, üst ve alt bölümleri üçgen bordürlerle sınırlandırılmıştır. Üçgenlerin genel hatları su taşı motifleri ile oluşturulmuş, içleri cam inci ve renkli pullarla dolgulanmıştır. Dış kenarları kıvrım dallar ile çevrelenmiştir. Ana kompozisyona geçmeden önce, aşağıya doğru kıvrılmış yaprak motifleri yer almakta olup içleri aynı teknikle işlenmiştir. Merkezde S ve C kıvrımlarından gelişen çiçek buketi kompozisyonu yer almaktadır. Buketin iki yanında stilize lale formunu andıran motifler bulunur. Arka yüzeyin tamamı bulut motifleri ile doldurulmuştur. Alt bölümde tekrar eden üçgen bordür düzenlemesi görülür; merkezinde ise büyük çiçek motifi yer alır.

Foto 66. Uşak Sivaslı İlçesi Selçikler Beldesi'nde Bulunan Serpil Tiryakioğlu'na Ait Bindallının Genel ve Detay Görüntüleri

Çizim 12. Uşak Sivaslı İlçesi Selçuklu Beldesi'nde Bulunan Serpil Tiryakioğlu'na Ait Bindallının Önden Detay Çizimi

Foto 67. Uşak Sivaslı ilçesi Selçuklu Beldesi'nde Bulunan Serpil Tiryakioğlu'na Ait Bindallının Arka Detay Görüntüsü

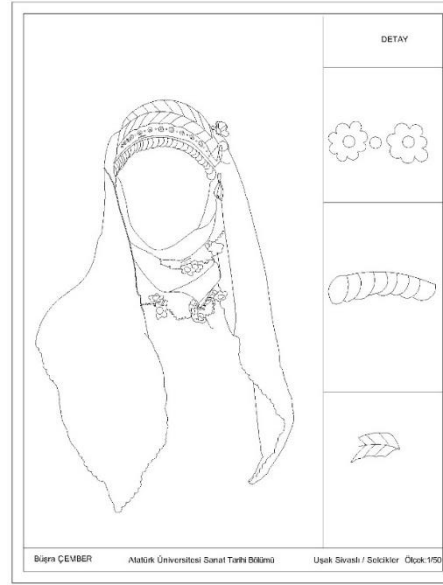
Çizim 13. Uşak Sivaslı İlçesi Selçuklar Beldesi'nde Bulunan Serpil Tiryakioğlu'na Ait Bindallının Arka Etek Genel ve Detay Çizimi

Çeki tipi başlık, alt zeminde klasik fes üzerine kurulmuştur. Fesin üst kısmı, alışılmış yuvarlak formun dışında, hafif basık ve geniş bir düzenleme göstermektedir. Fes çevresi, yeşil ve kırmızı kumaşın üçgen kesimli şeritler halinde üst üste geçirilmesiyle bezenmiş ve canlı bir görünüm kazanmıştır. Saç bitim çizgisine yerleştirilen mavi ve pembe boncuklardan oluşan bordürün ortasında, kırmızı ve beyaz boncuklarla hazırlanmış çiçek dizisi dikkat çekmektedir. Bu bordürün hemen altında, alın bölgesine hizalanmış şekilde altın renkli para dizisi yer almaktadır.

Fesin altına bağlanan kırmızı yazma, yüz çevresinden geçirilerek arkaya alınmıştır. Yazmanın üzerine kenarları dantel fisto şeritli tül duvak örtülmüş; tülün yüzeyine gri pullarla dairesel motifler işlenerek süsleme yapılmıştır. Duvak, başın her iki yanından sarkan renkli örtüler ve yapay gül aksesuarlarıyla sabitlenmiştir. Baş örtüsü elemanlarının tamamı, arkada çeki formunda iğnelenmiş ve sabitlenmiştir.

Foto 68. Uşak Sivaslı İlçesi Selçukler Beldesi'nde Bulunan Serpil Tiryakioğlu'na Ait Olan Çeki Tipi Başlığının Genel ve Detay Görüntüleri

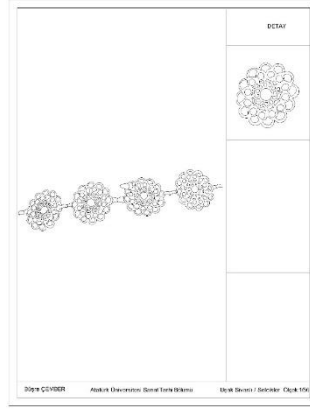

Çizim 14. Uşak Sivaslı İlçesi Selçukler Beldesi'nde Bulunan Serpil Tiryakioğlu'na Ait Olan Çeki Tipi Başlığın Önden Genel ve Detay Çizimi

Kemer, ana gövde pirinç malzemeden hazırlanmış metal levhalardan oluşmaktadır. Çiçek motifleri döküm tekniğinde şekillendirilmiş, kabartma ile belirginleştirilmiş, ince oyma işlemleriyle detaylandırılmıştır. Motiflerin merkezinde küçük kabartmalar yer almakta, çevreleri metalin ters yüzünden dövülerek işlenmiştir. Motifler kanca sistemiyle birbirlerine tutturulmuş, bağlantılar tel halkalar ve zincirleme yöntemiyle sağlanmıştır.

Foto 69. Uşak Sivaslı İlçesi Selçukler Beldesi'nde Bulunan Serpil Tiryakioğlu'na Ait Olan Kemerin Genel ve Detay Görüntüsü

Çizim 15. Uşak Sivaslı İlçesi Selçukler Beldesi'nde Bulunan Serpil Tiryakioğlu'na Ait Olan Kemerin Detay Çizimi

Katalog No: 8

Fotoğraf No: 70-74

Çizim No: 16-20

Yeri: Uşak Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi

Sahibi: Emine Mersin- Ceylan T. Erdem, Çeki Tipi Başlık (Alın Altın) Fatma Pınarbaşı

İnceleme Tarihi: 02.09.2024

Yöresi: Uşak Sivaslı Yöresi

Dönemi: 19. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Nişanlılık, çeki Tipi Başlık, Kemer, Çubuk Kutnu Don (Şalvar)

Teknikler: Büzgü Tekniği, Makine düz Dikiş Tekniği, kemer Boncuk İşleme, Maden İşleme Döküm, Kabartma Tekniği

Kumaş Cinsi: Simli Jakarlı Kumaş, Pamuklu İpek Karışımı Kutnu

Eserin Tanımı: Nişanlılık, üt beden, etek ve kollar olmak üzere üç ana parçadan meydana gelmiştir. Yakasız üstten oturtmalı aşağı eteklere doğru gidildikçe bol dökümlü ve uzun kollu bir düzenleme göstermektedir

Zemini yeşil renkli olan nişanlılığın, yüzeyi atkı ve çözgü ipliklerin belirli yüzeylerde belirli sıklıklarla dokunması ile oluşturulmuş kabartmalı bitkisel yaprak ve çiçek motifleri ile bezenmiştir.

Foto 70. Uşak Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi Emine Mersin ve Ceylan T. Erdem'e Ait Olan Simli Nişanlığın Önden Detay Görüntüsü

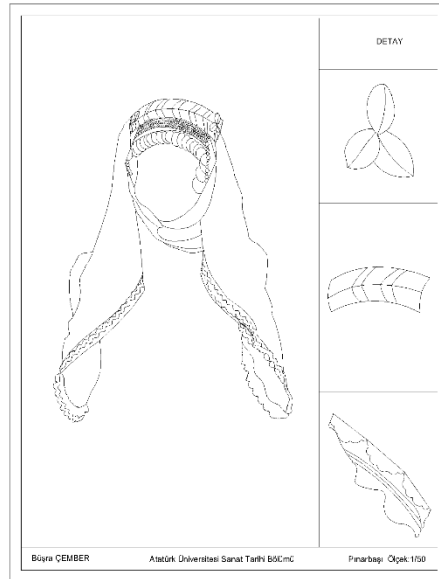

Çizim 16. Uşak Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi Ceylan T. Erdem'e Ait Olan Simli Nişanlığın Önden Detay Çizimi

Başlık, fes, kırmızı tülbent ve penezlerden oluşmaktadır. Fesin alın hizasında, yeşil zemin üzerine kırmızı zikzak şeritler halinde yerleştirilmiş simli kumaş parçaları bulunur. Bu geometrik düzenleme, başlığın formuna uygun şekilde dikilerek sabitlenmiştir. Alt kısmında ise boncuk şeridi yer almaktadır. Yanlarda üçer adet deniz kabuğundan oluşturulmuş çiçek motifi bulunmaktadır. Boncuk bordürünün hemen altında altın renkli penezler simetrik dizimle yerleştirilmiş, yanlardan sarkıtılmıştır. Başlığın arkasına sabitlenen kırmızı tülbent, başın iki yanını ve enseyi örter şekilde kaplanmıştır. Kenarlarında boncuk oyası ile papatya motifi yer almaktadır.

Foto 71. Uşak Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi Fatma Pınarbaşı'na Ait Olan Çeki Tipi Başlığın (Alın Altın) Genel ve Detay görüntüleri

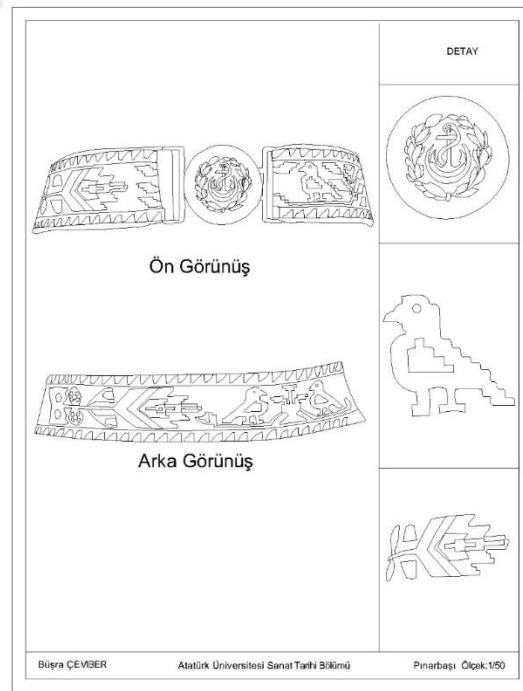

Çizim 17. Uşak Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi Fatma Pınarbaşı'na Ait Olan Çeki Tipi Başlığın (Alın Altın) Genel ve Detay Çizimi

Kemer yoğun mavi zemin üzerine bitkisel, geometrik ve figüratif desenlerle bezenmiştir. Kemerin ön yüzünde, merkezde konumlanan metal tokada denizci rozeti yer almaktadır. Rozetin iki yanında, sağa ve sola bakan çift kuş figürleri yer almaktadır. Figürlerin ortasında vazodan çıkan çiçek, yanlarda ise lale motifleri bulunur. Kemer, genel olarak tırnak motifleriyle sınırlandırılmıştır.

Foto 72. Uşak Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi Emine Mersin'e Ait Olan kemerin Genel ve Detay Görüntüsü

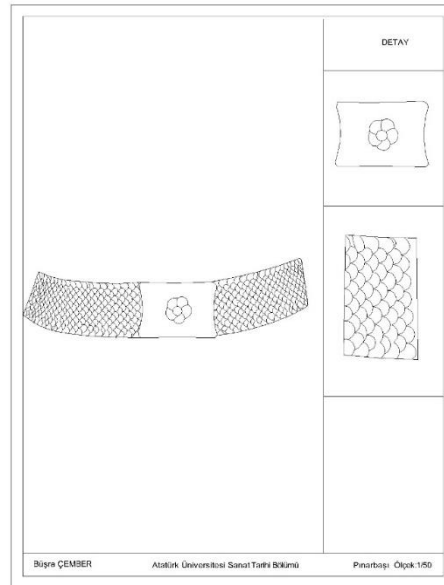
Çizim 18. Uşak Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi Emine Mersin'e Ait Olan kemerin Genel ve Detay Çizimi

Emine Mersin'e ait olan bir başka kemer örneği, genel düzenlemesi itibariyle, kemerin gövde kısmı pirinç malzemeden ele alınmış olup ve yüzeyi küçük balık pulu

desenleriyle işlenmiştir. Kemerin en dikkat çekici unsurlarından biri olan toka, düz bir plaka şeklinde dikdörtgen formlu tasarlanarak ortasına merkezi kabartma bir çiçek motifi ile sonlandırılmıştır. Çiçek motifi, yuvarlak bir form içerisinde işlenerek etrafı sade bir çerçeveye sınırlandırılmıştır.

Foto 73. Uşak Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi Emine Mersin'e Ait Olan kemerin Genel ve Detay

Çizim 19. Uşak Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi Emine Mersin'e Ait Olan kemerin Genel ve Detay Çizimi

Kutnu don üst kısmı geniş ve büzgülü, paçaları ayrı ve geniş dikilmiş vücudu belден aşağı topuklara kadar saran bacaklara geçirmek için iki ayrı parçası bulunan paçaları lastikler vasıtasıyla büzgülenmiş bir düzenleme göstermektedir.

Yörede Çubuk Kutnu don olarak isimlendirilmiş olup üzerinde kırmızı zemin üzerine beyaz dikey ince çizgiler tüm yüzeyi kaplamıştır.

Foto 74. Uşak Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi Emine Mersin'e Ait Olan Çubuk Kutnunun Ön Ve Arka Detay Görüntüsü

Çizim 20. Uşak Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi Emine Mersin'e Ait Olan Çubuk Kutnunun Genel ve Detay Çizim

Katalog No: 9

Fotoğraf No: 75-76

Çizim No:

Yeri: Uşak Eşme İlçesi

Sahibi: 26. Eşme Kilim Festivalinde Sergilenen Geleneksel Kadın Kıyafetleri

İnceleme Tarihi: 25.08.2024

Yöresi: Uşak Eşme Yöresi

Dönemi: 20. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Elbise (Fistan), Bindallı (Kaftan Takımı)

Teknikler: gizli dikiş tekniği,

Kumaş Cinsi: Saten Parlak Kumaş

Eserin Tanımı: Elbise, fuşya renkli parlak kumaştan kapalı yakalı uzun kollu ve uzun bol dökümlü bir düzenleme göstermektedir. Elbisenin yakası geniş yakalı olarak ele alınmış katmanlı açık yaka tekniği ile birleştirilmiştir. Yakanın dışa sarkan oval parçalarının etrafına açık mavi renkli bir zikzak kurdele gizli dikiş tekniği ile sabitlenmiştir. Elbisenin rahat giyilip çıkarılması için ön açıklı gizli çıtçıtlı düğme dizilimi ile kapatılmış parlak açık mavi renkli zikzak şeritler ile hareketlendirilmiştir. Uzun bol dökümlü kolları bilek ve uç kısımlarında aynı renk kurdele kullanılarak ikiye ayrılmış kabarık bir görüntü oluşturulmuştur.

Foto 75. Uşak Eşme 26. Kilim Festivalinde Sergilenen Geleneksel Kadın Kıyafetleri Bölümünden Fistanın (Elbise) Genel Görüntüsü

Kırmızı saten parlak kumaştan büstiyer, şalvar ve dış giyimde Kaftan olmak üzere üç ana parçadan meydana gelmiştir. Kaftanın önü, dalga formunda kıvrımlı bir kesime sahip olup, boydan boya açık olarak tasarlanmış yaka hizasından bel hizasına kadar kırmızı kumaş kaplı düğmeler ile aralıklı olarak kapatılmıştır. Üst formu daha vücuda oturmuş şekilde tasarlanan kaftanın etek uçlarından arka uca doğru kumaşın fazla bırakılmış, kollar ise geniş kesimle sonlandırılmıştır. Yaka, bel, kol ağzları ve arka etek ucu, kordon tutturma tekniğiyle simli sarı iplik kullanılarak su dalgası ve palmet motifi ile süslenmiştir.

Foto 76. Uşak Eşme 26. Kilim Festivalinde Sergilenen Geleneksel Kadın Kıyafetleri Bölünden Kına Gecesi Bindallısının Genel Görüntüsü

Katalog No: 10

Fotoğraf No: 77-83

Çizim No: 21-26

Yeri: Uşak Merkez

Sahibi: Deniz DEMİREL

İnceleme Tarihi: 30.08.224

Yöresi: Uşak Yöresi

Dönemi:19. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Kaftan Göynek, Şalvar, Önlük, Kemer, Başlık (Araçın), Karanfil Kolye

Kumaş Cinsi: kadife, pamuklu keten, saten, keçe

Teknikler: Nakış Tekniği, Kordon Tutturma

Eserin Tanımı: içlik rahat ve sade bir kesime sahip olup, kolsuz ve bol dökümlü yapısıyla bedene sıkı oturmayan bir yapıdadır. Yaka kısmı hafifçe oyuntu yaparak “O” şeklinde düzenlemeye sahiptir. İçliğin yaka süslemesi yeşil dallar üzerine sıralanmış mavi, pembe ve turuncu küçük çiçeklerden oluşmaktadır. Çiçeklerin merkezleri sarı tonlarla işlenerek daha belirgin bir hale getirtilmiş, dalların uç kısımlarında ise yaprak detaylarıyla doğal bir geçiş sağlanmıştır. Aynı düzenleme etek köşesinde de yoğunlaşarak asimetrik bir kompozisyon oluşturmuştur.

Foto 77. Uşak Yöresinden Deniz Demirel'e Ait İçliğin (Göynek) Genel Görüntüsü

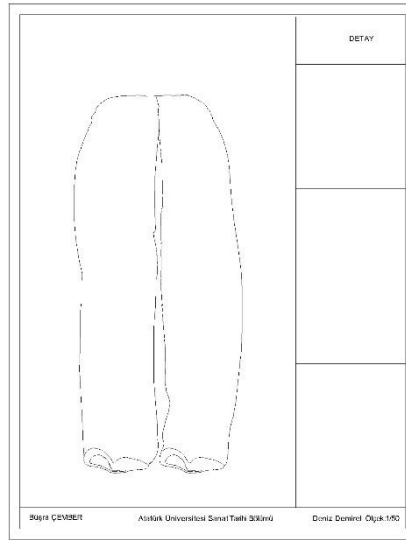

Çizim 21. Uşak Yöresinden Deniz Demirel'e Ait Olan İçliğin (Göynek) Yaka ve Etek Köşesi Süslemesi Genel ve Detay Çizimi

Son derece sade bir düzenleme gösteren parlak pembe saten kumaştan ince hafif ve akıcı bir yapıya sahip olup bol kesimli bir düzenleme göstermektedir. Bel kısmı ve paça uçları lastikle büzgülenmiştir.

Foto 78. Uşak Yöresinden Deniz Demirel'e Ait Şalvarın Genel Görüntüsü

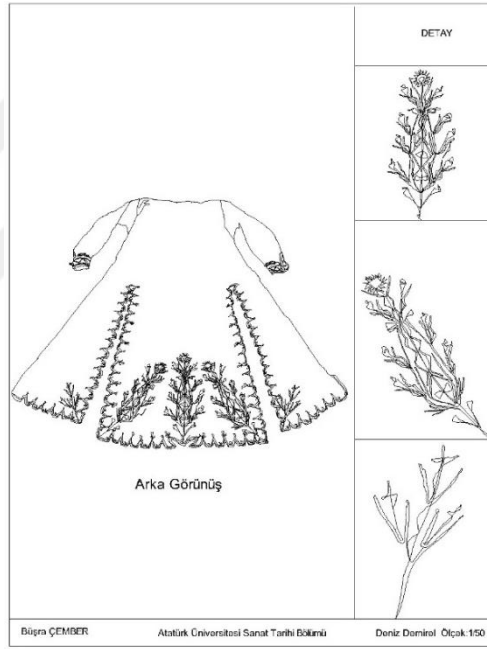

Çizim 22. Uşak Yöresinden Deniz Demirel'e Ait Şalvarın Genel Çizimi

Kaftan, kadife pembe kumaştan geleneksel üç etek formunda, diz altına kadar uzanan, önü açık bir düzenleme göstermektedir. Kaftanın ön açıklığı, kordon tutturma tekniğiyle sarı renkli şeritlerle çevrelenmiş; uç kısımlarında su yolu motifi, bel hizasında etek uçlarına kadar ise aynı teknik kullanılarak su taşı motifi işlenmiştir. Arka etek ucunda ve yırtmaçların kesiştiği bölgelerde dilek ağacı motifi işlenmiştir.

Foto 79. Uşak Yöresinden Deniz Demirel'e Ait Kaftanın Ön ve Arka Genel ve detay Süsleme Görüntüsü

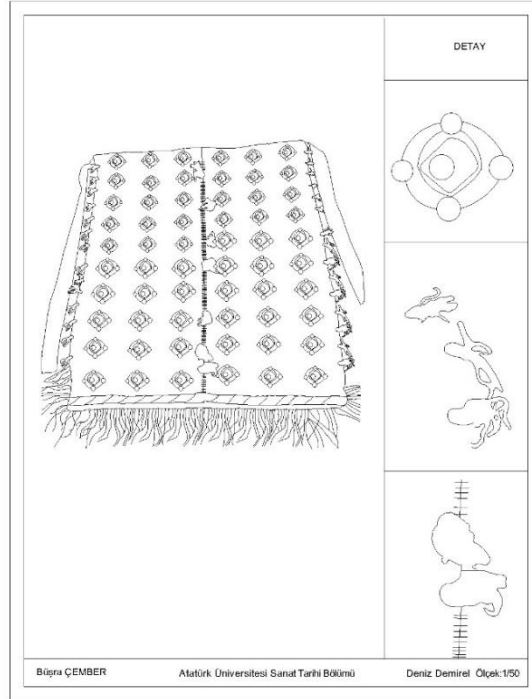

Çizim 23. Deniz Demirel'e Ait Kaftanın Çizimi

Önlük, Mor renkli keçe kumaştan hazırlanmış önlük, dikdörtgen bir form göstermektedir. Ön yüzey, ortasından boydan boya uzanan pembe iplikli bir şerit ile ikiye ayrılmıştır. Her iki bölümde sıralı şekilde yerleştirilmiş sarı, pembe ve yeşil renkli baklava motifleri yer almaktadır. Motif yüzeyleri pullarla süslenmiş; yan kenarlarda ve etek ucunda ise pembe renkli püsküller yer almaktadır.

Foto 80. Deniz Demirel'e Ait Önlüğün Genel Görüntüsü

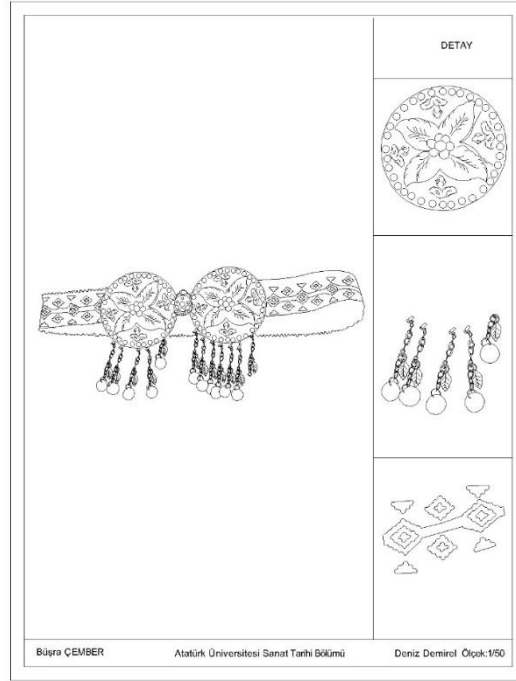
Çizim 24. Uşak Yöresinden Deniz Demirel'e Ait Önlüğün Genel ve Detay Çizimi

Kemer, boncuklu bölümü koyu yeşil ve mavi zemin üzerine sarı, kırmızı ve beyaz renklerde işlenmiştir. Yüzeyde geometrik baklava ve üçgen formlu geometrik motifler düzenlenmiş, kenarla küçük boncuk sıralarıyla çerçevelenmiştir. Kemer, önden bakır malzemeden döküm ve kabartma tekniğinde hazırlanmış dairesel madalyon biçimli bir toka ile sabitlenmektedir. Tokanın merkezinde yeşil cam taş yer almakta, çevresi

kabartma tekniğinde işlenmiş çiçek motifiyle bezenmiştir. Yaprak aralarına dört adet palmet motifi yerleştirilmiş, tokadan sarkan zincirlere küçük madeni halkalar eklenmiştir.

Foto 81. Uşak Yöresinden Deniz Demirel'e Ait Kemerin Genel ve Detay Görüntüsü

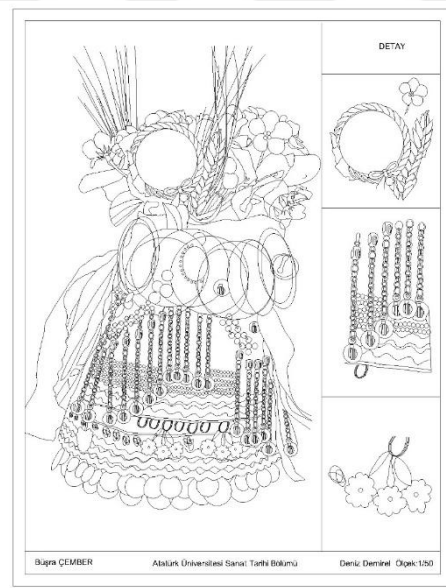
Çizim 25. Uşak Yöresinden Deniz Demirel'e Kemerin Genel ve Detay Çizimi

Araçın tipi başlık, Kalın kartondan hazırlanan başlığın dış yüzeyi pembe parlak kumaşla kaplanmış, iç kısmı ise doldurularak külâh (huni) formu verilmiştir. Tepe noktasına bereket simgesi olarak buğday başakları, yapay çiçekler ve küçük bir ayna yerleştirilmiştir. Orta bölümde ajur tekniğinde işlenmiş metal bir alınlık dikkat çekmektedir. Başlığın ön yüzeyi boncuk şeritler, simli zikzak biyeler, küçük metal pullar

ve alın hizasında sıralanmış büyük madeni paralarla süslenmiştir. Arka bölümden sarkan sarı, pembe, mavi ve kırmızı renkli tülbentler başlığın arka kısmını tamamlanmaktadır.

Foto 82. Uşak Yöresinden Deniz Demirel'e Ait Başlığın Ön ve Arka Genel Görüntüsü

Çizim 26. Uşak Yöresinden Deniz Demirel'e Ait Başlığın Önden Detay Çizimi

Karanfil kolye, kurutulmuş karanfil dizilerinin belirli bir düzen içinde ipe geçirilmesiyle oluşturulmuştur. Taneler, sık aralıklarla dizilmiş ve aralarına küçük nazar boncukları yerleştirilmiştir. Kolye “hoş geldin altını” olarak adlandırılan büyük boyutlu bir altınla sonlandırılmıştır.

Foto 83. Uşak Yöresinden Deniz Demirel'e Ait karanfil Kolyenin Genel Görüntüsü

Katalog No: 11

Fotoğraf No: 84-86

Çizim No: 27-28

Yeri: Uşak Merkez Atatürk Evi Müzesi

İnceleme Tarihi: 24.08.2024

Yöresi: Uşak Yöresi

Dönemi: 19. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Cepken

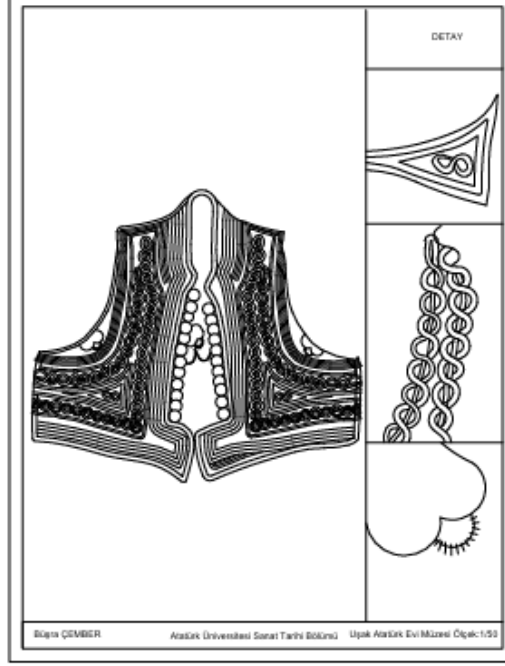
Kumaş Cinsi: Çuha, Kadife

Teknikler: Dival İşi, Kordon Tutturma, Tel Sarma

Eserin Tanımı: Cepken kolsuz vücuda oturan kısa ve hafif genişleyen bir kesime sahiptir. Cepkenin yüzeyi altın sarısı sırma ipliklerle yoğun şekilde işlenmiştir. Süslemelerde dival işi tekniği kullanılmış, iplikler kumaş kordon tutturma ve tel sarma yöntemleriyle uygulanarak yüzeyde kabartılı bir görünüm elde edilmiştir.

Foto 84. Uşak Merkez Atatürk Evi Müzesinde Sergilenen Cepkenin Genel Görüntüsü

Çizim 27. Uşak Merkez Atatürk Evi Müzesinde Sergilenen Cepkenin Genel Çizimi

Cepken pembe kadife kumaştan vücudu tam sarmayan, hafif dökümlü ve rahat bir düzenleme göstermektedir. Yaka kısmı oldukça sade düz bir kesime sahiptir. Süslemeler yakadan başlayarak, kol ve etek uçlarına kadar devam eden çiçek buketi ve püskül çiçeği motifleriyle oluşturulmuş; dival işi ve kordon tutturma tekniğiyle işlenmiştir. Etek ucunda kullanılan aynı iplikten yapılmış püsküller işlemelerin devamı olarak yerleştirilmiştir.

Foto 85. Uşak Merkez Atatürk Evi Müzesinde Sergilenen Cepkenin Genel ve Detay Görüntüleri

Çizim 28. Uşak Merkez Atatürk Evi Müzesinde Sergilenen Cepkenin Genel Çizimi

Cepken, kadife kumaştan, kırmızı iç astarlı, kısa ve gövdeyi saran bir yapıda, kolları geniş ve hafif bol dökümlüdür. Ön kısmı açık bırakılarak kapanma detayları için püsküllü bağcıklar kullanılmıştır. Kollar dival işi tekniğiyle süslenmiş, yüzeyde kordon tutturma yöntemiyle oluşturulan koç boynuzu motifiyle bezenmiştir. Motif aralarına parlak pullar iliştirilmiştir.

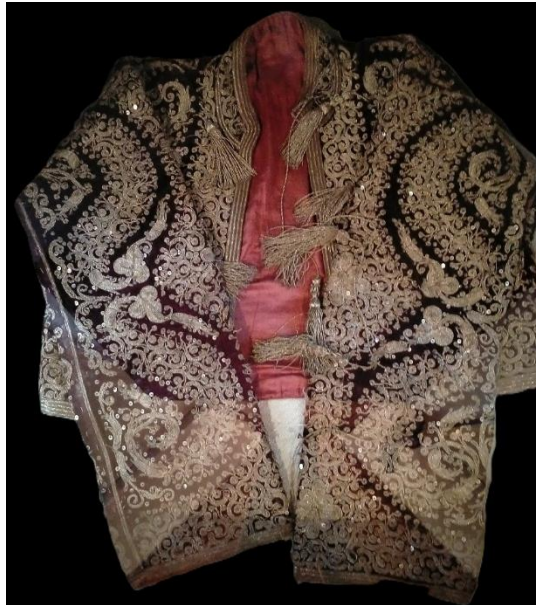

Foto 86. Uşak Merkez Atatürk Evi Müzesinde Sergilenen Cepkenin Genel ve Detay Görüntüleri

Katalog No: 12

Fotoğraf No: 87

Çizim No: 29

Yeri: Uşak Merkez Atatürk Evi Müzesi

İnceleme Tarihi: 24.08.2024

Yöresi: Uşak Yöresi

Dönemi: 19. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Bindallı

Kumaş Cinsi: Kadife

Teknikler: Dival İşi, Kordon Tutturma, Tel Sarma

Eserin Tanımı: Bindallı, açık yeşil tonlarında kadife kumaştan ve yere kadar uzanan dökümlü bir forma sahiptir. Yaka hafifçe yükseltilerek etrafı dantel fistolarla sınırlandırılmıştır. Üst beden, yaka çevresinden başlayarak tüm yüzeye dival işi ve kordon tutturma tekniğiyle çiçek ve kıvrık dal motiflerinden oluşan bir süsleme kompozisyonu işlenmiştir.

Foto 87. Uşak Merkez Atatürk Evi Müzesinde Sergilenen Elbisenin Genel ve Üst Bedeninin Detay Görüntüsü

Çizim 29. Uşak Merkez Atatürk Evi Müzesinde Sergilenen Bindallının Genel Çizimi

Katalog No: 13

Fotoğraf No: 88-89

Çizim No: 30-31

Yeri: Uşak Belediyesi Kent Tarihi Müzesi

Envanter No: 2014-657, 2014-618

Müze Geliş Şekli: Bağış

İnceleme Tarihi: 24.08.2024

Yöresi: Uşak Yöresi

Dönemi: 19. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Cepken

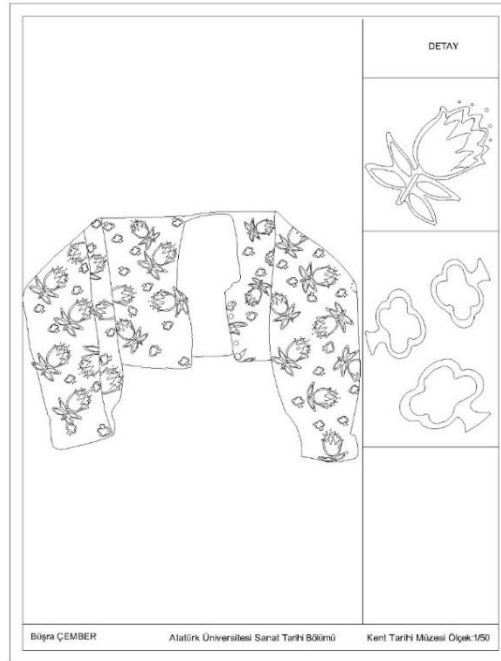
Kumaş Cinsi: Divitin (Basma), Bürümcük

Teknikler: Kordon Tutturma

Eserin Tanımı: 2014-657 envanter numaralı cepken, düzenleme olarak kırmızı renkte, kısa, vücuda tam oturan ve bileklere kadar uzanan uzun kollu ve astarlı bir formdadır. Kollar, bilek hizasında hafif toparlanarak daraltılmış ve düğme detaylarıyla tamamlanmıştır. Ön açıklığı düz kesimli olup göğüs hizasında dört adet düğme detayına yer verilmiştir. Yüzeyinde canlı mavi renklerde laleler, yapraklar, sarı çiçekler bulunmaktadır.

Foto 88. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Cepken Örneği/ Env No: 2014-658

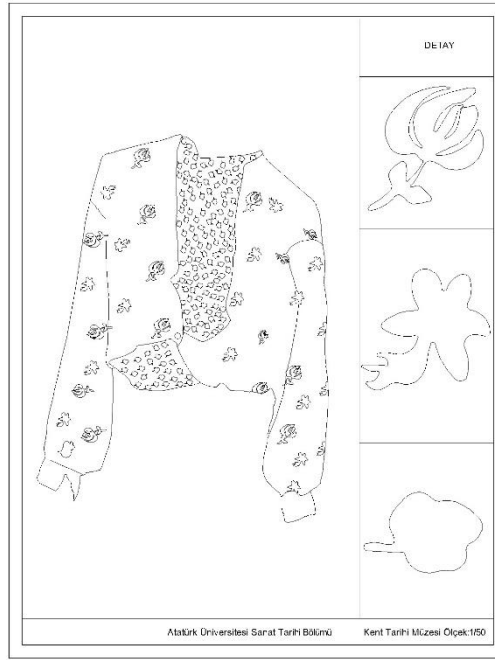

Çizim 30. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Cepken 'in Detay Çizimi

2014-618 envanter numaralı cepken, yeşil renkte bürümcük kumaştan, vücuda oturan, kısa bel hizasında daralan formu dökümlü ve rahat bir düzenleme göstermektedir. Yüzey süslemelerinde ise altın renkli simli ipliklerle kordon tutturma tekniği uygulanmış; bu teknikte stilize edilmiş lale ve yıldız çiçeği motiflerine yer verilmiştir.

Foto 89. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Cepken Örneği/ Envanter No: 2014- 618

Çizim 31. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Cepken 'in Detay Çizimi

Katalog No: 14

Fotoğraf No: 90

Çizim No: 32

Yeri: Uşak Belediyesi Kent Tarihi Müzesi

Envanter No: 2015-260

Müzeye Geliş Şekli: Bağış

İnceleme Tarihi: 24.08.2024

Yöresi: Uşak Yöresi

Dönemi: 19. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Zıbın

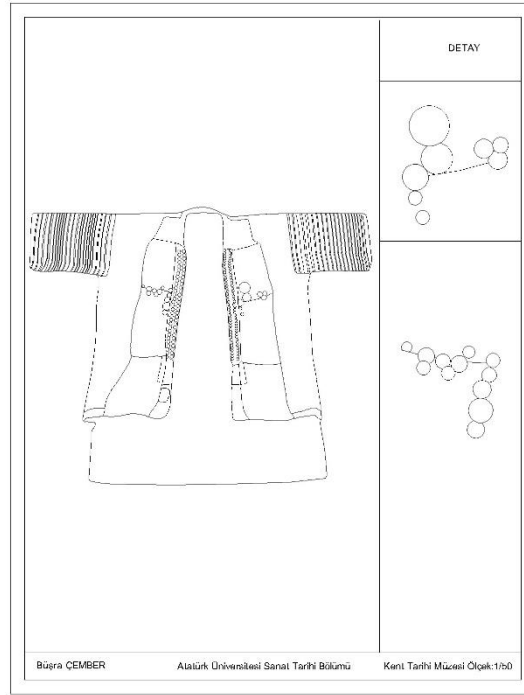
Kumaş Cinsi: Pamuklu Kumaş

Teknikler: Elde Dikiş Tekniği

Eserin Tanımı: 2015- 260 envanter numaralı zıbın, pamuklu kumaştan düz kesimli ve kısa kollu bir düzenleme göstermektedir. Zıbının ön yüzeyi mavi kumaştan hazırlanmıştır. Kollar, kırmızı, yeşil, beyaz ve lacivert tonlarında dikey çizgili, yaka hattı boyunca da çok renkli farklı kumaş parçaları bir araya getirilmiştir. Ön açıklık boyunca düğmeler ve simli pullar gibi süsleme unsurları kullanılmıştır.

Foto 90. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Zıbın Örneği/ Envanter No: 2015- 260

Çizim 32. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Zıbının Detay Çizimi

Katalog No: 15

Fotoğraf No: 91

Çizim No: 33

Yeri: Uşak Belediyesi Kent Tarihi Müzesi

Envanter No: 2014- 612

Müze Geliş Şekli: Bağış

İnceleme Tarihi: 24.08.2024

Yöresi: Uşak Yöresi

Dönemi: 19. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Çuha- Hırka

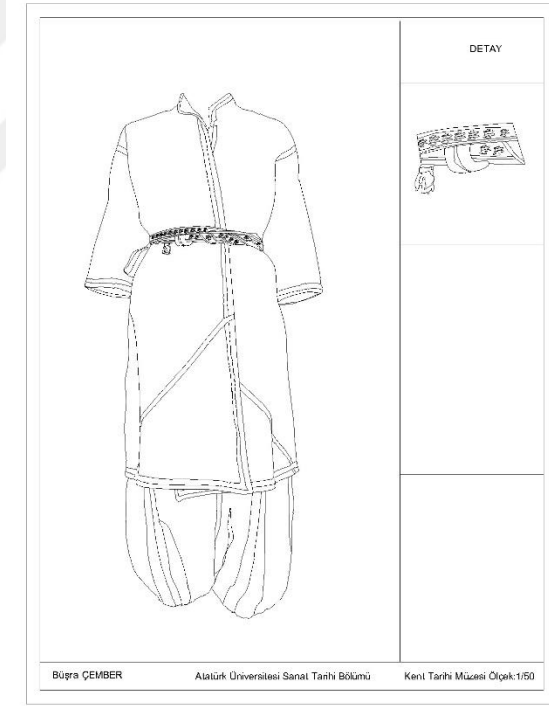
Kumaş Cinsi: Yün Kumaş

Teknikler: Elde Dikiş Tekniği

Eserin Tanımı: 2014- 612 envanter numaralı çuha- hırka, yoğun dokulu mavi yünlü kumaştan vücudu tam sarmayan rahat bir kalıpta, Yakası dik kısa bir düzenleme göstermektedir.

Foto 91. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Çuha- Hırka Örneği/ Envanter No: 2014- 612

Çizim 33. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Çuha- Hırkanın Detay Çizimi

Katalog No: 16

Fotoğraf No: 92-94

Çizim No: 34-35

Yeri: Uşak Belediyesi Kent Tarihi Müzesi

Envanter No:

Müze Geliş Şekli: Bağış

İnceleme Tarihi: 24.08.2024

Yöresi: Uşak Yöresi

Dönemi: 19. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Üç Etek, İç Gömlek, Gümüş Kemer Tokası

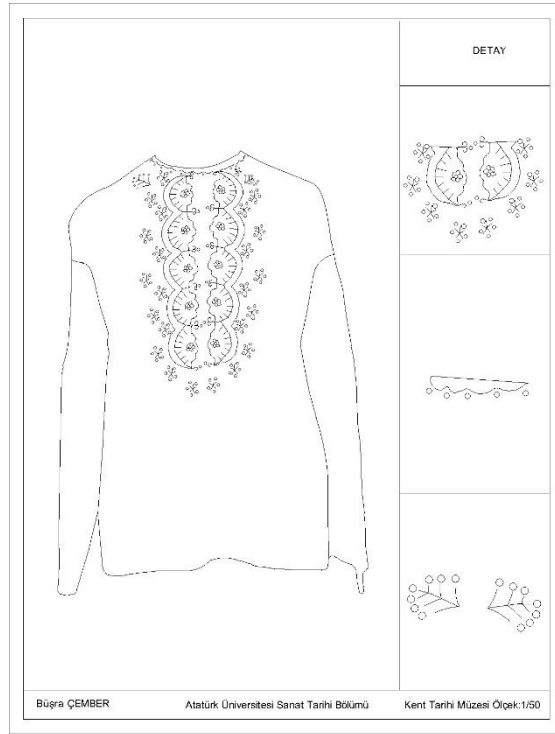
Kumaş Cinsi: Çitari Kumaş, Pamuklu Keten Kumaş

Teknikler: Sarma İşi Tekniği, (Kemer) Döküm, Kabartma, Savat Tekniği

Eserin Tanımı: İç gömlek, pamuk-kenen karışımı kumaştandır, uzun kollu olarak hazırlanmıştır. Ön yüzey ve kol bölgeleri sarma işi tekniğiyle süslenmiştir. Yaka hizasından başlayan süslemeler, ortada büyük bir motif ve etrafında simetrik olarak yerleştirilmiş yan motiflerden oluşur. Altın rengi simli iplik ile beyaz ve krem tonlarında ipek iplikler kullanılmıştır. Ana motif, dalgalı hatlarla çevrelenmiş mine çiçeği motiflidir. Motifler, düz iğne dikişi ile işlenmiş, orta kısmına altın renkli pullar eklenmiştir. Ana motifin çevresinde yıldız çiçeği motifleriyle tamamlanmıştır.

Foto 92. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen İç Gömlek Örneği

Çizim 34. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen İç Gömleğin Detay Çizimi

Üç etek, kırmızı zemin üzerine beyaz dikey çizgili çitari kumaştan hazırlanmıştır. Uzun kollu ve yarlarda yırtmaçlıdır. Ön açıklık ve kol ağızları altın sarısı hazır harç ile çevrelenmiştir. Ön kısımda, yer alan cep, oval bir formda açılmış ve çevresi aynı yöntemle süslenmiştir.

Foto 93. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Elbisenin Önden ve Arkadan Genel Görüntüsü

Çizim 35. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Elbisenin Genel Çizimi

Kent Tarihi Müzesi'nde sergilenen, 19. Yüzyıl sonu, 20. Yüzyıl başlarına tarihlenen gümüş kemer tokası, kadife bir kuşak üzerine yerleştirilmiştir. Toka hafif kıvrık ve yaprak formunda düzenlenmiştir. Ortasında dilimli küçük bir kubbe yer almakta, merkezde

kırmızı cam taş yer almaktadır. Kıvrık yaprak formunun sınırları savatlama tekniğiyle belirlenmiş, dört yanında içleri renkli cam taşlarla merkezlenen çıkıntı yuvaları yer almaktadır.

Foto 94. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Gümüş Kemerin Genel Görüntüsü

Katalog No: 17

Fotoğraf No: 95-97

Çizim No: 36

Yeri: Uşak Belediyesi Kent Tarihi Müzesi

Envanter No: (İç Gömlek) 2014- 756, (Üç Etek) 2014- 750, (Kemer) 2014- 183,

Müze Geliş Şekli: Bağış

İnceleme Tarihi: 24.08.2024

Yöresi: Uşak Yöresi

Dönemi: 19. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Üç Etek, İç Gömlek, Gümüş Kemer Tokası, Gerdanlık

Kumaş Cinsi: Çitari Kumaş, Pamuklu Keten Kumaş

Teknikler: (Kemer) Döküm, Kabartma, Savat Tekniği

Eserin Tanımı: 2014-756 envanter numaralı iç gömlek, pamuk keten karışımı kumaştan hazırlanmış hafif “V “yakalı sade bir düzenleme göstermektedir.

Foto 95. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen İç Gömlek Örneği/ Envanter No: 2014-756

2014- 750 envanter numaralı üç etek, turuncu zemin üzerine beyaz dikey çizgili çitari kumaştan hazırlanmıştır. Uzun kollu ve yanlarda yırtmaçlı son derece sade bir düzenlemededir.

Foto 96. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Elbisenin Önden ve Arkadan Genel Görüntüsü

Çizim 36. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Elbisenin Genel Çizimi

Kent Tarihi Müzesi'nde sergilenen, 2014-183 envanter numaralı gümüş Kula kemer kırmızı kuşak üzerine yerleştirilmiştir. Merkezi iç içe geçmiş fiyonk formlu bir toka oluşturmaktadır. Büyük fiyonk dilimli bir çerçeveye sınırlanmış, içteki küçük fiyonk uçları içe kıvrılarak katlanmış bir düzen göstermektedir. Fiyonkların çevresi kazıma ve savat tekniğinde işlenmiş kıvrım dallardan gelişen palmet motifleriyle süslenmiştir. İçteki küçük fiyonk merkezi, granülasyon tekniğiyle çevrelenmiş dairesel bir madalyon içinde sivri uçlu bir kubbeyle tamamlanmıştır. Büyük fiyonk motifinin kolları yıldız çiçeği motifi ile sonlandırılmıştır. Kumaş üzerinde yapraklar simetrik aralıklarla sıralanmış, çevreleri savatlı bir çerçeveye belirginleştirilmiş, içleri palmet ve yıldız çiçeği motifleriyle doldurulmuştur.

Foto 97. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Kula Kemerin Genel Görüntüsü

Katalog No: 18

Fotoğraf No: 98-105

Çizim No: 37-38

Yeri: Uşak Belediyesi Kent Tarihi Müzesi

Envanter No: 2014-154, 2014-623, 2014-617, 2014-677, 2015-259

Müze Geliş Şekli: Bağış

İnceleme Tarihi: 24.08.2024

Yöresi: Uşak Yöresi

Dönemi: 19. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Üç Etek

Kumaş Cinsi: Çitari Kumaş, Kutnu Kumaş

Teknikler: Çapraz Bağlama Tekniği,

Eserin Tanımı: 2015-144 envanter numaralı üç etek, sarı ve turuncu tonlarında çitari kumaştan hazırlanmıştır. Önü tamamen açık bırakılmış, göğüs kısmında kalın yün iplikler çapraz bağlama tekniğiyle geçirilerek düğmelerle sabitlenmiştir. Yaka çevresi ve ön açıklığın kenarları küçük beyaz düğmeler ve renkli ip süslemeleriyle işlenmiş, uçlarına ince beyaz kumaş eklenip boncuklarla süslenmiştir.

Üç etek, bordo zemin üzerine ince beyaz çizgili çitari kumaştan hazırlanmıştır. Genel kesimi, geleneksel üç etek formunu koruyarak bel hizasından itibaren genişleyen bir yapıya sahiptir. Yuvarlak yaka açıklığı, düğmelerle sabitlenen ön kapama detaylarıyla tamamlanmış, ön açıklığın kenarları el dikişiyle sağlamlaştırılmıştır. Mavi düğmeler, küçük kumaş parçalarıyla desteklenerek dikilmiştir. Etek kısmında açık renkli kumaş yamaları eklenerek hem kullanım ömrü uzatılmış hem de geleneksel tamir teknikleri uygulanmıştır.

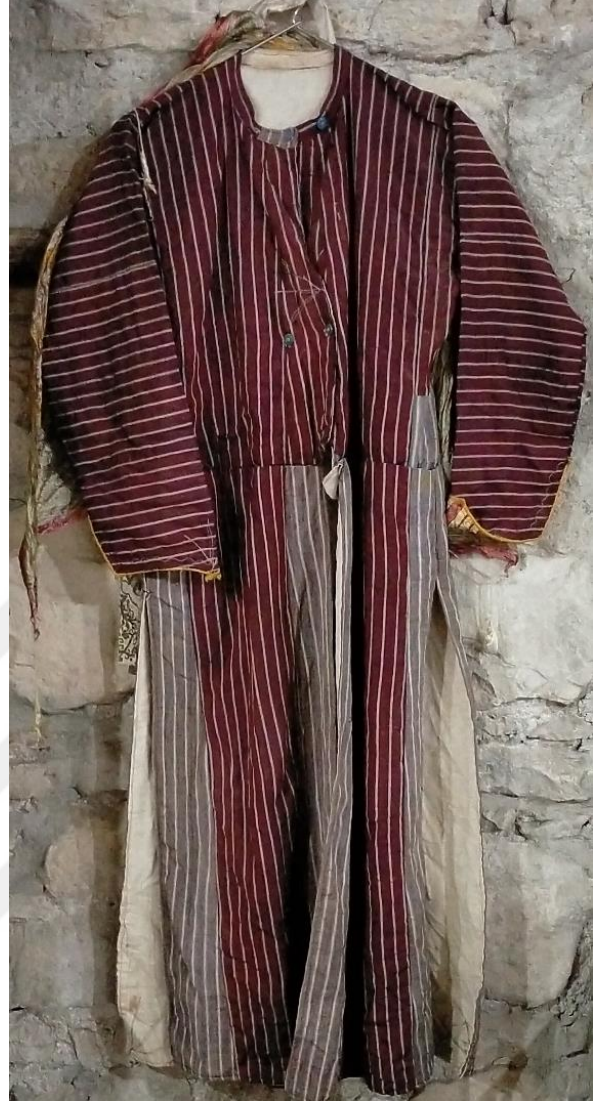

Foto 98-99. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Örnekleri

2014-623 envanter numaralı üç etek, çitari kumaştan dikilmiştir. Kesimi klasik üç etek formunu koruyarak üst bedenden itibaren bel hizasına kadar daralan, belden itibaren ise genişleyen bir yapıya sahiptir. Yaka hizasından itibaren düğmeli, kolları ise manşetlidir.

Foto 100. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Örnekleri

2014-617 envanter numaralı üç etek elbise, çitari mavi kumaştan dikilmiş ve kırmızı astar kumaş ile kaplanmıştır. Kesimi, klasik üç etek formunu koruyarak üst bedenden itibaren bel hizasına kadar daralan, belden itibaren genişleyen bir yapıya sahiptir. Ön kısmı tamamen açık bırakılmış, herhangi bir düğme veya kapanma detayı eklenmemiştir. Yaka kesimi sade ve yuvarlak hatlıdır. Uzun kollar bileğe kadar uzanmaktadır.

Foto 101. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Örnekleri

2014-677 envanter numaralı üç etek elbise, Geleneksel üç etek elbise kesimine uygun şekilde hazırlanmıştır. Ön kısmı açık, yan ve arka parçaları ise bedeni saracak biçimde düzenlenmiştir. Diz altına kadar uzatılarak hareket kabiliyetini sınırlamayacak şekilde dikilmiştir. Kumaşı çitari olup, zemin rengi bordoya yakın koyu kırmızıdır.

Foto 102. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Örnekleri

Çizim 37. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Elbisenin Önden Genel Çizimi

Üç etek, kutnu kumaştan dikilmiş ve diz kapağı altında sonlanan geleneksel üç etek formuna sahiptir. Ön göğüs kısmında çapraz bağlamalı iki düğme detayı yer almaktadır. Yaka hizasından başlayarak kol ve etek uçlarına kadar kenar süslemesi, hazır harç ile kordon tutturma tekniğinde dalga şeklinde işlenmiştir.

Foto 103. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Örnekleri

Üç etek elbise çitari kumaştan dikilmiştir. Üç etek kesimine uygun şekilde ön kısmı tamamen açık bırakılmış son derece sade uzun kollu bir düzenleme göstermektedir.

Foto 104. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Örnekleri

2015-259 envanter numaralı üç etek elbise, yeşil çitari kumaştan dikilmiştir. Kesim, geleneksel üç etek düzenine uygun olarak ön kısmı tamamen açık, yan kesimlerde belirgin yırtmaçlıdır. Düz inen robadan verilmiş kollar, bileğe doğru hafif daralarak tamamlanmıştır. Yaka kısmı oldukça sade tutulmuş, kenar hattı boyunca nar çiçeği tonlarında ince bir şerit geçirilmiştir. Kol bölümünün iç kısmında, koyu yeşil tonlarında eklenmiş bir kumaş parçası dikkat çekmektedir. Ana kumaştan farklı renkteki bu parça, düz şekilde kola entegre edilmiştir. Yama şeklindeki bu ek parça, eski bir onarımın izidir ve kol boyuna paralel bir ekseninde yerleştirilmiştir.

Foto 105. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Örnekleri

Çizim 38. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Üç Etek Elbisenin Önden Genel Çizimi

Katalog No: 19

Fotoğraf No: 106- 108

Çizim No: 39-41

Yeri: Uşak Belediyesi Kent Tarihi Müzesi

Envanter No: (Saten) 2014-298, 2014- 297- 691

Müze Geliş Şekli: Bağış

İnceleme Tarihi: 24.08.2024

Yöresi: Uşak Yöresi

Dönemi: 19. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Nişanlılık Elbiseler

Kumaş Cinsi: Saten, Jakarlı Kumaş

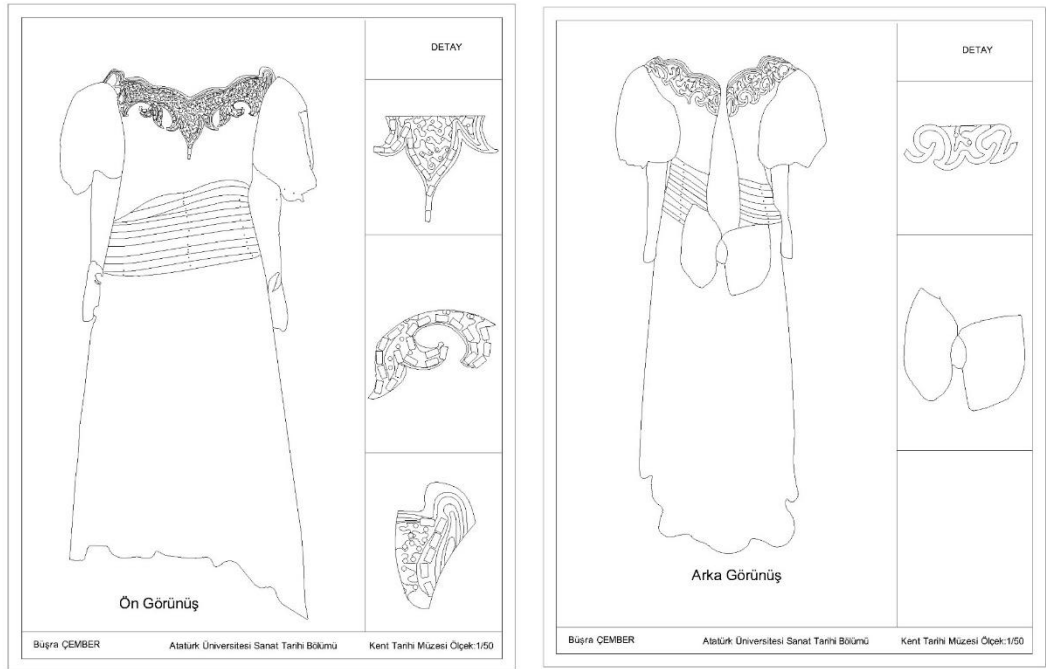
Teknikler: Tel İşleme Tekniği

Eserin Tanımı: nişanlılık, yeşil parlak saten kumaştan, Vücuda oturan dar üst bedeni ve bel hizasından itibaren genişleyerek inen bol pileli hacimli eteğiyle dengeli bir düzenleme göstermektedir. Göğüs kısmı hafif kalp formunda bir açıklığa sahiptir ve bu bölüm, omuzlardan sırt kısmına kadar uzanan geniş, dalgalı bir yaka süslemesiyle çerçevelenir. Omuzlarda belirgin balon kollar yer almakta, kollar üstte geniş ve kabarık başlayıp aşağı doğru daralarak bilekte süslemelerle sonlandırılmıştır. Elbisenin arka kısmı bele doğru daralan bir kesime sahiptir ve sırt ortasında fermuarla kapanmaktadır. Bel hizasının büyük fiyonk detayı bulunmaktadır. Nişanlılığın yüzeyi, tel işleme tekniğiyle oluşturulmuş bulut motifleriyle bezenmiş üzerleri cam boncuklarla tamamlanmıştır. Omuzlarda stilize yaprak, bileklerde ise yaprak ve palmet motifleri bulunmaktadır

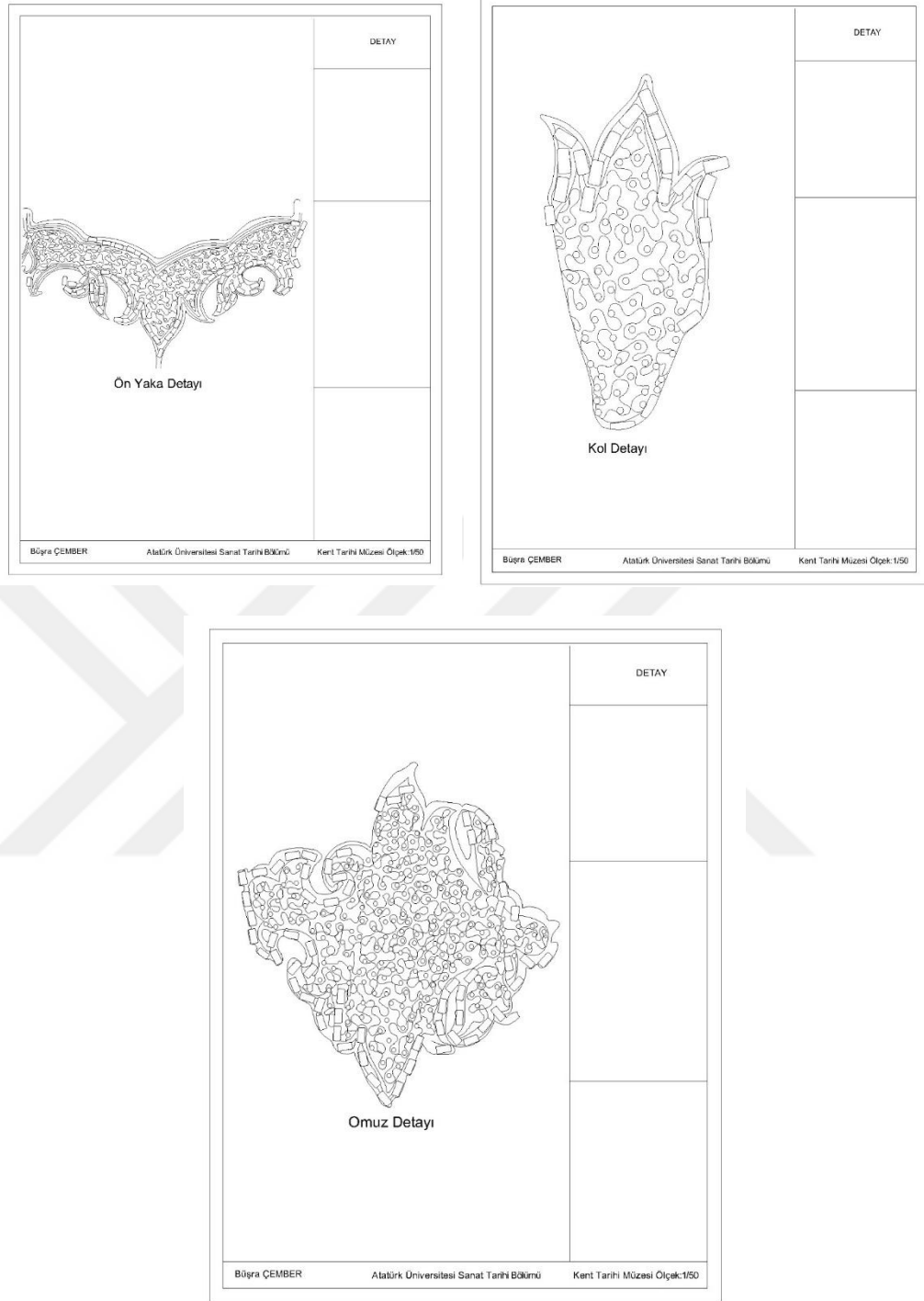

Foto 106. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Saten Nişanlığın Ön, Arka Kol, Yaka Detay Görüntüleri

Çizim 39. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Saten Nişanlığın Ön, Arka Detay çizimleri

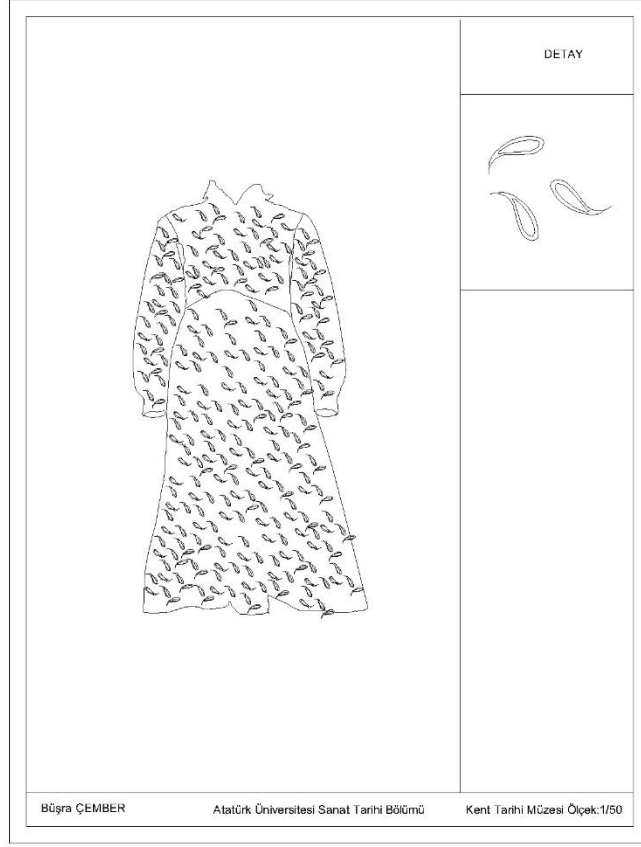
Çizim 40. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Satın Nişanlığın Yaka, Omuz Kol, Detay çizimleri

2014-297- 691 envanter numaralı nişanlılık metalik mavi, kırmızı ve gümüş simli Jakarlı kumaştan hazırlanmıştır. Üst beden ile etek kısmını bel hizasında birleştiren yatay dikiş hattıyla klasik formda tasarlanmıştır. Alt kısımda verilen büzgüler eteğin dökümlü görünmesini sağlamaktadır. Uzun ve geniş yapılı kollar, bilekte manşetlerle sade bir

şekilde düzenlenmiştir. Yaka kısmı, sivri gömlek formunda ve önde düğmeler ile kapatılmıştır. Kumaşın tüm yüzeyi, kıvrımlı ince dallar, stilize yaprak ve çiçek motifleri ile bezenmiştir.

Foto 107-108. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Jakarlı Nişanlığın Ön ve Arka Genel Görüntüleri

Çizim 41. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Jakarlı Nişanlığın Önden Genel Çizimi

Katalog No: 20

Fotoğraf No: 109-111

Çizim No: 42-44

Yeri: Uşak Belediyesi Kent Tarihi Müzesi

Envanter No: (Kemer) 2014-183, (Bindallı) 2019- 6

Müze Geliş Şekli: Bağış

İnceleme Tarihi: 24.08.2024

Yöresi: Uşak Yöresi

Dönemi: 19. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Bindallı, Kemer,

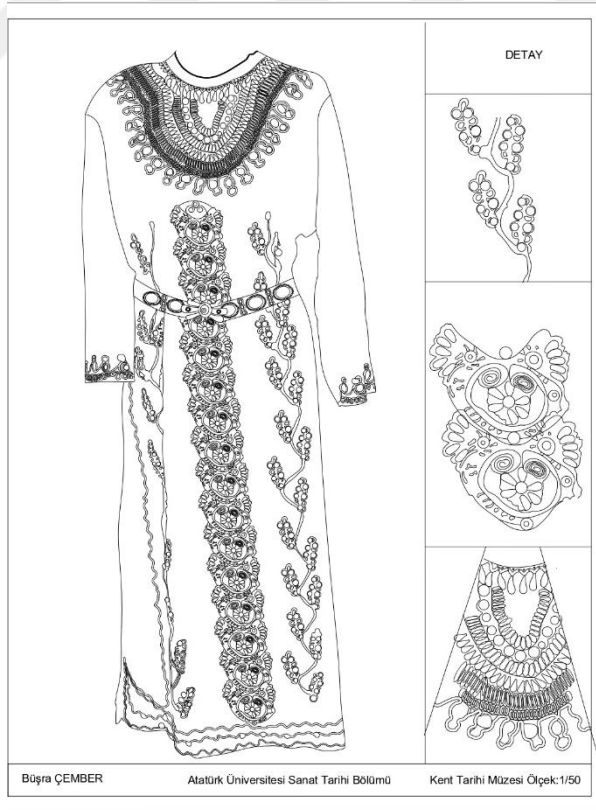
Kumaş Cinsi: Kadife

Teknikler: Dival İşi, Kordon Tutturma, İp Sarma, Zincir Dikiş

Eserin Tanımı: Elbise, elbise, yeşil kadife kumaştan dikilmiş, geleneksel bindallı formundadır. Uzun kollu, vücuda hafif oturan kesimiyle hareket özgürlüğü sağlamaktadır. Yaka hizasında, kordon tutturma ve ip sarma teknikleriyle işlenmiş geniş bir süsleme kuşağı yer almaktadır. Bu kuşak, elbiseye gerdanlık görüntüsü kazandırmıştır. Altın sırma ile yoğun bir şekilde çalışılmış yüzeyde, iç içe geçmiş, S ve C formu kıvrımlar kompozisyonun temelini oluşturur. Kıvrımların uç kısımları, inci boncuk ve yansımali cam taşlarla hareketlendirilmiştir. Bu süsleme düzeni, armudi formu madalyon dizilerine geçiş alanını oluşturur. Her madalyonun merkezinde stilize bir çiçek motifi, çevresinde ise yaprak etkisi veren spiral kıvrımlar yer alır. Düzenleme, yakadan etek ucuna kadar kesintisiz devam eder. Yan kısımlarda yukarı doğru kıvrılan ince dallar ve küçük çiçekler ana kompozisyonu desteklerken, etek ucunda yer alan su yolu motifi bordürü tamamlar.

Foto 109. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Yer Alan Bindallının Ön ve Arka Genel Görüntüsü

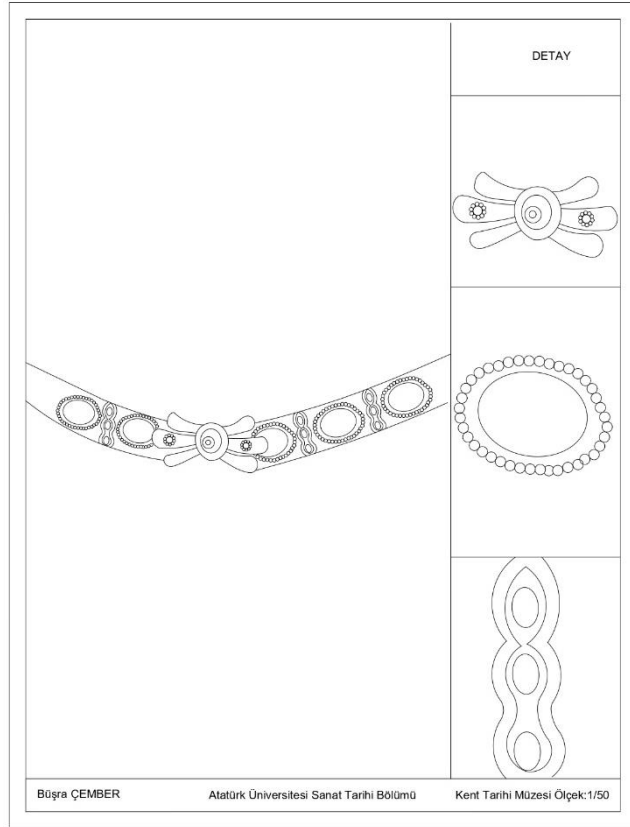

Çizim 42. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Yer Alan Bindallının Önden Genel ve Detay Çizimi

2014-183 envanter numaralı Kemer, fiyonk formunda bir tokaya sahiptir. Tokanın göbek kısmı granülasyon tekniğiyle çevrelenmiştir. Kemerin ana gövdesi, birbirini takip eden oval kabartma plakalarla düzenlenmiştir. Fiyonk kollarında kabartmalı küçük çiçek motifleri yer almakta, çevresi aynı şekilde granülasyon tekniğiyle belirginleştirilmiştir.

Foto 110. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Gümüş Kemer Örneği

Çizim 43. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Gümüş Kemerin Genel ve Detay Çizimi

2019-6 Envanter numaralı Elbise Bindallı, siyah kadife kumaştan dikilmiş, uzun kollu kapalı formda tasarlanmış, yuvarlak yakalı geleneksel bir giysidir. Vücuda oturan

üst bölümü, bel hizasında büzgülerle toplanarak eteğe doğru genişleyen bir form kazanmıştır. Yakası, dikkat çekici mavi divitin kumaşla kaplanmış, ön yüzey ise su yolu motifleriyle oluşturulmuş dikey bordürlerle hareketlendirilmiştir. Bordürlerin aralarında kıvrık dallar, dış kısımlarda ise stilize çiçek motifleri yer alır. Süslemeler, gümüş tonlarındaki ipliklerle ip sarma ve zincir dikiş teknikleri kullanılarak uygulanmıştır.

Foto 111. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Bindallının Ön ve Arka Genel Görüntüleri

Çizim 44. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Bindallının Önden Genel ve Detay Çizimi

Katalog No: 21

Fotoğraf No: 112-114

Çizim No: 45-46

Yeri: Uşak Belediyesi Kent Tarihi Müzesi

Envanter No:

Müzeye Geliş Şekli: Bağış

İnceleme Tarihi: 24.08.2024

Yöresi: Uşak Yöresi

Dönemi: 20. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Kaftan (Bindallı Takımı)

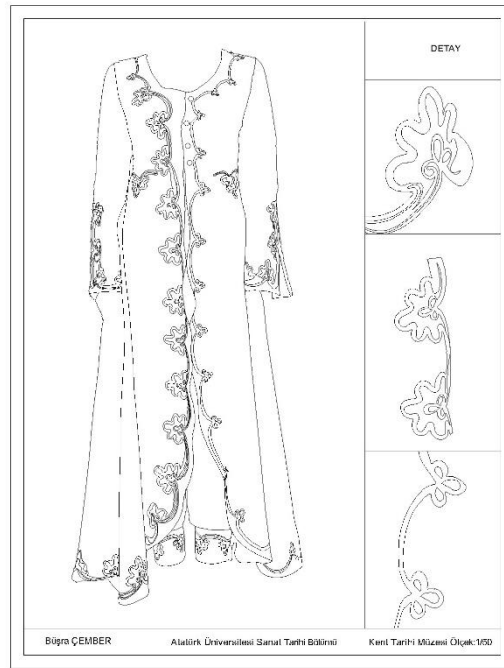
Kumaş Cinsi: Kadife, Saten

Teknikler: Kordon Tutturma

Eserin Tanımı: Kırmızı saten parlak kumaştan büstiyer, şalvar ve dış giyimde Kaftan olmak üzere üç ana parçadan meydana gelmiştir. Kaftanın önü, dalga formunda kıvrımlı bir kesime sahip olup, boydan boya açık olarak tasarlanmış yaka hizasından bel hizasına kadar kırmızı kumaş kaplı düğmeler ile aralıklı olarak kapatılmıştır. Üst formu daha vücuda oturmuş şekilde tasarlanan kaftanın etek uçlarından arka uca doğru kumaşın fazla bırakılmış, kollar ise geniş kesimle sonlandırılmıştır. Yaka, bel, kol ağızları ve arka etek ucu, kordon tutturma tekniğiyle simli sarı iplik kullanılarak su dalgası ve palmet motifi ile süslenmiştir. Etek ucunda ise iç içe büyük boyutlu baklava ve palmet motifleri kullanılmıştır.

Foto 112. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Kaftanın Ön ve Arka Genel Detay Görüntüsü

Çizim 45. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Kaftanın Önden Detay Çizimi

Saten kaftan, bordo parlak saten kumaştan, önden tamamen açık, göğüs hizasında düğmelerle kapanabilen, eteklere doğru genişleyerek bol dökümlü bir form alan, uzun

kollu ve bileklere kadar uzanan bir düzende hazırlanmış: yaka, kol ve etek ucu; boydan boya kordon tutturma tekniğiyle, sarı simli iplik kullanılarak işlenmiş yaprak ve çiçek motifleriyle çevrelenmiştir.

Foto 113. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Kaftanın Ön ve Arka Genel Detay Görüntüsü

Kaftan, bordo kadife kumaştandır, üst bedene oturan formu belden itibaren genişleyerek bol dökümlü bir görünüm almıştır. Yaka hizasından başlayarak bel ve arka etek ucu aplike bir şerit, bu bölümleri çerçevelemiştir; boşlukta kalan kısımlar bulut motifi ile dolgulanmıştır.

Foto 114. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Kaftanın Ön ve Arka Genel Detay Görüntüsü

Çizim 46. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Kaftanın Önden Detay Çizimi

Katalog No: 22

Fotoğraf No: 115-116

Çizim No: 47-48

Yeri: Uşak Belediyesi Kent Tarihi Müzesi

Envanter No: 2014-755, 2014-713

Müze Geliş Şekli: Bağış

İnceleme Tarihi: 24.08.2024

Yöresi: Uşak Yöresi

Dönemi: 19. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Don (Şalvar)

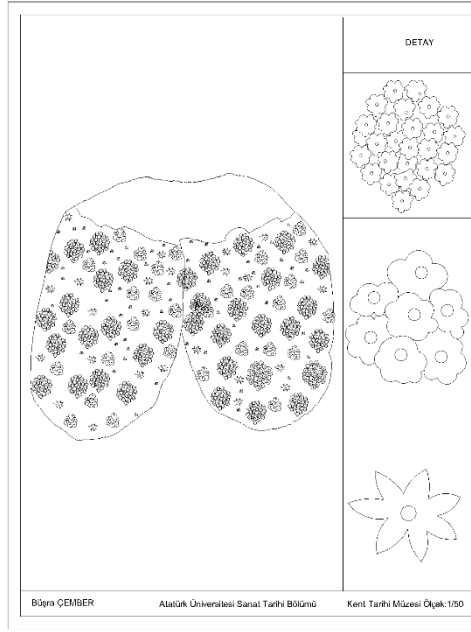
Kumaş Cinsi: Çitari, Kadife

Teknikler: Yama, Baskı

Eserin Tanımı: 2014-755 envanter numaralı Don- Şalvar, kadife kumaştan dikilmiş, geniş paçalı ve beli büzgülü bir formdadır. Paçalar, ayak bileklerine doğru daraltılarak lastikle toplanmıştır. Uçkur bölümü, divitin kumaş kullanılarak yamalanmış onarılmıştır. Yüzeyinde, baskı yöntemiyle uygulanmış gül motifleri yer almaktadır.

Foto 115. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Don Şalvarın Genel Görüntüsü

Çizim 47. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Don Şalvarın Genel ve Detay Çizimi

2014-713 envanter numaralı Don, çitari kumaştan, genel yapısı itibariyle geleneksel bol kesimli formu korumaktadır. Ana gövde kısmı, bordo zemin üzerine dikey olarak uzanan ince krem renkli şeritlerle desenlendirilmiştir. Paçalar, ayak bileklerine doğru daraltılarak lastikle toplanmıştır. Uçkur bölümü, aynı türden kumaş kullanılarak yamalanmış onarılmıştır.

Foto 116. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Don Şalvarın Genel Görüntüsü

Çizim 48. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Don Şalvarın Genel ve Detay Çizimi

Katalog No: 23

Fotoğraf No: 117-118

Çizim No: 49-50

Yeri: Uşak Belediyesi Kent Tarihi Müzesi

Envanter No: 2014-595

Müze Geliş Şekli: Bağış

İnceleme Tarihi: 24.08.2024

Yöresi: Uşak Yöresi

Dönemi: 19. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Çorap

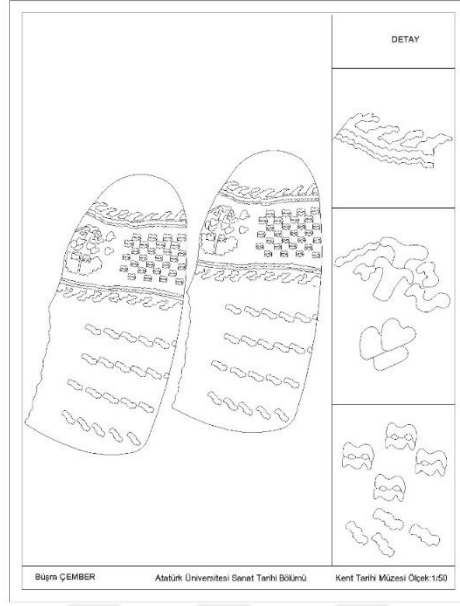
Kumaş Cinsi: Yün Dokuma

Teknikler:

Eserin Tanımı: patik olarak adlandırılan, bileklik, burun ve taban olmak üzere 3 ana bölümden oluşan örgü çoraptır. Siyah yün iplikle örülen zeminin üzerine, bilekten topuğa kadar yeşil iplikle işlenmiş su yolu motifi uygulanmıştır. Ayaküstü bölümünde ise tırnak motifine ek olarak çiçek ve çengel motifleri yer almaktadır.

Foto 117. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Patik 'in Genel Görüntüsü

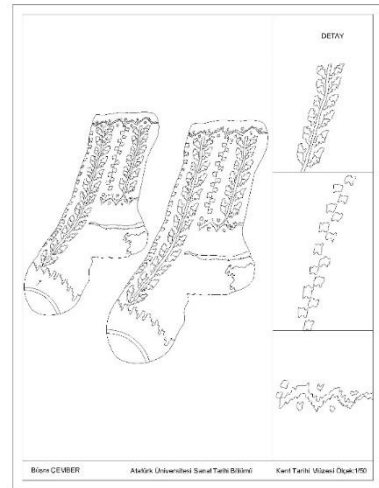

Çizim 49. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Patık 'ın Genel ve Detay Çizimi

2014-595 envanter numaralı boğazlı yün çorap, burun, taban, topuk, bileklik, konç ve başlık olmak üzere 6 bölümden meydana gelmiştir. Zemin, beyaz renkli yün iplikle örülmüş; burun ve topuk kısmı ise bordo iplik kullanılarak belirginleştirilmiştir. Ayaküstü bölümünden başlayarak konç bölümüne kadar uzanan alanda, bordo ve yeşil renkli ipliklerle işlenmiş simetrik dal ve yaprak motifleri yer almaktadır. Bilek kısmında ise siyah iplikle su yolu topuk bölümünde ise tırnak motifine yer verilmiştir.

Foto 118. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen çorabın Genel Görüntüsü

Çizim 50. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Çorabın Genel ve Detay Çizimi

Katalog No: 24

Fotoğraf No: 119-121

Çizim No: 51-53

Yeri: Uşak Belediyesi Kent Tarihi Müzesi

Envanter No:

Müze Geliş Şekli: Bağış

İnceleme Tarihi: 24.08.2024

Yöresi: Uşak Yöresi

Dönemi: 19. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Terlik, Ayakkabı

Kumaş Cinsi: Kadife, Boncuk, Deri

Teknikler: Boncuk İşi (Hapishane İşi), Kordon Tutturma

Eserin Tanımı: Terlik, tabanı köseleden, üst yüzeyi (sayası) kırmızı kadife kumaştandır. Arkası ve yanları tamamen açık, yalnızca ayağın ön kısmını örten bir form göstermektedir. Yüzeyinde kordon tutturma tekniğiyle işlenmiş mine çiçekleri ve kıvrımlı daldan çıkan yaprak motifleri yer almakta, süslemeler sarı simli ipliklerle gerçekleştirilmiştir. Ayak üstü parlak sarı deriden bir şerit ile sınırlandırılmıştır. Burun ucunda kırmızı püskül detayı bulunmaktadır.

Foto 119. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Terliğin Genel Görüntüsü

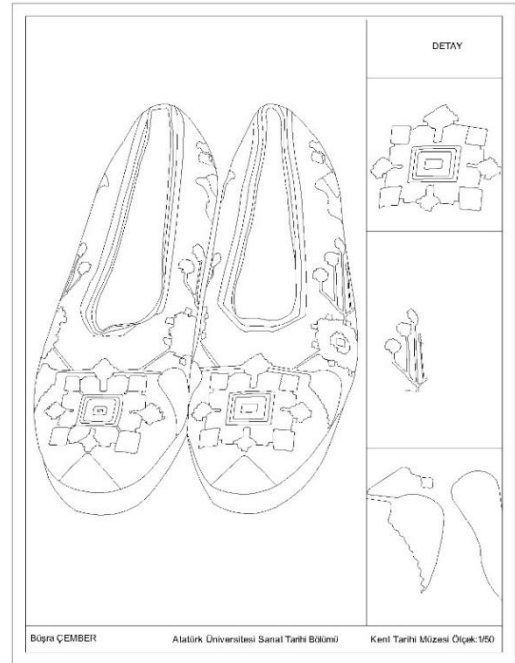

Çizim 51. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Terliğin Genel ve Detay Çizimi

Boncuk işlemeli (hapishane işi) ayakkabının tabanı, köseleden, ökçesi ahşaptan hazırlanmıştır. Sayası ve astarı beyaz renkli keçeden yapılmıştır. Burun kısmından başlayan düzenlemede yeşil yaprak motifi, üzerinde kırmızı mine çiçeği motifi yer almakta; çiçek yapraklarının arasında mavi baklava formu ve üstünde yeşil yaprak içinde gül motifi görülmektedir.

Foto 120. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Boncuklu Ayakkabının Genel Görüntüsü

Çizim 52. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Boncuklu Ayakkabının Genel ve Detay Çizimi

Uşak kent tarihi müzesinde bulunan, topuklu ayakkabı, Ayakkabının dış yüzeyi, siyah renkte, dantel benzeri kesik yüzeyli bir malzemeyle kaplanmıştır. Bu yüzey lazer kesim tekniğiyle oluşturulmuş olup, Sünni deri bir tabaka üzerine, uygulanan delikli desenler, yüzeyin çiçekli bir kompozisyon etkisini sunmasını sağlamıştır. Kesimlerde yer alan petek ve çiçek benzeri küçük açıklıklar, düzenli tekrarlarla oluşturularak ritmik bir yüzey dokusu elde edilmiştir. Ayakkabının iç astarı krem tonlarında saten görünümlü bir kaplama ile parlak ve kaygan bir düzenle göstermektedir. Ayakkabının burun kısmı klasik sivri ucla daraltılmış, topuk ise standart yükseklikte ve arkadan kapatılmıştır.

Foto 121. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Ayakkabının Genel Görüntüsü

Çizim 53. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Ayakkabının Genel Çizimi

Katalog No: 25

Fotoğraf No: 122-124

Çizim No: 54-55

Yeri: Uşak Ulubey Büyük Kayalı, Akkeçili Köyü

Sahibi: Eşe Erol

İnceleme Tarihi: 30.08.2024

Yöresi: Uşak Ulubey Yöresi

Dönemi: 19. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Tüylü Tozak Başlık, Hamaylı

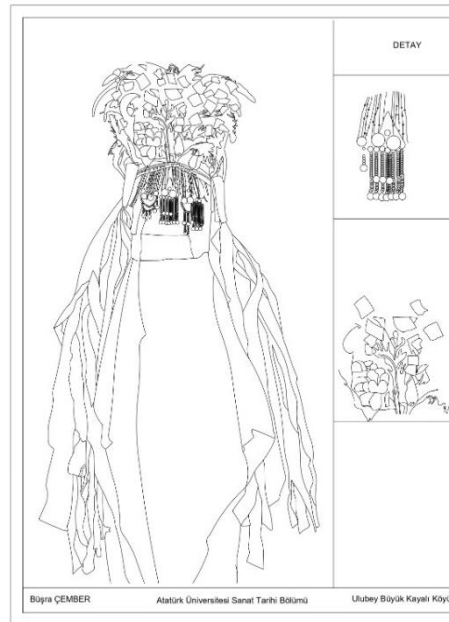
Kumaş Cinsi: Pamuklu Kumaş, Kadife Kumaş

Teknikler: Makine Dikişi, El Dikişi

Eserin Tanımı: Tüylü tozak tipi başlık örneği, oldukça sert ve dayanıklı kartondan hazırlanmıştır. Alın hizasından itibaren başın üst kısmını kaplayacak şekilde kavis verilerek yukarıya doğru fes benzeri bir yapı kazanmaktadır. Dış yüzeyi kırmızı pamuklu bir tülbentle kaplanmakta; tülbent yanlara doğru sarkıtılmaktadır. Tepelik bölümünde siyah, kahverengi, beyaz tonlarında doğal horoz tüyleri yoğun biçimde yerleştirilmekte; aralarına ince ağaç dalları, kurutulmuş yapraklar ve parlak şeker jelatinleri serpiştirilmektedir. Ön yüzde, üçgen biçimli biye üzerine boncuk ve pullar ve alınlık yer almakta; arka yüzde, renkli başörtüleri ve simli gelin telleri ile tamamlanmaktadır.

Foto 122. Ulubey Büyükkayalı Köyü Eşe Erol'a Ait Tüylü Tozak Tipi Başlığın Genel ve Detay Görüntüleri

Çizim 54. Ulubey Büyükkayalı Köyü Eşe Erol'a Ait Tüylü Tozak Tipi Başlığın Önden Genel ve Detay Çizimi

Ulubey Akkeçili Köyüne ait tüylü tozak türü başlık örneği, yukarıya doğru fes formunda, kalın bir mukavva zemin üzerine hazırlanmıştır. Başlık yüzeyi kırmızı tülbent ile kaplanmış; yanlara doğru sarkıtılmıştır. Alın hizasında altın sarısı ipliklerle dokunmuş saçak yer almakta, alt kısmına burgulu iplerle hazırlanmış sarkıtlar ve metal halkalarla sonlanan iğnelik sabitlenmiştir. Başın iki yanına horoz tüyleri ve renkli yapay çiçeklerle oluşturulmuş karayelegi tutturulmuş, ortasına yuvarlak bir ayna yerleştirilmiştir. Yanlardan parlak şeritler, boncuk ve halkalar sarkıtılmış; ön kısmına kırmızı atlas kumaştan kesilen al dolak konumlandırılmıştır.

Foto 123. Ulubey Akkeçili Köyüne Ait Tozak Tipi Başlığın Genel Görüntüleri

Hamaylı, kadife kumaştan hazırlanmış bir şerittir. Yüzeyi çeşitli boncuklar, deniz kabukları, madeni paralar ve düğmelerle süslenmiştir. Orta kısımlar, üçgen formlu muskalıklar şeklinde düzenlenmiş olup, bu bölümlerin üzerine aynalar yerleştirilmiştir.

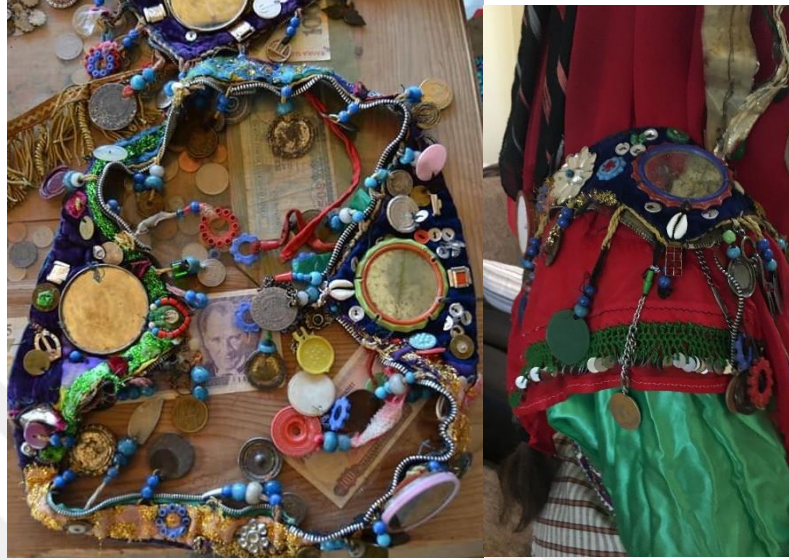
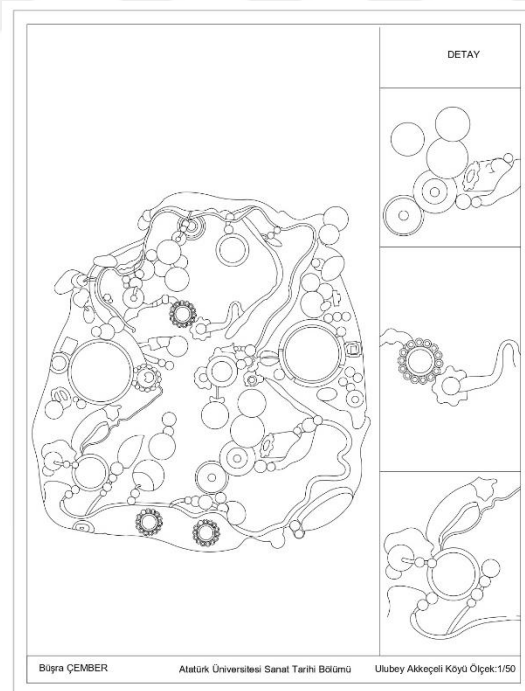

Foto 124. Ulubey Akkeçili Köyüne Ait Hamaylı Örneği

Çizim 55. Ulubey Akkeçili Köyüne Ait Hamaylının Genel ve Detay Çizimi

3.2. ERKEK KIYAFETLERİ

Katalog No: 26

Fotoğraf No: 125-134

Çizim No: 56-63

Yeri: Uşak İslamoğlu Kültür Sanat Halk Oyunları Topluluğu

Sahibi: Mustafa Ünsal

İnceleme Tarihi: 27.08.2024

Yöresi: Uşak Yöresi

Dönemi: 20. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Kazake (camadan), Cepken, Ten Gömleği, Şalvar (potur), Şal Kuşak (acem şalı), Silahlık ve Piştov, Diz Tozluğu, Fes ve Kefiye, Yatağan Kılıç, Çizme

Kumaş Cinsi: Çuha, Bürümcük, Kaşmir

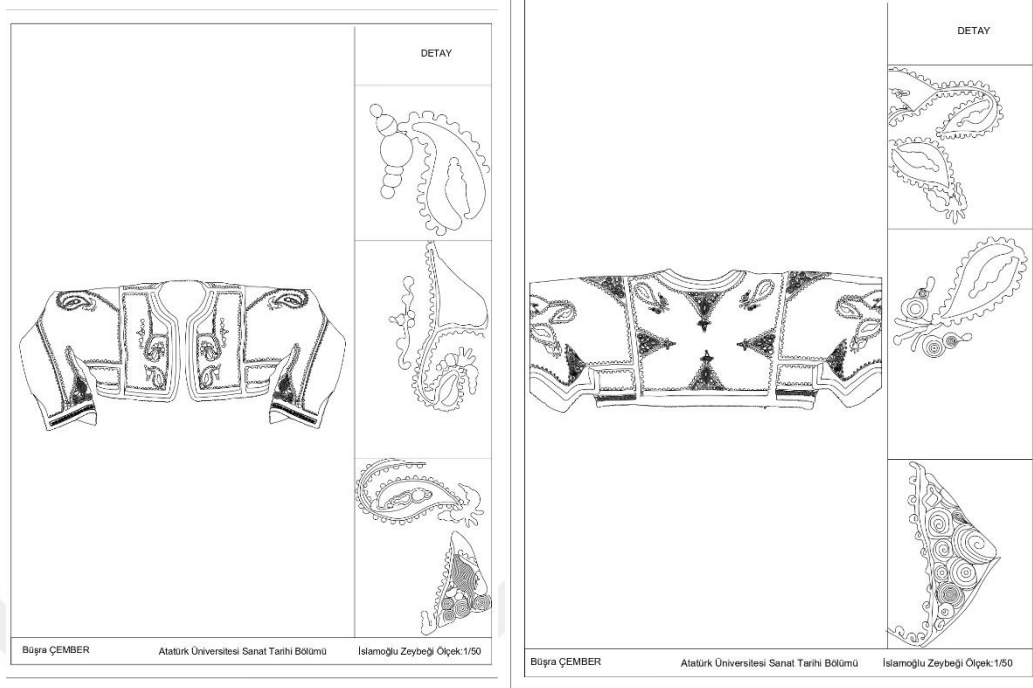
Kullanılan Teknikler: Makine Dikişi, İplik Sarma, Blonya İğnesi Tekniği

Ölçüler:- Kazake (2x50), Cepken (30x30), Ten Gömleği (50x70), Şalvar (2x50), Şal Kuşak (100x100)

Eserin Tanımı: Camadan, bordoya yakın koyu vişne renginde çuha kumaştandır. Hazırlanmış, iç astarında kırmızı keten kumaş kullanılmıştır. Bel hizasında sonlanan kısa formu ile vücuda oturan bir kesime sahiptir. Ön kısmı açık olup herhangi bir kapama sistemi bulunmamaktadır. Yaka, ön kapama çevresi ve etek uçları, örgü kordon biye ile çevrelenmiş; yüzey süslemelerinde ise blonya iğnesi tekniğinde yaprak, püskül çiçeği ve geometrik üçgen motifleri yer almaktadır.

Foto 125. Mustafa Ünsal'a Ait Camadanın Önden ve Arkadan Genel Görüntüsü

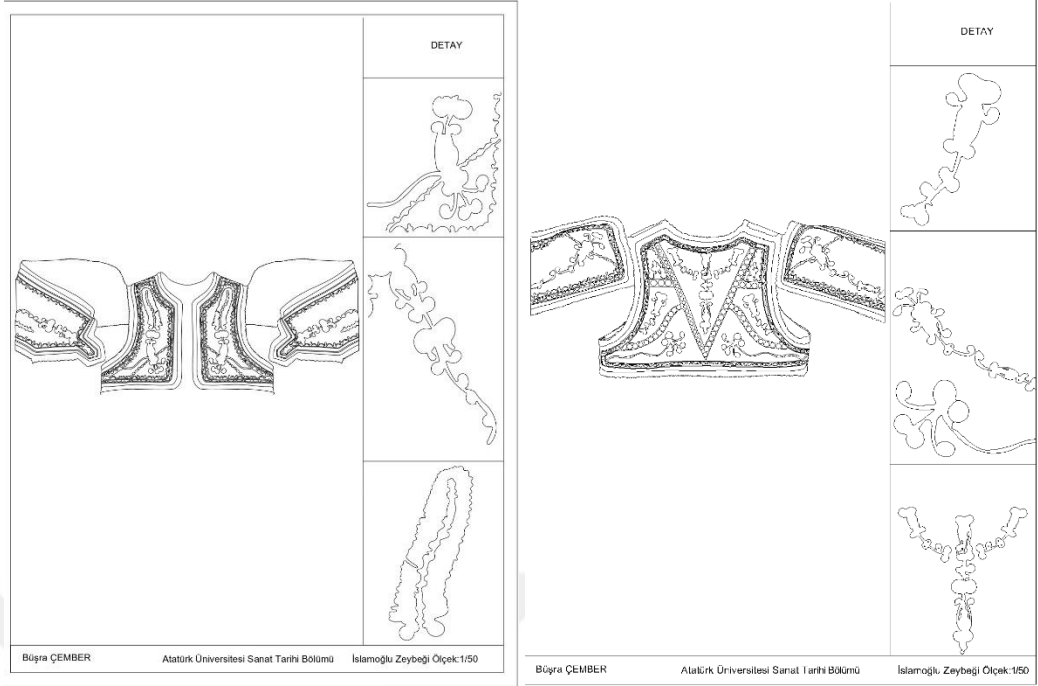

Çizim 56. Mustafa Ünsal'a Ait Camadanın Önden ve Arkadan Genel ve Detay Çizimi

Cepken, kaşmir kumaştan gövde kısmı beyaz renkli, omuz hizasına dikilmiş kanatlarıyla tamamlanmış kısa kollu, önü açık ve düğmesiz bir düzenleme göstermektedir. Kesimi bele kadar inen düz kalıpta olup, yanlardan kol evine kadar hafif içe kavislidir. Yaka hattından başlayarak tüm sınırlar örgü kordon biye ile çevrelenmiş, iç Kısımlar blonya iğnesi ile doldurulmuştur. Kaytan iplikle yüzeye bitkisel ve geometrik motifler işlenmiştir.

Foto 126. Mustafa Ünsal'a Ait Cepkenin Önden ve Arkadan Genel Görüntüsü

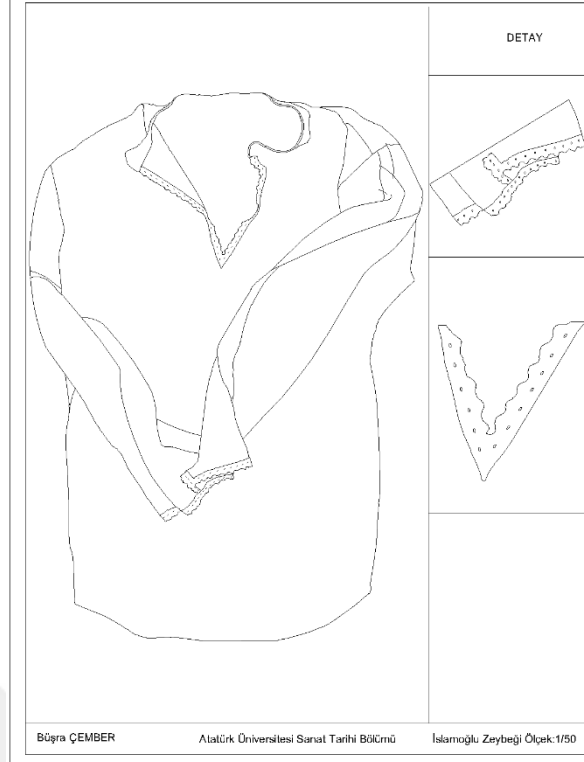

Çizim 57. Mustafa Ünsal'a Ait Cepkenin Önden ve Arkadan Genel ve Detay Çizimi

Ten gömleği, bürümcük kumaştan hazırlanmış, düz kesimi ve V yakalı bir düzenleme göstermektedir. Yaka açıklığı ve kol manşetleri ince krem rengi dantel biye ile çevrelenmiştir

Foto 127. Mustafa Ünsal'a Ait Ten Gömleğinin Önden Genel Görüntüsü

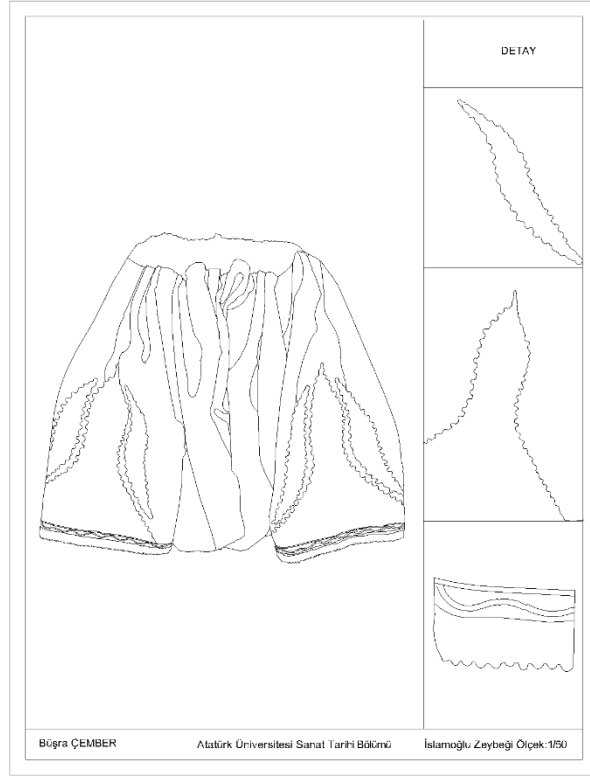

Çizim 58. Mustafa  nsal'a Ait Ten Gömleğinin  nden Genel  izimi

Şalvar potur, koyu sarı  uha kumaştan, beli büzgülü diz hizasında sonlanan bir düzenlemededir. Diz bitimi örgü kordon biye ile çevrelenerek, yüzeyine blonya iğnesiyle yaprak motifleri i lenmi tir.

Foto 128. Mustafa  nsal'a Ait Potur ( alvarın) Genel Görüntüsü

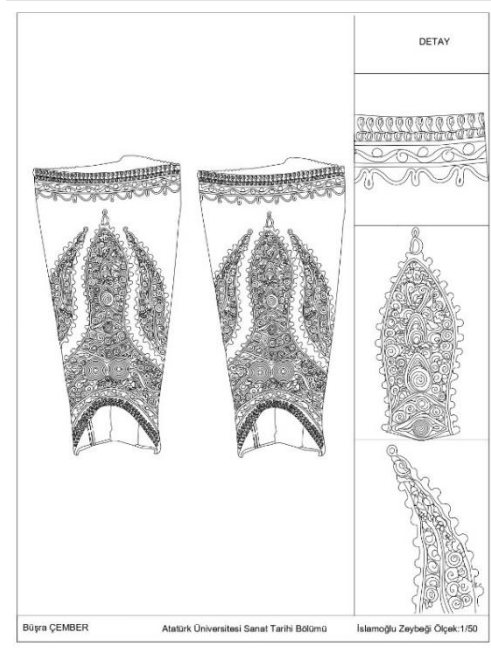

Çizim 59. Mustafa Ünsal'a Ait Potur (Şalvarın) Genel Çizimi

Diz tozluğu, siyah çuha kumaştan kırmızı iç astarlı ayağı saracak şekilde düzenlenmiş yüzeyine Şalvar da olduğu gibi blonya iğnesiyle yaprak motifleri işlenmiştir.

Foto 129. Mustafa Ünsal'a Ait Diz Tozluğunun Genel Görüntüsü

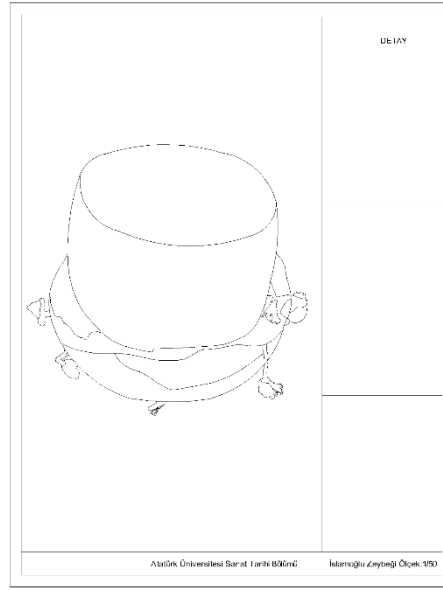

Çizim 60. Mustafa Ünsal’a Ait Diz Tozluğunun Genel Çizimi

Fes ve Kefiye, silindirik formda şekillendirilmiş ve kırmızı renkte basit keçeden üretilmiş bir erkek fesidir. Baş çevresini tam saracak şekilde hazırlanmış olup alın hizasına denk gelen bölüme, siyah ve kırmızı ipliklerle dokunmuş, üzerine altın sarısı ipliklerle desen verilmiş ince dokuma kumaş dolanmıştır. “Kefiye” adı verilen bu kumaş, fesin çevresinde döndürülerek sabitlenmiş ve kuşağın uç kısımları, püsküllü olarak bırakılmıştır. Püsküller, kuşağın kendisinden gelen iplerin örülmesiyle oluşturulmuştur.

Foto 130. Mustafa Ünsal’a Ait Fes ve Kefiyenin Genel Görüntüsü

Çizim 61. Mustafa Ünsal'a Ait Fes ve Kefiyenin Genel Çizimi

Şal kuşak, beyaz ve mor renklerin yer aldığı kare veya dikdörtgen formlu bir düzenleme göstermektedir

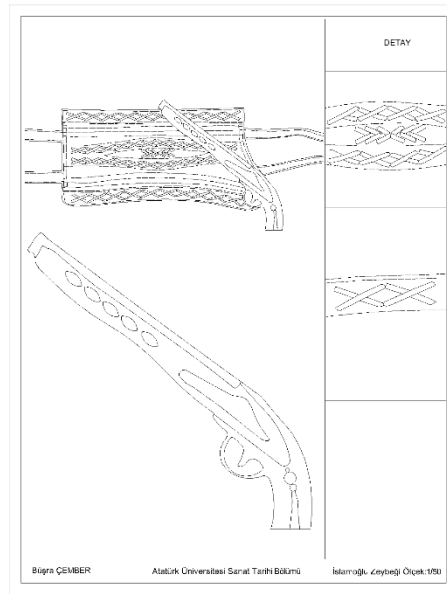

Foto 131. Mustafa Ünsal'a Ait Şal kuşak' ın (Acem Şalı) Genel Görüntüsü

Silahlık ve piştov, Geniş kalın deriden yapılan, beş gözlü bu kuşağın üzerine silahlar yerleştirilmektedir. Parçanın yanında yer alan piştov, metal gövdeli olup klasik formdadır. Namlu ve kabza kısmında oyuklar ve yüzey aşınmaları görünmekte işlevsel amacı dışında dekoratif amaçla kostüm bütünlüğünü tamamlayıcı unsur olarak kullanılmaktadır.

Foto 132. Mustafa Ünsal’a Ait Silahlık ve Piştovun Genel Görüntüsü

Çizim 62. Mustafa Ünsal’a Ait Silahlık ve Piştovun Genel Çizimi

Yatağan kılıç, tek ağızlı ve hafif kavisli bir düzenleme göstermektedir. Namlu kısmı çelikten dövülerek elde edilmiş, uca doğru daralan gövdesi sap kısmına doğru akıcı bir geçişle bağlanmaktadır. Kabza bölümü, dayanıklı bir ahşap iskelet üzerine inşa edilmiş olup, uçlara doğru genişleyen kulaklı formda tasarlanmıştır. Bu iskeletin üzeri ince işçilikli metal plakalarla kaplanmış yüzeye oyma ve kabartma teknikleriyle zengin süsleme düzenlemeleri işlenmiştir. Kılıf kısmı ise sert ahşap gövde üzerine yapılmış metal bir dış kaplama ile tamamlanmıştır. Bu yüzey, yoğun bitkisel ve kıvrımlı motiflerle bezenmiştir.

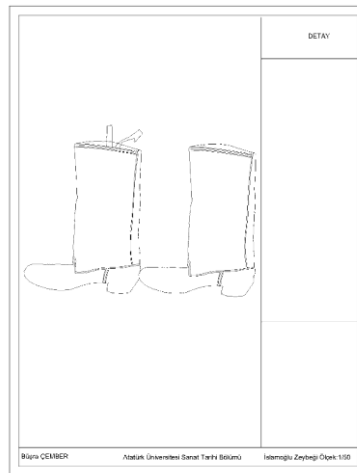

Foto 133. Mustafa Ünsal’a Ait Yatağan Kılıç’ın Genel Görüntüsü

Kıyafetin tamamlayıcı unsurlarından olan çizme, siyah deri malzemeden üretilmiş diz altına kadar uzanan bir düzenleme göstermektedir. Ön kısmı düz ve sade bırakılmış bilek hizasından itibaren yukarı doğru daralan bir silüet oluşturmuştur. Ayak bileğinden yukarıya doğru bollaşan diz kısmı ise pantolon paçalarının çizmeye rahatça girmesini sağlamaktadır. Çizmenin üst kısmında herhangi bir süsleme unsuru bulunmamakta, sade formu ile kostümün hareketli unsurlarına zemin oluşturmaktadır.

Foto 134. Mustafa Ünsal’a Ait Çizmenin Genel Görüntüsü

Çizim 63. Mustafa Ünsal’a Ait Çizmenin Genel Çizimi

Katalog No: 27

Fotoğraf No: 135-137

Çizim No: 64

Yeri: Uşak Eşme

Sahibi: Yelek- Aytekin Gönülaçar, 26. Eşme Kilim Festivalinde Sergilenen Yöresel Erkek Kıyafetleri

İnceleme Tarihi: 25.08.2024

Yöresi: Eşme Yöresi

Dönemi: 19. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Yelek, Aba, Gömlek, Pantolon

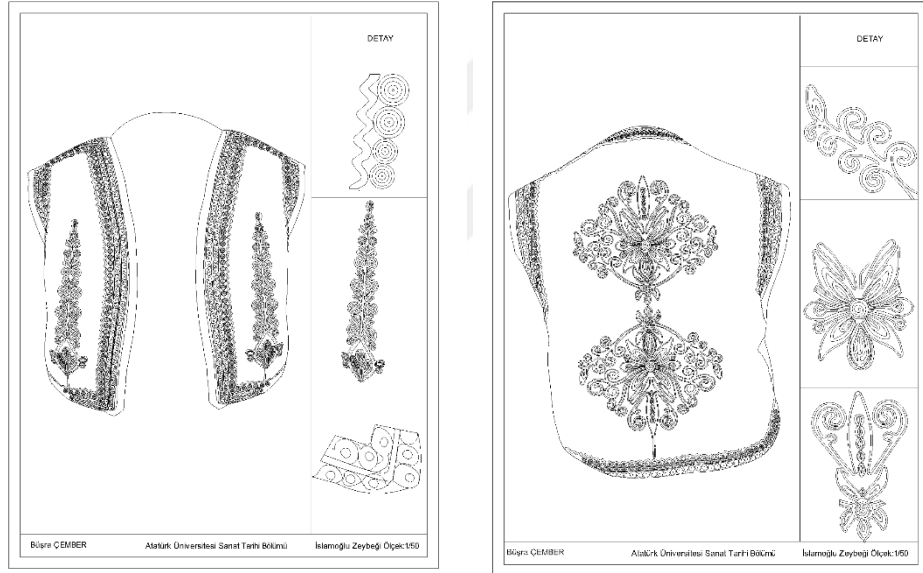
Kumaş Cinsi: Kadife, Pamuklu, Keten Kumaş

Kullanılan Teknikler: Kordon Tutturma, Makine Dikişi,

Eserin Tanımı: Yelek, siyah kadife kumaştan, kısa kollu, yakasız bir düzenleme göstermektedir. Yeleğin tüm çevresi, ön açıklık kol ağızları ve etek kenarı altın sarısı hazır harç ile çevrelenmiş arada kalan bölüme kordon tutturma tekniğiyle su yolu motifi ve dairesel motifler işlenmiştir. Yeleğin ön yüzünde, alt kısmında geniş yapraklarla oluşturulmuş lale çanağı formu ile başlamaktadır. Ortadan yükselen gövde, katmanlı yapraklarla palmet düzenini yansıtırken, yukarıya doğru daralarak selvi formunu çağrıştırmaktadır. Böylece dikey bir bütünlük içinde stilize edilmiş bitkisel bir kompozisyon meydana gelmiştir. Yeleğin arka merkezinde yıldız çiçeğini andıran büyük bir motif yer almaktadır. Motif, çok parçalı yaprak düzeniyle merkezden dışa doğru açılarak genişlemekte, bu yönü ile dikkat çekmektedir. Motifin merkezinde palmet karakteri taşıyan yaprak biçimleri kullanılmış, yanlarda ise koçboynuzu formunu çağrıştıran kıvrım dallar yerleştirilmiştir. Üst ve alt bölümlerde içbükey hatlarıyla yürek motifine benzer küçük düzenlemeler görülmektedir. Kompozisyon, simetrik bir anlayışla alt ve üstte tekrar eden bezemelerle tamamlanmıştır.

Foto 135. Aytekin Gönülaçar'a Ait Yeleğin Ön -Arka Genel ve Detay Görüntüsü

Çizim 64. Aytekin Gönülaçar'a Ait Yeleğin Ön Arka Genel ve Detay Çizimi

Eşme yöresinde bulunan aba, kalın ve astarsız kumaştan dikilerek, kısa kollu ve yakasız bir düzenleme göstermektedir. Yüzeyi, farklı dönemlerde onarılmış çok sayıda kumaş parçasıyla yamalanmıştır. Kol ve beden kısımlarında mor ve Lila tonlarında desenli kumaşlar kullanılmış göğüs kısmının sol yüzeyinde yer alan kumaşın yüzeyinde baskı tekniğiyle çiçek motifli geometrik motifler bulunmaktadır. Yaka açıklığı pembe tonlarında pamuklu bir kumaştan tamamen çevrelenerek ana parçaya özenle dikilmiştir.

Foto 136. 26.Eşme Kilim Festivalinde Sergilenen Geleneksel Abanın Genel Görüntüsü

Eşme yöresine ait olan gömlek, klasik erkek gömleği formunda olup ince pamuklu bir kumaştan açık beyaz zemin üzerine geçilen dikey ince gri şeritlerden oluşmaktadır. Düz yakalı, önden düğmeli ve uzun kollu olarak tasarlanan gömleğin sol yüzeyinde bir cep açıklığı bulunmaktadır.

Eşme yöresinde incelenen pantolon örneği, keten kumaştan koyu renkli ve düz kesimli bir düzenleme göstermektedir.

Foto 137. 26.Eşme Kilim Festivalinde Sergilenen Geleneksel Erkek Kıyafetlerinden Gömlek ve Pantolonun Genel Görüntüsü

Katalog No: 28

Fotoğraf No: 138

Çizim No: 65

Yeri: Uşak Kent Tarihi Müzesi

Müzeeye Geliş Şekli: Bağış

Envanter No: Şam Hırkası (2016-37), Gömlek (2014-659)

İnceleme Tarihi: 25.08.2024

Yöresi: Uşak Ulubey ve Eşme Yöresi,

Dönemi: 19. Yüzyıl

Kıyafet Parçaları: Şam Hırkası, Gömlek

Kumaş Cinsi: Pamuklu Kumaş

Kullanılan Teknikler: Makine Dikiş, El Dikiş, Elde İşleme

 l  ler: Bayram C bbesi (114x156), Gömlek (165x61)

Eserin Tanımı: 2016-37 Envanter Numaralı Şam hırkası, bel hizasının altına kadar uzun düz kesimli bol dökümlü, uzun kollu bir düzenleme göstermektedir. Omuzdan düz şekilde inen geniş kollar, bileğe kadar aynı genişlikte devam ederek daralmadan sonlanır. Hırkanın  n kısmı tamamen açıklık bırakılarak, ilik ya da düğme sistemi eklenmemiştir. Hırkanın yüzeyi, sık yerleştirilmiş sarı iplik dikişleriyle tamamen kaplanmış ve bezeme y n nden zengin bir görünüm kazanmıştır. El dikişiyle uygulanan bu süslemeler, yüzeyde geometrik geçişlerle sınırlandırılmış verev bordürler halinde düzenlenmiştir. Her bir bordürün içinde ise yıldız çiçeği motifleri yer almaktadır.

Foto 138. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Şam Hırkasının Önden Genel Görüntüsü

Çizim 65. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Şam Hırkasının Önden Genel Çizimi

2014-659 envanter numaralı Gömlek, açık zemin üzerine pamuklu kumaştan dikilmiş olup, bele kadar inen kısa düzenleme göstermektedir. Yaka kısmı klasik gömlek yakası formunda olup, köşeleri sivriltilmi tir.  n açıklık boyunca yaka kısmının sonrasında  n yüzey i te gizli  ıt ıt d  meler vasıtasıyla kapatılmaktadır. Kollar oldukça geniş tasarlanmış ve kol altı kısmında büzgü verilerek gövdeyle birle tirilmi tir. Omuzdan bile e kadar inen kol yapısındadır. Gömlek genel olarak sade bir düzenlemeye sahip olsa da üzerindeki dikey çizgiler bulunmaktadır.

Foto 139. U ak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen G mle in  nden Genel Görüntüsü

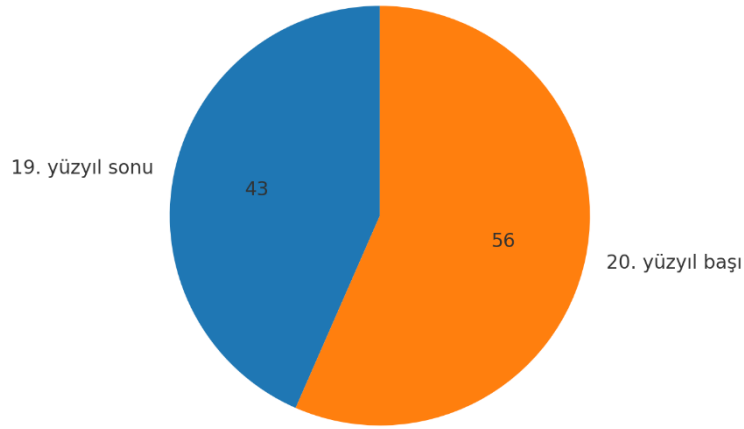
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

4.1. KADIN KIYAFETLERİ

Bu bölümde, Uşak il merkezi ve ilçelerinde belgelenen toplam 96 kıyafet parçası; kesim biçimleri, kumaş türleri, süsleme özellikleri ve kullanım biçimleri açısından değerlendirilmiştir. Parçaların, 42'si 19. Yüzyıl sonu, 54'ü 20. Yüzyılın başı olarak tarihlendirilmiştir. Bu dağılım, bölgedeki giyim kültürünün geç Osmanlı döneminden Cumhuriyet'in ilk yıllarına uzanan sürekliliğini ortaya koymaktadır. Kıyafetler; Ulubey (İlyaslı, Akkeçili, Büyükkayalı), Sivaslı (Pınarbaşı, Selçikler), Eşme ve Merkez ilçelerine bağlı yerleşimlerden derlenmiştir. Ayrıca Uşak Kent Tarihi Müzesi, Atatürk Evi koleksiyonları ile Merkez ilçeye ait Deniz Demirel'e ait örnekler de değerlendirmeye dahil edilmiştir. Bu sayısal dağılım Grafik 1'de gösterilmiştir.

Uşak Geleneksel Kıyafetlerinin Tarihlendirme Dağılımı

Grafik 1. Uşak Geleneksel Kadın- Erkek Kıyafetlerinin Tarihsel Dağılımı

4.1.1. İç Giyilenler

Kadın iç gömlek ve iç yelek örnekleri, yaka tipi, kumaş türü ve uzunluklarına göre değerlendirilmiştir. Çalışmada toplam 7 iç gömlek 2 iç yelek tespit edilmiştir. Bu parçalar farklı yerleşimlerinden ve koleksiyonlardan derlenmiş kesim özellikleri bakımından çeşitlilik göstermektedir.

4.1.2. İç Gömlekler (Göynekler)

Gömlek, vücuda doğrudan giyilen, içlik işlevi Gören temel giysi katmanıdır³⁰¹.

4.1.2.1. V Yakalı İç Gömlekler (Göynekler)

V yakalı iç gömlekler, bu grupta yer alan dört örnekten oluşmakta olup tamamı kısa yapıdadır. Parçaların üçü pamuklu kumaştan, biri ise pamuk- keten karışımı dokumadan elde edilmiştir. İki örnekte rotasyon baskı tekniğiyle yüzey süslemesi uygulanmış, diğeri ise sade bırakılmıştır.

İlk iki örnek Uşak İli Ulubey ilçesi İlyaslı Köyünden Raziye- Ziya Güvenç'e aittir. (Foto 54-55) pamuklu kumaştan dikilen bu parçaların yüzeyi küçük motiflerden oluşan rotasyon baskı ile bezenmiştir. Üçüncü örnek (Foto 95), pamuk keten karışımı kumaştan hazırlanmıştır ve düz formdadır.

Foto 54-55-95. V yakalı İç Gömlek Örnekleri

³⁰¹ Reşat Ekrem Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara 1997, 125.

Anadolu’da benzer örneklere; İzmir Bayındır³⁰², Denizli Çardak- Söğüt ve Tavas-Kızılcabölük,Kütahya-Simav-Yağlılar³⁰³,Elazığ-Harput³⁰⁴bölgelerinde rastlanılmaktadır. Bu örnekler, kumaş türü, yaka kesimi ve gövde formu bakımından katalogda yer alan V yakalı iç gömleklerle benzerlik göstermektedir. İzmir, Denizli-Çardak- Söğüt örnekleri kısa formlu olup V yaka yapısıyla öne çıkmakta, pamuklu baskılı kumaş tercih edilmiştir. Tavas-Kızılcabölük ve Elazığ -Harput örnekleri ise uzun formda, sade ve peşli kesimlidir. Kütahya- Simav örneği ise kısa formda, düz dokuma kumaşla hazırlanmış olup Kent Tarihi Müzesi’ne ait sade gömlekle benzerlik taşımaktadır.

Karş Foto 1. İzmir Bayındır İç Gömlek Örneği³⁰⁵

Karş Foto 2. Denizli Çardak Söğüt İç Gömlek Örneği³⁰⁶

³⁰² Nuray Demirel Akgül, *Gelenekli Bir Yaşam Örneği “Tahtacı Türkmen Giysileri”*, İksad Yayınevi, Ankara 2019, 23.

³⁰³ Zeynep Kırkincioğlu, *Ege Bölgesi Kadın Giyim- Kuşamının Göstergebilimsel Yöntem ile Çözümlemesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2015, 104- 112- 174-

³⁰⁴ Gür, 53

³⁰⁵ Akgül, 23.

³⁰⁶ Kırkincioğlu, 104.

Karş Foto 3. Denizli Tavas-Kızılcabölük İç Gömlek örneği³⁰⁷

Karş Foto 4. Elâzığ Harput İç Gömlek Örneği³⁰⁸

4.1.2.2. Yuvarlak Yakalı İç Gömlekler

Gömleklerde bir diğer yaka formu yuvarlak tipli olanlardır. Bu grupta yer alan üç iç gömlektir, Ulubey İlyaslı köyüne ait örnek uzun formda, üç parçalı kesime sahip pamuk keten karışımı kumaştan dikilmiştir. (Foto 56) bir diğer örnek, pamuklu kumaştan, kolsuz ve kısa yapıdadır. (Foto 77) son örnek ise pamuk-keten karışımı kumaştan, uzun kollu olarak tasarlanmıştır; ön yüzey ve kol bölgelerinde sarma işi tekniğiyle bezenmiştir. (Foto 92) kolsuz ve uzun kollu bu iki gömlek gelinlik altına giyilen içlik türünde değerlendirilirken, İlyaslı örneği gündelik kullanım amacıyla dikilmiştir.

³⁰⁷ Kırkıncıoğlu, 112.

³⁰⁸ Gür, 53.

Foto 56- 77- 92. Yuvarlak Yakalı İç Gömlek  rnekleri

Anadolu’da yuvarlak yakalı i  gömleklerin benzerlerine; Alanya y resi³⁰⁹, Mersin-Mut y resi³¹⁰ ve Çanakkale Karıncalık k y nde³¹¹ rastlanılmaktadır. Alanya ve Mut  rnekleri kısa yapılı,  n yüzeyde nakış sarma tekniğiyle renkli  i ek motifleriyle bezenmiştir. Bu süsleme anlayışı, Deniz Demirel’e ait gömlekle benzerlik göstermektedir.  anakkale  rneği ise sade yüzeyli, kısa kol yapısı ve peşsiz kesimiyle İlyaslı köyüne ait uzun formdaki gömlekle örtüşmektedir. Kumaş türü olarak tüm örneklerde pamuklu veya pamuk-keten karışımı dokuma tercih edilmiştir.

³⁰⁹ Silvan Güneş, “Geleneksel Türk Giyim Kuşamına Tarihsel Bir Bakış ve Alanya Yöresi Geleneksel Kıyafetleri”, 18.

³¹⁰ Fatma Koç, Raziye  elik, “Mersin-Mut İlçesi Yörükleri Kadın ve Erkek i  Giyimleri”, *Arış Dergisi*, (11), 2015, 36-52

³¹¹ Emine Koca, Gülşah P. Turhan, “Çanakkale Karıncalık Köyü Tahtacı Türkmen Kadın Giyim Kuşamı ve Değişimi  zerine Bir Analiz”, *Türk Kültürü ve Hacı Beştaş Veli Araştırmalar Dergisi*, (111), 2024, 73-89.

Karş Foto 5. Alanya Yöresine Ait Yuvarlak Yakalı İ  Gömlek  rneęi³¹²

Karş Foto 6. Mersin Mut Yöresine Ait Yuvarlak Yakalı İ  Gömlek  rneęi³¹³

³¹² Güneş, 18.

³¹³ Koç ve  elik, 36-52.

Karş Foto 7. Çanakkale Yöresine Ait Yuvarlak Yakalı İç Gömlek Örneği³¹⁴

4.1.3. İç Yelekler (Sıkma- Zıbın- İçlik)

Kolsuz, önü açık ve bele kadar kısa yapıda olan yelekler, genellikle mintan üzerine giyilmektedir³¹⁵. İç ve dış kullanım amaçlarına göre çeşitlenen bu giysilerin, çamaşır altına giyilen iç yelek türleri pamuklu kumaştan dikilerek soğuk mevsimlerde koruyucu katman olarak kullanılmaktadır³¹⁶. Bazı yörelerde bu tür iç yelekler, “sıkma”, “zıbın”, “içlik” gibi adalarla da anılmaktadır.

Değerlendirmeye alınan iki iç yelek, benzer kesim ve süsleme anlayışına sahiptir. Her iki parçada üç parçalı bir düzende hazırlanmış, ön yüzeylerine etamin kumaş ve bu alanlara çapraz dikiş tekniğiyle bitkisel ve geometrik motifler işlenmiştir. (Foto 57-58) Süslemeler simetrik olarak düzenlenmiş, kullanılan canlı renkler yeleğin ön yüzeyine hareket kazandırmıştır.

³¹⁴Koca ve Turhan, 73-89.

³¹⁵Koçu, 242.

³¹⁶Koçu, 242.

Foto 57-58. Ulubey İlyaslı Köyü Raziye -Ziya Güvenç'e Ait İç Yelek Örnekleri

Anadolu'da form açısından benzer iç yelek örneklerine Burdur yöresinde³¹⁷ rastlanılmaktadır. Burdur Müzesi'ne ait parça, üç parçalı kesim yapısı ve kolsuz form özellikleriyle İlyaslı Köyüne ait iç yeleklerle benzerlik göstermektedir. Ancak süsleme anlayışı bakımından iki örnek arasında belirgin farklar bulunmaktadır. Burdur örneği, kırmızı kumaş üzerine siyah kök ipliğiyle yapılan işlemler dikkat çekmektedir. Süslemeler, yaka çevresini belirginleştiren kontur hattı oluşturarak, düz bir ana dalın iki yanına kıvrık dallar şeklinde düzenlenmiş ve bu dallar üzerine güneş çiçeği motifi işlenmiştir. Motifler sap işi tekniğiyle uygulanmıştır.

Karş Foto 8. Burdur Yöresine Ait İç Yelek Örneği³¹⁸

³¹⁷ Rengin Oyman, "Burdur Müzesindeki Yöresel Kadın Giysileri, Süsleme ve İşlemleri", *Art -E Sanat Dergisi*, 13 (25), 2020, 362-394.

³¹⁸ Oyman, 362-394.

4.1.4. İç Donlar (Şalvarlar)

İç don (şalvar), hem kadın hem de erkekler tarafından kullanılan, vücudu bel hizasından başlayarak topuklara kadar örten bel hizasından parçalı yapısıyla alt bedeni saran geleneksel bir giysi türüdür³¹⁹. Genellikle ten üzerine doğrudan giyilen bu parça, kullanım amacı, bölgesel tercihler ve dikim tekniklerine bağlı olarak farklı formlarda karşımıza çıkmaktadır³²⁰. Dar, büzgülü, kısa, uzun, bilekten bağlı, düz ya da verev kesimli biçimlerde dikilen şalvarlar; yün, ipekli, pamuklu, şayak ve kutnu gibi çeşitli kumaş türlerinden üretilmiş; yapısal olarak ise paçalı ve paçasız olmak üzere iki ana gruba ayrılmıştır³²¹.

Bu başlık altında değerlendirilen iç don (şalvar) örnekleri, benzer kesim anlayışı ve süsleme biçimiyle ortak özellikler taşımaktadır. Ulubey-İlyaslı (Foto 59), Sivaslı-Pınarbaşı (Foto74) ve Kent Tarihi Müzesi'ne (Foto 115-116), toplam 5 farklı iç don örneğinde, genellikle üç parçalı kalıplar kullanılmış; bel hizasından itibaren bol ve dökümlü bir form tercih edilmiştir. Kumaş türleri bakımından ise dikkat çekici farklılıklar mevcuttur. Kent Tarihi Müzesi'ne ait örnek (Foto115), kumaştan, Ulubey- İlyaslı ile Sivaslı- Pınarbaşı örnekleri Kutnu dokumadan, Kent Tarihi Müzesi'ne ait örnek (Foto 116) numaralı örnek ise kadife kumaştan hazırlanmıştır. Ayrıca, Kent tarihi örneklerinde üst bölümlere, farklı desen ve dokularda yamalı kumaş parçalarının eklendiği görülmektedir. Ortak süsleme anlayışı taşıyan parçalar, kumaş yapısı, paça formu ve dikim özelliklerine aşağıda sınıflandırılarak değerlendirilmiştir.

4.1.4.1. Paçalı ve Paçasız Donlar (Şalvarlar)

Paçalı ve paçasız gruplandırılan donlar, kullanım amacı ve kesim özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Paçalı olanlar uçkurla bele bağlanmakta, bol ve dökümlü yapılarıyla genellikle ev içi giyimde tercih edilmektedir. Paçasız örnekler ise, farklı enlerdeki kumaşların birleştirilmesiyle oluşan torba biçimli kesimiyle dikkat çekmektedir³²². Eşme, Ulubey- İlyaslı ve Sivaslı- Pınarbaşı iç donları paçalı grubunda,

³¹⁹ Emine Koca, Handan Baran, "Eskişehir İli Geleneksel Kadın Şalvarları", *Arış Dergisi*, (10), 2014,26-33.

³²⁰ Hilal Balcı," Geleneksel Formlarda şalvarın İç Anadolu'da ve Doğu Anadolu'da Kullanımı ve Bu İki Bölgenin Mukayeseli Karşılaştırması", *Sanat Dergisi*, (31), 2018, 57-68.

³²¹ Balcı, 57-68.

³²² Koca, Baran, 26-33.

Kent Tarihi Müzesi'ne ait (Foto 115,116) numaralı örnekler ise paçasız grubunda yer almaktadır.

4.1.4.1.1. Kutnu Kumaştan Dikilmiş Paçalı Donlar

Kutnu kumaş, çözgüsü ipek atkısı ise pamuk ipliğinden oluşan; parlak yüzeyli ve ince çizgili desenleriyle öne çıkan geleneksel bir dokuma türüdür³²³. Genellikle saten örgü tekniğiyle dokunan bu kumaşlar, 4000-5000 arasında çözgü sayısı ile yüksek yoğunluklu ve parlak dokulu bir yüzeye sahiptir. Gaziantep olmak üzere bazı yörelerde ikat tekniğiyle boyanan kutnu kumaşlar, desen ve renklerine göre çeşitli adlarla anılmaktadır. Hindiye kutnu, çiçekli furş, mercan kutnu, elvanlı kutnu, meydaniye, kemha, şahiye ve şalşapık bu çeşitlerden bazılarıdır³²⁴. Uşak yöresinde ise desen yapısına göre susam ve çubuklu kutnu olarak sınıflandırılmaktadır.

Foto 59- 74. Sivaslı, Eşme ve Pınarbaşı yörelerinden Kutnu Paçalı Don (Şalvar Örnekleri)

Anadolu'nun farklı bölgelerinde kutnu kumaştan dikilmiş paçalı donlara rastlanmaktadır. Ulubey ilçesi İlyaslı Köyü, Sivaslı ilçesi Pınarbaşı Beldesi ve Eşme yöresinde tespit edilen örnekler, kumaş dokusu ve kesim açısından ortak özellikler taşımaktadır. Bu donlarda, kutnu kumaşın kendine özgü çiçekli (susam), çizgili (çubuk) ve parlak dokusu dikkat çekerken, paçaların geniş kesimli ve bele uçkurla bağlanan formda hazırlandığı görülmektedir. Anadolu genelinde benzer nitelikteki örneklerle

³²³ Ebru Çoruh, Elif B. Binboğa, "Geleneksel Kutnu Kumaşı Üzerine Deneysel Yüzey Tasarımları", *Sanat ve Tasarım Dergisi*, (27),2021, 131-143.

³²⁴ Çoruh, Binboğa, 131-143.

Çorum³²⁵, Gaziantep³²⁶, Tokat³²⁷, Afyon (Dinar-Ocaklı), Aydın (Bozdoğan- Yenipazar) Denizli (Çardak-Söğüt), İzmir (Ödemiş- Tire), Kütahya³²⁸ (Simav) gibi bölgelerde de rastlanılmaktadır.

Karş Foto 9. Tokat Yöresine Ait Kutnu Don (şalvar) Örneği³²⁹

Karş Foto 10. Çorum Yöresine Ait Geleneksel Kutnu Takım³³⁰

³²⁵ Fikri Salman, “Çorum ve Civarında Geleneksel Giysilerin Özellikleri”, *Sanat Dergisi*, (12), 2010, 25-38.

³²⁶ Nuran, Ocakoğlu,” Geleneksel Dokumalarımızdan Kutnu Kumaşının Giysi Tasarımında Kullanılması”, *İdil Dergisi*, 7(52), 2018, 52-13.

³²⁷ Mustafa Kaya, Bekir Çoksevim, Yakup Paktaş, “Tokat Yöresi Halk Oyunları Kıyafetleri”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (56),2010, 249-168.

³²⁸ Kırkıncıoğlu, 78- 85- 90- 104- 127.

³²⁹ Kaya, Çoksevim, Bektaş, 249-168.

³³⁰ Salman, 25-38.

4.1.4.1.2. Paçasız İç Donlar (Şalvarlar)

Kent Tarihi Müzesi'ne ait örnekler (Foto 115-116), paçasız iç don örnekleri, farklı enlerdeki kumaşların birleştirilmesiyle oluşan torba biçimli kesimleriyle dikkat çekmektedir. Bu örneklerde üst beden kısmında daha ince pamuklu kumaşlar tercih edilmişken, alt bölümlerde desenli kadife ve çitari kumaş kullanılmıştır. (Foto115-116) Kesim biçimi paçaların ayrılmadan bütün halde büzülmesiyle tanımlanmakta, kullanım amacında hem konfor hem de sıcak tutma işlevi gözetilmektedir.

Foto115-116. Uşak Kent Tarihi Müzesi Envanterinde Bulunan İç Don Örnekleri

Anadolu'nun çeşitli yörelerinde kullanım gören paçasız iç donlar, kesim biçim ve kumaş tercihleri bakımından yerel farklılıklar göstermektedir. Bilecik İli Pazaryeri İlçesine bağlı Günyurdu Köyü³³¹ 'ne ait paçasız don örneği, farklı enlerdeki kumaşların birleştirilmesiyle oluşturulan torba biçimli kesimiyle dikkat çekmektedir. Benzer bir yapı Kent Tarihi Müzesi'ne ait (Foto 116) örnekte de çitari kumaş ve yama uygulamasıyla öne çıkmaktadır. Her iki örnekte de paçaların büzgülü şekilde toplandığı, bel kısmının uçkur ile ayarlanabilir olduğu anlaşılmaktadır.

³³¹ Nisa N. Duman, Fatma Koç, *Bilecik İli Pazaryeri İlçesi Günyurdu Köyü Yörüklerinin Giyim ve Kuşam Kültürü*, Serüven Yayınları, 2023, 209.

Karş Foto 11. Bilecik İli Pazaryeri İlçesi Günyurdu Köyüne Ait İç Don Örneği³³²

Benzer kumaş yapısı, beldeki bağlama sistemi ve torba formuna sahip paçasız don örneklerine Isparta'nın Yalvaç İlçesinde de rastlanılmaktadır³³³.

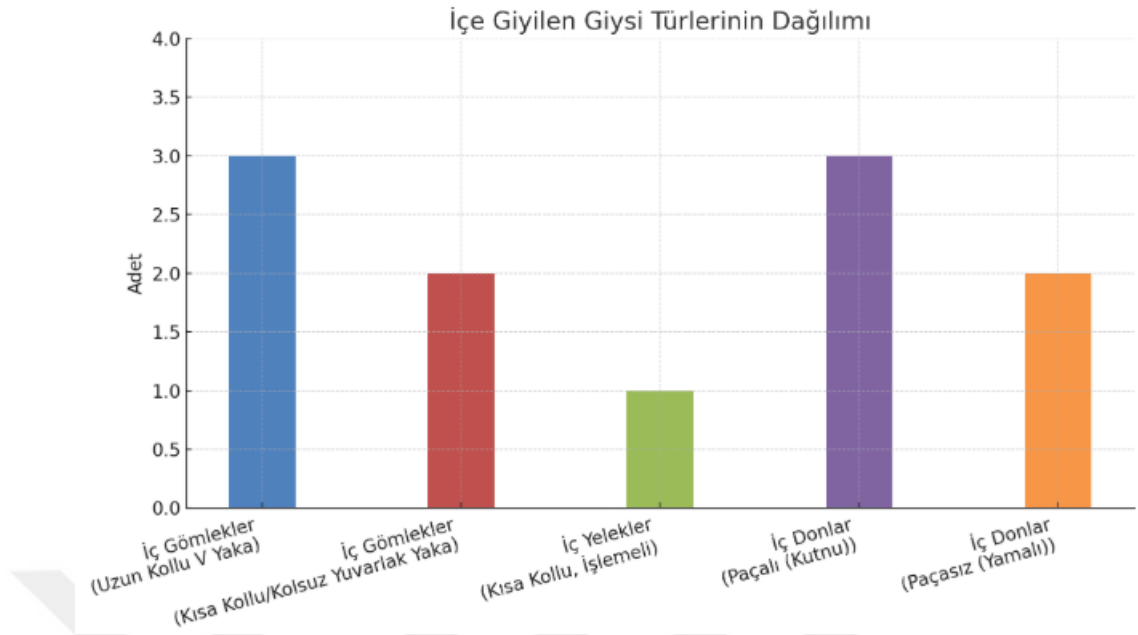

Karş Foto 12. Isparta Yalvaç Yöresine Ait İç Don Örneği³³⁴

³³² Duman, Koç, 209.

³³³ Zerrin Kartal, *Isparta İli Yöresel Kadın Giysileri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Isparta 2011, 225.

³³⁴ Kartal, 225.

Grafik 2. Uşak İli ve Çevresinde Kadın İç Giyim Dağılımı

4.2. DIŞA GIYİLENLER

Uşak yöresi dış giyiminde; elbise (entari), üç etek, bindallı, nişanlık ve kaftan gibi parçalar üzerinden kesim biçimi, kumaş türü ve süsleme detaylarına göre değerlendirme yapılmıştır. Çalışmada toplam 32 dış giyim parçası tespit edilmiştir. Bu parçalar farklı yerleşimlerinden ve koleksiyonlardan derlenerek kullanım biçimleri ve görsel özellikleri açısından çeşitlilik göstermektedir.

4.2.1. Elbiseler (Entariler- Fistanlar)

Entari, etek boyu ayak bileklerine kadar uzanan ya da diz hizasında sonlanan, ipekli veya pamuklu kumaşlarla hazırlanan bol kesimli olarak biçimlenen kadın giysisidir³³⁵.

İncelenen elbise örnekleri, uzunlukları, kumaş türleri ve süsleme biçimleri açısından çeşitlilik göstermektedir. Toplamda iki adet elbise bulunmaktadır; bunlardan biri Ulubey İlyaslı köyüne (Foto 62), diğeri ise Eşme ilçesine (Foto 75), aittir. İlyaslı köyüne ait örnek, pamuklu saten karışımı kumaştan dikilmiştir; göğüs hizasında yeşil biye ile çevrelenmiş dikdörtgen alan içinde, dikey şeritler içerisinde makine dikişle uygulanmış baklava motifleriyle dikkat çekmektedir

³³⁵ Lale Görünür, Semra Ögel, “Osmanlı Kaftanları ile Entarilerinin Farkları ve Kullanılışları”, *İtü Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (3), 2006, 59-68.

Foto 62-75. Ulubey ve Eşme Yöresine Ait Elbise Örnekleri

Eşme ilçesine ait elbise (Foto 75), parlak mor saten kumaştan, dökümlü ve bol kesimli olarak hazırlanmıştır. Uzunluğu diz altı seviyesindedir. Yaka, kol, etek ucu seviyesi ince yeşil biye ile çevrelenmiş; ön gövde kısmına dikey hatlar halinde aynı renkte süsleme şeritleri eklenmiştir.

Anadolu'da İzmir Ödemiş- Tire'de³³⁶ yer alan ve desenli parlak kumaştan hazırlanan elbise örneği (Karş Foto 13) kol formu ve uzunluk bakımında Eşme örnekleriyle örtüşmektedir. Ayrıca elbisenin göğüs hizasından etek ucuna kadar uzanan sarı şeritlerle sağlanan dikey hareketlilik, Eşme elbiselerinde görülen biyeli süsleme anlayışıyla benzer niteliktedir. Aydın-Manisa-İzmir³³⁷ yörelerine ait bir başka giyim örnekleri ise, parlak saten kumaş kullanımı, uzun form ve göğüs hizası ile kol uçlarında yer alan kurdele şerit detayları açısından benzerlik dikkat çekicidir. (Karş Foto 14)

³³⁶ Kırkincioglu, 143.

³³⁷ Zeynep Gargi, *Ege Bölgesi Geleneksel Kadın Giyiminde Bel Aksesuarları*, (Sanatta Yeterlilik Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir 2007, 150.

Karş Foto 13. İzmir Ödemiş-Tire Bölgesine Ait Elbise Örneği³³⁸

Karş Foto 14. Aydın, Manisa ve İzmir Yörelere Ait Elbise Örneği³³⁹

4.2.2. Üç Etek

Üç etek, diz altına kadar uzanan, önde açılır kapanır şekilde tasarlanmış üç ayrı etek parçasından oluşan, kenar hatları dalgalı ve genellikle nakışla süslenmiş, iç kısmı astarla tamamlanan bir dış giysi türüdür³⁴⁰. Bu giysiler, kullanılan kumaş türlerine göre çitari, basma, sinekli kadife, telli ve arpa kutnu üç etek olmak üzere beş ana grupta sınıflandırılmaktadır.

³³⁸ Kırkıncıoğlu, 143.

³³⁹ Gargi, 143.

³⁴⁰ Gülfizar Çaylı, Filiz N. Ölmez, “Denizli İli Serinhisar İlçesi Üç Etekleri”, *Ulakbilge Dergisi*, 9 (5), 2017, 231-248.

4.2.2.1. Çitari Üç Etek

Çitari, genellikle ipek ile karışık pamuk ipliğinden dokunan, sarı ve kırmızı çubuklu desenleriyle tanınan ince yapılı bir kumaş türüdür³⁴¹. En karakteristik özelliği çizgili dokuma yapısı olmakla birlikte, bu yönüyle yalnızca estetik değil, dokuma tekniği açısından da özgün bir kumaş grubuna dahildir³⁴². Her ne kadar geleneksel dokumacılıkta farklı farklı çizgili kumaşlar bulunsun da çitari, dokuma örgüsü, çözgü renk raporu, hammaddesi ve kalitesi gibi unsurlar bakımından diğerlerinden kolayca ayırt edilebilmektedir³⁴³.

Çitari kumaştan yapılmış üç etek örnekleri, çizgili dokuma yapısı, ince kumaş karakteri ve ortak biçim anlayışıyla benzerlik göstermektedir. Toplam 10 örnekte (Foto93-96-98-99-100-101-102-103-104-105), incelenmiş ve kumaşın çözgüsünde ipek, atkısında pamuk ipliği kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Çitari kumaştan yapılmış üç etekler, geleneksel üç etek formunun temel özelliklerini taşımaktadır. İncelenen parçalar genellikle bel hizasından itibaren genişleyen, diz altına kadar uzanan dökümlü bir yapıya sahiptir. Kumaşlar, ağırlıklı olarak kırmızı zemin üzerinde beyaz ve ince çizgili desenlerle bezenmiş iç astarlı, sarı, bordo ve yeşil tonlarında da görülmektedir.

Yaka formları V- O yaka olarak çeşitlilik gösterirken, kol yapıları genellikle uzun olarak düzenlenmiştir. Süsleme unsurları, genellikle yaka çevresi, kol kenarı ve etek uçlarında sınırlı ve işlevsel biçimde kullanılmıştır.

³⁴¹ Ceyhun Berkol, *Yazılı Kaynaklarda Yer Almış Osmanlı Kumaşlarının İrdelenmesi*, (Sanatta Yeterlilik Tezi), Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013, 243.

³⁴² Ebru Ç. Gök, “Çitari Kumaşı”, *The Turkish Online Journal Of Design, Art And Communitacion*, 11(2), 2021, 443-453.

³⁴³ Gök, 443-453.

Foto 93-96-98-100. Çitari Kumaştan Dikilmiş Üç Etek Örnekleri

Anadoluda çitari kumaştan yapılmış benzer üç etek örneklerine; Denizli Serinhisar İlçesi Yatağan Kasabası ve Ayaz Köyüne ait³⁴⁴, Alanya ³⁴⁵, Sinop³⁴⁶, Kastamonu Cide-

³⁴⁴ Çaylı, Ölmez, 231-248.

³⁴⁵ Güneş, 25

³⁴⁶ Yüksel Doğdu, Emel Bulmuş, "Sinop Arkeoloji Müzesinde Bulunan Geleneksel Giyim Örneklerinden Üç Etek Entari Örnekleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 56 (11), 2018, 205-112.

Şenpazar Köyü³⁴⁷, Antalya Korkuteli³⁴⁸, Aksaray Güzelyurt- Gaziemir köyü³⁴⁹ ve Yusuf İyiliğe Özel Koleksiyonunda rastlanılmaktadır.

Denizli Serinhisar İlçesi Yatağan Kasabası ve Ayaz Köyüne ait örneklerde (Krş. Foto 15) geleneksel üç etek formuna uygun olarak tasarlanmıştır. Mor zemin üzerine beyaz dikey çizgili çitari kumaştan dikilmiş olan kıyafet, uzun kollu ve manşetli bir düzenleme göstermektedir. Kolların alt kısmında ek parçalar yer almakta, göğüs hizasından itibaren düğmelerle kapatılmaktadır³⁵⁰. Bu örnek, Kent Tarihi Müzesi (Foto 100) üç etek kıyafet ile biçimsel olarak benzerlik göstermektedir. Her iki örnekte de geleneksel üç etek formunda, uzun kollu, manşetli ve göğüs hizasından düğmelidir. Ancak Kent Tarihi örneği (Foto 100) daha sade bir görünüm sergilemekte, yaka ve etek kısımlarında herhangi bir süsleme detayı yer almamaktadır. Buna karşın Denizli örneği (Krş. Foto 15) yaka dan itibaren etek bitişine kadar sarı parlak simli iplikler vasıtasıyla dalgalı su taşı motifi ile işlenmiştir.

³⁴⁷ Ayşegül Sözer, Nursen Geyik Değerli, “Kastamonu Cide- Şenpazar Kadın Giyiminde Üç Etek Gelinliklerin Karşılaştırması”, *International Social Sciences Studies Journal*, 95 (5), 2022, 820-835.

³⁴⁸ Emine Esirgenler, Burcu Başaran, “Antalya İli Korkuteli İlçesi Geleneksel Kadın Giysilerinin Kadın Giysilerinin Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 31 (5), 2018, 554-569.

³⁴⁹ Gamze Uray, “Alevi Kültüründe İnanç ve Estetik Beğenilerin Geleneksel Kadın Kıyafetlerine Yansıması (Aksaray İli Güzelyurt İlçesi Gaziemir Köyü Örneği)”, O. Kurtoğlu, A. Ç. Erginer (Ed.), *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu*: 18-20 Ekim 2018- Ankara: Bildiriler (ss. 649-664), Ankara 2018.

³⁵⁰ Çaylı, Ölmez, 231-248.

Krş. Foto 15. Denizli Serinhisar Yöresine Ait Çitari Üç Etek Örnekleri³⁵¹

Alanya Müzesinde sergilenen 58 envanter numaralı üç etek örneği (Krş. Foto 16) geleneksel üç etek formunda yuvarlak yakalı ve göğüs hizasında düğme detayları ile benzer özellikler taşımaktadır. Ancak katalog çalışmasında yer alan üç etek modellerine istinaden Alanya örneği ön açıklık kısmından başlayan ve etek uçlarını çevreleyen siyah iplikler ile yapılmış dalgalı hatlar ile kol eteklerinde görülen etrafı siyah ipliklerle belirginleştirilmiş gonca motifine sahiptir³⁵².

³⁵¹ Çaylı, Ölmez, 231-248.

³⁵² Güneş, 25.

Krş. Foto 16. Alanya Yöresine Ait Çitari Üç Etek Örneği³⁵³

Yusuf İyiliğe ait özel koleksiyon içinde sergilenen çitari üç etek örneği (Krş. Foto 17) ise son derece sade bir düzenleme göstermektedir. Form olarak geleneksel üç etek olarak tasarlanan kıyafet, açık yeşil zemin üzerine beyaz ince çizgili ve iç astarlı, dik yakalı ve bol dökümlüdür. Derin göğüs açıklığı ve kol eteklerinde yer alan kırmızı dantelli ince şeritler elbiseye hareketlilik katmaktadır.

Krş. Foto 17. Çitari Üç Etek Örneği /Yusuf İyilik Koleksiyonu

³⁵³ Güneş, 25.

4.2.2.2. Telli Üç Etek

Tül benzeri ince yapıya sahip olan telli bez, dokusu arasına altın veya gümüş sırma tellerin yerleştirilmesiyle elde edilen zarif bir kumaş türüdür³⁵⁴.

Ulubey İlçesi İlyaslı Köyü'ne ait bir adet telli üç etek (Foto 61), gelinlik olarak kullanılmıştır. Bol dökümlü kolları dirsek hizasından itibaren aşağı doğru genişleyen bir form kazanmakta, iç yüzeyi ise bilek hizasında aralıklı bir kesimle sonlandırılmaktadır.

Foto 61. Uşak Ulubey İlyaslı Köyüne Ait Telli Üç Etek Örneği

Anadolu'da benzer telli üç etek örneklerine Gaziantep³⁵⁵, Hakkâri³⁵⁶, Yozgat³⁵⁷, Ve Yusuf İyiliğe ait özel koleksiyonda rastlanılmaktadır.

Yusuf İyilik koleksiyonu ve Yozgat yöresine ait telli üç etek örneği (Krş. Foto 18-19) geleneksel üç etek formuna sahip parlak canlı turuncu zemin üzerine sarı çizgili, dik yakalı, uzun kollu ve bol dökümlü bir düzenleme göstermektedir. Yaka hizasından

³⁵⁴ Fikri Salman, "Türk Kumaş Sanatında Görülen Geleneksel Kumaş Çeşitlerimiz", *Sanat Dergisi*, 6, 2010, 13-42.

³⁵⁵ Gülşen D. Kayıkçı, "Gaziantep'in Tarihi ve Kültürel Yapısı İçinde Giyim Özellikleri", 771-792.

³⁵⁶ Salman, 13-42.

³⁵⁷ Lale Özder, Süheyla Kale, Gülten Kurt, Emel Erkaplan, E. Erkaplan (Ed.), *Yozgat Geleneksel El Sanatları ve Giyim Kuşam Özellikleri*, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk El Sanatları Uygulama ve Araştırma Merkezi E Yayın No-1, Ankara 2022, 235.

başlayarak kol ve etek uçlarına kadar devam eden dalgalı kesim kordon tutturma tekniği kullanılarak üçgen dilimler ile şekillendirilmiştir.

Krş. Foto 18. Telli Üç Etek Örneği/ Yusuf İyilik Koleksiyonu

Krş. Foto 19. Yozgat Yöresine Ait Telli Üç Etek Örneği / Yozgat Nizamoğlu Etnografya Müzesi Env No: 657-674³⁵⁸

³⁵⁸ Özder, kale, Kurt, Erkaplan, 235.

4.2.2.3. Kutnu Üç Etek

Kutnu kumaş, çözgüsü ipek atkısı ise pamuk ipliğinden oluşan; parlak yüzeyli ve ince çizgili desenleriyle öne çıkan geleneksel bir dokuma türüdür³⁵⁹. Uşak yöresinde ise desen yapısına göre susam ve çubuklu kutnu olarak sınıflandırılmaktadır.

Çalışmada iki adet kutnu üç etek örneği belirlenmiştir. İlyaslı örneği (Foto 60), geleneksel üç etek formunda; önden açık, yakasız, uzun kollu, bol dökümlü ve iç astarlı bir düzenleme göstermektedir. Kolları dirsek hizasından itibaren aşağıya genişleyen bir form kazanmakta; iç yüzeyi ise bilek hizasında aralıklı geniş bir kesimle sonlandırılmaktadır. Tüm yüzeyi kırmızı, sarı, mor ve turuncu renklerle yukarıdan aşağıya doğru dikey şeritler halinde düzenlenmiştir. Geniş kırmızı ve mor bordürlerin iç kısmında, beyaz ipliklerle işlenmiş sekiz küçük çiçek motifinden oluşan dairesel büyük çiçekler yer almaktadır. Bu bordürlerin dışında kalan dar şeritlerde ise beyaz zemin üzerine çiçek ve kesik çizgiler beraber kullanılmıştır. Uşak yöresinde “susam kutnu” olarak isimlendirilmektedir. Bir diğer kutbu üç etek örneği ise (Foto 103), diz kapağı altında sonlanmaktadır. Ön göğüs kısmında çapraz bağlamalı iki düğme detayı bulunmaktadır. Yaka hizasından başlayarak kol ve etek uçlarına kadar, kordon tutturma tekniğiyle hazırlanmış, hazır harç ile işlenmiş su dalgası şeridi boydan boya uzanmaktadır.

Foto 60. Ulubey İlyaslı Köyü Kutnu Üç Etek Örneği

³⁵⁹ Çoruh, Binboğa, 131-143.

Foto 103. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Susam Kutnu Üç Etek Örneği

Anadoluda benzer kutnu üç etek örneklerine Bursa³⁶⁰, Isparta- Senirkent³⁶¹, Kütahya³⁶², Sivas³⁶³, Gaziantep- Düllük Köyü³⁶⁴ yörelerinde rastlanılmaktadır.

Bursa yöresine ait kutnu üç etek örneği (Krş. Foto 20) geleneksel formunu korumakla beraber yuvarlak yakalı, kırmızı astarlı, yırtmaçlı yarım kollu bir düzenleme göstermektedir. Üç eteğin yaka hizasından başlayarak göğüs altına kadar düğmelerle kapandığı ayrıca bu bölümün beyaz dantel ince bir şerit ile sınırlandırıldığı görülmektedir. Bu yönüyle Uşak B. Kent Tarihi Müzesinde sergilenen kutnu üç etek ile benzerlik taşımaktadır. Ayrıca Bursa örneğinde üç eteğin ön yüzeyinde göğüs, kollar, ön ve arka etek merkezlerine yan yana beyaz renkli iplikle orta boyutlu daire yüzeyinden çıkan lale motifi işlenmiştir.

³⁶⁰ Ayşe Ecer, *Bursa Yöresindeki Yerel Giysilerin ve Kumaş Yapılarının İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2010, 15.

³⁶¹ Kartal, 81.

³⁶² Müzeyyen Aygün, *Kütahya ve Çevresi Geleneksel Kadın Giysilerinin Motif, Grafıksel Desen ve Kompozisyon Özelliklerinin İncelenmesi*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya, 2011, 220.

³⁶³ Aylin Özcan, *Sivas Kadın giyim İlinde Kadın Giyim Özelliklerinin İncelenmesi ve Online Katalog Hazırlanması*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmış Doktora Tezi), Ankara 2014, 127.

³⁶⁴ Fatma Kılınç, *Gaziantep Yöresi Kadın Oyunlarının İncelenmesi*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gaziantep 2014, 150.

Krş. Foto 20. Bursa Yöresine Ait Kutnu Üç Etek Örneği³⁶⁵

Kütahya örneği (Krş. Foto 21) yine geleneksel formda olmakla beraberdik V yakalı, uzun kollu bel hizasından eteklere doğru gidildikçe dökümlü bir düzenleme göstermektedir. Yaka hizasından anlaşıldığı üzere beyaz renkli bir iç astara sahip olan üç etek kol hizasından farklı kırmızı baskılı bir kumaşla astarlanmıştır. Bu yönüyle İlyaslı Köyü örneği ile benzerlik taşımaktadır.

Krş. Foto 21. Kütahya Yöresine Ait Kutnu Üç Etek Örneği³⁶⁶

Isparta Senirkent yöresine ait (Krş. Foto 22) kutnu üç etek örneği, geleneksel üç etek formunu devam ettirerek dik yakalı, uzun kollu ve bol dökümlü bir düzenlemede ele alınmıştır.

³⁶⁵ Ecer, 15.

³⁶⁶ Aygün, 220.

Krş. Foto 22. Isparta Senirken Yöresine Ait Kutnu Üç Etek Örneği³⁶⁷

4.2.3. Bindallılar (Gelinlikler)

Bindallı, genellikle kadife, ipekli kadife veya atlas gibi gösterişli kumaşlardan dikilen, altın veya sırma ipliklerden süslenmiş kadın giysisidir³⁶⁸. Farklı kalıp ve modellerde tasarlanan bu kıyafet, çoğunlukla uzun kollu, ayak bileklerine kadar uzanan bir düzenleme göstermektedir. Bel kısmı kesiksiz, tek parça elbise formunda olan modellerin yanı sıra etek ve ceket şeklinde iki parçalı türleri de mevcuttur. Her iki modelde 'de yakalı veya yakasız seçenekler mevcuttur. Giysinin ana kumaşı, siyah, mor, kırmızı, lacivert gibi birçok tonda seçilmektedir. Üzerine işlenen motifler genellikle bitkisel ve geometrik süslemelerden oluşmaktadır. Kabartmalı dal, çiçek, yaprak, hayat ağacı, baklava motifi, dairesel helezonik kıvrımlar, üçgenler, dival işi (Maraş işi), tel sarma, tel kırma, kordon tutturma teknikleri sırma iplik kullanılarak işlenmektedir. Ayrıca bu süslemelere, inci, boncuk veya ayna gibi materyallerde eklenmektedir³⁶⁹.

İncelenen bindallı (gelinlik) örnekleri uzunlukları, kumaş türleri ve süsleme biçimleri açısından benzerlik göstermektedir. Toplamda dört adet bindallılardan biri Sivaslı İlçesi Selçikler Beldesine (Foto 66) aittir. Diğer üç adet bindallı ise Atatürk Evi Müzesi ve Kent Tarihi Müzesine aittir. (Foto 87-109-111) Selçikler ve Kent Tarihi Müzesi örneği siyah kadife kumaştandır, düz beden üzerine oturtulmuş uzun ve bol döküm bir düzenleme göstermektedir. Hafif oyuntulu “O” yakalı boyu ayak bileği hizasında uzun kollu olarak tasarlanmıştır. Etek bölümü iki taraftan yırtmaç ile ayrılmıştır. Ön ve arka ortası kumaş katı olup etek ucuna doğru

³⁶⁷ Kartal, 81.

³⁶⁸ Derya D. Koyun, “Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi Bindallıları”, *EÜ. Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Dergisi*, (9), 2016, 91-99.

³⁶⁹ Koyun, 91-99.

gidildikçe genişlemektedir. Atatürk Evi örneği ise açık yeşil tonlarında kadife kumaştan derin “V” yakalı uzun kollu ve bol dökümlü bir düzenleme göstermektedir.

Selçikler ve Kent Tarihi Müzesi’ne ait bindallı örnekleri (Foto 66-109), işleme teknikleri, motif düzeni ve kullanılan malzemeler bakımından benzer özellikler taşımaktadırlar. Her iki örnekte de yaka hattı, altın sırma iplikler ve boncuklarla işlenmiş; verev sarma, tel sarma, kordon tutturma ve dival işi gibi teknikler birlikte kullanılmıştır. Yaka ve göğüs bölgesine işlenen motifler benzer şekilde “S ve C” formulu kıvrımlardan oluşmakta ve bu alanlarda boncuk, pul ve cam süslemelere yer verilmiştir. Etek bölümünde ise her iki örnekte de büyük madalyon formunda motifler yer almakta, çevresi kıvrık dal ve çiçek motifleriyle tamamlanmaktadır.

Foto 66. Uşak Sivashlı İlçesi Selçuklu Yöresi Serpil Tiryakioğlu'na Ait Bindallı Örneği

Foto109. Uşak B. Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Bindallı Örneği

Atatürk Evi Müzesinde sergilenen bindallı örneği ise (Foto 87) benzer bir düzenlemede, açık yeşil tonlarında kadife kumaştan ve yere kadar uzanan dökümlü bir forma sahiptir. Yaka hafifçe yükseltilmiş, yarı dik formda etrafı ince dantel bir formda

çerçeveselenmiştir. Üst beden, yaka çevresinden başlayarak tüm yüzeye yayılan işlemlerle bezenmiştir. Diğer iki örnekte olduğu gibi, benzer teknikler kullanılarak çiçek ve kıvrık dal motiflerinden oluşan bir süsleme kompozisyonu oluşturulmuştur.

Foto 87. Atatürk Evi Müzesinde Sergilenen Bindallı Örneği

Anadoluda benzer bindallı örnekleri birçok yörede karşılaşılmaktadır. Bu yörelerden; Erzurum³⁷⁰, Çankırı-Ilgaz³⁷¹, Tekirdağ³⁷², Kütahya³⁷³, Kahramanmaraş³⁷⁴, Bursa³⁷⁵, Bilecik³⁷⁶, Beypazarı³⁷⁷ ve Yusuf İyiliğe ait özel koleksiyonda rastlanılmaktadır.

³⁷⁰ Fikri Salman, Zeynep Atmaca, “Erzurum’da Geleneksel Kadın Giysilerinin Özellikleri”, *Sanat ve Yorum Dergisi*, 15, 2009, 11-17.

³⁷¹ Rukiye Kara, “Çankırı, Ilgaz Geleneksel Kadın Kıyafetleri Üzerine Bir Deneme”, *Folklor Akademik Dergisi*, 4 (3), 2020, 202-216.

³⁷² Şule Çivitçi, Hatice Harmankaya, Gülseren Üstün, “Tekirdağ Etnografya Müzesi’nde Kayıtlı Bindallıların Özellikleri”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (14), 2012, 99-120.

³⁷³ Ayşe Koç, *Kütahya İli (Sim Sırma) Maraş İşi Süslemeleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversite Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara 2014, 132.

³⁷⁴ Rabiye Paça, *Kahramanmaraş ve Civarında Giyilen Geleneksel Kadın Tören Giysilerinin İncelenmesi*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2015, 57.

³⁷⁵ Bahar Yıldız, *Bursa Bindallı İşleme ve Giyim Özelliklerinin, Günümüz Modasına Uyarlanması*, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2013, 148.

³⁷⁶ Tuba Bahar, “Bilecik İli Bindallı Giysi İşlemelerinin İncelenmesi”, *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 18, 2024, 245-260.

³⁷⁷ Yetim, 401-422.

Erzurum yöresinde “kadama” olarak adlandırılan bindallı (Krş. Foto 23) yöreye özgü geleneksel bir kadın giysisidir.³⁷⁸ Tek parça elbise formundadır. Bordo kadife kumaştan diz kapağı hizasına kadar uzanan uzun kollu, bel hizasından etek ucuna kadar dökümlü bir düzenleme göstermektedir. Rahatça giyilip çıkartılması için göğüs hizasından açık bırakılmıştır. Bindallının genel yüzeyine uygulanan altın renkli sırma işlemler, simetrik bir düzeyde yerleştirilmiştir. Göğüs, yaka çevresi, kol manşetleri ve yüzeyinde stilize çiçekler, kıvrık dallar ve bitkisel motiflerden oluşmaktadır³⁷⁹.

Karş Foto 23. Erzurum Yöresine Ait Bindallı (Kadama) Örneği³⁸⁰

Çankırı- Ilgaz yöresine ait bindallı örneği (Krş. Foto 24) mor kadife kumaştan uzun dökümlü bir düzenleme göstermektedir. Bindallının yüzeyinde ve kollarında sırma işlemler yer almaktadır. Vazodan çıkan stilize bitkisel çiçekler ve kıvrık dallar süsleme kompozisyonunun merkezinde yer almaktadır³⁸¹. Özellikle ön yaka çevresinde yer alan ve kıvrık dallarla bütünleşen püskül motifleri, geleneksel Maraş (dival işi) tekniği ile işlenmiştir.

³⁷⁸ Salman, Atmaca, 11-17.

³⁷⁹ Salman, Atmaca, 11-17.

³⁸⁰ Salman, Atmaca, 11-17.

³⁸¹ Kara, 202-216.

Karş Foto 24. Çankırı- Ilgaz Yöresine Ait Bindallı Örneği³⁸²

Tekirdağ yöresine ait bindallı örneği (Krş. Foto 25) lacivert kadife kumaştan iç astarı ise açık renk keten kumaştan dikilmiştir³⁸³. Form olarak yuvarlak kapalı yakalı, uzun kollu ve bol dökümlü bir düzenleme göstermektedir. Bindallının süsleme kompozisyonu diğer örneklerde olduğu gibi çoğunlukla Maraş işi (Dival işi) tekniklerinden oluşmaktadır. Bitkisel ve geometrik motiflerden gelişen süsleme kompozisyonu yine diğer örneklerde karşılaşıldığı gibi ön-arka yüzey kol ve yaka çevresinde simetrik bir şekilde uygulanmıştır. Ön ve arka eteğin merkezinde, iri kıvrımlar ve yaprakların içine yerleştirilmiş çiçek motiflerinden oluşan üç büyük motif yerleştirilmiştir³⁸⁴. Bindallının ön yüzü yaka çevresi, çift sıra zincir motiflerinin içine yerleştirilmiş yaprak motifleriyle bezenmiştir. Arka yaka çevresinde ise, kıvrımlı dallar, yapraklar ve püskül motifleri etek ucuna kadar tekrarlanarak devam ettirilmiştir.

³⁸² Kara, 202-216.

³⁸³ Çivitçi, vd., 99-120.

³⁸⁴ Çivitçi, vd., 99-120.

Karş Foto 25. Tekirdağ Yöresine Ait Bindallı Örneği / Tekirdağ Etnografya Müzesi Env. No 880³⁸⁵

Kütahya Müzesinde 1470 envanter numarası ile sergilenen bindallı örneği (Krş. Foto 26) geleneksel bindallı formu içinde kapalı yuvarlak yakalı, uzun bol dökümlü yarım kollu ve astarlı bir düzenleme göstermektedir³⁸⁶. Bordo kadife kumaştan dikilen bindallının ön ve arka yüzeyi yoğun sim sırma işlemeler ile bezenmiştir. Bindallının yakasından başlayarak ve etek ucuna kadar devam eden su yolu motifi kollarda da tekrarlanmış ve boşlukta kalan yüzeylerde ise bitkisel motifler belirli aralıklar ile serpiştirilmiştir³⁸⁷.

Karş. Foto 26. Kütahya Yöresine Ait Bindallı Örneği³⁸⁸

Kahramanmaraş yöresine ait bindallı (Krş. Foto 27) geleneksel formu ile yuvarlak kapalı yakalı, uzun kollu ve belden eteklere doğru inildikçe bol dökümlü bir düzenleme

³⁸⁵ Çivitçi, vd., 99-120.

³⁸⁶ Koç, 133.

³⁸⁷ Koç, 133.

³⁸⁸ Koç, 132.

göstermektedir. Neredeyse boş yer kalmayacak şekilde sim sırma işlemeli bindallının merkezini vazodan çıkan büyük formlu kıvrık dallar ve çiçekler oluşturmaktadır.

Karş Foto 27. Kahraman Maraş Yöresine Ait Bindallı örneği³⁸⁹

Bursa yöresine ait bindallı (Krş. Foto 28) mor kadife kumaştan açık dik yakalı, uzun kollu ve bol dökümlü düzenlemededir. Yüzeyi boş yer kalmayacak şekilde yoğun sim sırma tekniğinde bezenmiştir. Süslemenin ana kompozisyonunu vazodan çıkan dallar ve çiçek buketleri oluşturmaktadır.

³⁸⁹ Paça, 57.

Karş Foto 28. Bursa Yöresine Ait Bindallı Örneği/Bursa Kent Müzesi³⁹⁰

Yusuf İyiliğin özel koleksiyon parçalarından ilk bindallı (Krş. Foto 29) kırmızı kadife kumaştan tek parça halinde uzun ve bol dökümlüdür. Bindallının orta yüzeyi ince su yolu motifi ile kalın bir bordüre ayrılmış bordürlerin ortası eşit aralıklarla karelere bölünerek içi aynı renk saten kumaş ile kaplanıp etrafı simli iplikler vasıtasıyla su yolu motifi ile sınırlandırılmıştır. Boşlukta kalan kısımlar ise ön ve arka yüzeyde eşit aralıklarla çiçek buketi motifleri ile sonlandırılmıştır.

³⁹⁰ Yıldız, 147-148.

Karş Foto 29. Yusuf İyilik Koleksiyonunda Sergilenen Bindallı Örneği

Aynı kolleksiyona ait bir başka bindallı (Krş. Foto 30) mor kadife kumaştan açık yakalı uzun kollu ve dökümlüdür. Bindallının yüzeyi neredeyse boşluk kalmayacak şekilde yoğun sim sırma işlemeler ile kaplanmıştır. Kompozisyonun merkezini, kıvrık dallar, çiçekler, yapraklar, püskül motifleri oluşturmaktadır.

Karş Foto 30. Yusuf İyilik Koleksiyonunda Sergilenen Bindallı Örneği

4.2.4. Nişanlıklar

Nişanlıklar, uzunlukları, kumaş türleri ve süsleme biçimleri açısından Farklılık göstermektedir. Toplamda 4 adet nişanlık örneklerinden biri Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesine (Foto 70) aittir. Diğer 3 adet nişanlık ise Kent Tarihi Müzesine aittir. (Foto106-108) Pınarbaşı beldesine ve Kent Tarihi Müzesine ait olan 3 nişanlık örneği Jakarlı simli kumaştan diğer örnek ise parlak saten kumaştan dikilmiştir.

4.2.4.1. Jakarlı Kumaştan Dikilmiş Nişanlıklar

Jakarlı kumaş, ipliklerin özel bir düzenekle, desen oluşturacak şekilde dokunulmasıyla elde edilen bir kumaş türüdür³⁹¹. Genellikle pamuk, ipek, keten gibi doğal liflerden üretilen bu kumaşlar, karmaşık desenleriyle dikkat çekmektedir. Adını, Jakarlı dokuma tezgahını geliştirerek otomatik hale getiren Joseph- Marie Jaguar'dan almıştır³⁹².

Çalışmanın bu bölümünde incelenen Jakarlı kumaştan dikilen nişanlık örnekleri genel düzenleme ve süsleme açısından benzerlik göstermektedir. Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi'nden Emine Mersin Hanım'a ait olan nişanlık (Foto 70) üt beden, etek ve kollar oluşan üç ana parçadan meydana gelmiştir. Yakasız ve üstten oturtmalı formda tasarlanan nişanlık, eteklere doğru genişleyerek bol dökümlü ve uzun kollu bir düzenleme göstermektedir. Üst beden kısmı, göbek hizasında bir kumaş parçası aracılığıyla büzgü tekniğiyle daraltılmış ve etek başlangıcına eklenmiştir. Kollar, omuzdan itibaren düz ve dökümlü kesilmiştir. Zemini yeşil olan nişanlığın yüzeyi kabartmalı bitkisel yaprak ve çiçek motifleri ile bezenmiştir.

³⁹¹ <https://www.luiskadife.com.tr/blog/kumas/3/jakarli-kumas-nedir/3> (E.T. 7.07.2025)

³⁹² <https://www.luiskadife.com.tr/blog/kumas/3/jakarli-kumas-nedir/3> (E.T. 7.07.2025)

Foto 70. Sivaslı -Pınarbaşı Yöresine Ait Olan Jakarlı Kumaştan Dikilmiş Nişanlık Örneği

Kent Tarihi Müzesi'nde sergilenen nişanlık (Foto107), metalik mavi ve kırmızı simli Jakarlı kumaştan hazırlanmıştır. Üst beden ile etek kısmını bel hizasında birleştiren yatay dikiş hattıyla klasik formda tasarlanmıştır. Alt kısımda verilen büzgüler eteğin dökümlü görünmesini sağlamaktadır. Uzun ve geniş yapılı kollar, bilekte manşetlerle sade bir şekilde düzenlenmiştir. Yaka kısmı, sivri gömlek formunda ve önde düğmeler ile kapatılmıştır. Kumaşın tüm yüzeyi, kıvrımlı ince dallar, stilize yaprak ve çiçek motifleri ile bezenmiştir.

Foto 107. Kent Tarihi Müzesi 2014-297 Envanter Numaralı Jakarlı Kumaştan Dikilmiş Nişanlık Örneği

Anadolu’da Jakarlı kumaştan hazırlanmış giyim örnekleri arasında Elâzığ³⁹³ (Krş. Foto 31) ve Denizli Serinhisar³⁹⁴ (Krş. Foto 32-33) öne çıkmaktadır. Örnekler, katalogda yer alan nişanlık elbiselerle kumaş yapısı ve genel kesim ve form açısından benzerlik göstermektedir. Denizli Serinhisar yöresinde gelinlik olarak kullanılan kıyafetler (Krş. Foto 32-33) nişanlık örnekleri ile benzer şekilde belden büzgülü, uzun kollu ve sivri gömlek yakalı bir düzenleme göstermektedir. Ancak Serinhisar gelinliklerinde yaka kenarı, göğüs, bel ve etek bölümlerinde görülen fisto süslemeler ve fermuarlı kapama detayı, katalogda yer alan nişanlık örneklerinden ayrılmaktadır. Elazığ’daki pardösü ise (Krş. Foto 31) nişanlıklarla aynı kumaş yapısını taşısa da önden açık, düğmeli ve iç astarlı oluşuyla farklılık göstermektedir.

Karş Foto 31-32. Denizli Serinhisar Yöresine Ait Jakarlı Kumaştan Dikilmiş Gelinlik Örnekleri³⁹⁵

³⁹³ Gür, 159.

³⁹⁴ Çaylı, 69.

³⁹⁵ Çaylı, 69

Karş Foto 33. Elâzığ Yöresine Ait Jakarlı Kumaştan Dikilmiş Yazlık Pardösü Örneği³⁹⁶

4.2.4.2. Saten Kumaştan Dikilmiş Nişanlıklar

Yeşil parlak yeşil parlak saten kumaştan hazırlanmış nişanlık örneği (Foto106), Vücuda oturan dar üst bedeni ve bel hizasından itibaren genişleyerek inen bol pileli hacimli eteğiyle dengeli bir düzenleme sergilemektedir. Göğüs kısmı hafif kalp formunda bir açıklığa sahiptir ve bu bölüm, omuzlardan sırt kısmına kadar uzanan geniş, dalgalı bir yaka süslemesiyle çerçevelenmiştir. Omuzlarda belirgin balon kollar yer almakta; kollar üstte geniş ve kabarık başlayıp aşağıya doğru daralarak bilekte süslemelerle sonlandırılmıştır. Arka kısmı bele doğru daralan bir kesime sahiptir ve sırt ortasında fermuarla kapanmaktadır. Bel hizasın büyük fiyonk detayı bulunmaktadır.

Nişanlığın yüzeyi, tel işleme tekniğiyle oluşturulmuş ince dalgalı hatlarla bezenmiş üzerleri cam boncuklarla tamamlanmıştır. Omuzlarda stilize yaprak, bileklerde ise yaprak ve taç motifleri bulunmaktadır.

³⁹⁶ Gür, 159.

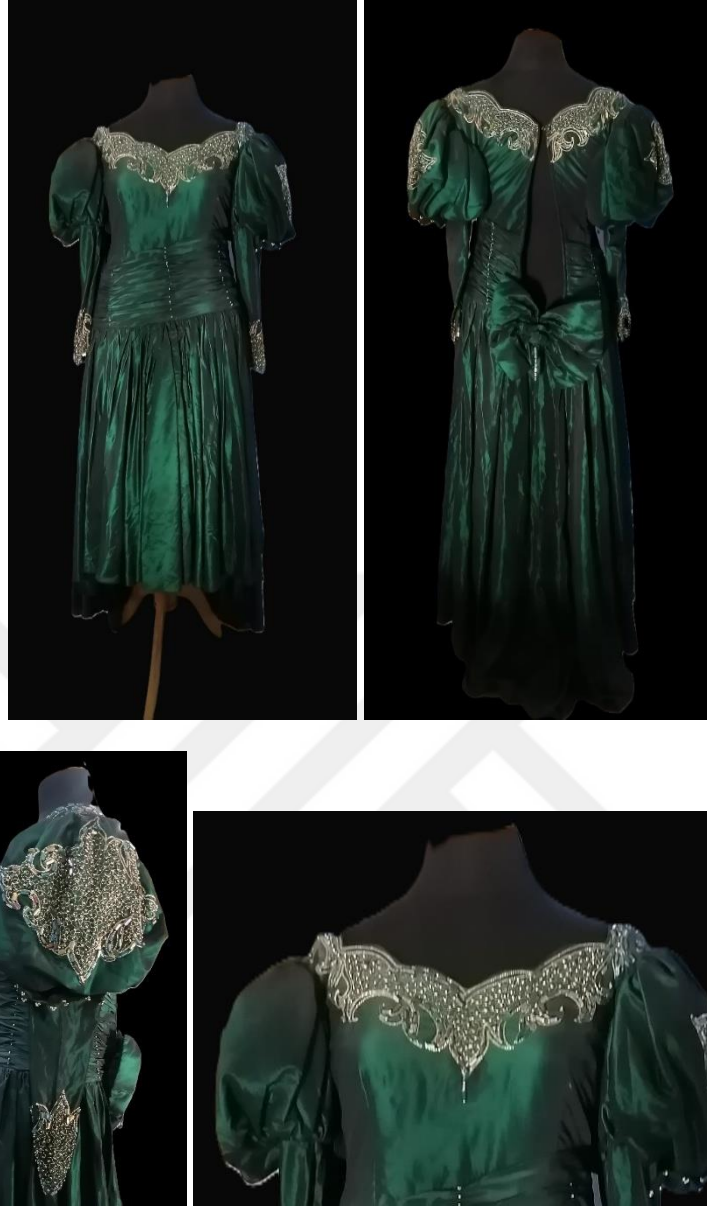

Foto 106. Saten Kumaştan Dikilmiş Nişanlık Örneği

Kent Tarihi Müzesi'nde sergilenen saten nişanlık ile (Foto 106), Mevhibe İnönü'nün 1940'lı yıllara ait beyaz tuvaleti³⁹⁷ (Krş. Foto 34) form ve kumaş özellikleri bakımından benzerlik göstermektedir. Mevhibe Hanım'ın kıyafeti, saten beyaz kumaştan açık V yakalı, kısa kollu kolları dirsek hizasında manşetli, bel hizasında eteklere doğru dökümlü pileli ve kuyruklu bir düzenleme göstermektedir. Bel bölgesinde dönemin moda anlayışına uygun dantel detayları yer almaktadır.

³⁹⁷ Fatma Keser, *1923-1950 Yılları Arası Cumhuriyet Dönemi Kadın Kıyafetleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Arel Üniversitesi İstanbul 2017, 154.

Karş Foto 34. Mevhibe Hanımın 1940'lı Yıllarda Giydiği Tuvaleti [Mevhibe İnönü – İnönü Vakfı, İsmet İnönü, İsmet İnönü Kimdir, İsmet İnönü Hayatı, İsmet İnönü Resimleri](#) (E.T. 10.07.2025)

4.2.5. Kaftanlar

Kaftan; elbise, yelek ya da ceket gibi giysilerin üzerine giyilen, iç mekanlarda rahatça çıkarılabilecek şekilde tasarlanmış, önü açık ve uzun bir giysi türüdür³⁹⁸.

İncelenen kaftan örnekleri kumaş türleri ve süsleme biçimleri açısından Farklılık ortaya koymaktadır. Toplamda 5 adet kaftan örneklerinden ikisi Eşme İlçesine (Foto 76) 1 tanesi Deniz Demirel'e (Foto 79) 3 adet kaftan ise Kent Tarihi Müzesi'ne aittir. (Foto112-114) kumaş türlerine göre saten, kadife, ince tül kumaş olarak farklılık göstermektedir.

³⁹⁸ Mehmet A. Gökdemir," Tefik Tören Karagözoğlu ve Seramik Sanatında Konu Olarak Osmanlı Kaftanları", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 91(23), 2024, 1294-1305.

4.2.5.1. Kadife ve Saten Kumaştan Dikilmiş Kaftanlar

Bu bölümde incelenen kadife kaftanlar Deniz Demirel (foto 79) ve Kent Tarihi Müzesi'nde (Foto 112) saten kumaştan ve ince tül kumaştan incelenen kaftanlar ise Eşme İlçesi (Foto 76) ve Kent Tarihi Müzesinde (Foto112-114) sergilenmektedir.

Deniz Demirel'e ait kaftan, kadife pembe kumaştan geleneksel üç etek formunda, diz altına kadar uzanan, önü açık bir düzenleme göstermektedir. Kaftanın ön açıklığı, kordon tutturma tekniğiyle sarı renkli şeritlerle çevrenilmiş; uç kısımlarında su yolu motifi, bel hizasında etek uçlarına kadar ise aynı teknik kullanılarak su taşı motifi işlenmiştir. Arka etek ucunda ve yırtmaçların kesiştiği bölgelerde dilek ağacı motifi işlenmiştir.

Foto 79. Deniz Demirel'e Ait Kadife Kaftan

Anadoluda benzer kaftan örnekleri Yozgat³⁹⁹, Tokat⁴⁰⁰, Kütahya-Simav⁴⁰¹, Afyonkarahisar'da⁴⁰² karşılaşılmaktadır.

Yozgat, Tokat, Kütahya, Afyon (Krş. Foto 35-38) kendi yörelerinde genellikle “üç etek” olarak adlandırılmaktadır. Uşak yöresinde ise aynı düzenlemeye sahip olan ancak kadife kumaştan dikilmiş bu örnek (Foto 79), sahibi tarafından “kaftan” olarak

³⁹⁹ Özder, vd., 215.

⁴⁰⁰ E. Elhan Özus, Filiz Erden, Melek Tufan, “Tokat Geleneksel Kadın Giysileri”, *International Journal of Cultural And Social Studies*, 2 (1), 2016, 205-218.

⁴⁰¹ Kırkıncıoğlu, 161.

⁴⁰² Mehmet Sevim, *Halk Oyunlarının Müzikal ve Geleneksel Giyim Kuşam Bakımından Analizi: Afyonkarahisar Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Afyonkarahisar 2015, 110.

tanımlanmış ve özellikle gelinlik amacıyla kullanılmasıyla bölgedeki üç eteklerden ayrılmıştır.

Yozgat yöresine ait olan örnek⁴⁰³ (Krş. Foto 35) koyu mavi kadife kumaştan geleneksel üç etek formuyla Uşak yöresine ait kaftanla benzerlik göstermektedir. Her iki örnekte de bitkisel ve geometrik motifler kullanılmıştır. Tüm yüzeyde kullanılan bitkisel ve geometrik motifler süzeni tekniğiyle oluşturulmuş ancak Uşak örneğinde motifler kordon tutturma tekniği kullanılarak işlenmiştir.

Karş Foto 35. Yozgat Kadışehri-Yavuşan Yöresine Ait Kadife Üç Etek Örneği⁴⁰⁴

Tokat yöresine ait kaftan (Krş. Foto 36), yörede saya olarak adlandırılmıştır⁴⁰⁵. Turuncu pazen kumaştan geleneksel üç etek formunda V yakalı ve uzun kollu bir düzenleme göstermektedir⁴⁰⁶. Kıyafetin yaka düzenlemesi üçgen motiflerin applike edilmesiyle renkli ipliklerle oluşturulmuş, kol ve etek uçları ise renkli iplikler kullanılarak püskül detayı ile sonlandırılmıştır. Her iki örnekte de yaka düzenlemesinde benzer motifler kullanılmış olsa da kullanılan teknikler farklılık göstermektedir.

⁴⁰³ Özder, vd., 215.

⁴⁰⁴ Özder, vd., 215.

⁴⁰⁵ Özus, vd., 205-218.

⁴⁰⁶ Özus, vd., 205-218.

Karş Foto 36. Tokat Yöresine Ait Geleneksel Kadın Giyiminden Dış Saya (üç etek) Örneği⁴⁰⁷

Kütahya Simav Yağlılar Köyüne ait olan kaftan⁴⁰⁸ (Krş. Foto 37) parlak pembe kumaştan önu bel hizasında biten, arkası bileklere kadar uzanan uzun kollu bir düzenleme sergilemektedir. Yaka hizasından başlayarak siyah iplikle kordon tutturma tekniğiyle vasıtasıyla etek ucuna kadar devam eden süsleme şeridi ile arka etekte yer alan dilek ağacı motifi, teknik ve motif açısından Deniz Demirel'e ait kaftanla büyük oranda benzerlik göstermektedir.

Karş Foto 37. Kütahya Simav- Yağlılar Köyüne Ait Üç Etek Örneği⁴⁰⁹

⁴⁰⁷ Özus, vd., 205-218.

⁴⁰⁸ Kırkıncioğlu, 161.

⁴⁰⁹ Kırkıncioğlu, 161.

Afyonkarahisar'daki kaftan⁴¹⁰(Krş. Foto 38) siyah kadife kumaştan ve Üç etek formunda hazırlanmıştır. Tüm yüzeyi kordon tutturma ve çeşitli teknikler kullanılarak bitkisel ve geometrik motifler ile doldurulmuştur. Kumaş, genel düzenleme ve süslemelerde kullanılan teknik açısından Deniz Demirel'e ait Kaftanla benzerlik göstermektedir.

Karş Foto 38. Afyonkarahisar Yöresine Ait Geleneksel Kadın Giyim Örneği⁴¹¹

Bir başka kaftan (Foto 108), günümüzde özellikle kına gecelerinde yaygın olarak tercih edilen kaftanlarla benzer nitelikler taşımaktadır.

Kaftan, bordo kadife kumaştan, üst bedene oturan formu belden itibaren genişleyerek bol dökümlü bir görünüm almıştır. Yaka hizasından başlayarak bel ve arka etek ucu aplike bir şerit, bu bölümleri çerçevelemiş; boşlukta kalan kısımlar bulut motifi ile dolgulanmıştır.

⁴¹⁰Sevim, 110.

⁴¹¹Sevim, 110.

Foto114. Uşak B. Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Kadife Kaftan

İpek, kadife, atlas kumaştan dikilen kaftanlar günümüzde yerini, show, saten kadife (pamuklu- polyester) karışımdan daha düşük kalitesiz kumaşlara bırakmıştır⁴¹².

Karş Foto 39. Günümüzde Kullanılan Bindallılar⁴¹³

⁴¹² Yıldız, 104.

⁴¹³ Yıldız, 104.

Saten ve ince tül kumaştan dikilen kaftanlar günümüzde benzer kına gecelerinde yaygın olarak kullanılmakla birlikte geleneksel üç etek formunda dikilmiştir.

Kırmızı saten parlak kumaştan büstiyer, şalvar ve dış giyimde Kaftan olmak üzere üç ana parçadan meydana gelmiştir. (Foto 112) Kaftanın önü, dalga formunda kıvrımlı bir kesime sahip olup, boydan boya açık olarak tasarlanmış yaka hizasından bel hizasına kadar kırmızı kumaş kaplı düğmeler ile aralıklı olarak kapatılmıştır. Üst formu daha vücuda oturmuş şekilde tasarlanan kaftanın etek uçlarından arka uca doğru kumaşın fazla bırakılmış, kollar ise geniş kesimle sonlandırılmıştır. Yaka, bel, kol ağzları ve arka etek ucu, kordon tutturma tekniğiyle simli sarı iplik kullanılarak su dalgası ve palmet motifi ile süslenmiştir. Etek ucunda ise iç içe büyük boyutlu baklava ve palmet motifleri kullanılmıştır.

Foto 112. Eşme ve Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Saten Kaftan Örneği

Kaftan (Foto 113) bordo parlak saten kumaştan, önden tamamen açık, göğüs hizasında düğmelerle kapanabilen, eteklere doğru genişleyerek bol dökümlü bir form alan, uzun kollu ve bileklere kadar uzanan bir düzende hazırlanmış; yaka, kol ve etek ucu; boydan boya kordon tutturma tekniğiyle, sarı simli iplik kullanılarak işlenmiş yaprak ve çiçek motifleriyle çevrelenmiştir.

Foto 113. Uşak B. Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Kaftan örneği

4.2.6. Cepkenler, Zıbın ve Çuha

4.2.6.1. Cepkenler

Cepken, genellikle kadife veya çuha kumaştan, yakasız veya dar hâkim yakalı olarak tasarlanmış, önü açık uzun ya da kısa kollu dış beden giysileridir.

İncelemeye alınan cepkenler, Uşak Atatürk Evi Müzesi'nde (Foto 84-85-86) ve Kent Tarihi Müzesi'nde (Foto 88-89) yer almaktadır. Atatürk Evi'ne ait üç cepken örneği çuha ve kadife kumaştan dikilmiş; kısa, vücuda oturan formda düzenlenmiş ve ön yüzeyi yoğun sırma işlemeleriyle bezenmiştir. İşlemelerde dival işi tekniği, kordon tutturma ve tel sarma gibi teknikler uygulanmış; motiflerde kıvrımlı dallar ve stilize çiçekler tercih edilmiştir. Kent Tarihi Müzesi'ne ait iki cepken (Foto 88-89) ise bürümcük ve basma kumaşlardan hazırlanmış, uzun kollu, kısa formlu ve astarlı yapıdadır. Kumaş yüzeyinde rotasyon baskı desenleri kullanılmış, ayrıca dival işi süslemelerle zenginleştirilmiştir.

4.2.6.1.1. Çuha Kumaştan Dikilmiş Cepkenler

Çuha, çözgü ve atkısı yün iplikten dokunmuş, havlı yapıya sahip, tok tutumlu ve genellikle düz renkte üretilen sade bir kumaş türüdür⁴¹⁴.

Bu başlık altında incelenen çuha kumaştan dikilmiş cepken örneği Atatürk Evi Müzesi'nde (Foto 84) sergilenmektedir. Cepken kolsuz vücuda oturan kısa ve hafif genişleyen bir kesime sahiptir. Cepkenin yüzeyi altın sarısı sırma ipliklerle yoğun şekilde işlenmiştir. Süslemelerde dival işi tekniği kullanılmış, iplikler kumaş kordon tutturma ve tel sarma yöntemleriyle uygulanarak yüzeyde kabartılı bir görünüm elde edilmiştir.

Foto 84. Uşak Atatürk Evi Müzesinde Sergilenen Çuha Kumaş Üzerine Dival İşİ Süslemeli Kolsuz Cepken Örneği

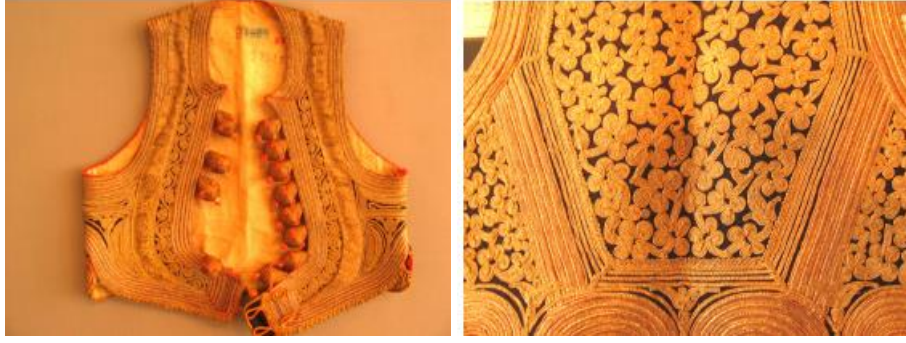
Anadolu'da benzer çuha kumaştan yapılmış dival işi süsleme teknikleri uygulanmış kolsuz cepken örneklerine Ankara⁴¹⁵, Kayseri⁴¹⁶ yörelerinde rastlanılmaktadır.

Ankara Prof. Ülker Muncuk Müzesinde sergilenen cepken (Krş. Foto 43) kolsuz vücuda oturan kısa ve hafif genişleyen bir formuyla ve dival işi süsleme Uşak Atatürk Evi Müzesinde sergilenen cepken örneğiyle benzer düzenleme göstermektedir. Cepkenin ön yüzeyinde zigzag formunda yerleştirilmiş tomurcuk motifli ince bir su bulunmaktadır. Arka bölüm beş sıra harçla geometrik alanlara ayrılmış ve çiçek motifleriyle dolgulanmıştır.

⁴¹⁴ Mine Can, *Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Prof. Ülker Muncuk Müzesi'nde Bulunan Metal İpliklerle İşlenmiş Ürünlerin İncelenmesi*, (Sanatta Yeterlilik Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara, 2008, 7.

⁴¹⁵ Can, 164.

⁴¹⁶ Asuman Doğan, *İç Anadolu Bölgesi Kayseri İli Güpoğlu Konağı Etnografya Müzesi'nde Bulunan El Sanatları Örnekleri Üzerine Bir Çalışma*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara 2009, 174.

Karş Foto 40. Ankara Prof. Ülker Muncuk Müzesi'nde Sergilenen Kolsuz Cepken / Env No. 359.⁴¹⁷

Kayseri Güpoğlu Konağı Etnografya Müzesi'nde sergilenen kolsuz cepken örneği (Krş. Foto 44) kadife kumaş üzerine mor iç astarlı kolsuz vücuda oturan kısa ve hafif genişleyen bir formuyla dikkat çekmektedir. Kesim olarak Atatürk Evi'ndeki çuha kumaştan yapılmış cepkenle benzerlik göstermektedir. Ancak kumaş türü olarak farklıdır. Cepkenin ön yüzeyinde gümüş renkli sırma iplik kullanılarak kıvrımlı motiflerle yoğun olarak bezenmiştir⁴¹⁸.

Karş Foto 41. Kayseri Güpoğlu Konağı Etnografya Müzesi'nde sergilenen Kolsuz Cepken Örneği/ Env. No 6286 (739)⁴¹⁹

⁴¹⁷ Can, 164.

⁴¹⁸ Doğan, 174.

⁴¹⁹ Doğan, 174.

4.2.6.1.2. Kadife Kumaştan Dikilmiş Cepkenler

Bu başlık altında incelenen kadife kumaştan dikilmiş cepken örnekleri Atatürk Evi Müzesi'nde (Foto 85-86) sergilenmektedir. Cepken pembe kadife kumaştan vücudu tam sarmayan, hafif dökümlü ve rahat bir düzenleme göstermektedir. Yaka kısmı oldukça sade düz bir kesime sahiptir. Süslemeler yakadan başlayarak, kol ve etek uçlarına kadar devam eden çiçek buketleriyle oluşturulmuş; dival işi ve kordon tutturma tekniğiyle işlenmiştir. Etek ucunda kullanılan aynı iplikten yapılmış püsküller işlemelerin devamı olarak yerleştirilmiştir.

Foto 85. Uşak Atatürk Evi Müzesi'nde Sergilenen Cepken Örneği

Atatürk Evi Müzesi'nde sergilenen bir diğer cepken örneği (Foto 86) kadife kumaştan, kırmızı iç astarlı, kısa ve gövdeyi saran bir yapıda, kolları geniş ve hafif bol dökümlüdür. Ön kısmı açık bırakılarak kapanma detayları için püsküllü bağcıklar kullanılmıştır. Kollar dival işi tekniğiyle süslenmiş, yüzeyde kordon tutturma yöntemiyle oluşturulan koç boynuzu motifiyle bezenmiştir. Motif aralarına parlak pullar ilâştirilmiştir.

Foto 86. Uşak Atatürk Evi Müzesi’nde Sergilenen Cepken Örneği

Anadolu’da benzer kadife kumaştan yapılmış cepken örneklerine Burdur⁴²⁰, Çanakkale Çan ve Ezine İlçeleri⁴²¹, Konya^{422, 423}, Tokat Mine Ceranoğlu kişisel fotoğraf koleksiyonu⁴²⁴, Mardin⁴²⁵, ve Yusuf İyilik’e ait özel koleksiyonda rastlanılmaktadır.

Burdur Müzesi’nde sergilenen örnek (Krş. Foto 45) yörede “ceket” olarak adlandırılrsa da Uşak bölgesi geleneksel giyiminde cepken formuna karşılık gelmektedir. Gece mavisi kadife kumaştan dikilmiş, yakasız ve uzun kollu bir düzenleme göstermektedir⁴²⁶. Yaka çevresi, ön açıklık ve kol boyunca dalgalı hatlarla çevrelenmiş

⁴²⁰ Asuman Şenel, *Burdur İli Geleneksel Kadın- Erkek Giysilerinin Tarihçesi, Teknik ve Sanatsal Özellikleri*, Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2009, 81.

⁴²¹ Gülcan Gök, *Çanakkale Merkez, Çan ve Ezine İlçelerinde Bulunan Kadın Kıyafetlerinde Dival İş Tekniği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya 2019, 151.

⁴²² Kezban Sönmez, *Konya Müzelerinde Bulunan Dival İş Tekniğiyle Yapılmış Eserler*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmış Doktora Tezi) Konya 2016. 306.

⁴²³ Zehra P. Yavuziğit, “Konya Geleneksel Giysilerinden Cepkenler ve Süsleme Özellikleri”, *Pearson Journal Of Social Sciences Humanities*, 22(7), 2022, 1-10.

⁴²⁴ Mine Ceranoğlu, Feride Güler, “Giresun Müzesinde Bulunan Geleneksel Kadın Cepken Özelliklerinin Kore Jeogori’sine Uyarlanması”, *İdil Dergisi*, 7(47) 2018, 881-889.

⁴²⁵ Fırat Allak, Medih Öztemel, “Geleneksel Bir Giysi Türü: Cepkenler (Mardin Müzesi Örnekleri)”, *Turkish Studies*, 19(2), 2024, 429-446.

⁴²⁶ Şenel, 83.

çiçek buket ve ters püskül motifleri yer almaktadır. Altın rengi simli ipliklerle yapılan bu süslemeler, stilize bitkisel formlar halinde bordür boyunca yoğunluk kazanmıştır.

Karş. Foto 42. Burdur Yöresine Ait Kadife Ceket Örneği/ Burdur Müzesi Env No. 10142⁴²⁷

Çanakkale Ezine Yöresinde ait olan örnek (Krş. Foto 46) halk arasında “dallı ceket” olarak adlandırılmaktadır⁴²⁸. Yuvarlak kapalı yakalı, uzun kollu ve vücuda tam oturmayan, eteklere doğru genişleyen bir düzenlemeye sahiptir. Mor kadife kumaş üzerine altın rengi sırma iplikle dival işi tekniğiyle uygulanmış süslemeler; ön yüz, etek ucu ve cep kapakları, kol manşetleri ve arka yüzeyde yer almaktadır. Motifler arasında “S” kıvrımlı dallar, yıldız çiçeği, mine ve gül dalı bulunurken boşluklara metal pullar serpiştirilmiştir⁴²⁹.

⁴²⁷ Şenel, 81.

⁴²⁸ Gök, 150.

⁴²⁹ Gök, 150.

Karş Foto 43. Çanakkale Ezine Yöresine Ait Kadife Dallı Ceket Örneği⁴³⁰

Konya Büyükşehir B. Ahmet Rasih Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi'nde sergilenen örnek (Krş. Foto 47) mor kadife kumaştan dikilmiş, çizgili iç astarlı, yuvarlak kapalı yakalı, ön ortası açık, uzun kollu bir düzenleme göstermektedir⁴³¹. Dival işi tekniğinde uygulanan süslemeler; ön beden, yaka, kol, etek ucu ve arka yüzeyde yer almaktadır. Mine çiçeği, küpe çiçeği, yıldız çiçeği, stilize lale, püskül motifi ile “S- C” kıvrımlı dallar, spiral dalar ve yapraklardan oluşmaktadır. Motifler belirli yüzeylere bordür düzeniyle işlenmiş, cep etkisi oluşturacak şekilde kompozisyonlar oluşturulmuştur⁴³².

⁴³⁰ Gök, 151.

⁴³¹ Sönmez, 92.

⁴³² Sönmez, 92.

Karş Foto 44. Konya Büyükşehir B. Ahmet Rasih Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi'nde Sergilenen Ceket Örneği / Env No: 8920-376.

Giresun Müzesinde sergilenen (Krş. Foto 48), 21.09.1995 tarihinde Tokat Müzesi'nden devredilmiş Tokat yöresine aittir⁴³³. Cepken, yeşil renkli kadife kumaştandır hazırlanmıştır. Omuzlardan etek ucuna kadar düz inen, normal genişlikte bir kesime sahiptir. Önü çapraz şekilde açık bırakılmış, dik yakalı olarak tasarlanmıştır. Kolları takma olarak yerleştirilmiş, kol boyu uzun tutulmuş ve kol ağzı geniş biçimde bırakılmıştır. Tüm yüzeyi altın renkli simli kordon kullanılarak kordon tutturma tekniğiyle bezenmiştir. Bezemelerde geometrik "C" kıvrımlı daireler, stilize yaprak ve figürlü yıldız motifleri kullanılmıştır. Ayrıca ön orta kısmı, yaka çevresi, etek ucu ve kol ağzları simli harç ile çevrelenerek süsleme tamamlanmıştır⁴³⁴.

Karş. Foto 45. Konya Büyükşehir B. Ahmet Rasih Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi'nde Sergilenen Tokat Yöresine Ait Cepken Örneği (Ceranoğlu Fotoğraf Koleksiyonu 2018)⁴³⁵

⁴³³ Ceranoğlu ve Güler, 881-889.

⁴³⁴ Ceranoğlu ve Güler, 881-889.

⁴³⁵ Ceranoğlu ve Güler, 881-889.

Mardin yöresine ait olan cepken (Krş. Foto 49) mor kadife kumaştan, kırmızı iç astarlı, hâkim yakalı, uzun kollu ve düz bir kesime sahiptir⁴³⁶. Yaka kenarı, ön orta etek ucu ve kol ağzları hasır bordürle; ön, arka ve kol yüzeyleri ise altın renkli kordon ipliklerle, makine nakışıyla bezenmiştir. Ön yüzde, sarmaşık görünümlü kıvrık dallar, büyük yapraklar, arka yüzeyde ise vazo içinden çıkan dallar ve “C” formu motiflerle oluşturulmuş geniş bir bordür kompozisyonu dikkat çekmektedir⁴³⁷.

Karş Foto 46. Mardin Yöresine Ait Cepken Örneği / Mardin Müzesi Env. No: 2011-1270

Yusuf İyilik koleksiyonunda yer alan cepken örneği (Krş. Foto 50), mor kadife kumaştan, uzun kollu ve bel hizasında sonlanan bir forma sahiptir. Önü açık hâkim yakalı cepkenin yüzeyi, altın renkli ve gümüş renkli sırma ipliklerle dival işi ve kordon tutturma teknikleri kullanılarak süslenmiştir. Yaka çevresi sarmaşık yaprak ve mine çiçeği motifleriyle bezenmiş; etek uçlarının iki yanında ise püskül çiçeği, mine ve yıldız çiçeği motiflerine yer verilmiştir.

⁴³⁶ Allak ve Öztemel, 429-446.

⁴³⁷ Allak ve Öztemel, 429-446.

Karş Foto 47. Yusuf İyilik Koleksiyonuna Ait Mor Kadife Kumaştan Dikilmiş Cepken Örneği

4.2.6.1.3. Bürümcük Kumaştan Dikilmiş Cepkenler

Bürümcük kumaşı, dokuma tekniği bakımından temel dokuma örgüleri arasında yer alan bezayağı örgü sistemiyle üretilmektedir.⁴³⁸ Bu teknik sağlam ve dayanıklı bir yapı sunmaktadır. İplik özellikleri incelendiğinde, bürümcük dokumaların bükümlü ipliklerden oluşturulduğu görülmektedir. Genellikle normal bükümlü çözgü ipliği ile birlikte yüksek derecede bükülmüş atkı ipliği kullanılarak dokunur. Malzeme açısından değerlendirildiğinde ise ipek, pamuk, yün ve keten gibi farklı iplik türlerinin tercih edildiği anlaşılmaktadır. Nitekim bazı örneklerde, çile şeklinde hazırlanmış keten ipliklerin kullanıldığı da gözlemlenmektedir⁴³⁹.

İncelenen bürümcük kumaştan dikilmiş cepken örnekleri Uşak B. Kent Tarihi Müzesi'nde sergilenmektedir (Foto 89). Yeşil renkte bürümcük kumaştan hazırlanan cepken, desenli iç astarla tamamlanmıştır. Vücuda oturan, kısa bel hizasında daralan formu dökümlü ve rahat bir düzenleme göstermektedir. Yüzey süslemelerinde ise altın

⁴³⁸ Dilek T. Cebeci "Türk Kumaş Sanatında Geleneksel Bürümcük Dokumalarının Özelliklerinin İncelenmesi", 9. Uluslararası İstanbul Bilimsel Araştırma Kongresi: 14-15 Mayıs 2022- İstanbul: Online Konferans (ss. 795-805), İstanbul, 2022.

⁴³⁹ Cebeci, 795-805.

renkli simli ipliklerle kordon tutturma tekniği uygulanmış; bu teknikte stilize edilmiş lale ve yıldız çiçeği motiflerine yer verilmiştir.

Foto 89. Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Bürümcük Kumaştan Dikilmiş Cepken Örneği

Anadolu’da form ve kesim özellikleri açısından benzerlik gösteren örneklerden biri, Burdur Müzesi’nde⁴⁴⁰ sergilenen cepkendir (Kırş. Foto 51). Her ne kadar cepkenin kumaş türü ipek olsa da form açısından benzerlik göstermektedir.

Karş Foto 48. Burdur Müzesi’nde Sergilenen İpek Cepken /Env. No:10542⁴⁴¹

⁴⁴⁰ Şenel,75.

⁴⁴¹ Şenel,75

4.2.6.1.4. Divitin (pazen) Kumaştan yapılmış Kullanılmış Cepkenler

Divitin (pazen) kumaş, dış yüzeyi perdahlanmış, iç yüzeyi ise havlı yapıda olan ve %100 pamuk ipliğinden dokunan, üzerine çeşitli desenlerin baskı tekniğiyle aktarıldığı kumaş türleridir⁴⁴².

Bu başlık altında incelenen divitin kumaştan dikilmiş cepken örnekleri Uşak B. Kent Tarihi Müzesi'nde sergilenmektedir (Foto 88). Düzenleme olarak kırmızı renkte, kısa, vücuda tam oturan ve bileklere kadar uzanan uzun kollu ve astarlı bir formdadır. Kollar, bilek hizasında hafif toparlanarak daraltılmış ve düğme detaylarıyla tamamlanmıştır. Ön açıklığı düz kesimli olup göğüs hizasında dört adet düğme detayına yer verilmiştir.

Foto 88. Kent Tarihi Müzesinde Sergilene Divitin Kumaştan Dikilmiş Cepken

4.2.6.2. Zıbın – Çuha (Hırka)

Zıbın, pamuklu kumaştan dikilen; soğuk mevsimlerde elbise altına giyilen, kollu ya da kolsuz, uzun veya kısa formlarda tasarlanabilen, kalın dokulu iç giysi türüdür⁴⁴³.

Çuha (hırka), kıyafetin üzerine veya altına giyilebilen, dize kadar uzun olan giysi türüdür⁴⁴⁴.

Zıbın ve Çuha(hırka) örnekleri Kent Tarihi müzesinde sergilenmektedir (Foto 90-91). Zıbın, pamuklu kumaştan düz kesimli ve kısa kollu bir düzenleme göstermektedir (Foto 90). Zıbının ön yüzeyi mavi kumaştan hazırlanmıştır. Kollar, kırmızı, yeşil, beyaz

⁴⁴² Hülya Karaoğlu, "Modernize Yelek Tasarımı (Divitin Kumaş), *International Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences*, 8(57), 2022, 1354-1361.

⁴⁴³ Koçu, 251.

⁴⁴⁴ Koçu, 129.

ve lacivert tonlarında dikey çizgili, yaka hattı boyunca da çok renkli farklı kumaş parçaları bir araya getirilmiştir. Ön açıklık boyunca düğmeler ve simli pullar gibi süsleme unsurları kullanılmıştır.

Foto 90. Kent Tarihi Müzesinde Yer Alan Zıbın Örneği/ Env No: 2015-260

Anadolu içinde benzer örneği yine Uşak İlinin Omurca İlçesinde⁴⁴⁵ bulunmaktadır (Krş. Foto 52).

Karş Foto 49. Uşak İli Omurca Yöresine Ait Olan Zıbın örneği⁴⁴⁶

⁴⁴⁵ Kırkincioğlu, 243.

⁴⁴⁶ Kırkincioğlu, 243.

Çuha (hırka), Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenmektedir (Foto 91). Yoğun dokulu mavi yünlü kumaştan vücudu tam sarmayan rahat bir kalıpta düzenlenmiştir. Yakası dik kısa bir düzenleme göstermektedir.

Foto 91. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Çuha Hırka Örneği /Env. No: 2014-612

Anadolu’da Benzer örnekleri Bitlis⁴⁴⁷ yöresinde bulunmaktadır. Yörede “ceket” olarak nitelendirilen giysi, krem renkli yünlü kumaştan, uzun kollu, dik yakalı, bel hizasında biten bir düzenleme göstermektedir⁴⁴⁸. (Krş. Foto 53)

Karş Foto. 50. Bitlis Yöresine Ait Ceket örneği⁴⁴⁹

⁴⁴⁷ Sultan Sökmen, “Bitlis’te Unutulmaya Yüz Tutmuş Bir El Sanatı: Aba Dokumacılığı”, *Gazi Sanat ve Tasarım Üniversitesi Fakültesi 2. Uluslararası Sanat Sempozyumu*: 5-7 Kasım 2015- Ankara: Bildiriler Cilt 1 (ss. 331-339), Yıldızlar Yay., Ankara 2016.

⁴⁴⁸ Sökmen, 331-339.

⁴⁴⁹ Sökmen, 331-339.

4.2.7. Önlükler

Önlük, yün iplik kullanılarak dikdörtgen formunda dokunan; yüzeyleri dokuma aşamasında kullanılan renkli ipliklerle oluşturulan geometrik desenlerle bezenmiş parçalardır⁴⁵⁰.

Önlük, Deniz Demirel'e aittir. (Foto 80) Mor renktedir. Keçe kumaştan hazırlanmış önlük, dikdörtgen bir form göstermektedir. Ön yüzey, ortasından boydan boya uzanan pembe iplikli bir şerit ile ikiye ayrılmıştır. Her iki bölümde sıralı şekilde yerleştirilmiş sarı, pembe ve yeşil renkli baklava motifleri yer almaktadır. Motif yüzeyleri pullarla süslenmiş; yan kenarlarda ve etek ucunda ise pembe renkli püsküller yer almaktadır.

Foto 80. Deniz Demirel'e Ait Önlük Örneği

Anadolu'da benzer önlüklere, Manisa Merkez- Pelitalan⁴⁵¹, Tokat⁴⁵², Balıkesir⁴⁵³, Manisa- Soma Kozluören Köyü⁴⁵⁴, gibi yörelerde rastlanmaktadır.

Manisa Merkez Pelitalan bölgesine⁴⁵⁵ ait yerel adıyla “çekki” olarak bilinen önlük (Krş. Foto 54), dikdörtgen bir formda, beyaz zemin üzerine yerleştirilmiş yatay kırmızı ve lacivert şeritlerle oluşturulmuştur. Şeritlerin arası, ince bordür şeklinde yerleştirilmiş çiçek motifleriyle bezenmiştir. Etek ucu, renkli ipliklerle oluşturulmuş püsküllerle

⁴⁵⁰ Özus vd., 205-218.

⁴⁵¹ Kırkıncıoğlu, 204.

⁴⁵² Özus, vd., 205-218.

⁴⁵³ Gizem Çolpan, “Balıkesir’de Geleneksel Kadın Giyimi”, *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 1(8), 2025, 1-11.

⁴⁵⁴ Melda Özdemir, “Kozluören Köyü (Manisa İli Soma İlçesi) Tahtacı Kadın Giyimi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi*, 69, 2014, 167-180.

⁴⁵⁵ Kırkıncıoğlu, 204.

sonlandırılmıştır. Önlük, Deniz Demirel’e ait örnekle biçimi, kesimi, püskül detayları ve ortadan iki parçaya ayrılan simetrik yapısı bakımından benzerlik göstermektedir.

Karş Foto 51. Manisa Pelitalan Yöresine Ait “Çekki” Önlük Örneği⁴⁵⁶

Tokat yöresine ait, halk arasında “şal önlük” olarak bilinen örnek (Krş. Foto 55), yün iplik kullanılarak dikdörtgen formda dokunmaktadır. Dokuma sırasında kullanılan renkli ipliklerle yüzey, geometrik desenlerle zenginleştirilmiştir⁴⁵⁷.

Karş Foto 52. Tokat Yöresine Ait Geleneksel Şal Önlük Örneği⁴⁵⁸

⁴⁵⁶ Kırkincioglu, 204.

⁴⁵⁷ Özus, vd., 205-218.

⁴⁵⁸ Özus, vd., 205-218.

Manisa-Soma Kozluören Köyü'ne ait örnek (Krş. Foto 56), parlak saten kumaştan dikdörtgen formda hazırlanmıştır⁴⁵⁹. Yüzeyi, geniş çizgili desenler yer almakta, ayrıca pul, boncuk ve paradan oluşan süslemeler bulunmaktadır. Kenarları ise pullarla işlenmiş firkete oyası ile çevrelenmiştir. Yörede genellikle parlak kumaş tercih edilmektedir⁴⁶⁰.

Karş. Foto 53. Manisa-Soma Kozluören Köyü'ne ait Tahtacı Kadın Önlük Örneği⁴⁶¹

Balıkesir yöresine ait olan önlük (Krş. Foto 57) yün kumaştan dikdörtgen formda hazırlanmıştır⁴⁶². Yüzeyi dikey eksende, renkli ipliklerle işlenmiş baklava dilimi motifleriyle süslenmiştir. Orta hattı boyunca, aynı renkli ipliklerle hazırlanmış püsküller sıralı şekilde yerleştirilmiştir.

Karş. Foto 54. Balıkesir Yöresine Ait Önlük Örneği⁴⁶³

⁴⁵⁹ Özdemir, 167-180.

⁴⁶⁰ Özdemir, 167-180.

⁴⁶¹ Özdemir, 167-180.

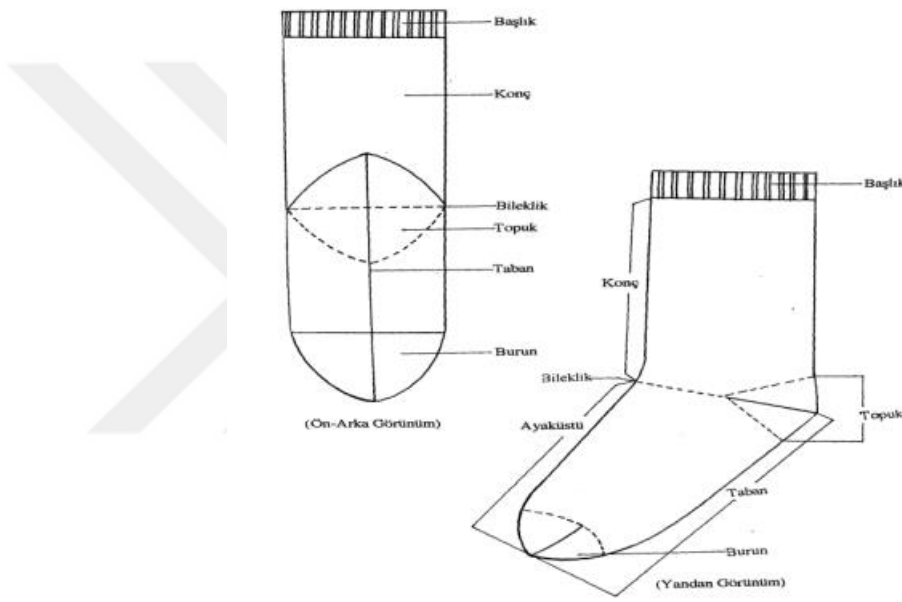
⁴⁶² Çolpan, 1-11.

⁴⁶³ Çolpan, 1-11.

4.2.8. Yün Çoraplar (Patikler)

Çorap, ayağa giyilen ve baldırın yarısına ya da diz seviyesine kadar uzanabilen; giyimi tamamlamak ve ayağı dış etkenlere karşı korumak amacıyla kullanılan örgü giysi türüdür⁴⁶⁴.

Anadoluda bu teknikte üretilen çoraplar genellikle keçe ve örme olarak iki farklı şekilde hazırlanmıştır⁴⁶⁵. İlk örnekler keçe çorap olsa da zamanla el örgüsü çoraplar yaygınlaşmıştır. Geleneksel el örgüsü bir çorap; burun, taban, topuk, bileklik, konç ve başlık olmak üzere çeşitli bölümlerden meydana gelmiştir⁴⁶⁶.

Çoraplar, Kent Tarihi Müzesi'nde sergilenmektedir (Foto117-118). Yörede diz altına kadar uzanan uzun çoraplar “boğazlı”, kısa olan modellere ise “patik” olarak adlandırılmaktadır.

Boğazlı yün çorap (Foto 118) burun, taban, topuk, bileklik, konç ve başlık olmak üzere altı bölümden meydana gelmiştir. Zemin, beyaz renkli yün iplikle örülmüş; burun ve topuk kısmı ise bordo iplik kullanılarak belirginleştirilmiştir. Ayaküstü bölümünden başlayarak konç bölümüne kadar uzanan alanda, bordo ve yeşil renkli ipliklerle işlenmiş

⁴⁶⁴ Gülfizar Çaylı, “İsparta İli Elele Derneği Kültür Evindeki El Örgüsü Patik ve Çoraplar”, *Kalemişi Dergisi*, 4(8), 2016, 59-96.

⁴⁶⁵ Feriha Akpınarlı, “Doğu Anadolu Bölgesi Geleneksel Çorap Örucülüğünde Motif Özellikleri”, *Hars Akademi* 5, Aydın Uğurlu ve Geleneksel Sanatlar Özel Sayısı, 2022, 17-25.

⁴⁶⁶ Akpınarlı, 17-25.

simetrik dal ve yaprak motifleri yer almaktadır. Bilek kısmında ise siyah iplikle su yolu topuk bölümünde ise tırnak motifine yer verilmiştir.

Foto 118. Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Boğazlı Çorap Örneği/ Env No: 2014- 595

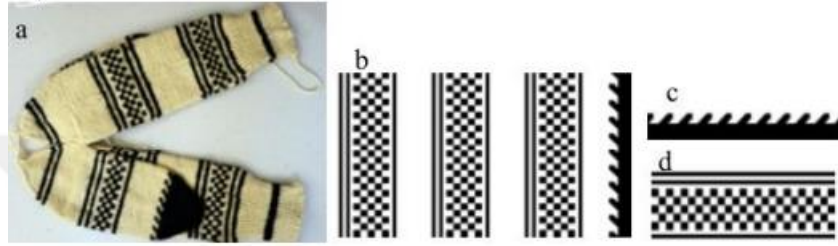
Yörede “patik” olarak adlandırılan örgü çorap, bileklik, burun ve taban olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır (Foto 117). Siyah yün iplikle örülen zemin üzerine, bilekten topuğa kadar yeşil iplikle işlenmiş su yolu motifi uygulanmıştır. Ayaküstü bölümünde ise tırnak motifine ek olarak çiçek ve çengel motifleri yer almaktadır.

Foto 117. Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Patik Örneği

Anadoluda benzer çorap ve patiklere Kırşehir⁴⁶⁷, Isparta⁴⁶⁸, Rize Hemşin-Çamlıhemşin⁴⁶⁹, Erzurum⁴⁷⁰, Iğdır⁴⁷¹ ve birçok yörede rastlanılmaktadır.

Kırşehir'in Kaman İlçesine ait boğazlı çorap, (Krş. Foto 55), siyah be bej renkli yün iplikten örülmüştür⁴⁷². Burun, topuk, taban, konç ve başlık bölümlerinden oluşan çorap; sivri burunlu, uzun konçlu ve kısa lastikli bir formdadır. Burun kısmı düz siyah renkte olup, tırnak motifiyle taban bölümüne geçiş sağlanmıştır. Konç kısmında ise kalın şeritleri üzerine uygulanan dama motifi yer almaktadır⁴⁷³.

Karş Foto 55. Kırşehir Kaman Yöresine Ait Boğazlı Çorap Örneği/ Hande Kılıçarslan Arşivi⁴⁷⁴

Isparta yöresine ait patik (Krş. Foto 56), bilek, burun ve taban olmak üzere 3 ana bölümden oluşmaktadır. Gri renkli yün iplikten örülen patik, kırmızı iplikle işlenmiş karanfil ve yörede “çizgili” olarak adlandırılan motiflerle bezenmiştir⁴⁷⁵.

Karş Foto. 56. Isparta Yöresine Ait Patik Örneği⁴⁷⁶

⁴⁶⁷ Hande Kılıçarslan, Filiz Nurhan Ölmez, Sema Etikan, “Kırşehir Yöresi El Örgü Çorapları: Günümüz Örnekleri”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 2020, 25-39.

⁴⁶⁸ Çaylı, 59- 96.

⁴⁶⁹ Pınar Arslan, Hatice Filiz Akpınarlı, “Karadeniz Çalıklı Teknikli Çorapların Tasarım Özellikleri”, *İdil Dergisi*, 65, 2020, 165-177.

⁴⁷⁰ Akpınarlı, 17-25.

⁴⁷¹ Cavit Polat, Hatice Menci, N. Güllüdağ (Ed.), *Iğdır Yöresi Geleneksel El Örmeleri (Çorap, Patik, Eldiven, papak)*, İksad Yayıncılık, Ankara 2023, 98.

⁴⁷² Kılıçarslan ve Ölmez, 25-39.

⁴⁷³ Kılıçarslan ve Ölmez, 25-39.

⁴⁷⁴ Kılıçarslan ve Ölmez, 25-39.

⁴⁷⁵ Çaylı, 59- 96.

⁴⁷⁶ Çaylı, 59- 96.

Rize Hemşin Yaltkaya yöresine ait boğazlı çorap (Krş. Foto 57), beyaz zemin üzerine düz, verrev, dikey çizgi, zikzak, kuş ve kelebek motif ve figürleriyle süslenmiştir⁴⁷⁷.

Karş. Foto 57. Rize Hemşin Yaltkaya Yöresine Ait Boğazlı Çorap Örneği⁴⁷⁸

Erzurum yöresine ait patık (Krş. Foto 58), bilek, burun ve taban olmak üzere 3 ana bölümden meydana gelmiştir. Krem rengi zemin üzerine renkli ipliklerle işlenmiş yöresel adıyla gül bahçesi motifiyle süslenmiştir⁴⁷⁹.

Karş Foto 58. Erzurum Yöresine Ait Gül Bahçesi Motifli Patık Örneği⁴⁸⁰

⁴⁷⁷ Arslan ve Akpınarlı, 165-177.

⁴⁷⁸ Arslan ve Akpınarlı, 165-177.

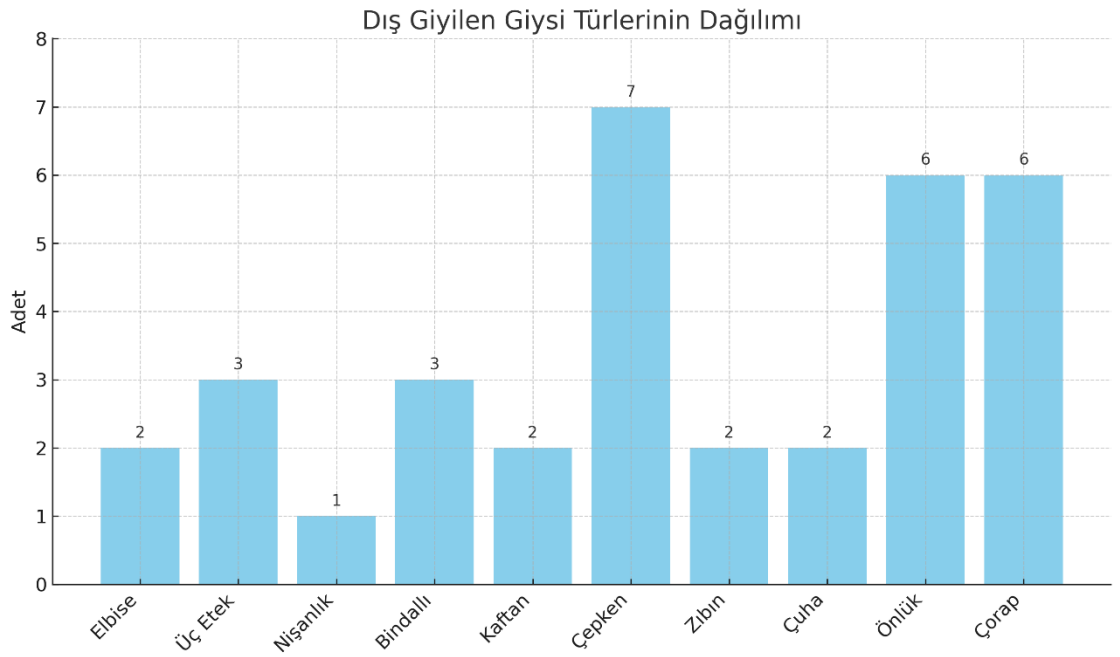
⁴⁷⁹ Akpınarlı, 17-25.

⁴⁸⁰ Akpınarlı, 17-25.

Iğdır yöresine ait patık (Krş. Foto 59), bilek, burun ve taban olmak üzere 3 ana bölümden meydana gelmiştir. Beyaz zemin üzerine yeşil ve kırmızı renklerle koç boynuzu motifi, burun bölümüne göz, parmak uçlarında ise küpe motiflerine yer verilmiştir⁴⁸¹.

Karş Foto 59. Iğdır Yöresine Ait Patık Örneği⁴⁸²

Grafik 3. Uşak ve Çevresinde Kadın Dış Giyim Örneklerinin Dağılımı

⁴⁸¹ Polat, Menci, Güllüdağ (Ed.), 98.

⁴⁸² Polat, Menci, Güllüdağ (Ed.), 98.

4.3. BAŞA TAKILANLAR (BAŞLIKLAR)

Başlıklar; başa giyilenler, takılanlar ve sarılanlar olmak üzere üç ana grupta değerlendirilmiştir⁴⁸³. Anadolu’da “başı bağlamak” değimiyle evlilik anlamı da kazanan başlıklar, geleneksel kültürde önemli bir yer tutmaktadır. Zaman içerisinde çeşitli değişikliklere uğramış olsa da yöresel özelliklerini günümüze kadar korumayı başarmışlardır⁴⁸⁴.

4.4. UŞAK YÖRESİ GELENEKSEL BAŞLIK TIPLERİ

Uşak yöresine ait geleneksel kadın başlıkları biçimsel özellikleri ve süsleme unsurlarına göre üç gruba ayrılmıştır: çeki tipi, arakçın ve tüylü tozak. Yörede kadın başlıkları düğün, bayram ve özel günlerde farklı biçimlerde düzenlenerek, süsleme teknikleri, kullanılan malzemeler ve adlandırmalar yerleşim yerlerine göre değişiklik göstermektedir. Bu çalışmada, mevcut örneklerin analizine dayalı olarak bu üç başlık tipi detaylı biçimde ele alınmıştır.

4.4.1. Çeki tipi Başlık

Uşak yöresinde gelin ve genç kızlar tarafından kullanılan, biçimsel ve sembolik öğelerle zenginleştirilmiş geleneksel başlık türüdür. Başlık, fes, çeki, al duvak, renkli örtüler, gibi çeşitli parçalardan oluşmaktadır.

Başlığın temelini oluşturan fes, kırmızı renkli keçe kumaştan kalıba germe tekniğiyle şekillendirilmekte ve yan kısmına bağlamaya yarayan “çene bağı” dikilerek kullanılmaktadır⁴⁸⁵. Fesin alın kısmına genellikle 20 ile 30 arasında altın paralar dizilir; tam ortasına ise bir adet büyük altın yerleştirilir. Fesin üzerine veya doğrudan saça iliştirilen tepelik, altın veya gümüşten yapılmakta; kubbe, tas veya düz formda olup yüzeyi çeşitli süsleme teknikleriyle bezenmektedir⁴⁸⁶.

Çeki ise, fesin etrafına dolanan ve başlığın adını aldığı temel parçadır. Bazı yörelerde “al çeki” olarak adlandırılan kırmızı tülbent, genellikle ipekli veya el dokuması

⁴⁸³ Büşra Özdemir, Nursen Geyik Değerli, “Aydın İli Geleneksel Kadın Başlıkları ve Desen Tasarım Uygulamaları”, *International Social Sciences Studies Journal*, 7 (85), 3107-3125.

⁴⁸⁴ Özdemir, Değerli, 3107-3125.

⁴⁸⁵ Melda Özdemir, “Bolu İlinde Geleneksel Kadın Başlıkları”, *Art-E Sanat Dergisi*, 2(3), 2009, 1-15.

⁴⁸⁶ Özdemir, 1-15.

pamuklu kumaştan yapılmakta ve başı sararak fesi sabitlemektedir. Çeki ile birlikte başa ayrıca al duvak ve renkli tülbentler de bağlanmakta; bu örtülerin kenarı oyalı, boncuklu veya pullu süslemelerle zenginleştirilmektedir⁴⁸⁷.

Yörede çekiden perçem veya saç teli çıkarma uygulaması sembolik bir anlam taşımaktadır. Ailesinin rızasıyla evlenen kızlar, çeki altından saç veya perçem çıkarmazlarken, rızasız ya da kaçan kızlar, başlıkların arasından saçlarını görünür şekilde sarkıtarak evliliklerini ifade ederler. Bu ayırım, gelinin toplum içindeki kabul ediliş biçimini görsel olarak yansıtan önemli bir kültürel göstergedir.

Foto 63. Ulubey İlyaslı Köyü'ne Ait Olan Çeki Tipi Başlık

Çeki tipi başlık örneklerine, Uşak İli Ulubey İlçesine bağlı İlyaslı Köyü (Foto 63), ile Sivaslı İlçesine bağlı Pınarbaşı ve Selçikler Beldesinde rastlanmaktadır. (Foto 68-71)

Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi Fatma Pınarbaşı 'ya ait olan çeki tipi başlık (Foto 71), üst üste yerleştirilmiş iki yuvarlak parçadan oluşan fes formu ile dikkat çekmektedir. Fesin yüzeyi, elbisesiyle uyum sağlayacak şekilde yeşil simli Jakarlı kumaştan kesilen üçgen şeritlerin yan yana dikilmesiyle kaplanmıştır. Alt kısmında boşluk bırakılarak dört sıra renkli boncuk dizisiyle çevrelenmiş; alın hattında altın rengi metal paralar işlenmiştir. Fesin sol ve sağ yanlarında deniz kabukları yer alırken, arka kısmından kırmızı duvak

⁴⁸⁷ Özdemir, 1-15.

sabitlenmiştir. Yazmanın kenarları, yörede geçmişte varlığı bilinen papatya tarlalarına atıfla hazırlanmış boncuk papatya oyalarıyla süslenmiştir.

Foto 71. Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi'ne ait olan çeki tipi başlık

Sivaslı İlçesi Selçukler Beldesi Serpil Tiryakioğlu'na ait çeki tipi başlık (Foto 68), alt zeminde klasik fes üzerine kurulmuştur. Fesin üst kısmı, alışılmış yuvarlak formun dışında, hafif basık ve geniş bir düzenleme göstermektedir. Fes çevresi, yeşil ve kırmızı kumaşın üçgen kesimli şeritler halinde üst üste geçirilmesiyle bezenmiş ve canlı bir görünüm kazanmıştır. Saç bitim çizgisine yerleştirilen mavi ve pembe boncuklardan oluşan bordürün ortasında, kırmızı ve beyaz boncuklarla hazırlanmış çiçek dizisi dikkat çekmektedir. Bu bordürün hemen altında, alın bölgesine hizalanmış şekilde altın renkli para dizisi yer almaktadır.

Fesin altına bağlanan kırmızı yazma, yüz çevresinden geçirilerek arkaya alınmıştır. Yazmanın üzerine kenarları dantel fisto şeritli tül duvak örtülmüş; tülün yüzeyine gri pullarla dairesel motifler işlenerek süsleme yapılmıştır. Duvak, başın her iki yanından sarkan renkli örtüler ve yapay gül aksesuarlarıyla sabitlenmiştir. Baş örtüsü elemanlarının tamamı, arkada çeki formunda iğnelenmiş ve sabitlenmiştir.

Foto 68. Sivaslı Selçuklu Beldesi'ne Ait Çeki Tipi Başlık

Anadoluda benzer çeki tipi başlık örneklerini Bolu- Mudurnu⁴⁸⁸, Sivas-Yıldızeli⁴⁸⁹, Kahramanmaraş⁴⁹⁰, İzmir- Ödemiş⁴⁹¹, Yusuf İyiliğe ait özel koleksiyonda görmek mümkündür.

Bolu- Mudurnu yöresi geleneksel kadın başlığı (Krş. Foto 60), çeki tipi başlığın üzerine iğne oyası ile hazırlanmış gelin tacı yerleştirilmiştir⁴⁹².

Karş Foto 60. Bolu-Mudurnu Yöresine Ait Geleneksel Kadın Başlığı Örneği⁴⁹³

⁴⁸⁸ Özdemir, 1-15.

⁴⁸⁹ Tevhibe Özbağı, Bilge Karagöz, "Sivas İli Yöresel Kıyafetlerinden Örnekler", M. Koçkar (Ed.), *Halk Kültürü'nde Giyim-Kuşam ve Süslenme Uluslar Arası Sempozyumları Bildirileri*: 15 Aralık 2006-Eskişehir: Bildiriler (ss. 229-241), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2006.

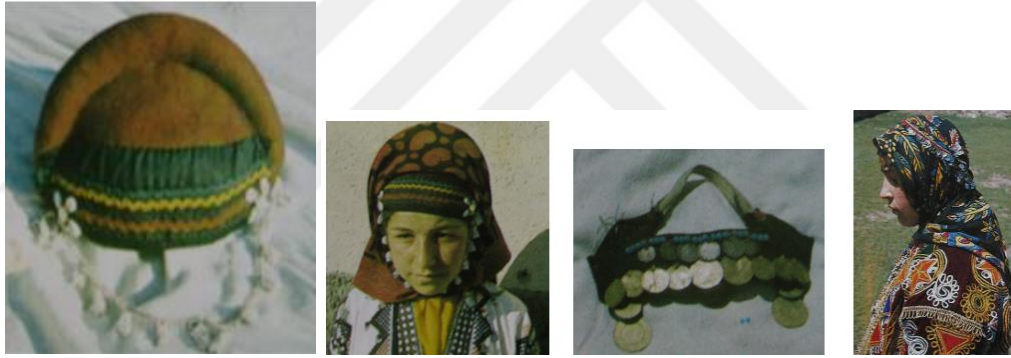
⁴⁹⁰ Kevser Mercimek, *Kahramanmaraş Geleneksel Giyim Kuşamında Görülen Kadın Tepelikleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Başlıkları ve Fesleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Erzurum 2014, 48.

⁴⁹¹ Çisem Gürkan, Zehra Doğan Sözüer, "Avangart Aksesuar Tasarımında Geleneksel Kadın Başlıklarının Kullanımı: Bir Uygulama Örneği", *Yıldız Journal Of Art And Design*, 10(1), 2023, 48-62.

⁴⁹² Özdemir, 1-15.

⁴⁹³ Özdemir, 1-15.

Sivas Yıldızeli İlçesi Topulyurt Köyü 'ne ait başlık (Krş. Foto 64) düzenlemesinde, kırmızı fesin tepe kısmı yünle doldurularak hilal formunda şekillendirilmektedir⁴⁹⁴. Alın kısmına, yeşil, kırmızı ve sarı gibi renklerde sutaşı ile süslenmiş siyah kumaştan bant dikilmektedir. Şakaklara, tazı boncuğuyla yapılmış stilize çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Dut motifiyle örülmüş beyaz boncuklu çene bağı, çene altından geçirilerek fesin sabitlenmesini sağlamaktadır. Alın ortasına alın dizisi takılmaktadır. Fesin üzerine, kare formda siyah zemin üzerine kırmızı elma motifleri bulunan örtü üçgen şeklinde başa sarılarak, uçları çene altından dolandırılarak başın iki yanına sıkıştırılmıştır⁴⁹⁵. Baş makinası, 3-4 cm eninde karton üzerine geçirilmiş siyah bezin üstüne üç sıra halinde altın veya gümüş paraların dikilmesiyle hazırlanmaktadır. Bunun üzerine, kenarları pul oyası ile çevrelenmiş “Bartın yazması” bağlanmaktadır. En üst katmanda, kırmızı veya yeşil renkte şifon ya da krepten hazırlanan “pullu” örtü serilir. Üzeri, üç sıra halinde işlemiş pullarla süslenmiştir.

Karş Foto 61. Sivas Yıldızeli Topulyurt Köyü 'ne ait Geleneksel Baş Bağlama Geleneğine Ait Fes, Elmalı Yazma, Baş Makinası, Bartın yazması Örnekleri⁴⁹⁶

Kahramanmaraş yöresine ait fes (Krş. Foto 65), keçeden hazırlanmıştır. Şekil vermek amacıyla iç kısmına silindir formda kalıp yerleştirilmiştir⁴⁹⁷. Kalıbın üstü tepelik ile tamamlanmış, alın hizasına metal paralar dizilmiştir. Fesin dış yüzeyi renkli örtülerle kaplanarak başlık kompozisyonu tamamlanmıştır.

⁴⁹⁴ Özbağı ve Karagöz, 229-241.

⁴⁹⁵ Özbağı ve Karagöz, 229-241.

⁴⁹⁶ Özbağı ve Karagöz, 229-241.

⁴⁹⁷ Mercimek, 46.

Karş Foto 62. Kahramanmaraş Yöresi Geleneksel Kadın Başlığı Örneği⁴⁹⁸

İzmir-Ödemiş yöresine ait fes (Krş. Foto 66), başa kadife kaplı tipik formda yerleştirilmiştir. Fesin tepe kısmı, bordo renkli parlak saten kumaşla hazırlanmış örtü ile kapatılmıştır. Ön bölümde yer alan alınlık yanlara doğru sarkıtılarak kompozisyonu tamamlamaktadır⁴⁹⁹.

Karş Foto 63. İzmir Ödemiş Yöresine Ait Geleneksel Kadın Başlıkları / Ege Bölgesi Kadın Başlıkları Sergisi

⁴⁹⁸ Mercimek, 46.

⁴⁹⁹ Gürkan ve Sözür, 48-62.

Yusuf İyilik'e ait özel koleksiyonda yer alan başlık (Krş. Foto 64-67), İzmir'in Bergama yöresine ait bir gelin yörük başlığıdır. 19. Yüzyıla tarihlendirilen bu parça, turuncu renkli kadife üzerine kurulmuş dairesel formda bir düzenleme göstermektedir. Çevresi simli kordonla belirginleştirilmiş; her iki yana iğne oyası ile hazırlanmış sarkıt süslemeler ve penezler iliştilmiştir. Başın arkasını örten kırmızı tül bent, simli işleme ve boncuk detaylarıyla hareketlendirilmiş ayrıca incilerle süslenerek zenginleştirilmiştir.

Karş Foto 64. 19. Yüzyıl İzmir Bergama Yöresine Ait Kadın Yörük Başlığı/Yusuf İyilik 'ten

Yusuf İyilik koleksiyonunda (Krş. Foto 68), 20. Yüzyıla tarihlendirilmekte ve Edirne yöresine aittir. Bulgaristan muhacirleri tarafından kullanılan gelin başlığı, basık formu bir fes üzerine kurulmuştur. Fesin çevresi, mor renkli saten baş örtüsü ile sarılmış; tepe kısmına ise yanlara doğru uzanan bordo renkli bir yazma yerleştirilmiştir. Yazmanın uçları, pullarla süslenmiş püsküllü oya ile çevrelenmiştir. Alın bölümünde penez dizisi dikkat çekmektedir. Başlığın orta kısmına yerleştirilen turuncu, kırmızı ve mavi başörtüleri örgü formunda iki yana doğru uzatılmış; bu örgüler yanlardan aşağıya doğru

sarkıtılmıştır. Başörtülerinin kenarları, renkli ipliklerle iğne oyası tekniğinde hazırlanmış çiçek motifleriyle işlenmiştir.

Karş. Foto 65. 20. Yüzyıl Edirne Yöresine Ait Başlık Örneği/ Yusuf İyilik ‘ten

Koleksiyona ait diğer bir başlık yörede, “Mustafamlı Fes” adıyla bilinmektedir (Krş. Foto 66). 20. Yüzyıla Bursa Keles yöresinde giyilen yörük başlığıdır. Tamamı boncuk işiyle kaplanan başlık, renkli cam boncuklarla oluşturulmuş baklava dilimi motiflerinden meydana gelmektedir. Üst kısmında dairesel şekilde örülmüş çok renkli bir düzenleme yer almakta; Kenarlarında ise boncuk püsküller, sarkaç detayları ve yün ponponlar süs unsurlarını oluşturmaktadır.

Karş Foto 66. Geleneksel Mustafamlı Fes Başlık Örneği/ Yusuf İyilik ‘ten

Fes başlık, (Krş. Foto 70), kahverengi düz keçeden oluşan fesin etrafı beyaz bir yazma ile çevrelenmiştir. Yazmanın uçlarında sarı, mor ve yeşil tonlarında çiçek motifli iğne oyları işlenmiştir.

Karş Foto 67. Geleneksel Fes Örneği/ Yusuf İyilik ‘ten

4.4.2 Arakçın Tipi Başlık

Arakçın, kalın kartonun üzerine yazmalar sarılarak dış kaplaması oluşturulmaktadır⁵⁰⁰. İç kısmı doldurulmuş ve külah (huni) formu verilmiş başlık, yörede “arakçın veya fes” olarak adlandırılmaktadır. Üst yüzeye, yanlara ve alın bölümüne; boncuklu ve pullu oya, inci, deniz kabuğu, burgu, yapay çiçek, gibi çeşitli süslemeler eklenerek başlık formu tamamlanmaktadır⁵⁰¹. Arakçın tipi (Foto 82) Deniz Demirel’e aittir.

Kalın kartondan hazırlanan başlığın dış yüzeyi pembe parlak kumaşla kaplanmış, iç kısmı ise doldurularak külah (huni) formu verilmiştir. Tepe noktasına bereket simgesi olarak buğday başakları, yapay çiçekler ve küçük bir ayna yerleştirilmiştir. Orta bölümde ajur tekniğinde işlenmiş metal bir alınlık dikkat çekmektedir. Başlığın ön yüzeyi boncuk şeritler, simli zikzak biyeler, küçük metal pullar ve alın hizasında sıralanmış büyük

⁵⁰⁰ Koca ve Kırkıncıoğlu, 123-132.

⁵⁰¹ Koca ve Kırkıncıoğlu, 123-132.

madeni paralarla süslenmiştir. Arka bölümden sarkan sarı, pembe, mavi ve kırmızı renkli tülbentler başlığın arka kısmını tamamlanmaktadır.

Foto 82. Deniz Demirel’e Ait Arakçın Tipi Başlık Örneği

Arakçın tipi başlıkların benzer özellikleri Anadolu’nun farklı bölgelerinde, özellikle Kars⁵⁰², Yozgat- Sorgun Çayözü Köyü⁵⁰³, Mersin Tarsus⁵⁰⁴, Ardahan- Damal⁵⁰⁵ ve Yusuf İyilik Koleksiyonu’nda karşımıza çıkmaktadır.

Kars yöresinde “çalgeçir” adıyla bilinen başlık tipi⁵⁰⁶ (Krş. Foto 68), yapısal ve süsleme özellikleri bakımından arakçın tipi başlıklarla benzerlik göstermektedir. Üçgen form verilmiş karton zemin üzerine kırmızı saten dokuma kaplanmak suretiyle hazırlanmaktadır⁵⁰⁷. Alın çevresi, yeşil renkli bir başörtüsü ile sarılmaktadır. Arka bölümden sarı, mavi, kırmızı, beyaz, mor ve yeşil tonlarında başörtüleri serbest biçimde aşağıya doğru uzatılmaktadır. Tepesine yerleştirilen yuvarlak ayna, gelinin aydınlık getirmesi inancını simgelemektedir. Başlığın ön kısmına kırmızı duvak örtülmekte;

⁵⁰² Zeynep Kırkincioğlu, Elif Turan Arslan, “Kültürel İletişim ve Etkileşim Açısından Kars İli ve Çevresinde Yaşayan Etnik Grupların Geleneksel Başlıklarının İncelenmesi”, *Social Sciences Studies Journal*, 8(102), 2022, 3061-3074.

⁵⁰³ Özder, kale, Kurt, Erkaplan, 211.

⁵⁰⁴ Ayşe Kanar, Payende Bozoklar, Melek Yiğit, Berna Çavuşoğlu, S. İşibilir (Ed.), *Mersin Olgunlaşma Enstitüsü Kıyafet Kataloğu*, 2023-2024 Mersin, 10.

⁵⁰⁵ Hüsna Aslan, *Kars, Ardahan ve Iğdır İllerinde Bulunan Geleneksel Kadın Takılarının Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara 2009, 228.

⁵⁰⁶ Kırkincioğlu ve Arslan, 3061-3074.

⁵⁰⁷ Kırkincioğlu ve Arslan, 3061-3074.

çevresine sarılan altın ya da gümüş renkli zincir süslemeler ile görsel bütünlük sağlanmaktadır.

Karş Foto 68. Kars Yöresi Geleneksel “Çalgeçir” Kadın Başlığı Örneği⁵⁰⁸

Yozgat’ın Sorgun ilçesine bağlı Çayözü köyünde⁵⁰⁹ “areyçin” adıyla bilinen başlık (Krş. Foto 69), bitkisel sapların örülmesiyle dairesel formlu, ortası boğumlu konik bir yapı şeklinde hazırlanmaktadır. Boğumlu bölüme arkaya doğru yeşil renkli bir örtü yerleştirilmekte; bunun üzerine beyaz oyali bir yazma sarılmaktadır. Başlığın çevresi, kırmızı şifondan hazırlanmış ve pullarla süslenmiş gelin örtüsü ile çevrelenmekte; yörede “pullu kıvrak” olarak adlandırılan bu örtüye ek olarak, boğumlu kısım üzerine altın takılarla bezenmiş kırmızı bir kurdele bağlanmaktadır⁵¹⁰.

Karş Foto 69. Yozgat’ın Sorgun İlçesine Bağlı Çayözü Köyünde “Areyçin” Adıyla Bilinen Geleneksel Kadın Başlığı Örneği⁵¹¹

Mersin-Tarsus yöresine ait tahtacı gelin başlığı (Krş. Foto 70), Deniz Demirel koleksiyonunda yer alan başlıkla benzer özellikler göstermektedir. Üst bölümde kırmızı,

⁵⁰⁸ Kırkincioglu ve Arslan, 3061-3074.

⁵⁰⁹ Özder, vd., 211.

⁵¹⁰ Özder, vd., 211.

⁵¹¹ Özder, vd., 211.

yeşil, pembe tonlarında yapay çiçekler yer almakta; başlığın ön yüzeyine altın renkli metal paralarla oluşturulmuş alınlık yerleştirilmektedir. Başın arka kısmına sabitlenen yeşil renkli başörtüsü, yanlardan serbest bırakılmıştır.

Karş Foto 70. Mersin-Tarsus Yöresine Ait Tahtacı Gelin Başlığı Örneği⁵¹²

Ardahan -Damal yöresinde “çalgeçir” adıyla bilinen başlık⁵¹³ (Krş. Foto 71), kırmızı saten kumaşla kaplanmış külâh formundadır. Başın arka kısmına, gökkuşağını simgeleyen renkli kumaş parçaları sabitlenmiş; ön kısmına ise kırmızı duvak ve küçük bir ayna yerleştirilmiştir⁵¹⁴. Orta bölümde, üçgen formlu metal plakalarla, süslenen ve çevresini kuşatan, “çalgeçir” adlı başlık süsü yer almaktadır. bu süsleme ögesi, yörede “çalgeçir yaprağı” olarak anılmakta; başlığın alt kısmına eklenen saten parçalar ise “sakandırık” adıyla bilinmektedir.

⁵¹² Kanar, vd., 10.

⁵¹³ Aslan, 228.

⁵¹⁴ Aslan, 228.

Karş Foto 71. Ardahan- Damal Yöresine Ait “Çalgeçir” Kadın Başlığı⁵¹⁵

Yusuf İyilik Koleksiyonu’na ait başlık (Krş. Foto 75), alt kısmına penez dizileri yerleştirilmiş; üzerine çok katmanlı yazma ve tülbentler sarılmıştır. Kenarları oyali yeşil başörtüsü, üstten aşağı doğru serbest bırakılmıştır. Renk ve kumaş çeşitliliği, geleneksel bağlama ve süsleme düzenimi ortaya koymaktadır.

Karş Foto 72. Yusuf İyilik Koleksiyonu’na ait Başlık Örneği

⁵¹⁵ Aslan, 228.

4.4.3. Tüylü Tozak

Tüylü tozak olarak adlandırılan başlık, kalın yapılı bir fesin üzerine çeşitli renklerde boyanmış kuş tüylerinin sıralanmasıyla hazırlanmaktadır⁵¹⁶. Tüylerin çevresi parlak pullar ve simli kâğıt parçalarıyla bezenmektedir. Ön kısmına zincirli baş altınları yerleştirilmekte; altınların üzerine renkli yazmalar bağlanmaktadır⁵¹⁷. Şerit kumaşlar başlık çevresinden aşağıya doğru sarkıtılmakta, yüz bölgesi siyah-beyaz desenli bir örtüyle kapatılmaktadır.

Bu başlık altında değerlendirilen tüylü tozak örneklerine, Ulubey Büyükkayalı Köyü (Foto 122) ve Akkeçili köyünde (Foto 123) rastlanılmaktadır. Her iki örnek de kullanılan malzeme, süsleme biçimi ve kullanım amacı bakımından benzerlik göstermekte; yöredeki düğün ritüellerinde işlevsel bir öge olarak yer almaktadır.

Ulubey Büyükkayalı köyü Eşe Erol'a ait tüylü tozak tipi başlık örneği (Foto 122), oldukça sert ve dayanıklı kartondan hazırlanmıştır. Alın hizasından itibaren başın üst kısmını kaplayacak şekilde kavis verilerek yukarıya doğru fes benzeri bir yapı kazanılmaktadır. Dış yüzeyi kırmızı pamuklu bir tülbentle kaplanmakta; tülbent yanlara doğru sarkıtılmaktadır. Tepelik bölümünde siyah, kahverengi, beyaz tonlarında doğal horoz tüyleri yoğun biçimde yerleştirilmekte; aralarına ince ağaç dalları, kurutulmuş yapraklar ve parlak şeker jelatinleri serpiştirilmektedir. Ön yüzde, üçgen biçimli biye üzerine boncuk ve pullar ve alınlık yer almakta; arka yüzde, renkli başörtüleri ve simli gelin telleri ile tamamlanmaktadır.

⁵¹⁶ Rıfat Görar, Mustafa Genç, Ekrem Ali Görar, M. Genç (Ed.), *Isparta'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası Isparta Çevresi Yörük Kültürü*, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları, Isparta 2020, 185.

⁵¹⁷ Genç, Görar, 185.

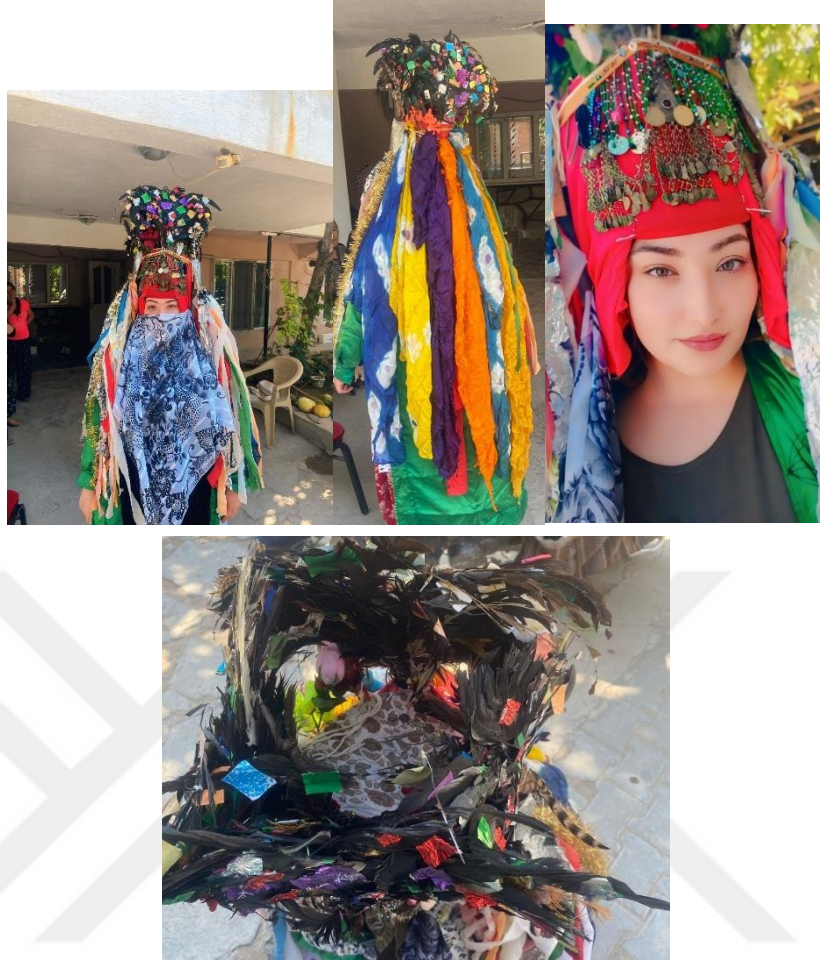

Foto 122. Ulubey Büyükkayalı Köyü Eşe Erol'a Ait tüylü Tozak Örneği

Ulubey Akkeçili Köyüne ait tüylü tozak türü başlık örneği (Foto 123), yukarıya doğru fes formunda, kalın bir mukavva zemin üzerine hazırlanmıştır. Başlık yüzeyi kırmızı tülbent ile kaplanmış; yanlara doğru sarkıtılmıştır. Alın hizasında altın sarısı ipliklerle dokunmuş saçak yer almakta, alt kısmına burgulu iplerle hazırlanmış sarkıtlar ve metal halkalarla sonlanan iğnelik sabitlenmiştir. Başın iki yanına horoz tüyleri ve renkli yapay çiçeklerle oluşturulmuş karayeleği tutturulmuş, ortasına yuvarlak bir ayna yerleştirilmiştir. Yanlardan parlak şeritler, boncuk ve halkalar sarkıtılmış; ön kısmına kırmızı atlas kumaştan kesilen al dolak konumlandırılmıştır.

Foto 123. Ulubey Akkeçili Köyüne Ait tüylü Tozak Örneği

Tozak tipi başlıkların benzer özellikleri Anadolu'nun farklı bölgelerinde, özellikle Isparta-Yalvaç⁵¹⁸, Buldur⁵¹⁹, Isparta- Celeptaş Köyü⁵²⁰, Yozgat- Akdağmadeni İlçesi Yazılıtaş Köyü⁵²¹, Sivas- Zara Yöresi Nilgün Gökkuş Bozalioğlu ve Yusuf İyilik Koleksiyonu'nda karşımıza çıkmaktadır.

Isparta- Yalvaç yöresine ait olan başlık yörede” duvaklı hotoz” adıyla anılmaktadır.⁵²² (Krş. Foto 76) üst kısmı tüylerle zenginleştirilmiş, alın hizasına yuvarlak aynalar ve boncuk dizileri eklenmiştir. Yüzün önüne indirilen yeşil duvak, pul ve boncuklarla süslenmiştir. Tozak başlıklarında olduğu gibi başı tamamen kavrayan bir formdadır. Ancak Yalvaç örneğinde tüy ve aynan kullanımı daha fazladır. Tozaklarda genellikle yazma, tülbent ve boncuk yoğunlukla iken, duvaklı hotoz malzeme çeşitliliği ve süsleme yoğunluğu bakımından daha gösterişli bir görünüm sunar.

⁵¹⁸ Cihad Cihan, “Türk Kam (Şaman) ve Kadın Başlıklarında Kuş Tüyünün Kullanılması”, *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(31), 2021, 104-118.

⁵¹⁹ Neşide Yıldırım, “Kadın Giyim ve Süslerinin Aileye Kazandırdığı Statü (İbecik Beldesi, Yeşildere ve Belevi Köyleri Örneği)”, M. Koçkar (Ed.), *Halk Kültürü'nde Giyim-Kuşam ve Süslenme Uluslar Arası Sempozyumları Bildirileri*: 15 Aralık 2006- Eskişehir: Bildiriler (ss.272-290), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2006.

⁵²⁰ Deniz Çeliker, Mustafa Genç, “Isparta Evlenme Adetleri”, *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 12, 2019, 1-16.

⁵²¹ Özder, vd., 211.

⁵²² Cihan, 104-118.

Karş Foto 73. Isparta- Yalvaç Yöresine Ait Duvaklı Hotoz Örneği⁵²³

Burdur yöresine ait olan başlık⁵²⁴ (Krş. Foto 74), üst kısmı tüylerle süslenmiş ve ön kısmına metal paralar ile boncuk dizileri eklenmiştir. Yüzün önüne ince bir tül duvak indirilmiştir. Uşak yöresinde kullanılan tozaklarda olduğu gibi başı tamamen kavrayan bir form göstermektedir. Burdur örneğinde tüy ve metal para kullanımı daha belirgindir, ayrıca süsleme malzeme çeşitliliği daha fazladır. Benzer şekilde Ulubey Büyükkayalı Köyü'nde aşırı tüylü düzenlemeler görülmekte, bu yönüyle Burdur örneğiyle yakınlık göstermektedir.

⁵²³ Cihan, 104-118.

⁵²⁴ Yıldırım, 272-290.

Karş Foto 74. Burdur Yöresine Ait Tüylü Tozak Örneği⁵²⁵

Yozgat Akdağmadeni İlçesi Yazılıtaş Köyü'ne ait başlık yörede “cıgal” adıyla bilinmektedir.⁵²⁶(krş. Foto 75) keçeden yapılan ban üzerine sarı, kırmızı, yeşil, mor ve pembe tüyler yerleştirilmiştir. Ön yüzde yöresel ismiyle “kırmızı gelin alı” bulunmakta, arka kısmına yeşil şifon örtü yerleştirilmiştir. Örtünün üzerine ucunda metal sarı penezler bulunan zincir eklenmiştir⁵²⁷. Formu ve süsleme düzeni bakımından Isparta-Yalvaç ve Burdur örnekleriyle benzerlik göstermektedir.

Karş Foto 75. Yozgat Akdağmadeni Yazılıtaş Köyü'ne Ait Cıgal Örneği⁵²⁸

Sivas Zara yöresine ait olan ve Nilgün Gökkuş Bozalioğlu koleksiyonunda bulunan başlığın (Krş. Foto 76), üst kısmı çok renkli tüylerle süslenmiştir. Ön yüzeyde alın

⁵²⁵ Yıldırım, 272-290.

⁵²⁶ Özder, vd., 211.

⁵²⁷ Özder, vd., 211.

⁵²⁸ Özder, vd., 211.

hizasını tamamen kaplayan alınlık düzeni bulunmaktadır. Alınlıkta sıralı metal paralar, zincirler ve gümüş süsleme elamanları yoğun bir şekilde yer almaktadır. Baş çevresi kırmızı duvak ile, alt kısımda sarkan madeni paralar ve zincirlerle görünüm tamamlanmıştır. Form bakımından Uşak yöresindeki tozaklarla benzerlik göstermektedir. Burdur örneğinde tüy kullanımı önem çıkarken, Yozgat Akdağmadeni Yazılıtaş köyündeki cıgal örneğinde keçeden bant ve şifon örtü dikkat çekmektedir. Sivas örneğinde ise süsleme ağırlığı alınlığı kaplayan metal para ve zincirlerle sağlanmış, bu yönüyle diğer örneklerden ayrılmaktadır.

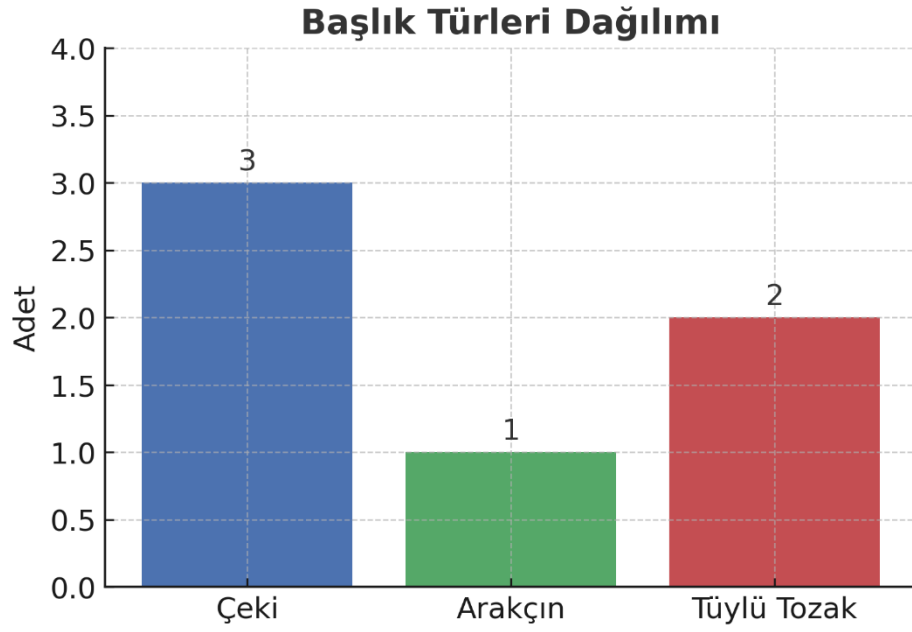
Karş Foto 76. Sivas Zara yöresine ait olan ve Nilgün Gökkuş Bozalioğlu koleksiyonunda bulunan Tozak Başlık Örneği

20. yüzyıla tarihlendirilen başlık, Balıkesir Tahtacı Alevilerine aittir. (Krş. Foto 77), fes benzeri kalın bir çember üzerine hazırlanmış olan parça, üst kısmında çok renkli tüylerle süslenmiştir. Ön yüzde yer alan alınlığın merkezini telkârî tekniğinde işlenmiş

gölbezek motifi bulunmaktadır. Zincirlerin uçlarına küçük metal halkalar ve yaprak motifleri eklenmiş; yanlardan ise uçları iğne oyası ve boncuk işleme tekniğiyle hazırlanmış pembe ve yeşil parlak saten örtüler sarkıtılmıştır. Başlık yüzeyinde ayrıca tel ekleme tekniğiyle uygulanmış süslemeler de yer almaktadır.

Karş Foto 77. 20. Yüzyıl Balıkesir Tahtacı Alevilerine Ait Tüylü Tozak Tipi Başlık / Yusuf İyilik' ten

Grafik 4. Uşak Yöresinde Kullanılan Kadın Başlıklarının Dağılımı

4.3.1. Uşak İli Geleneksel Kadın Başlıklarının Bölümleri

Fes

Fes, genellikle kırmızı renkte hazırlanmakta ve hem şehirde hem de kırsal alanlarda kadınlar tarafından başa giyilmektedir⁵²⁹. Yün veya keten kumaştan dikilmekte; alın kısmı altın veya gümüş paralarla süslenmektedir.

Tepelik- Tepelik

Tepelik, hafif çukur ve yuvarlak formda tasarlanmakta; genellikle fesin üzerine yerleştirilerek takı olarak kullanılmaktadır⁵³⁰. Başın ya da başın üst kısmına yerleştirilen dairesel yapıya sahip tepeliklerin merkezinde kimi zaman renkli taşlar, kimi zaman ise süsleme teknikleriyle oluşturulan motifler yer almaktadır. Dairenin çevresi, zincirlerle tutturulan penezler ve boncuklarla çevrelenmektedir. Merkezde yer alan takının, takıyı kullanan aşiret veya topluluğu temsil ettiği düşünülmektedir. Etrafında sarkan zincirler penezler ve boncuklar ise nazardan korunma amacı taşımakta; aynı zamanda bolluğu ve bereketi simgelemektedir⁵³¹.

⁵²⁹ Özdemir ve Değerli, 3107-3125.

⁵³⁰ İlknur Kamiloğlu, “Nevşehir Müzesinde Bulunan Tepelikler”, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 56(2), 2021, 987-1005.

⁵³¹ Kamiloğlu, 987-1005.

Fes Üstüne Burgu

Burgu, Anadolu'nun farklı yörelerinde “alınlık veya üç kor” olarak adlandırılan takı, baş süslemelerinde fesin alın kısmına yerleştirilmekte ve yanlara doğru uzatılarak kullanılmaktadır⁵³². Uşak yöresinde ise bu takı “burgu” adıyla bilinmekte; benzer şekilde başın ön kısmına yerleştirilmekte ve çeşitli metal parçalar, boncuklar, taşlar ve zincirlerle zenginleştirilerek süslenmektedir⁵³³.

Zülüflük (Yanak Döven- Reşme)

Zülüflük, fesin yan kısımlarından sarkıtılarak kullanılan, dairesel, üçgen ve sembolik formda tasarlanan bu takılar; penez ve boncuklarla zenginleştirilmiş süsleme unsurlarıdır⁵³⁴. Takıyı kullanan kişi hareket ettikçe, zincir ve penezlerin yanak bölgesine temas etmesi nedeniyle halk arasında bu süsleme “yanak döven” adlandırılmıştır.

Çenelik

Çenelik, fesin alt kenarına tutturularak kullanılmaktadır. Ancak bazı yörelerde çene altından geçirilerek, alnın her iki yanından sabitlenmekte ve bu kullanım biçimi halk arasında “çenelik” olarak adlandırılmaktadır⁵³⁵.

İlmeçer

İlmeçer, kadınların çene altından geçirilerek başın iki yanına sabitledikleri, boncuk benzeri süslerle donatılmış ip şeklinde tanımlanmaktadır⁵³⁶. Genellikle çene altından geçirilerek bir şakaktan diğerine uzanan, üzerine boncukların dikildiği bir şerit yapısı taşımaktadır. Kafanın üst kısmına yerleştirildikten sonra arka kısmına iğne ile sabitlenmekte; ardından üst kısmına Tomaka ve gümüş alınlık yerleştirilmektedir.

Tomaka

⁵³² İlknur Demirbağ, *Türk Geleneksel Giyiminde Takı ve Aksesuarlar*, (Sanatta Yeterlilik Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul 1996, 35.

⁵³³ Demirbağ, 35.

⁵³⁴ Demirbağ, 39.

⁵³⁵ Hülya Keskin, *Anadolu'da Geleneksel Boncuk Süslemeli Kadın Baş Aksesuarları*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya 2010, 15.

⁵³⁶ Özdemir ve Değerli, 3107-3125.

Tomaka, çene altından başlayarak şakaklara kadar uzanacak şekilde kullanılan, genellikle telkâri tekniğiyle işlenmiş metal bir süstür⁵³⁷. Düğünlerde, özellikle gelin başlığının tamamlayıcı unsuru olarak kullanılmaktadır.

Al Yazma

Al yazma, genellikle yeni gelinler tarafından düğün gibi özel günlerde kullanılan zemini tek renk genelde kırmızı parlak kumaştan yapılmış örtüdür⁵³⁸. Üzerinde desen bulunmayan örtünün kenarları çeşitli oya teknikleriyle süslenmiştir. Bazı yörelerde ise bu örtü “kıvrak” adıyla da bilinmektedir⁵³⁹.

Renkli Örtüler

Renkli örtüler, kenarları oyali, pullu ve boncuklarla süslenmiş; genellikle yazma, krep ya da erbi türü kumaşlardan yapılan, farklı renk ve desenlerle hazırlanan baş örtüleridir⁵⁴⁰. Yanlardan arkaya doğru gelecek biçimde dizilerek biçimlendirilir.

Çığa- Kara Yeleği

Çığa, Uşak ilinin farklı yerleşimlerinde biçimsel ve adlandırma farklılıkları gösteren geleneksel bir süsleme unsurudur⁵⁴¹. Çardak ve yazıtepe’de siyah püsküllü tavus kuşu tüylerinden yapılan süsleme, omurca yöresinde ise “kara yeleği” adıyla anılır ve altın sarısı kumaş üzerine geometrik şekilde kesilmiş yeşil ve kırmızı kumaş parçalarının üst üste yerleştirilip yeşil kalın iplikle elde makine dikişiyle birleştirilmesiyle oluşturulmuştur.

⁵³⁷ Süleyman Meccek, *Serik Yöresi Tahtacı Alevilerinin Halk Bilgisi Ürünleri Üzerine Bir İnceleme*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar 2014, 44.

⁵³⁸ İmam Demirkul, *Çatalca Merkez Köylerinde Kadın Başlıkları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü İstanbul 1998, 25.

⁵³⁹ Demirkul, 25.

⁵⁴⁰ Emine Koca, Zeynep Kırkıncıoğlu, “Geleneksel Gelin Başı Süslemelerinde Yöresel Bağlamda Benzerlik ve Farklılıklar Uşak İli Örneği”, O. Kunduracı, A. Aytaç (Ed.), *VI. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi/ Sanat Etkinlikleri: 12-13-14 Mayıs- Konya*: (ss 123-132), Konya 2016.

⁵⁴¹ Koca ve Kırkıncıoğlu, 123-132.

Ayna

Ayna, Uşak yöresine özgü geleneksel baş süslemeleri arasında yer alan ayna, etrafı boncuk ve pul oyasıyla çevrilerek ahşap bir çubuğun ucuna yerleştirilir ve süslemenin tamamlayıcı unsuru olan pullu fesin içine koyularak kullanılır⁵⁴².

Saçığı (Gelin Teli- Simi)

Saçığı, Altın ve gümüş sim ipliklerden örülerek gelin başından sırtına doğru sarkıtılan geleneksel bir baş süsüdür⁵⁴³.

Hayvan Tüyleri (Tavus Kuşu- Horoz Tüyleri)

Hayvan tüyü süslemesi, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde gelin başı oluşturma ve süslemelerinde geleneksel olarak kullanılan bir uygulamadır⁵⁴⁴. Tavus kuşu veya horoz tüyü gibi doğal malzemeler, renk ve miktar açısından yöreden yöreye farklılık gösterse de Uşak'ın Yelegen, Omurca, Çardak, Karbasan ve Yazıtepe gibi yerleşimlerinde halen kullanılmaktadır.

Gelin başı süslemelerinde, dikkat çeken öğeler arasında yapay ve kuru çiçekler, nazar boncukları, deniz kabukları, başak dalları, renkli taş ve boncuklar ile çeşitli ürünlere ait rengarenk jelatin poşetler yer almaktadır.

4.5. KEMERLER

Kemer, şerit formunda hazırlanan, belde destek sağlamak veya süs amacıyla kullanılan takıdır⁵⁴⁵. Genellikle bele yalnızca bir kere dolandırılarak önden tokasıyla sabitlenmektedir. Hem kadınlar hem de erkekler tarafından tercih edilen kemerler, günlük kullanımın aksine daha çok özel günlerde giysilerin üzerine takılmaktadır. Özellikle tokaları yoğun süslemelerle dikkat çekmektedir. Yapımında altın ve gümüşün yanı sıra sedef, fildişi ve çeşitli değerli taşlar kullanılarak zengin bir görünüm kazanmaktadır⁵⁴⁶.

İncelenen kemer örnekleri malzeme çeşitleri ve süsleme biçimleri açısından farklılık göstermektedir. Toplamda 6 adet kemer örneğinden biri Deniz Demirel

⁵⁴² Koca ve Kırkıncıoğlu, 123-132.

⁵⁴³ Koca ve Kırkıncıoğlu, 123-132.

⁵⁴⁴ Koca ve Kırkıncıoğlu, 123-132.

⁵⁴⁵ Melek Dikmen, Kamile Çetin, "Klasik Türk Şiirinde Kadın Takı ve Aksesuarları", *Bilig Dergisi*, 61, 2012, 71-98.

⁵⁴⁶ Dikmen ve Çetin, 71-98.

Koleksiyonu'na ait (Foto 81) iki örnek Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi'nden Emine Mersin' e ait (Foto 72-73), örnek Selçukler Beldesi'nden Serpil Tiryakioğlu'na ait (Foto 69), iki örnek ise Kent Tarihi Müzesi'nde yer almaktadır (Foto 94-97-110).

Deniz Demirel Koleksiyonu'na ait kemer (foto 81) ile Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi'nden ait kemer örneği (72), boncuk işleme tekniğiyle hazırlanmıştır. Deniz Demirel'e ait olan kemerin boncuklu bölümü koyu yeşil ve mavi zemin üzerine sarı, kırmızı ve beyaz renklerde işlenmiştir. Yüzeyde geometrik baklava ve üçgen formlu geometrik motifler düzenlenmiş, kenarla küçük boncuk sıralarıyla çerçevelenmiştir. Kemer, önden pirinç malzemeden döküm ve kabartma tekniğinde hazırlanmış dairesel madalyon biçimli bir toka ile sabitlenmektedir. Tokanın merkezinde yeşil cam taş yer almakta, çevresi kabartma tekniğinde işlenmiş çiçek motifiyle bezenmiştir. Yaprak aralarına dört adet palmet motifi yerleştirilmiş, tokadan sarkan zincirlere küçük madeni halkalar eklenmiştir.

Foto 81. Deniz Demirel'in Koleksiyonunda Yer Alan Kemer Örneği

Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi'nden Emine Mersin'e ait kemer (Foto 72), yoğun mavi zemin üzerine bitkisel, geometrik ve figüratif desenlerle bezenmiştir. Kemerin ön yüzünde, merkezde konumlanan metal tokada denizci rozeti yer almaktadır. Rozetin iki yanında sağa ve sola bakan çiftler halinde stilize edilmiş tırnak modifiyeleriyle çerçevelenmiştir. Boncuk işleme tekniğinde hazırlanan yüzeyde sayrıca stilize lale motifleri de dikkat çekmektedir.

Foto 72. Sivaslı Pınarbaşı Beldesi Emine Mersin'e Ait Olan Boncuklu Kemer Örneği

Uşak yöresinde kullanılan boncuk işleme kemerler ile Makedonya'nın Rodoviş Beldesi Kocaali Köyü'nde⁵⁴⁷. Yaşayan Türklerin giyimlerinde yer alan hırka iliği arasında dikkat çekici benzerlikler bulunmaktadır (Krş. Foto 78). Her iki örnekte de renkli boncukların yoğun biçimde kullanıldığı süsleme anlayışı öne çıkmaktadır. Uşak yöresinde kemerler bele sarılarak önden tokayla sabitlenirken, Rodoviş örneğinde hırkanın ön kısmını kapatan iliğin düğme formunda düzenlendiği görülmektedir. Rodoviş örneğinde, siyah yün iplikten dokunmuş hırkanın ön kısmında yer alan iliğin eni 21 cm, boyu 5 cm, sarı, turuncu kırmızı, pembe, beyaz, mavi, lacivert ve yeşil renklerde yazma boncuğu ve oya pullarıyla süslenmiştir⁵⁴⁸.

Dolayısıyla her iki örnek, doğrudan form bakımında farklılık göstermelerine rağmen, boncuk işleme tekniğiyle giysinin ön bölümünü kapatma işlevi yerine getirilmiştir.

⁵⁴⁷ Melda Özdemir, Aslıhan Turan, "Makedonya Rodoviş'te Bir Türk Yörük Köyü Kocaali'de Geleneksel Gelin Giyimi", *Turkish Studies Social Sciences*, 14(3), 2019, 915-936.

⁵⁴⁸ Özdemir ve Turan, 915-936.

Karş Foto 78. Makedonya Rodoviş Beldesi Kocaali Köyü'nde Bulunan Yörük Türklerine Ait Hırka ve Boncuklu İlig Detayı⁵⁴⁹

Osmanlı Dönemi'ne at 19. Yüzyıl gümüş kemer tokası (Krş. Foto 82), Kars Müzesi Koleksiyonu'nda bulunmaktadır⁵⁵⁰. 8,9 cm çapında ve 0,3 cm kalınlığında dairesel formda tasarlanan örnek iki parçadan meydana gelmiş, kanca sistemiyle birbirine bağlanmıştır. Hafif bombeli yüzey düzenine sahip dairesel plakaların merkezine, tüm alanı dolduracak şekilde kabartma tekniğinde işlenmiş bir gül motifi yer almaktadır. Motifin merkezine konumlandırılmış küçük kubbecik etrafında simetrik yapraklar ve dairesel bir kompozisyon meydana getirmektedir. Yaprak kuşağını dıştan yine kabartma tekniğinde hazırlanmış bir şerit çevrelemektedir⁵⁵¹. Biçim ve süsleme özellikleri bakımından, Deniz Demirel'e ait kemer tokasıyla benzerlik göstermektedir.

Karş Foto 79. Osmanlı Dönemi 19. Yüzyıla Ait Gümüş Kemer Tokası Kars Müzesi/Env No. 2.6.2012

⁵⁴⁹ Özdemir ve Turan, 915-936

⁵⁵⁰ Ercan Çalış, Ahmet Erk, "Kars Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Kemer ve Tokaları", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1), 2021, 17-28.

⁵⁵¹ Çalış ve Erk, 17-28.

Sivaslı İlçesi Selçukler Beldesi'nden Serpil Tiryakioğlu'na ait olan kemer örneği (Foto 69), geleneksel metal işçiliği teknikleriyle yapılmıştır. Ana gövde, pirinç malzemeden hazırlanmış metal levhalardan oluşmaktadır. Çiçek motifleri döküm tekniğinde şekillendirilmiş, kabartma ile belirginleştirilmiş, ince oyma işlemleriyle detaylandırılmıştır. Motiflerin merkezinde küçük kabartmalar yer almakta, çevreleri metalin ters yüzünden dövülerek işlenmiştir. Motifler kanca sistemiyle birbirlerine tutturulmuş, bağlantılar tel halkalar ve zincirleme yöntemiyle sağlanmıştır.

Foto 69. Sivaslı İlçesi Selçukler Beldesi Serpil Tiryakioğlu'na Ait Kemer Örneği

Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi'nden Emine Mersin'e ait kemer pirinç malzemeden yapılmıştır (Foto 73). Gövde yüzeyi balık pulu desenleriyle işlenmiştir. Formu simetrik ve yekpare bir görünüm sergilemektedir. Toka dikdörtgen formda düz plaka şeklinde tasarlanmış, ortasına kabartma çiçek motifi yerleştirilmiştir. Çiçek yuvarlak form içinde işlenmiş, etrafı sade bir çerçeveye sınırlandırılmıştır.

Foto 73. Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi'nden Emine Mersin'e ait kemer Örneği

Kent Tarihi Müzesi'nde sergilenen, 19. Yüzyıl sonu, 20. Yüzyıl başlarına tarihlenen gümüş kemer tokası, kadife bir kuşak üzerine yerleştirilmiştir (Foto 94). Toka hafif kıvrık ve yaprak formunda düzenlenmiştir. Ortasında dilimli küçük bir kubbe yer almakta, merkezde kırmızı cam taş yer almaktadır. Kıvrık yaprak formunun sınırları savatlama tekniğiyle belirlenmiş, dört yanında içleri renkli cam taşlarla merkezlenen çıkıntı yuvaları yer almaktadır.

Foto 94. Uşak Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Gümüş Kemer Tokası Örneği

Uşak Kent Tarihi Müzesi'nde sergilenen, kemer (Foto 110), fiyonk formunda bir tokaya sahiptir. Tokanın göbek kısmı granülasyon tekniğiyle çevrelenmiştir. Kemerin ana gövdesi, birbirini takip eden oval kabartma plakalarla düzenlenmiştir. Fiyonk kollarında kabartmalı küçük çiçek motifleri yer almakta, çevresi aynı şekilde granülasyon tekniğiyle belirginleştirilmiştir.

Foto 110. Uşak Kent Tarihi Müzesi'nde Sergilenen, Gümüş Kemer Örneği

Kent Tarihi Müzesi'nde sergilenen gümüş Kula kemeri (Foto 97), kırmızı kuşak üzerine yerleştirilmiştir. Merkezi iç içe geçmiş fiyonk formlu bir toka oluşturmaktadır. Büyük fiyonk dilimli bir çerçeveye sınırlanmış, içteki küçük fiyonk uçları içe kıvrılarak katlanmış bir düzen göstermektedir. Fiyonkların çevresi kazıma ve savat tekniğinde işlenmiş kıvrım dallardan gelişen palmet motifleriyle süslenmiştir. İçteki küçük fiyonk merkezi, granülasyon tekniğiyle çevrelenmiş dairesel bir madalyon içinde sivri uçlu bir kubbeye tamamlanmıştır. Büyük fiyonk motifinin kolları yıldız çiçeği motifleri ile sonlandırılmıştır. Kumaş üzerinde yapraklar simetrik aralıklarla sıralanmış, çevreleri savatlı bir çerçeveye belirginleştirilmiş, içleri palmet ve yıldız çiçeği motifleriyle doldurulmuştur.

Foto 97. Kent Tarihi Müzesi'nde Sergilenen Gümüş Kula Kemer Örneği:/ Env No.2014-183

Ege üniversitesi Etnografya Müzesi'nde⁵⁵² (Env. No. 228-20) yer alan Osmanlı dönemi Kula kemeri (Krş. Foto 83), 26 adet yaprak formlu parça ile fiyonk biçimli bir toka düzenlemesine sahiptir⁵⁵³. Parçaların yüzeyi savat tekniğiyle ile bezenmiş, yeşil kumaş zemin üzerine yerleştirilmiştir. Fiyonk formundaki tokadan zincirler sarkıtılmış ve uçlarına yuvarlak penesler eklenmiştir. Kent Tarihi Müzesi'ne ait benzer örnekte (Foto 80) aynı düzenleme görülmekle birlikte zincir uçlarında penesler bulunmamaktadır.

Karş. Foto 80. Osmanlı Dönemi Gümüş Savatlı Kula Kemer Örneği/ Ege Ü. Etnografya Müzesi Env No. 228-20.⁵⁵⁴

⁵⁵² Gülşah Aydın, *Ege Üniversitesi Etnografya Müzesindeki Osmanlı Dönemi Ait Takıların İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara 2016, 128.

⁵⁵³ Aydın, 128.

⁵⁵⁴ Aydın, 128.

Ankara Etnografya Müzesi'ne ait 12889 envanter numaralı gümüş kemer tokası (Krş. Foto 84), fiyonk formunda telkâri ve kabartma teknikleriyle işlenmiştir⁵⁵⁵. Tokanın merkezinde ve yanlarında kabartma formunda yedi çiçek motifi bulunmakta, ortalarında tomurcuk süsler yer almaktadır. Merkezdeki çiçeğin alt zeminini dalgalı yaprak motifleriyle bezenmiştir⁵⁵⁶. Kent Tarihi Müzesi'ne Ait Örnekte (Foto 110) form benzerliği görülmekte, ancak telkâri işçiliği ve zincir süsleme detayı yer almamaktadır.

Karş Foto 81. Ankara Etnografya Müzesi'nde Bulunan Gümüş Kemer Tokası /Env No. 12889⁵⁵⁷

Bandırma Müzesi'nde⁵⁵⁸ yer alan 25/2002 (E) envanter numaralı Osmanlı dönemine tarihlenen pirinç kemer (Krş. Foto 82), baklalı kemer formunda pimlerle birbirine eklenmiş on iki levha ve bir tokadan meydana gelmiştir. Son iki levhada, tokayı kemere sabitlemek için anahtar deliği şeklinde açıklıklar yer almaktadır⁵⁵⁹. Levhalar bombe verilerek dışa doğru kabartılmış, yüzeyleri savat tekniğinde süslenmiştir. Merkezdeki kabartma güherse tekniğinde dairesel bir çerçeve ile sınırlandırılmıştır. Kent Tarihi Müzesi'ne Ait 2014-183 envanter numaralı kemer ile form bakımından benzerlik göstermekte, ancak malzeme ve süsleme detaylarında farklılık bulunmaktadır. Bandırma örneği, pirinçten yapılmış ve rozet süslemeli iken, Kent Tarihi örneği gümüş malzemeden ve zincir detayları ile farklıdır.

⁵⁵⁵ Nazlı Gümbay, Fatma Yetim, "Ankara Etnografya Müzesinde Bulunan Kemer Tokaları", *Akademik Sanat; Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, 4(7),2019, 178-209.

⁵⁵⁶ Gümbay ve Yetim, 178-209.

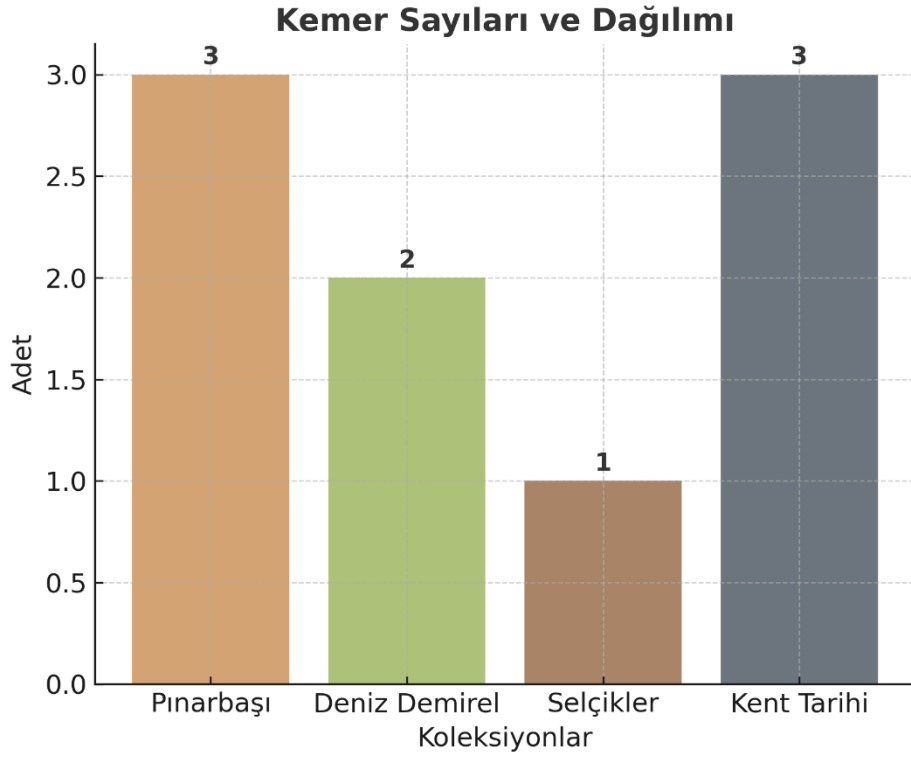
⁵⁵⁷ Gümbay ve Yetim, 178-209.

⁵⁵⁸ Ufuk Elyiğit, "Bandırma Müzesi'nde Yer Alan Osmanlı Dönemi'ne Ait Bir Grup Kemer ve Kemer Tokası", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 2022, 737-757.

⁵⁵⁹ Elyiğit, 737-757.

Karş Foto 82. Bandırma Müzesi’nde Yer Alan Osmanlı Dönemi Pirinç Kemer Örneği⁵⁶⁰

Grafik 5. Uşak Yöresinde Kullanılan Kadın Kemerlerinin Dağılımı

4.6. AYAKKABI VE TERLİK

Ayakkabı, temel olarak ayakları koruma amacıyla ortaya çıkmış, zamanla iklim ve çevre koşullarına bağlı olarak farklı biçimler kazanmıştır⁵⁶¹.

İncelenen ayakkabı ve pabuç örnekleri malzeme çeşitleri ve süsleme biçimleri açısından farklılık göstermektedir. Toplamda 3 adet ayakkabı ve terlik örneği Kent Tarihi Müzesi envanterinde yer almaktadır (Foto 119-120-121).

⁵⁶⁰ Elyiğit, 737-757.

⁵⁶¹ Hatice Somçağ, “Boncuk İşi (Hapishane İşi), Sayalardan Üretilen Ayakkabılar Mehmet Akbacakoğlu Koleksiyonundan”, *Avrasya Uluslararası Araştırmaları Dergisi*, 6(15), 2018, 489-500.

Kent Tarihi Müzesi'nde sergilenen kırmızı terlik (Foto 119), tabanı köseleden, üst yüzeyi (sayası) kırmızı kadife kumaşandır. Arkası ve yanları tamamen açık, yalnızca ayağın ön kısmını örten bir form göstermektedir. Yüzeyinde kordon tutturma tekniğiyle işlenmiş mine çiçekleri ve kıvrımlı daldan çıkan yaprak motifleri yer almakta, süslemeler sarı simli ipliklerle gerçekleştirilmiştir. Ayak üstü parlak sarı deriden bir şerit ile sınırlandırılmıştır. Burun ucunda kırmızı püskül detayı bulunmaktadır.

Foto 119. Kent Tarihi Müzesinde Sergilenen Terlik Örneği

Benzer pabuç örneklerini Ankara Etnografya Müzesi'nde⁵⁶², Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonu'nda⁵⁶³ görmek mümkündür.

Ankara Etnografya Müzesi'nde sergilenen 4561 envanter numaralı gelin terliği (Krş. Foto 83), pembe renkli ince meşinden hazırlanmıştır⁵⁶⁴. Üst kısmından sarı yaldızlı sırma

⁵⁶² Demet Örnek, Melike Kılıçay, "Osmanlı İşleme Sanatının Bir Yansıması Olarak Gelin Ayakkabıları ve Terlikleri (Ankara Etnografya Müzesi Örnekleri)", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (153), 2024, 99-115.

⁵⁶³ Havva Melike İmre, Kevser Akbaş, "Sadberk Hanım Koleksiyonundan Örneklerle Osmanlı Dönemi Kadın Ayakkabı Tasarımları Üzerine Tespitler", *Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 2020, 73-89.

⁵⁶⁴ Örnek ve Kılıçay, 99-115.

tekniğiyle büyük ve küçük desenlerin yanı sıra yaprak motifleri işlenmiştir. Kenarları yeşil, sarı, pembe ve kahverengi renklerden oluşan ince kadife şerit ile çevrelenmiştir⁵⁶⁵. İç yüzeyi kırmızı çuhadan yapılmış, taban kısmında sekiz kollu yıldız motifi yer almaktadır. Kent Tarihi Müzesi'ne ait kırmızı pabuç ile form açısından benzerlik göstermektedir.

Karş Foto 83. Ankara Etnografya Müzesinde Sergilenen Gelin Terliği Örneği / Env No. 4561⁵⁶⁶

Sadberk Hanım Müzesi'ne⁵⁶⁷ ait 9795 K. 410 envanter numaralı Osmanlı dönemi terlik (Kırş. Foto 84), tabanı köseleden yapılmış, sayası lacivert kadifedendir. Saya bitiminden itibaren taban çevresine ince bir ahşap çıta yerleştirilmiş ve üzeri deri ile kaplanarak kenar kısımlarındaki düzensizlikler giderilmiştir⁵⁶⁸. Taban astarının kırmızı kumaş yüzeyine bitkisel motifler dival işi tekniğiyle işlenmiştir

Karş Foto 84. Sadberk Hanım Müzesi'nde Sergilenen Osmanlı Dönemi Terlik Örneği/ Env No. 9795 K. 410⁵⁶⁹

⁵⁶⁵ Örnek ve Kılıçay, 99-115.

⁵⁶⁶ Örnek ve Kılıçay, 99-115.

⁵⁶⁷ İmre ve Akbaş, 73-89.

⁵⁶⁸ İmre ve Akbaş, 73-89.

⁵⁶⁹ İmre ve Akbaş, 73-89.

Kent tarihi müzesine ait boncuk işlemeli (hapishane işi) ayakkabının (Foto 120), tabanı köseleden, ökçesi ahşaptan hazırlanmıştır. Sayası ve astarı beyaz renkli keçeden yapılmıştır. Burun kısmından başlayan düzenlemede yeşil yaprak motifi, üzerinde kırmızı mine çiçeği motifi yer almakta; çiçek yapraklarının arasında mavi baklava formu ve üstünde yeşil yaprak içinde gül motifi görülmektedir.

Foto 120. Kent Tarihi Müzesinde Bulunan Boncuk (Hapishane İş) Ayakkabı Örneği

Mehmet Akbacakoğlu koleksiyonunda yer alan 5348 envanter numaralı boncuk işi (hapishane işi) ayakkabı⁵⁷⁰. Tabanı köseleden, ökçesi ahşaptan yapılmıştır. Saya ve taban astarı kahverengi deriden hazırlanmıştır (Krş. Foto 85). Yüzey, dallar üzerine yerleştirilmiş çiçek ve yapraklardan oluşan bitkisel motiflerle bezenmiştir⁵⁷¹. Çiçek motifleri ön kısımlarda üçlü demetler halinde, yanlardan arka kısımlara doğru ise tekli düzenlemelerle işlenmiştir. Kent Tarihi Müzesi'nde bulunan örnekle (Foto120), form ve teknik bakımından benzerlik göstermekle birlikte, kullanılan motif düzeninde farklılık göstermektedir.

⁵⁷⁰ Somçağ, 489-500.

⁵⁷¹ Somçağ, 489-500.

Karş Foto 85. Mehmet Akbacakoğlu Koleksiyonuna Ait Boncuk İşi (Hapishane İşi) Ayakkabı Örneği Env No.5348⁵⁷²

4.7. ERKEK KIYAFETLERİ

Bu bölümde, uşak İl merkezi ve ilçelerinde belgelenen erkek kıyafetleri; kesim biçimleri, kumaş türleri ve süsleme özellikleri bakımından değerlendirilmiştir. İncelenen örnekler arasında Mustafa Ünsal'a ait Milli zeybek kıyafeti (Foto 125-134), Eşme Yöresine ait gündelik erkek kıyafetleri (Foto125-137), Aytekin Gönülaçar'a ait yelek ile Uşak Kent Tarihi Müzesi'ne ait bir gömlek ve bir Şam hırkası bulunmaktadır (Foto 138-139). Böylece toplam on beş parça değerlendirmeye dahil edilmiştir. Kıyafetler, form ve süsleme özellikleri açısından 20. Yüzyılın başlarından günümüze ulaşmış örneklerdir.

Ten Gömleği

Ten gömleği, bürümcük kumaştan hazırlanmış, düz kesimi ve V yakalı bir düzenleme göstermektedir. Yaka açıklığı ve kol manşetleri ince krem rengi dantel biye ile çevrelenmiştir.

Foto127. Mustafa Ünsal'a Ait Olan Ait Ten Gömleği Örneği

⁵⁷² Somçağ, 489-500.

Kazake (Camadan)

Camadan (Foto 125), bordoya yakın koyu vişne renginde çuha kumaştan hazırlanmış, iç astarında kırmızı keten kumaş kullanılmıştır. Bel hizasında sonlanan kısa formu ile vücuda oturan bir kesime sahiptir. Ön kısmı açık olup herhangi bir kapama sistemi bulunmamaktadır. Yaka, ön kapama çevresi ve etek uçları, örgü kordon biye ile çevrelenmiş; yüzey süslemelerinde ise blonya iğnesi tekniğinde yaprak, püskül çiçeği ve geometrik üçgen motifleri yer almaktadır.

Foto 125. Mustafa Ünsal'a Ait Olan Ait Camadan Örneği

Cepken

Cepken (Foto126), gövde kısmı beyaz renkli, omuz hizasına dikilmiş kanatlarıyla tamamlanmış kısa kollu, önü açık ve düğmesiz bir düzenleme göstermektedir. Kesimi bele kadar inen düz kalıpta olup, yanlardan kol evine kadar hafif içe kavislidir. Yaka hattından başlayarak tüm sınırlar örgü kordon biye ile çevrelenmiş, iç Kısımlar blonya iğnesi ile doldurulmuştur. Kaytan iplikle yüzeye bitkisel ve geometrik motifler işlenmiştir.

Foto 126. Mustafa Ünsal'a Ait Cepken Örneği

Şalvar (Potur)

Şalvar potur (Foto128), koyu sarı çuha kumaştan, beli büzgülü diz hizasında sonlanan bir düzenlemedir. Diz bitimi örgü kordon biye ile çevrelenerek, yüzeyine blonya iğnesiyle yaprak motifleri işlenmiştir.

Foto 128. Mustafa Ünsal'a Ait Şalvar (Potur) Örneği

Şal Kuşak (Acem Şalı)

Şal kuşaklar, zeybek kıyafetlerinde kasık ile göğüs arasında kalan bölgeye sarılmaktadır⁵⁷³. Pamuklu iplikte, genellikle kırmızı zemin üzerine yeşil, yeşil, siyah, beyaz ve mor renklerin yer aldığı kare veya dikdörtgen formlu bir düzenleme göstermektedir⁵⁷⁴.

Foto 131. Mustafa Ünsal'a Ait Şal Kuşak (Acem Şalı) Örneği

⁵⁷³ Coşkun, 925-936.

⁵⁷⁴ Özbilgin, 298.

Silahlık ve Piştov

Silahlık, kalın deriden yapılan geniş bir kuşaktır. Üzerinde beş göz yer almakta ve bu bölümlere silahlar yerleştirilmektedir⁵⁷⁵. Kuşağın yanında yer alan piştov, metal gövdeli klasik formdadır. Namlu ve kabza kısmında oyuklar ile yüzey aşınmaları görülmektedir. İşlevsel kullanımın ötesinde, dekoratif bir unsur olarak kostüm bütünlüğünü tamamlayıcı nitelik taşımaktadır.

Foto 132. Mustafa Ünsal’a Ait Sialhlik ve Piştov

Diz Tozluğu

Diz tozluğu (foto129), siyah çuha kumaştan kırmızı iç astarlı ayağı saracak şekilde düzenlenmiş yüzeyine Şalvar da olduğu gibi blonya iğnesiyle yaprak motifleri işlenmiştir.

Foto 129. Mustafa Ünsal’a Ait Diz Tozluğu

⁵⁷⁵ Çoşkun, 925-936.

Fes- Kafiye

Fes, başı tamamen kavrayacak şekilde, keçe veya yünden yapılmış bir başlık türüdür. Kefiye ise fesin etrafına dolanan kenar uzunluğu yaklaşık bir metre olan kenarları oyali veya boncuklu uzun başörtüleridir⁵⁷⁶

Foto 130. Mustafa Ünsal'a Ait Fes ve Kefiye

Çizme

Kıyafetin tamamlayıcı unsurlarından olan çizme, siyah deri malzemeden üretilmiş diz altına kadar uzanan bir düzenleme göstermektedir. Ön kısmı düz ve sade bırakılmış bilek hizasından itibaren yukarı doğru daralan bir silüet oluşturmuştur. Ayak bileğinden yukarıya doğru bollaşan diz kısmı ise pantolon paçalarının çizmeye rahatça girmesini sağlamaktadır. Çizmenin üst kısmında herhangi bir süsleme unsuru bulunmamakta, sade formu ile kostümün hareketli unsurlarına zemin oluşturmaktadır.

Foto 134. Mustafa Ünsal'a Ait Çizme Örneği

⁵⁷⁶ Özbilgin, 290.

Zeybek kıyafetleri, Anadolu'nun farklı bölgelerinde form ve kesim açısından büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Afyonkarahisar⁵⁷⁷, Aydın⁵⁷⁸, Manisa-Kula⁵⁷⁹ ve Yusuf İyilik koleksiyonundan derlenen örnekler, biçim bakımından benzer olmakla birlikte, kullanılan renkler ve süsleme detaylarında yöresel özellikleri yansıtmaktadır. Afyonkarahisar örneğinde (Krş. Foto 86), canlı çizgili gömlekler ve kullanılan kahverengi ve toprak tonları, uşak yöresinde de tercih edilen kumaş renkleriyle örtüşmektedir. Aydın yöresinde (Krş. Foto 87), form aynı kalmış, ancak süslemelerinde daha zengin işleme ve aksesuar kullanımı önce çıkmıştır. Manisa- Kula (Krş. Foto 88), yine aynı form öne çıkmakla beraber daha sade süsleme anlayışı görülmektedir. Yusuf İyilik Koleksiyonu'nda (Krş. Foto 89) yer alan örnek ise Aydın ve Manisa kıyafetleriyle yakınlık göstererek yoğun işlemler ve aksesuarlarla zenginleştirilmiştir. Böylece bütün yörelerde form birliği devam ettirilmiş, farklılıklar daha çok renk, süsleme ve aksesuar tercihlerinde ortaya çıkmıştır.

Karş Foto 86. Afyonkarahisar Bölgesinde Kullanılan Zeybek Kostümü⁵⁸⁰

⁵⁷⁷ Sevim, 115.

⁵⁷⁸ Çoşkun, 925-936.

⁵⁷⁹ Ağgöl Erdoğan, *Manisa Kula İlçesi Folkloru Üzerinde İnceleme Çalışmaları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul 2000, 435.

⁵⁸⁰ Sevim, 115.

Karş. Foto 87. Aydın Bölgesine Ait Zeybek Kostümü⁵⁸¹

Karş Foto 88. Manisa Bölgesine Ait Zeybek Kostümü⁵⁸²

⁵⁸¹ Çoşkun, 925-936.

⁵⁸² http://www.kostumcudilek.com/folklor-kostumleri/manisa-folklor-kostumu#konum_govde (E.T. 3.08.2025)

Karş Foto 89. Yusuf İyilik Koleksiyonu Zeybek Kostümü

Gömlekler

İncelenen erkek gömlek örnekleri, Uşak Kent Tarihi Müzesinde (Foto 139), ve Eşme yöresinden (Foto 137) derlenen örneklerden oluşmaktadır.

Eşme yöresine ait olan gömlek (Foto 137) klasik erkek gömleği formunda olup ince pamuklu bir kumaştan açık beyaz zemin üzerine geçilen dikey ince gri şeritlerden oluşmaktadır. Düz yakalı, önden düğmeli ve uzun kollu olarak tasarlanan gömleğin sol yüzeyinde bir cep açıklığı bulunmaktadır.

Kent Tarihi Müzesi'ne ait olan Gömlek (Foto 139), açık zemin üzerine pamuklu kumaştan dikilmiş olup, bele kadar inen kısa düzenleme göstermektedir. Yaka kısmı klasik gömlek yakası formunda olup, köşeleri sivriltilmiştir. Ön açıklık boyunca yaka kısmının sonrasında ön yüzey içte gizli çıtçıtlı düğmeler vasıtasıyla kapatılmaktadır. Kollar oldukça geniş tasarlanmış ve kol altı kısmında büzgü verilerek gövdeyle birleştirilmiştir. Omuzdan bileğe kadar inen kol yapısındadır. Gömlek genel olarak sade bir düzenlemeye sahip olsa da üzerindeki dikey çizgiler bulunmaktadır.

Foto 137. Eşme Yöresine Ait Erkek Gömleği

Foto 139. Uşak Kent Tarihi Müzesi'nde Sergilenen Erkek Gömleği

Anadolu'da benzer erkek gömleklerini Gaziantep⁵⁸³, Burdur⁵⁸⁴, Edirne⁵⁸⁵, Malatya⁵⁸⁶, Elâzığ⁵⁸⁷ yörelerinde görmek mümkündür.

⁵⁸³ Yüksel Doğru, *Gaziantep Yöresi Geleneksel Erkek Giyimlerinin İncelenmesi*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya 2010, 115.

⁵⁸⁴ Şenel, 168.

⁵⁸⁵ Ayşenur Sarıca, Nilgün Becenen, "Seçilmiş Örnekleriyle Edirne Yöresel Erkek Giyimi", *Journal Of Institute Of Economic Development And Social Researches*, 4(12), 2018, 562-572.

⁵⁸⁶ Hatice Boyacıoğlu, *Malatya Müze ve Halk Eğitim Merkezlerinde Bulunan Geleneksel Giysiler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Giyim Endüstrisi ve Giyim Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı Konya 2012, 55.

⁵⁸⁷ Gür, 175.

Gaziantep yöresinde⁵⁸⁸ kullanılan gömlek (Krş. Foto 90), pamuklu kumaştan, önden düğmeli, kapalı yakalı ve uzun kollu bir kesime sahiptir. Bu yönüyle Uşak yöresinde kullanılan gündelik erkek gömlekleriyle kesim ve kumaş açısından benzerlik göstermektedir.

Karş Foto 90. Gaziantep Yöresine Ait Gündelik Erkek Gömlek Örneği⁵⁸⁹

Burdur yöresine⁵⁹⁰ ait erkek gömleği (Krş. Foto 91), ipek çitari kumaştan, bordo zemin üzerine beyaz çizgilidir. Ensiz hâkim yakalı, önü kapalı, yaka açıklığı patlı ve üç düğmeli, uzun kollu, manşetli bir kesime sahiptir⁵⁹¹. Uşak yöresine benzer formda örnekler görülmekle birlikte genellikle pamuklu kumaştan yapılmış, renk ve desen açısından farklılık göstermiştir. Ayrıca Uşak örneklerinde yaka açıklığı Burdur'daki kadar belirgin değildir; bu durum iki yöre arasındaki üslup farkını ortaya koymaktadır.

⁵⁸⁸ Doğru, 115.

⁵⁸⁹ Doğru, 115.

⁵⁹⁰ Şenel, 168.

⁵⁹¹ Şenel, 168.

Karş Foto 91. Burdur Yöresine Ait İpek Çitari Kumaştan Yapılmış Erkek Gömleği Örneği⁵⁹²

Edirne Yöresine ait erkek gömlek örneği (Krş. Foto 92), pamuklu kumaştan beyaz renklidir⁵⁹³.dökümlü, geniş, uzun kollu kapalı hâkim yakalı bir düzenleme göstermektedir. Yaka ve kol maişetleri farklı türden bir kumaşla birleştirilmiş muhtemelen onarım görmüştür.

Karş Foto 92. Edirne Yöresine Ait Geleneksel Gömlek Örneği⁵⁹⁴

Malatya yöresine⁵⁹⁵ ait erkek gömleği (Krş. Foto 93), çitari kumaştan, turuncu zemin üzerine beyaz çizgilidir. Ensiz hâkim yakalı, önü kapalı, yaka açıklığı patlı ve üç

⁵⁹² Şenel, 168.

⁵⁹³ Sarıca, 562-572.

⁵⁹⁴ Sarıca, 562-572.

⁵⁹⁵ Boyacıoğlu, 55.

düğmeli, uzun kollu, manşetli bir kesime sahiptir⁵⁹⁶. Uşak yöresine benzer formda örnekler görülmekle birlikte genellikle pamuklu kumaştan yapılmış, renk ve desen açısından farklılık göstermiştir. Ayrıca Uşak örneklerinde yaka açıklığı Malatya'daki kadar belirgin değildir; bu durum iki yöre arasındaki üslup farkını ortaya koymaktadır.

Karş Foto 93. Malatya Yöresine Ait Geleneksel Gömlek Örneği⁵⁹⁷

Elâzığ Yöresine ait erkek gömleği⁵⁹⁸ (Krş. Foto 97), beyaz krep polyester kumaştan, dik hâkim yakalı uzun kollu ve manşetli bir düzenlemedir⁵⁹⁹. Ön ve arka omuzlardan enine robalıdır. Çift siyah düğmelerle süsleme özelliği kazandırılmış, dikiminde düz dikiş tekniği kullanılmıştır⁶⁰⁰. Uşak yöresinde gömlekler genellikle pamuklu dokumadan hazırlanmış, daha sade bir görünüme sahip olmuş ve ön yaka açıklığı ile süsleme detayları Elâzığ örneğine göre daha sınırlı tutulmuştur.

Karş Foto 94. Elâzığ Yöresine Ait Erkek Gömlek Örneği⁶⁰¹

⁵⁹⁶ Şenel, 168.

⁵⁹⁷ Boyacıoğlu, 55.

⁵⁹⁸ Gür, 175.

⁵⁹⁹ Gür, 175.

⁶⁰⁰ Gür, 175.

⁶⁰¹ Gür, 175.

Pantolonlar

Bu başlık altında değerlendirilen pantolon örneğine Eşme Yöresinde (Foto 137) bulunmaktadır.

Eşme yöresinde incelenen pantolon örneği, keten kumaştan koyu renkli ve düz kesimli bir düzenleme göstermektedir.

Foto 137. Eşme Yöresinde Kullanılan Gündelik Erkek Pantolon Örneği

Aba- Yelek- Şam Hırkası

Bu başlık altında incelenen aba ve yelek örnekleri Eşme yöresi (Foto136), Şam hırkası örneği ise Kent Tarihi Müzesi (Foto138) envanterine aittir.

Aba

Aba, yünden dokunmuş, kolları dirsek hizasında ve boyu uyluk seviyesine kadar uzanan bir giyim türüdür⁶⁰². Sırma aba veya diğer adıyla boz aba, doğal koyun yününden dokunarak, boyanmamış haliyle kirli beyaz bir görünüme sahiptir⁶⁰³.

Eşme yöresinde (Foto 136) aba, kalın ve astarsız kumaştan dikilerek, kısa kollu ve yakasız bir düzenleme göstermektedir. Yüzeyi, farklı dönemlerde onarılmış çok sayıda kumaş parçasıyla yamalanmıştır. Kol ve beden kısımlarında mor ve Lila tonlarında desenli kumaşlar kullanılmış göğüs kısmının sol yüzeyinde yer alan kumaşın yüzeyinde

⁶⁰² Begül Arıöz, "Hatay Arkeoloji Müzesi Envanterinde Yer Alan Aba ve Meşlah Dokumaların Teknik, Renk ve Motif Özelliklerinin İncelenmesi", *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 14, 2024, 195-209.

⁶⁰³ Arıöz, 195-209.

baskı tekniğiyle çiçek motifi geometrik motifler bulunmaktadır. Yaka açıklığı pembe tonlarında pamuklu bir kumaştan tamamen çevrelenerek ana parçaya özenle dikilmiştir.

Foto 136. Eşme Yöresine Ait Aba Örneği

Anadolu’da benzer aba örneklerine Hatay⁶⁰⁴ ve Gaziantep⁶⁰⁵ ve Bitlis’te⁶⁰⁶ rastlanılmaktadır.

Hatay Müzesi’nde E. 330/323 envanter numarası ile kayıtlı⁶⁰⁷ aba (Krş. Foto 98), önden açık ve yarım kolludur. Bordo zeminli gövdenin ön yüzünde omuzdan etek ucuna kadar bant şeklinde şeritler yer almaktadır⁶⁰⁸. Yaka yanlarında içleri göz motifli baklavalara ile omuz kısmında üç sıra halinde kurtağzı motifleri görülmektedir. Orta bölümde önden arkaya doğru tarak motifleri sıralanmıştır. Arka üst kısımda yarım baklava dilimlerinden oluşan şeritler bulunmakta; bunların içinde göz, z, saç bağı ve çengel motifleri işlenmiştir. Bu bölümün altında sallı sollu üçer adet dolgulu baklava motifleri düzenli bir sıra halinde yerleştirilmiştir. Kol kısmının zemini sim sırma iplikler şerit çizgiler ve akıtma motifleriyle bezenmiştir⁶⁰⁹.

⁶⁰⁴ Arıöz, 195-209.

⁶⁰⁵ Doğru, 62-63.

⁶⁰⁶ Sökmen, 370-390.

⁶⁰⁷ Arıöz, 195-209.

⁶⁰⁸ Arıöz, 195-209.

⁶⁰⁹ Arıöz, 195-209.

Uşak yöresinde kullanılan aba örneği (Foto136), daha çok gündelik hayatta tercih edilmiş olup bezeme unsuru bulunmamaktadır. Ancak Hatay Arkeoloji Müzesinde sergilenen aba örneği (Krş. Foto 98) daha çok özel günlerde kullanılmak üzere zengin motif çeşitliliğiyle öne çıkmaktadır.

Karş. Foto 95. Hatay Arkeoloji Müzesinde Sergilene Aba Örneği/ Env No. E. 330/323⁶¹⁰

Gaziantep Şahinbey Savaş Müzesi'nde 43 envanter numarasıyla kayıtlı⁶¹¹ aba (Krş. Foto 99), arkası kapalı ve önü açık bir düzenlemededir. Ön yüzde, yakadan omuza doğru sarı metal renkli zemin üzerinde “V” şeklini andıran bitişik üçgenler, laleler, düz hatlardan oluşan yol motifleri ve püskülü andıran desenler yer almaktadır⁶¹².

Karş Foto 96. Gaziantep Şahinbey Savaş Müzesinde Bulunan Geleneksel Aba Örneği/ Env No. 43⁶¹³

⁶¹⁰ Arıöz, 195-209.

⁶¹¹ Doğru, 62-63.

⁶¹² Doğru, 63.

⁶¹³ Doğru, 64.

Bitlis Etnografya Müzesi'nde⁶¹⁴ bulunan aba (Krş. Foto 97), doğal koyun yününden dokunmuş, kumaşı keçeleştirildikten sonra yün ipliklerle dikilerek birleştirilmiştir⁶¹⁵. İki ön, iki arka ve bir yaka olmak üzere beş parçadan oluşmaktadır. Düğme ve ilik kullanılmamış ön kısmın kapanması için iplikle bağlama yöntemi kullanılmıştır.

Karş Foto 97. Bitlis Etnografya Müzesinde Bulunan Aba Örneği⁶¹⁶

Yelekler

Bu başlık altında incelenen yelek örneği, Eşme yöresin 'de Aytekin Gönülaçar'a aittir (Foto 135). Yelek, siyah kadife kumaştan, kısa kollu, yakasız bir düzenleme göstermektedir. Yeleğin tüm çevresi, ön açıklık kol ağızları ve etek kenarı altın sarısı hazır harç ile çevrelenmiş arada kalan bölüme kordon tutturma tekniğiyle su yolu motifi ve dairesel motifler işlenmiştir. Yeleğin ön yüzünde, alt kısmında geniş yapraklarla oluşturulmuş lale çanağı formu ile başlamaktadır. Ortadan yükselen gövde, katmanlı yapraklarla palmet düzenini yansıtırken, yukarıya doğru daralarak selvi formunu çağrıştırmaktadır. Böylece dikey bir bütünlük içinde stilize edilmiş bitkisel bir kompozisyon meydana gelmiştir. Yeleğin arka merkezinde yıldız çiçeğini andıran büyük bir motif yer almaktadır. Motif, çok parçalı yaprak düzeniyle merkezden dışa doğru açılarak genişlemekte, bu yönü ile dikkat çekmektedir. Motifin merkezinde palmet karakteri taşıyan yaprak biçimleri kullanılmış, yanlarda ise koçboynuzu formunu çağrıştıran kıvrım dallar yerleştirilmiştir. Üst ve alt bölümlerde içbükey hatlarıyla yürek motifine benzer küçük düzenlemeler görülmektedir. Kompozisyon, simetrik bir anlayışla alt ve üstte tekrar eden bezemelerle tamamlanmıştır.

⁶¹⁴ Sökmen, 370-390.

⁶¹⁵ Sökmen, 370-390.

⁶¹⁶ Sökmen, 370-390

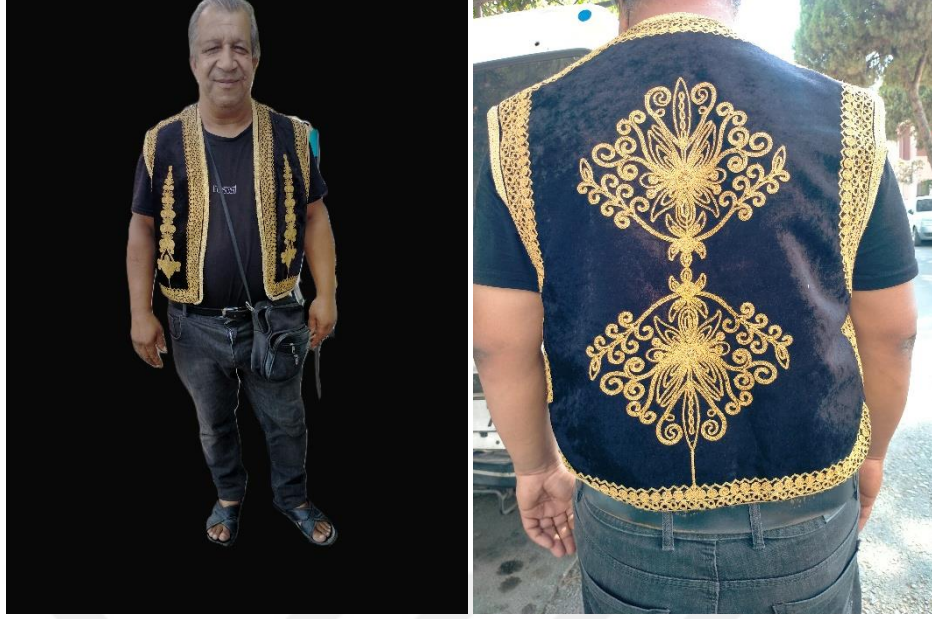

Foto 135. Alptekin Gönülaçar'a Ait Yelek Örneği

Anadoluda benzer örneklerine Osmaniye⁶¹⁷ ve Sivas⁶¹⁸ yörelerinde rastlanılmaktadır.

Osmaniye yöresine⁶¹⁹ ait olan ve yörede “cepkenli yelek” adıyla bilinen örnek (Krş. Foto 98), genellikle koyu renk aba dokumadan hazırlanmıştır. Dirseğe kadar uzanan kollara sahiptir, önü açık bırakılmıştır. Kol, yaka ve sırt bölümleri yöresel motiflerle süslenmiştir⁶²⁰. Osmaniye yöresine ait cepkenli yelek, koyu renk aba dokumadan hazırlanmış, pembe tonlarıyla dikkat çeken ve dirseğe kadar uzanan kollara sahip bir örnektir. Buna karşılık Eşme yöresinde Aytekin Gönülaçar'a ait örnek siyah kadife kumaştan kolsuz tasarlanmış, malzeme olarak kadife tercih edilmiştir. Böylece her iki örnek form bakımından benzer özellikler taşıırken, kumaş türü, renk seçimi ve kol düzeni açısından farklılık göstermektedir.

⁶¹⁷ Erman Altun, “Adana ve Osmaniye Halk Kültüründe Giyim- Kuşam Geleneği”, M. Koçkar (Ed.), *Halk Kültürü'nde Giyim-Kuşam ve Süslenme Uluslar Arası Sempozyumları Bildirileri*: 15 Aralık 2006- Eskişehir: Bildiriler: 15 Aralık 2006- Eskişehir: Bildiriler (ss.68-90), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2006.

⁶¹⁸ Özbağı ve Karagöz, 229-241.

⁶¹⁹ Altun, 68-90.

⁶²⁰ Altun, 68-90.

Karş Foto 98. Osmaniye Yöresi Cepkenli Yelek Örneği⁶²¹

Sivas yöresine ait yelek örneği⁶²². Kırmızı pamuklu kumaştan, kolsuz bir düzenleme göstermektedir (Krş. Foto 99). İç kısımda basmalı desenli astar kullanılmıştır. Ön yüzeyde gizli çıtçıtlı düğmeler bulunurken, bu kısmın üzeri pul ve boncuk detaylarla süslenmiştir.

Karş Foto 99. Sivas Yöresine Ait Yelek Örneği⁶²³

⁶²¹ Altun, 68-90.

⁶²² Özbağı ve Karagöz, 229-241.

⁶²³ Özbağı ve Karagöz, 229-241.

Şam Hırkası

Arkası ön kısmından biraz kısa, ayaklara kadar uzanan, kanatları öne doğru kavuşturularak kapatılan, bol ve hafif bir üst giysisidir. Yakası dar, dik ve yumuşak yapıdadır⁶²⁴.

Bu başlık altında incelenen Şam hırkası Kent Tarihi Müzesi'ne kayıtlıdır (Foto138). Şam hırkası, bel hizasının altına kadar uzun düz kesimli bol dökümlü, uzun kollu bir düzenleme göstermektedir. Omuzdan düz şekilde inen geniş kollar, bileğe kadar aynı genişlikte devam ederek daralmadan sonlanır. Hırkanın ön kısmı tamamen açıklık bırakılarak, ilik ya da düğme sistemi eklenmemiştir. Hırkanın yüzeyi, sık yerleştirilmiş sarı iplik dikişleriyle tamamen kaplanmış ve bezeme yönünden zengin bir görünüm kazanmıştır. El dikişiyle uygulanan bu süslemeler, yüzeyde geometrik geçişlerle sınırlandırılmış verev bordürler halinde düzenlenmiştir. Her bir bordürün içinde ise yıldız çiçeği motifleri yer almaktadır.

Foto 138. Kent Tarihi Müzesi'nde Yer Alan Şam Hırkası

Uşak kent Tarihi Müzesi'ne ait sarı renkli Şam hırkası, Yusuf İyilik Koleksiyonu'nda yer alan K6709- K6713 envanter numaralı “Şam Hırkası” örnekleriyle (Krş. Foto 100-101) aynı kesim ve form özelliklerini göstermektedir.

⁶²⁴ Şabahaddin Türkoğlu, “Cübbe”, TDV *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1993, VIII, 102-103.

Karş Foto 100. Yusuf İyilik Koleksiyonu’nda Yer Alan “Şam Hırkası” / Env No. K6709

Karş Foto 101. Yusuf İyilik Koleksiyonu’nda Yer Alan “Şam Hırkası” / Env No. K6713

4.7.1. Uşak İslamoğlu Milli Zeybek Kıyafetleri

Kelime anlamı olarak “Zeybek” kavramı; “Özbek, Zibak, Zeus, Zorba, Sekban, Soya Adamları, Sağbek, Sübek ve Zeyl-i bek” sözcükleriyle birlikte benzer anlamlar ifade etmektedir⁶²⁵.

Zeybeklerin tarihsel süreç içerisinde coğrafya, gelenek ve inançlara bağlı olarak şekillenmiş kendilerine özgü bir kıyafet tarzı bulunmaktadır. Bu kıyafetler pek çok parçadan meydana gelmiş, her biri zeybek kültürünün simgesel özelliklerini yansıtmaktadır⁶²⁶.

⁶²⁵ Saadet N. Coşkun, “Küçük Menderes Havzasının Zeybek Kıyafetleri”, M. Ö. Uzun, C. Işık (Ed.), *Yörük Ali Efe Uluslararası Halk Kültürü Araştırmaları Sempozyumu Kuvayı Milliye’nin 100’ü*: 28-30 Kasım-Aydın: (ss. 925-936), Aydın 2019.

⁶²⁶ Coşkun, 925-936.

Uşak yöresinde kullanılan milli zeybek kıyafeti; ten gömleği, kazake (camadan), cepken, şalvar (potur), şal kuşak (acem Şalı), silahlık- piştov, diz tozluğu, fes- kafiye, yatağan kılıç ve çizmeden oluşmaktadır.

Ten Gömleği

Ten gömleği, bürümcük kumaştan hazırlanmış, düz kesimi ve V yakalı bir düzenleme göstermektedir. Yaka açıklığı ve kol manşetleri ince krem rengi dantel biye ile çevrelenmiştir.

Cepken

Cepken, genellikle mavi ya da mor kaşmir kumaştan hazırlanan, ten gömleği ve camadan üzerine giyilen, bir giysi parçasıdır⁶²⁷. Omuzlara dikilen kanatları, zeybeğe heybetli bir görünüm kazandırır. Yaka kısmı düz ya da oval formda olup ilikleme sistemi bulunmaz. Yüzeyi çoğunlukla blonya iğnesiyle işlenmiş kordonlar ve yaprak çiçek morfinleriyle süslenmiştir. İç kısımda keten asta kullanılmaktadır. Sıcak havalarda ve bazı durumlarda doğrudan içlik üzerine de giyilebilmektedir⁶²⁸.

Kazake (Camadan)

Zeybeklerin giydiği kısa yelek türlerinden biri olan Kazake (Camadan), ön kısmı çapraz düğmeli olarak tasarlanıp, ipek veya sırma işlemelerle süslenmektedir⁶²⁹.

Şalvar (Potur)

Yaklaşık 3 metre genişliğe sahip olan ve giyildiğinde kasık hizasından uçkurla bağlanarak vücuda sabitlenen şalvar, diz boyuna kadar uzanmaktadır. Efelerin tercih ettiği mavi renkli şalvar, bazı yörelerde “çaşır menevrek” adıyla bilinmektedir⁶³⁰.

Şal Kuşak (Acem Şalı)

Şal kuşaklar, zeybek kıyafetlerinde kasık ile göğüs arasında kalan bölgeye sarılmaktadır⁶³¹. Pamuklu iplikte, genellikle kırmızı zemin üzerine yeşil, yeşil, siyah,

⁶²⁷ Çoşkun,925-936.

⁶²⁸ Çoşkun,925-936.

⁶²⁹ Çoşkun,925-936.

⁶³⁰ Mehmet Öcal Özbilgin, *Zeybeklik Kurumu ve Zeybek Oyunları*, (Yayımlanmış Doktora Tezi),Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2003, 300.

⁶³¹ Çoşkun,925-936.

beyaz ve mor renklerin yer aldığı kare veya dikdörtgen formlu bir düzenleme göstermektedir⁶³².

Silahlık ve Piştov

Silahlık, kalın deriden yapılan geniş bir kuşaktır. Üzerinde beş göz yer almakta ve bu bölümlere silahlar yerleştirilmektedir⁶³³. Kuşağın yanında yer alan piştov, metal gövdeli klasik formdadır. Namlu ve kabza kısmında oyuklar ile yüzey aşınmaları görülmektedir. İşlevsel kullanımın ötesinde, dekoratif bir unsur olarak kostüm bütünlüğünü tamamlayıcı nitelik taşımaktadır

Diz Tozluğu

Yaklaşık 30-40 cm yüksekliğinde çuha veya yün kumaştan ve ayağı saracak şekilde daralarak inen tozluk, koruyucu amaçla kullanılmaktadır⁶³⁴.

Fes- Kafiye

Fes, başı tamamen kavrayacak şekilde, keçe veya yünden yapılmış bir başlık türüdür. Kefiye ise fesin etrafına dolanan kenar uzunluğu yaklaşık bir metre olan kenarları oyali veya boncuklu uzun başörtüleridir⁶³⁵

Yatağan Kılıç

Kılıç, kabza, bıçak, namlu ve kın olmak üzere dört ana bölümden oluşan, tek ya da çift ağızlı olabilen bir yakın dövüş silahıdır⁶³⁶.

Çizme

Kıyafetin tamamlayıcı unsurlarından olan çizme, siyah deri malzemeden üretilmiş diz altına kadar uzanan bir düzenleme göstermektedir. Ön kısmı düz ve sade bırakılmış bilek hizasından itibaren yukarı doğru daralan bir silüet oluşturmuştur. Ayak bileğinden yukarıya doğru bollaşan diz kısmı ise pantolon paçalarının çizmeye rahatça girmesini sağlamaktadır. Çizmenin üst kısmında herhangi bir süsleme unsuru bulunmamakta, sade formu ile kostümün hareketli unsurlarına zemin oluşturmaktadır.

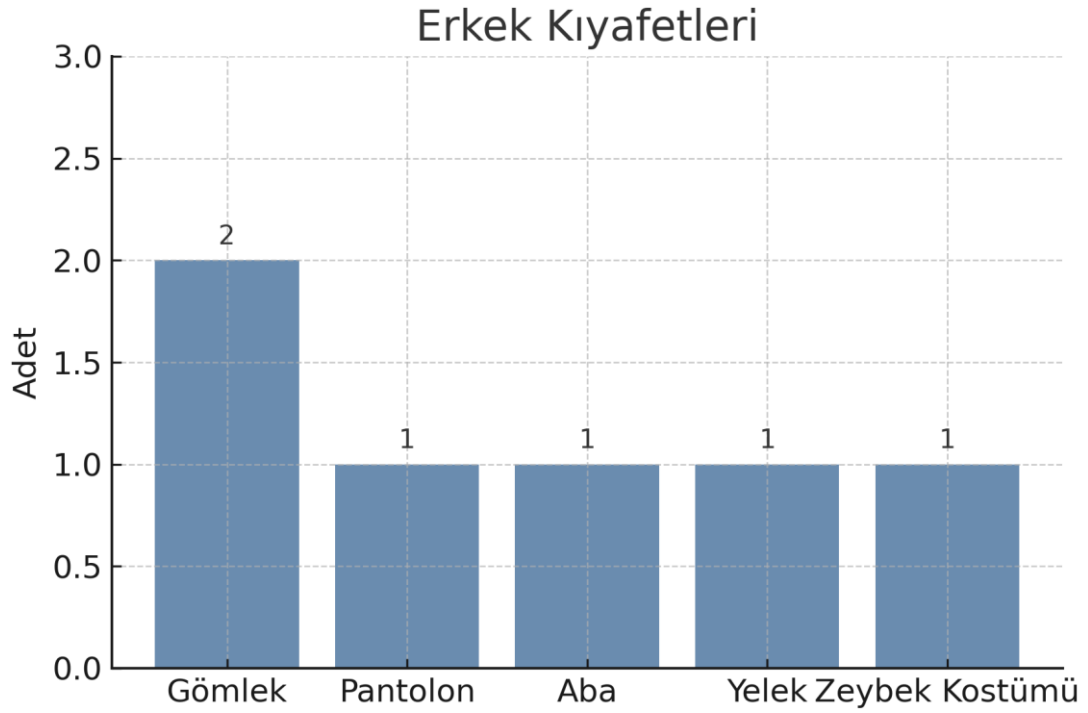
⁶³² Özbilgin, 298.

⁶³³ Çoşkun, 925-936.

⁶³⁴ Özbilgin, 305.

⁶³⁵ Özbilgin, 290.

⁶³⁶ Batuhan Yıldız, "Hunlarda Osmanlı Dönemine: Türk Eğri Kılıcının Gelişim Süreci", *Harp Tarihi Dergisi*, 2, 2020, 59-110.

Grafik 6. Uşak Yöresinde Kullanılan Erkek Kıyafetlerinin Genel Dağılımı

4.7.2. Uşak İli ve Çevresinde Bulunan Geleneksel Kadın Erkek Kıyafetlerinde Kullanılan Teknik ve Motifler

4.7.2.1. Dival İşi Tekniği

Dival – Maraş İşi

Maraş işi, yalnızca ön yüzeyinde desenin görüldüğü, arka yüzü farklı görünüme sahip tek yüzlü bir işleme tekniğidir⁶³⁷. Uygulanacak motif, öncelikle özel bir bıçak yardımıyla karton üzerine oyularak hazırlanmaktadır. Bu desen, kumaş üzerine yapıştırılıp daha sonra karton kumaşla birlikte gerilir ve “cülde” olarak bilinen özel bir tezgâhta işlenmektedir. İşleme sırasında üst yüzeyden çok katlı sim ya da sırma, alt yüzeyinde ise mumlanmış iplik kullanılarak karşılıklı biçimde sabitleme işlemi gerçekleştirilir⁶³⁸.

⁶³⁷ Neslihan Zayıf, *Kahramanmaraş ili Maraş İşi (Dival İşi) İşlemeleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara 2013, 24.

⁶³⁸ Zayıf, 24.

Zahmetli ve incelik isteyen bir el sanatı olan Maraş işi işlenmeye başlanmadan önce, çeşitli araç ve gereçlerin hazırlanması gerekmektedir⁶³⁹. Bu işlemde; beyaz, sarı ve gri karton türleri, çimento kâğıdı, kuru beyaz sabun, astar kumaşı, nakış ve dikiş iplikleri, çamaşır ipeği, çiriş, yapıştırıcı, kâğıt ve küçük makaslar, dikiş iğnesi, boş makara ve ütü gibi temel malzemeler kullanılmaktadır. Ayrıca işleme sürecinde sim, sırma, kumaş, balmumu, tırtıl, cülde (tezgâh,), askı, çıkırık, çağ (makaralık), möhlüke (oyma bıçağı), ve biz gibi yardımcı ekipmanlardan da yararlanılmaktadır⁶⁴⁰.

Tel Sarma

Tel sarma, telin kırma iğnesine normalden daha uzun takılarak desenin kenar hatları boyunca sarılmasıyla yapılan bir tekniktir⁶⁴¹. Sarma işlemi sırasında tellerin üst üste gelmemesi ve aralık bırakılmaması gerekmektedir. Bu teknik; düz, verrev, Pesent, balık sırtı, hristo teyeli, kaydırarak Pesent ve tel bükme gibi çeşitli işlemler kullanılarak işlenmektedir. Geniş alanların doldurulmasında genellikle kaydırarak Pesent tekniği kullanılmaktadır. Tel bükme tekniğinde ise tel, kalın bir iğneye sarılarak şekillendirilir ve sim iplikle desen üzerine sabitlenir. Muşabak tekniği, çiçek ortaları veya geniş yüzeylerin tel ile doldurulmasıyla kullanılır. Bu teknikte desen, Dival işlemlerinde olduğu gibi çift çizgi şeklinde hazırlanır⁶⁴².

Verev Sarma

Verev sarma, desenin yapısına uygun olarak tercih edilen bir işleme tekniğidir. Uygulama sırasında iğnenin her iki taraftan batış ve çıkış noktaları ile sarma sıklığı dengeli olmalıdır. Ayrıca verrev yönü, işlem boyunca korunmalı ve çizgi zamanla düzleşmemelidir⁶⁴³.

Yarma Sarma

⁶³⁹ Hülya Karaoğlu, “Maraş İşi Tekniğinin Ev Tekstilinde Kullanılması (Örtü Örneği)”, *Kalemişi Dergisi*, 15 (7), 2019, 203-213.

⁶⁴⁰ Karaoğlu, 203-213.

⁶⁴¹ Neriman Çavuş, *Ankara ili Beypazarı ilçesi Geleneksel Hamam Kültüründe Kullanılan İşlemeli Ürünler*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2009, 46.

⁶⁴² Çavuş, 46-47.

⁶⁴³ Yakar, 61.

Yarma sarma işlemi sırasında geniş yüzeylerde daha düzgün ve estetik bir görünüm elde etmek amacıyla alanlar belirli bölümlere ayrılarak işlenir⁶⁴⁴. Bu teknik genellikle yaprakların orta hattını ve kıvrımlarını belirginleştirmek ya da gül gibi büyük yapraklı çiçeklerde doğal bir görünüm kazandırmak için tercih edilir.

Balık Sırtı

Balık sırtı tekniğinde, öncelikle işlem yapılacak alan belirlenmektedir. Daha sonra, sarmanın alt kısmında kalacak üst iplikler sağlam şekilde sabitlenmektedir. İşlemeye iki köşeden verev olarak başlanır ve her iki uçtan ortaya doğru sarma gerçekleştirilir⁶⁴⁵. Ortadan üst kenara geçirilen verev eğimi korunarak iğne batırılır ve tekrar orta kısma dönülür. Bu süreçte, verev sarmanın merkezinde oluşan “V” formunun dengesi bozulmadan işleme devam devam ettirilmelidir.

Pesent Tekniği

Pesent tekniği, Geniş yüzeylerin işlenmesinde uzun ve kesintisiz sarma yerine, alanların bölünerek karton yardımıyla belirli bir düzen içerisinde işlenmesiyle daha estetik bir görünüm elde edilen bir tekniktir⁶⁴⁶.

Kordon Tutturma

Kordon tutturma, genellikle ipek ya da pamuk ipliğinden yapılmış, çok katlı ya da kalın bir sicim türü olarak tanımlanır⁶⁴⁷. Kordon işleme tekniğinde, desenin yapısına ve uygulanacağı yüzeye göre kordon kumaş üzerine serilir ve farklı bir iplik yardımıyla sabitlenerek işlenmektedir. Bu işlem, kordon tutturma iğnesiyle gerçekleştirilir⁶⁴⁸.

Bu başlık adı altında incelenen bindallı (gelinlik) örnekleri uzunlukları, kumaş türleri ve süsleme biçimleri açısından benzerlik göstermektedir. Toplamda 4 adet bindallılardan biri Sivaslı İlçesi Selçikler Beldesine aittir. Diğer 3 adet bindallı ise Atatürk Evi Müzesi ve Kent Tarihi Müzesine aittir. Selçikler ve Kent Tarihi Müzesi örneği siyah kadife kumaştan, düz beden üzerine oturtulmuş uzun ve bol döküm bir düzenleme göstermektedir. Hafif oyuntulu “O” yakalı boyu ayak bileği hizasında uzun kollu olarak

⁶⁴⁴ Yakar,61.

⁶⁴⁵ Yakar,63.

⁶⁴⁶ Yakar,66.

⁶⁴⁷ Mine Can, “Osmanlı İmparatorluğu Dönemi İşlemelerinde Kordonla Yapılan Kenar Süslemelerinin İncelenmesi”, *International Journal Of Eurasian Education And Culture*, 4,2018, 33-43.

⁶⁴⁸ Can, 33-43.

tasarlanmıştır. Etek bölümü iki taraftan yırtmaç ile ayrılmıştır. Ön ve arka ortası kumaş katı olup etek ucuna doğru gidildikçe genişlemektedir. Atatürk Evi örneği ise açık yeşil tonlarında kadife kumaştan derin “V” yakalı uzun kollu ve bol dökümlü bir düzenleme göstermektedir.

4.7.2.2. Maden Süsleme İşlem ve Teknikleri

Dövme İşlemi

Metalin tavlanarak yani ısıtılarak yumuşatılması ve ardından çekiç ya da benzeri araçlarla şekillendirilmesi işlemidir⁶⁴⁹.

Döküm İşlemi

Potada eritilen madenin önceden hazırlanmış kalıplara dökülerek şekillendirilmesiyle yapılan bir işleme tekniğidir⁶⁵⁰.

Kabartma (Repousse) Tekniği

Çeşitli aletler ve çekiç kullanılarak metal yüzeye dıştan ya da içten darbelerle desen verilmesi esasına dayanmaktadır⁶⁵¹.

Çalma ve Kazıma (Hak) Tekniği

Ucu küt çelik kalemlerin hafif çekiç darbeleriyle metal yüzeye uygulanmasıyla gerçekleştirilir⁶⁵². Kullanılan kalemlerin türü, işlenilen madenin cinsine göre değişiklik göstermektedir.

Ajur (Delik –İşi) Tekniği

Madeni eserlerin üzerine kesici ve delici aletlerle yapılan delikli süslemeler, delik işi, kesme veya ajur olarak adlandırılır⁶⁵³.

Savatlama (Niello) Tekniği

⁶⁴⁹ Ülker Erginsoy, *İslam Maden Sanatının Gelişmesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1978, 305.

⁶⁵⁰ Jale Ö. Oktay, *Orta ve İç Asya’da VI-IX. Yüzyıllar Arasında Maden Sanatı: Göktürk Devri*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2013, 66.

⁶⁵¹ Tülin Çoruhlu, *Osmanlı Koruyucu Silahlarında Süslemeler ve Teknikler (Askeri Müze’den Örnekler ile)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1995, 20.

⁶⁵² Erginsoy, 32.

⁶⁵³ Oktay, 81.

Savat maden işleme sanatında gümüş eserler üzerine oyulan motiflerin siyah renkli metal alaşımıyla doldurulması tekniğidir⁶⁵⁴.

4.7.2.3. Motifler

Bitkisel Motifler

Türk süsleme sanatlarında en zengin ve en çok kullanılan bezeme grubunu çiçekler ve bitkisel motifler oluşturur⁶⁵⁵. XVI. yüzyılın ortalarına kadar tamamen üslûplaştırılmış biçimde işlenen bu motiflerin türleri çoğu zaman ayırt edilemezken, müzehhip Karamemi'nin öncülük ettiği yarı üslûplaştırılmış anlayışla birlikte çiçek türleri belirginleşmeye başlamıştır. XVIII. yüzyıldan itibaren Batı etkisiyle sanat alanına giren barok ve rokoko üslûpları, çiçek süslemelerinde de etkisini göstermiş ve Türk sanatında “Şukufe” adı verilen natürmort tarzı çiçek ressamlığını ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde kasımpatı, lale, papatya, aynısefa, sümbül, zambak, menekşe, süsen, gelincik, nar ve üzüm gibi pek çok çiçek ve meyve motifi süslemelerde yer almıştır⁶⁵⁶.

Dönemlere göre değişiklik gösteren çiçek tasvirleri, kimi zaman vazo veya sepet içinde karışık ya da tek türden demetler halinde, kimi zaman da kurdeleyle bağlanmış biçimlerde düzenlenmiştir⁶⁵⁷. Doğadaki görünüme en yakın şekilde, canlı renkler ve üç boyutlu etkiyle resmedilen bu motifler, klasik tezhip anlayışına oranla daha gerçekçi bir anlatıma sahiptir. Renklerde doğallığın korunması, altın yaldızın yoğun biçimde kullanımıyla birleşerek süslemelere hem hareket hem de zenginlik kazandırmıştır.

Palmet Motifi

Bir orta eksenin her iki yanına, alt ve üst kısımları kıvrımlı bitki saplarının yerleştirilmesi ve bu sapların üst bölümde oluşan boşlukların da iki yandan tamamlanmasıyla ortaya çıkan, çiçek tomurcuğunu andıran beş ana hattan meydana gelen

⁶⁵⁴ Haldun Şekerci, “Kuyumculukta Savat Tekniği ve Savatlı Takı Uygulamaları”, *E-Journal Of New World Sciences Academy*, 9(4), 2014, 102.

⁶⁵⁵ Ayşegül Durmuş, *XVIII. ve XIX. YY’da Tezhip Sanatında Osmanlı Modernleşmesinin İzleri: Osmanlı Sanatında Türk Rokokosu Üslubu ve Ser Mücellidân-ı Hassa Hezargrad Lüzade Es-Seyyid Ahmet Ataullah*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2022, 35.

⁶⁵⁶ Durmuş, 35.

⁶⁵⁷ Durmuş, 35.

bu motif, biçimsel olarak şematik bir palmiyeyi çağrıştırmaktadır⁶⁵⁸. Uşak yöresin 'de incelediğimiz kıyafetler içerisinde palmet motifinin işlendiği 6 örnek (Foto 76, 81, 97, 106, 112, 135) bulunmaktadır⁶⁵⁹. (Foto 76-112) Kırmızı saten parlak kumaştan dikilmiş kaftanın, Yaka, bel, kol ağzları ve arka etek ucu, kordon tutturma tekniğiyle simli sarı iplik kullanılarak palmet motifi ile süslenmiştir. (Foto 81) Kemer, dairesel madalyon biçimli bir toka ile sabitlenmektedir. Çevresi, kabartma tekniğinde işlenmiş çiçek motifiyle bezenerek, Yaprak aralarına dört adet palmet motifi yerleştirilmiştir. (Foto 106) yeşil parlak saten kumaştan dikilmiş nişanlığın, yaka ve kol bilek hizasında, tel işleme tekniğinin 'de üzerleri cam boncuklarla tamamlanmış palmet motifleri bulunmaktadır.

Foto. 76-81- 106 Numaralı Kıyafet ve aksesuarların Üzerinde Bulunan Palmet Motifleri

Yaprak Motifi

Bitkisel kökenli motiflerde çiçekleri tamamlayan önemli unsurlardan biri yapraklardır⁶⁶⁰. Tabiattaki çiçeklerin ana bölümlerini oluşturmakla birlikte tek başlarına da desen olarak kullanılabilirler⁶⁶¹. Yaprak desenin ana düzenini sağlayan dallarda çıkmalar şeklinde süslemeler bulunur. Kıyafetler içerisinde yaprak motiflerinin işlendiği 17 örnek (Foto 70-77-81-88-94-97-107-108-109- 113-118-119-120-125-128-129-135) yer almaktadır⁶⁶². (Foto 77) yer alan içlik, rahat ve sade bir kesime sahip olup, kolsuz ve bol dökümlü yapısıyla bedene sıkı oturmayan bir

⁶⁵⁸ Hakan Yıldız, *Anadolu Selçuklu Devri Kayseri Yapılarında Palmet, Rumi ve Lotus Motifi*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kayseri 2019, 135.

⁶⁵⁹ Bkz. Katalog No. 9,10,17,19,21,27.

⁶⁶⁰ Ayşenur K. Velioğlu, "Tezhip Sanatında Kullanılan Bitkisel Kökenli Motifler Hakkında", *Klasik Sanatlar Yıllığı*, S. 2, 2014, 75.

⁶⁶¹ Velioğlu, 75.

⁶⁶² Bkz. Katalog No. 2,8,10,13,16,17,21,23,24,26,27.

yapıdadır. İçliğin yaka süslemesi yeşil dallar üzerine sıralanmış mavi, pembe ve turuncu küçük çiçeklerden oluşmaktadır. Çiçeklerin merkezleri sarı tonlarla işlenerek daha belirgin bir hale getirilmiş, dalların uç kısımlarında ise yaprak detaylarıyla doğal bir geçiş sağlanmıştır. (Foto 113) numaralı saten kaftan, bordo saten kumaştan, yaka, kol ve etek ucu; boydan boya kordon tutturma tekniğiyle, sarı simli iplik kullanılarak işlenmiş yaprak ve çiçek motifleriyle çevrelenmiştir.

Foto 77- 113. Numaralı Yaprak motifli kıyafet örnekleri.

Lale Motifi

Lale motifi, Türk süsleme sanatında özel bir öneme sahiptir. Altın, gümüş, bakır ve tekstil ürünlerinde işlenmiş; geleneksel kadın ve erkek kıyafetlerinde sıklıkla kullanılmıştır⁶⁶³. Kıyafetler içerisinde lale motifinin işlendiği 3 örnek (Foto 72-88-89) bulunmaktadır⁶⁶⁴. Boncuklu kemer örneğinde (Foto 72), yoğun mavi zemin üzerine vazodan çıkan çiçek, yanlarda ise lale motiflerine yer verilmiştir. (Foto 88) numaralı cepkenin ön kısmında ise lale motifleri, simetrik bir düzen içerisinde yerleştirilmiştir. (Foto 89) numaralı cepkende, lale motifi küçük boyutlu ve sade bir biçimde uygulanmıştır. Altın renkli simli ipliklerle kordon tutturma tekniğinde işlenmiş motifler, giysi yüzeyinde belirli aralıklarla yer almaktadır.

⁶⁶³ Serap Ünal, “Türkistan’dan Günümüze Pişmiş Toprak Kültüründe Lale”, *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*, 128 (253), 2021, 323- 344.

⁶⁶⁴ Bkz. Katalog No. 8-13.

Foto 72- 88 Numaralı Lale Motifli Kıyafet Örnekleri

Gül Motifi

Gül, natüralist üslupta kullanılan bitkisel bezeme gruplarının en önemli öğelerindendir⁶⁶⁵. Genellikle profilden ya da tepeden görünüşe göre yarı stilize bir anlayışla işlenmişlerdir. Gül motifine sahip örnekler, (Foto 115-120)'de görülmektedir⁶⁶⁶. (Foto 115)'te yer alan iç donun uçkur bölümü, divitin kumaşla yamalanmış, yüzeyine baskı yöntemiyle gül motifleri uygulanmıştır. (Foto 120)'deki boncuk işlemeli (hapishane işi) ayakkabının burun kısmındaki düzenlemede ise yeşil yaprak formunun içinde kırmızı gül motifi dikkat çekmektedir.

Foto 115-120 Numaralı Gül Motifli İç Don Ve Ayakkabı Örnekleri

⁶⁶⁵ Aylin Alkan, *15. ve 16. YY İznik Çini Motifleri ve Linol Baskı Resim Tekniği ile Yorumlanması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kütahya, 2017, 39.

⁶⁶⁶ Bkz. Katalog No. 22-24.

Papatya Motifi

Papatya, gül veya gonca gibi çiçeklerin kuşbakışı perspektifle basitleştirilerek ve stilize edilerek çizilmesiyle oluşan dekoratif bir motif türüdür⁶⁶⁷. Çiçeğin doğal formu korunmakla birlikte, çizimde ana hatlar ve yaprak detayları abartılı veya sadeleştirilmiş bir şekilde aktarılır, böylece süsleme amacıyla kullanılmaya uygun bir görsel dil ortaya çıkar. Papatya motifi, tek başına sade bir örnek olarak da karşımıza çıkar⁶⁶⁸. Örneğin kırmızı tülbent üzerinde (Foto 71) boncukla işlenmiş papatya motifleri görülmektedir.

Foto 71. Kırmızı Tülbent Üzerinde Bulunan Boncuk İşlemeli Papatya Motifleri

Mine Çiçeği Motifi

Mine çiçeği (Myosotis), küçük çiçeklerin stilize edilerek çizilmesiyle oluşan dekoratif bir motif türüdür⁶⁶⁹. Çiçeğin basit formu korunur ve süsleme amacıyla kullanılan tasarımlarda genellikle karakteristik küçük çiçek grupları şeklinde işlenir. Mine çiçeği motifi, çalışmada yer alan farklı parçalarda çeşitli tekniklerle uygulanmıştır⁶⁷⁰. (Foto 92) numaralı içlik'te dalgalı hatlarla çevrelenmiş mine çiçeği formu ana motif olarak kullanılmış, sarma işi tekniğiyle işlenmiş motifin orta kısmına altın renkli pullar eklenmiştir. (Foto 119) numaralı terlikte üst yüzeyde kordon tutturma tekniğiyle işlenmiş mine çiçekleri, kıvrımlı dallar ve yaprak motifleriyle birlikte kompozisyonu tamamlamıştır. (Foto 120) numaralı boncuk

⁶⁶⁷ Ebru Alparslan, "Türk Süsleme Motiflerinden "Hatâi" Motifinin İncelenmesi ve Yazma Eser Ciltlerinde Bulunan "Hatâi Şemseler" ", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (42), 2016, 862-874.

⁶⁶⁸ Bkz. Katalog No. 8.

⁶⁶⁹ Yıldız Demiriz, *Osmanlı Kitap Sanatında Natüralist Üslupta Çiçekler*, Acar Matbaacılık, İstanbul 1986, 362.

⁶⁷⁰ Bkz. Katalog No. 16-24.

işlemeli ayakkabıda ise burun kısmında yeşil yaprak üzerinde kırmızı mine çiçeği motifi yer almakta olup, motif boncuk işleme tekniğiyle uygulanmıştır.

Foto 92-119-120 Numaralı Mine Çiçeği Motifli İç Gömlek ve Akkabı Örnekler

Dilek Ağacı Motifi

Dilek ağacı motifi, insanların umut, dilek ve iyi temennilerini simgeleyen sembolik bir süsleme unsurudur⁶⁷¹. Gerçekleşmesi istenen dileklerin, ağaca bağlanan bez veya ip parçalarıyla ifade edilmesi geleneğinden esinlenmiştir. Bu motif, giysilerde kullanıldığında kişinin içten dileklerini, huzur ve bereket arzusunu yansıtan anlamlar taşır. Çoğunlukla kıvrımlı dallar üzerinde yer alan yaprak, çiçek veya kuş figürleriyle birlikte işlenerek kompozisyon zenginliği oluşturur. Çalışmada bu motife yalnızca bir örnekte rastlanmıştır⁶⁷². (Foto 79) numaralı kaftanda, arka etek ucu ve yırtmaçların kesiştiği bölgelerde dilek ağacı motifi yer almakta olup, motif kordon tutturma tekniğiyle işlenmiştir.

Foto 79. Dilek Ağacı Motifi İşlemeli Kaftan Örneği

⁶⁷¹ Funda S. Ünal, “Ege Bölgesi Kadın Kıyafetleri ve Kullanılan Bazı Motiflerin Anlamları”, M. Koçkar (Ed.), *Halk Kültürü'nde Giyim-Kuşam ve Süslenme Uluslar Arası Sempozyumları Bildirileri*: 15 Aralık 2006- Eskişehir: Bildiriler: 15 Aralık 2006- Eskişehir: Bildiriler (ss.478-483), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2006.

⁶⁷² Bkz. Katalog No. 10.

Geometrik Motifler

İslam ve Türk sanatında süreç içerisinde geometri bilgisinin hayal gücüyle birleşmesi, geometrik kompozisyonları özgün bir bezeme türü haline getirmiştir⁶⁷³. Tekstil alanında da önemli bir yer edinen geometrik motifler, bindallı ve üç etek gibi giysilerin tüm yüzeylerinde; yaka, kol manşeti ve etek ucu gibi bölümlerinde özenle uygulanmıştır. Daire, üçgen, baklava dilimi, çok kollu yıldız ve örgü geçmeler gibi geometrik şekillerin düzenli bir biçimde bir araya getirilmesiyle oluşturulan kompozisyonlar, kıyafetlerde zengin bir süsleme programı sağlamıştır.

Baklava Motifi

Bu motif, kıyafetlerde genç kızın evlenme, yuva kurma ve çocuk sahibi olma gibi hayallerini simgesel bir biçimde dile getirme yoludur. Genellikle kare veya dikdörtgen bir düzen içinde işlenen motif, genç kızın bu arzularını ve çeyiz sandığını temsil eden bir sembol olarak yorumlanır⁶⁷⁴. Çalışmada bu motife ait 5 örnek tespit edilmiş⁶⁷⁵, (Foto 57, 62, 80, 112, 120) numaralı parçalar arasında üç örnek öne çıkmaktadır. (Foto 60) numaralı elbisenin göğüs kısmında eşkenar dörtgen formunda süslemeler yer almaktadır. (Foto 62) numaralı mor keçe önlükte, ön yüzey boyunca sıralanmış baklava motifleri kullanılmıştır. (Foto 112) numaralı kaftanda ise etek ucunda ve arka bölgede büyük boyutlu baklava motifleri kordon tutturma tekniğiyle işlenmiştir.

Foto 62-80-112 Numaralı Kıyafetler Üzerinde Bulunan Baklava Motifleri

⁶⁷³ Mustafa Bulut, "Geometrik Sistemin Çözümlemesi Selçuklu Örnekleri Üzerine Birkaç Girişim", *Sanat Tarihi Dergisi*, 26 (1), 2017, 27-44.

⁶⁷⁴ Ziyet Öndoğan, Ece N. Öndoğan, Diellza Mıncı, *Anadolu Motiflerinin Çağdaş Desen Tasarımlarına Yansımaları*, İksad Yay., Ankara 2024, 42.

⁶⁷⁵ Bkz. Katalog No. 2-5-10-21-24

Üçgen Motifi

Üçgen motifi, üç açı ve düz çizgilerle oluşturulan temel bir geometrik şekildir. Bu motif, kendi yapısı sayesinde başka geometrik desenlerin oluşmasına da zemin hazırlar⁶⁷⁶. Çalışmada bu motife dört örnekte rastlanmıştır⁶⁷⁷. (Foto 56, 58, 125, 126). (Foto 56) numaralı gömlek üzerinde, ön yüzeyde dikey ve çapraz çizgilerle oluşturulmuş üçgen motifleri yer almaktadır. (Foto 125) numaralı camadan da ise yüzey süslemelerinde blonya iğnesi tekniğiyle üçgen motifleri kullanılmıştır.

Foto 56- 125 Numaralı Üçgen Motifli Kıyafet Örnekleri

Yıldız Motifi

Yıldız motifi, birbirini belirli noktalardan kesen kırık hatların birleşmesiyle oluşur. Bir merkezden dışa doğru açılan ve farklı sayıda kola sahip geometrik bir yapıdır⁶⁷⁸. Motif, çalışmada dört örnekte (Foto 89, 92, 135 ve 138) tespit edilmiştir⁶⁷⁹. (Foto 135) numaralı yeleğin arka merkezinde yer alan yıldız formundaki motif, merkezden dışa doğru genişleyen çok parçalı yaprak düzeniyle dikkat çeker. (Foto 138) numaralı Şam hırkasında ise bordür düzeni içinde tekrarlanan yıldız motifleri, yüzeyde dengeli bir süsleme kompozisyonu oluşturmuştur.

⁶⁷⁶ Öndoğan ve Mıncı, 66.

⁶⁷⁷ Bkz. Katalog No. 1-2-26.

⁶⁷⁸ Öndoğan ve Mıncı, 67.

⁶⁷⁹ Bkz. Katalog No. 13-16-27-28.

Foto 135-138 Yıldız Motifli Kıyafet Örnekleri

Su Yolu-Su Taşı Motifi

Su yolu motifi, suyun akışını ve kıvrımlı hareketlerini stilize eden bir süsleme türüdür⁶⁸⁰. Halk arasında suyun hayat verici yönünü simgelediğine inanılır. Motif, kimi zaman köşeli, kimi zaman ise yumuşak kıvrımlarla düzenlenir. Giysi ve mendil kenarlarında sıkça görülür; ayrıca kilim, dokuma ve çeşitli ev eşyalarında da süsleme unsuru olarak kullanılmıştır. İncelenen örnekler arasında (foto 57, 66, 79, 109, 111, 112 ve 118) numaralı parçalar üzerinde görülmektedir⁶⁸¹. (Foto 79) numaralı pembe kadife kaftanda, ön açıklığın uç kısımlarında su yolu motifi, bel hizasından etek ucuna kadar ise su taşı motifi işlenmiştir. (Foto 109) numaralı yeşil kadife bindallının etek ucunda bordürü tamamlayan su yolu motifi yer alırken, (foto 111) numaralı siyah kadife bindallıda ön yüzeyi hareketlendiren dikey bordürlerde aynı motif uygulanmıştır.

Foto 79- 111. Su Taşı Motifli Kıyafet Örnekleri

⁶⁸⁰ Ünal, 482.

⁶⁸¹ Bkz. Katalog No. 2-7-10-20-21-23.

Bulut Motifi

Bulut kıvrımlarının üst üste getirilip kümelenmesiyle oluşturulan bir bezeme türüdür⁶⁸². Genellikle kompozisyonlarda boşlukları dengelemek, motiflerin başlangıç ya da bitiş noktalarını belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Ayrıca minyatür sanatında gökyüzündeki bulutları sembolik biçimde temsil eden bir unsur olarak da yer almıştır. İncelenen örnekler arasında (foto 66, 106 ve 114) numaralı kıyafetlerde bu motif görülmektedir⁶⁸³. (Foto 66) numaralı bindallıda, etek ve arka yüzey boşlukları bulut motifleriyle doldurulmuştur. (Foto 106) numaralı nişanlıktaki bulut motifleri tel işleme ile işlenmiş, (foto 114) numaralı kaftanda ise bordürler arasındaki boşluk alanlar bulut motifleriyle süslenmiştir.

Foto 66-106-114 Bulut Motifli Kıyafet Örnekleri

Koç Boynuzu Motifi

Koç boynuzu motifi, Anadolu kültüründe bereket, güç, kahramanlık ve erkekliliği simgeleyen bir süsleme unsurudur⁶⁸⁴. Boynuz şekli, tarih boyunca insanlıkta kuvvet ve erkeklilikle özdeşleştirilmiştir ve motif, ana tanrıçayla ya da onun ardından gelen ritüel ve sembollerle birlikte kullanılmıştır. (Foto 86 ve 135) numaralı kıyafetlerde bu motif yer almaktadır⁶⁸⁵. (Foto 86) Cepkenin kollarında kordon tutturma yöntemiyle koç boynuzu

⁶⁸² Ebru Alparaslan, “Geleneksel Süsleme Motiflerinden Bulut Motifi ve El Yazması Eser Ciltlerinde Bulunan Bulut Şemseler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 41(8), 2015, 665-674.

⁶⁸³ Bkz. Katalog No. 7-19-21.

⁶⁸⁴ Zeynep Balkanal, “Türk Kültürünün Değer Yargılarını Yansıtan Kilim Motiflerine Tasarım Açısından Alternatif Bir Yaklaşım; Kaat’ı Sanatında Uygulamaları”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35, 2019, 341-352.

⁶⁸⁵ Bkz. Katalog No. 11-24.

motifi işlenmiştir. (Foto 135) Yeleğin arka merkezinde, yan dallarda koç boynuzu formunu çağrıştıran motifler görülmektedir.

Foto 86-135 Koç Boynuzu Motifli Kıyafet Örnekleri

Çengel Motifi

Çengel motifi, bağlılık ve korumayı simgeleyen bir süsleme unsurudur. Anadolu dokumalarında, özellikle kilim ve halılarda sıkça karşılaşılır⁶⁸⁶. Motif, gözden kaynaklanan kötülükleri uzaklaştırma amacı taşırken, eril ve dişil kavramlar arasında bir köprü işlevi görür; erkek- kadın, rüzgâr-su, deniz-dalga veya dağ-vadi gibi zıt öğeleri bir araya getirir. Bu nedenle, çengel motifi evlilik ve bereketle de ilişkilendirilir. İncelenen örneklerde ise çengel motifi⁶⁸⁷, yalnızca yün patik ve çoraplarda görülmektedir (Foto 117). Bu patik, bileklik, burun ve taban olmak üzere üç ana bölümden oluşmakta, siyah yün zemin üzerine yeşil iplikle işlenmiş su yolu motifi uygulanmıştır. Ayak üstü kısmında ise çiçek ve çengel motifleri yer alarak dekoratif bir düzenleme oluşturmuştur.

Foto 117. Çengel Motifli Yün Patik Örneği

⁶⁸⁶ Özdoğan ve Mıncı, 53.

⁶⁸⁷ Bkz. Katalog No. 23.

SONUÇ

Uşak ve çevresinin geleneksel kıyafetlerinin incelenmesi için yapılan bu araştırmayla, kültürel mirasın gelecek nesillere en doğru şekilde aktarılması amacına katkıda bulunulmaya çalışılmıştır. Bunu için; yazılı kaynaklardan Uşak Kent Tarihi Müzesi ve Atatürk Evi Müzesi'nde incelenen kıyafetlerden, Eşme ilçesi 26. Kilim Festivali kapsamında tespit edilen örneklerden, Ulubey İlyaslı Köyü'nden Raziye ve Ziya Güvenç, Sivaslı İlçesi Pınarbaşı Beldesi'nden Emine mersin, Sivaslı Selçikler Beldesi'nden Serpil Tiryakioğlu, Ulubey Büyükkayalı Köyü'nden Eşe Erol ve Ulubey Akkeçili Köyü'nden derlenen örneklerden, ayrıca Deniz Demirel'e ait özel arşivden ve İslamoğlu Kültür Sanat Halk Oyunları Topluluğu'ndan elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

İncelenen kıyafet örnekleri genel olarak 19. Yüzyılın sonu ile 20. Yüzyılın başına tarihlendirilmektedir. Özellikle kullanılan kumaş türleri, işleme teknikleri ve motif özellikleri bu dönemle uyumludur. Araştırma sırasında bazı parçaların kullanım tarihleri ile üretim teknikleri arasında farklılıklar gözlemlenmiştir. Bu durum, giysilerin kuşaktan kuşağa aktarılması veya onarılarak uzun süre kullanılmaları ile açıklanabilir.

Araştırmada toplam 77 kadın kıyafeti ve 15 erkek kıyafeti incelenmiştir. Kadın kıyafetine başlıklar, aksesuarlar, çorap ve ayakkabılarda dahil edilmiştir. Erkek kıyafetleri arasında yer alan zeybek kostümü, parçalarıyla birlikte bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda elde edilen veriler, uşak ve çevresindeki geleneksel giyim kültürünün çeşitliliğini ortaya koymaktadır.

İncelenen kadın kıyafetleri arasında; gömlek, iç yelek, don-şalvar, üç etek, fistan, bindallı, nişanlı, kaftan, cepken, zıbın, çuha, Tefebaşı ve çorap gibi farklı giysi türleri yer almaktadır. Erkek kıyafetlerinde ise zeybek takımı, ayrıca yelek, çuha, pantolon, gömlek ve bayram cübbesi tespit edilmiştir. Başlık türleri olarak çeki, arakçın, tozak ön plana çıkarken; aksesuar grubu içerisinde kemerler değerlendirilmiştir. Kadın ve erkek kıyafetlerinde çeşitlilik, yöredeki geleneksel giyim kültürünün hem günlük yaşam hem de özel gün pratikleri bakımından zengin ve çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

İncelenen kıyafetlerde süsleme açısından en çok dival işi, kordon tutturma, sim sırma, işleme ve aplike tekniklerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunların yanı sıra

boncuk işleme, savat ve iğne oyası gibi süsleme yöntemleri de çeşitli parçalarda uygulanmıştır. Teknik çeşitliliği, uşak ve çevresindeki giysilerin yüksek işçilik kalitesine sahip olduğunu göstermekte; ayrıca farklı tekniklerin bir arada kullanılmasıyla, görsel zenginlik sağlandığı ortaya konulmaktadır.

Kadın kıyafetlerinde farklı kumaş türlerinin tercih edildiği görülmektedir. iç gömleklerin geneli pamuklu ve keten karışımı kumaşlardan, iç yelekler pamuklu etaminden, iç donlar ise çoğunlukla kutnu ve saten kumaşlardan hazırlanmıştır. Entarilerde saten, üç eteklerde çitari ve kutnu, bindallılarda kadife, cepkenlerde çuha ve kadife, nişanlıklarda Jakarlı ve saten kumaş, Tefebaşı giysilerinde çuha, bazı cepkenlerde bürümcük ve pazen, zıbınlarda pamuklu kumaş, önlüklerde keçe, çoraplarda ise yün iplik tercih edilmiştir. Bu çeşitlilik, kadın kıyafetlerinde hem doğal hem de değerli kumaşların yoğun olarak kullanıldığını ve kullanım amacına göre malzeme seçiminde bulunduğunu göstermektedir.

Erkek kıyafetlerinde ise yeleğin kadife, bayram cübbesi “Şam hırkası” pamuklu, aba çuha, gömlekler pamuklu, pantolonlar keten kumaştan hazırlanmıştır. Ayrıca İslamoğlu Kültür Sanat Halk Oyunları Topluluğu’nda kullanılan zeybek kostümünde; ten gömleği bürümcük kumaştan, camadan ve cepkenler kaşmirden, iç donlar pamukludan, şal kuşaklar pamuklu iplikten dokunmuş; diz tozlukları ise çuha dan yapılmıştır.

İncelenen kıyafetlerde süsleme açısından zengin bir çeşitlilik tespit edilmiştir. Kadın kıyafetlerinde en çok dival işi, kordon tutturma, sim sırma, verrev sarma, Pesent sarma, tırtıla halka sarma, boncuk işleme, iğne oyası, nakış ve biye uygulamaları kullanılmıştır. Erkek kıyafetlerinde ise genellikle daha sade bir süsleme anlayışı görülmekle birlikte, kordon tutturma ve hazır harç uygulamaları ile görsel bütünlük sağlanmıştır.

Motiflerde özellikle, lale, mine, yıldız çiçeği, papatya, gül, koçboynuzu, palmet, bulut, tarak, tırnak, yaprak, kıvrık dallar, baklava, su yolu, su taşı, üçgen, desenleri öne çıkmıştır. Ayrıca başlık ve aksesuar süslemelerinde boncuk, pul ayna, deniz kabuğu, buğday başağı, renkli örtüler, karayelegi adı verilen horoz tüyleri, renkli şekerleme jelatinleri, yapay çiçekler ve cam taş gibi tamamlayıcı unsurlar kullanılmıştır. Tercih edilen kırmızı, yeşil, sarı pembe, mor renler; yörede bolluk bereket, mutluluk, nazardan korunma gibi sembolik anlamlarıyla dikkat çekmektedir.

Aksesuar gruplarında ise, bakır, gümüş pirinç ve bronz gibi madenler kullanılmış; bu malzemeler üzerinde dövme, döküm, kabartma, kazıma, ajur, savatlama teknikleri uygulanarak detaylı bir işçilik sergilenmiştir. Bu süsleme yöntemleri, metal işçiliğin yöre kültüründeki önemini ve estetik anlayışını gözler önüne sermektedir.

Uşak ve çevresinde incelenen geleneksel kıyafetler, Anadolu'nun farklı bölgelerinde tespit edilen örneklerle benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Kadın kıyafetlerinde iç gömlekler; İzmir- Bayındır, Denizli Çardak Söğüt, Kütahya, Elâzığ, Alanya, Mersin-Mut ve Çanakkale örnekleriyle benzerlik göstermektedir. İç yelekler; Burdur, iç donlar; Çorum, Gaziantep, Tokat, Afyon, Aydın, Bilecik ve Isparta'dan bilinen örneklerle örtüşmektedir. Elbiseler; İzmir, Aydın, Manisa'da üç etekler; Denizli ve Alanya'da (çitari), Yozgat'ta (telli üç etek), Bursa, Kütahya ve Isparta'da (kutnu üç etek), yaygın olarak görülmektedir. Bindallılar; Erzurum, Çankırı-Ilgaz, Tekirdağ, Kütahya, Kahramanmaraş, Bursa, Bilecik ve Beypazarı'nda benzer özellikler taşımaktadır. Jakarlı nişanlıklar; Denizli ve Elazığ'da, saten nişanlıklar Mevhibe İnönü örneğinde görülmektedir. Kaftanlar; Yozgat, Tokat, Kütahya ve Afyon'da; çuha cepkenler Ankara ve Kayseri'de, Kadife cepkenler Burdur, Çanakkale, Konya, Giresun ve Mardin'de; bürümcük cepkenler ise Burdur'da karşımıza çıkmaktadır. Zıbınlar Uşak'ın Omurca köyünde; önlükler Manisa, Tokat ve Balıkesir'de çoraplar Kırşehir-Kaman, Isparta, Rize, Erzurum ve Iğdır'da benzerlik göstermektedir.

Başlık türlerinden çeki; Kars, Bolu-Mudurnu, Sivas Yıldızeli- Topulyurt köyü, Kahramanmaraş ve İzmir Ödemiş'te, Arakçın tipi başlıklar; Yozgat- Sorgun, Mersin-Tarsus ve Ardahan- Damal'da, Tozak tipi başlıklar se Isparta- Yalvaç, Burdur, Yozgat ve Sivas Zara'da yaygın olarak tespit edilmiştir.

Aksesuar grubunda yer alan kemerler, Makedonya Rodoviş'te, gümüş kemer tokaları Kars, Bandırma, Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi, Ankara Etnografya Müzesi'nde görülmektedir. Ayakkabı türlerinden terlik, Ankara Etnografya Müzesi ve Sadberk Hanım Müzesi'nde; boncuklu ayakkabı ise Mehmet Akbacakoğlu Koleksiyonu'nda bulunmaktadır.

Erkek kıyafetlerinde zeybek kostümü, Afyon, Aydın, Manisa, örnekleriyle; gömlekler Gaziantep, Burdur, Edirne, Malatya, Elâzığ'dan Aba, Hatay, Gaziantep ve

Bitlis'ten, yelekler Osmaniye ve Sivas'tan, Bayram cübbesi "Şam Hırkası", ise Yusuf İyilik Koleksiyonu'ndan bilinen örneklerle benzerlik göstermektedir.

Genel olarak, Uşak örnekleri Anadolu'nun farklı bölgelerindeki giysilerle ortak kumaş, motif ve teknik özellikler taşımakla birlikte, özellikle kadife kullanımının yoğunluğu, dival işi ve kordon tutturma tekniklerinin öne çıkışı ve bürümcük cepkenler gibi yöresel detaylar ile Batı Anadolu giyim kültürü içerisinde özgün bir konuma sahiptir.

İncelenen Uşak yöresi kadın kıyafetleri arasında iç gömlekler, pamuklu ve keten kumaşlardan hazırlanmış, İzmir, Denizli ve Harput örnekleriyle form bakımından benzerlik göstermektedir. Farklılık olarak İzmir'de biyeler, Denizli'de baskı, Alanya ve Mersin'de nakış öne çıkmaktadır. İç yelekler, Burdur örneğiyle form açısından benzer olsa da Uşak örneklerinde nakış, Burdur'da kordon tutturma tercih edilmiştir. Kutnu ve saten iç donlar, Çorum ve Tokat yöresiyle benzer; Bilecik ve Isparta örnekleriyle de kumaş bakımından yakınlık göstermektedir. Elbiseler, İzmir, Aydın ve Manisa örnekleriyle aynı formda; İzmir'de süsleme göğüsten etek ucuna kadar devam ederken, Uşak örneklerinde süsleme daha sınırlı kalmıştır. Üç etekler, Denizli, Alanya ve Yusuf İyilik örnekleriyle formda benzer; farklılık olarak Alanya'da harç, Denizli'de su taşı Uşak'ta ise biyeler tercih edilmiştir. Bindallılar, Erzurum, Kütahya ve Bursa örnekleriyle kadife kumaş, dival işi teknik bakımından ortak özellik taşımaktadır. Nişanlıklar, Denizli ile benzer, ancak Mevhibe İnönü örneği daha sade; Uşak nişanlıkları ise daha gösterişli yoğun süsleme detayları ile dikkat çekicidir. Kaftanlar, Tokat, Afyon ve Kütahya örnekleriyle biçim açısından örtüşürken; Uşak kaftanlarında kordon tutturma yoğun, Tokat örneğinde applike, Kütahya'da dilek ağacı motifiyle öne çıkmıştır. Cepkenlerde, Ankara ve Kayseri örnekleriyle form benzer; Konya ve Mardin örneklerinde dival işi ve tel sarma farklılık göstermektedir. Zıbın ve çuha örnekleri, Bitlis ve Uşak Omurca örnekleriyle formda örtüşürken, süsleme yoğunluğu farklıdır. Önlükler, Manisa'da boncuk işleme ile öne çıkmıştır. Yün çoraplar, Kırşehir, Isparta, Rize ve Erzurum örnekleriyle teknik açıdan benzer; motiflerde gül bahçesi gibi çeşit farklılıkları vardır. Başlıklarda çeki, arakçın ve tozak örnekleri, daha yoğun görülmektedir. Kemerler, boncuk işleme ve gümüş tokalı düzenlemeleriyle Kars, Bandırma ve Makedonya örnekleriyle örtüşmekte; Uşak'ta pirinç ve savatlı işleme ayrışma yaratmıştır. Ayakkabı ve terliklerde, Ankara Etnografya ve Sadberk Hanım Müzesi örnekleriyle form bezer; süslemelerde Uşak'ta kordon tutturma, diğerlerinde sırma ve dival işi öne çıkmıştır.

Erkek kıyafetlerinde zeybek giyimi Afyon, Aydın ve Manisa örnekleriyle biçim açısından benzer; Uşak örnekleri işlemede daha dengeli Aydın'da ise yoğun süslemelidir. Gömlekler, Gaziantep ve Burdur ile benzer formda; ancak Uşak'ta pamuklu, Burdur'da çitari farklılığı göze çarpar. Aba Hatay, Gaziantep ve Burdur ile benzer formda; ancak Uşak örneği sade, Hatay'da ise sim sırma ve motiflerle zenginleştirilmiştir. Yelekler, Osmaniye ve Sivas ile formda benzer; Uşak örneği kadife ve kordon işlemeli, Osmaniye'de aba dokuma ve pul- boncuk işleme tercih edilmiştir. Bayram cübbesi "Şam hırkası", Yusuf İyilik Koleksiyonu'ndaki Şam hırkası ile örtüşmektedir.

SÖZLÜK

Aba: yünden dokunmuş, kolları dirsek hizasında ve boyu uyluk seviyesine kadar uzanan bir giyim türüdür.

Ajur (Delik –İşi) Tekniği: Madeni eserlerin üzerine kesici ve delici aletlerle yapılan delikli süslemeler, delik işi, kesme veya ajur olarak adlandırılır.

Al yazma: genellikle yeni gelinler tarafından düğün gibi özel günlerde kullanılan zemini tek renk genelde kırmızı parlak kumaştan yapılmış örtüdür.

Arakçın: Arakçın, kalın kartonun üzerine yazmalar sarılarak dış kaplaması oluşturulan başlık türüdür.

Bindallı: genellikle kadife, ipekli kadife veya atlas gibi gösterişli kumaşlardan dikilen, altın veya sırma ipliklerden süslenmiş kadın giysisidir.

Burgu: Anadolu'nun farklı yörelerinde “alınlık veya üç kor” olarak adlandırılan takı, baş süslemelerinde fesin alın kısmına yerleştirilmekte ve yanlara doğru uzatılarak kullanılmaktadır.

Bürümcük Kumaş: dokuma tekniği bakımından temel dokuma örgüleri arasında yer alan bezayağı örgü sistemiyle üretilen Kumaş Türüdür.

Cepken: genellikle kadife veya çuha kumaştan, yakasız veya dar hâkim yakalı olarak tasarlanmış, önü açık uzun ya da kısa kollu dış beden giysileridir.

Çalma ve Kazıma (Hak) Tekniği: Ucu küt çelik kalemlerin hafif çekiç darbeleriyle metal yüzeye uygulanmasıyla gerçekleştirilir.

Çenelik: fesin alt kenarına tutturularak kullanılan, ancak bazı yörelerde çene altından geçirilerek, alnın her iki yanından sarkıtılan takı türüdür.

Çeki: fesin etrafına dolanan ve başlığın adını aldığı temel parçadır. Bazı yörelerde “al çeki” olarak adlandırılan kırmızı tülbent, genellikle ipekli veya el dokuması pamuklu kumaştan yapılmakta ve başı sararak fesi sabitlemektedir. Çeki ile birlikte başa ayrıca al duvak ve renkli tülbentler de bağlanmakta; bu örtülerin kenarı oyali, boncuklu veya pullu süslemelerle zenginleştirilmektedir.

Çığa: Uşak ilinin farklı yerleşimlerinde biçimsel ve adlandırma farklılıkları gösteren geleneksel bir süsleme unsurudur.

Çitari: genellikle ipek ile karışık pamuk ipliğinden dokunan, sarı ve kırmızı çubuklu desenleriyle tanınan ince yapılı bir kumaş türüdür.

Çorap: ayağa giyilen ve baldırın yarısına ya da diz seviyesine kadar uzanabilen; giyimi tamamlamak ve ayağı dış etkenlere karşı korumak amacıyla kullanılan örgü giysi türüdür.

Çuha (Hırka): kıyafetlerin üzerine veya altına giyilebilen, dize kadar uzun olan giysi türüdür.

Çuha: çözü ve atkısı yün iplikten dokunmuş, havlı yapıya sahip, tok tutumlu ve genellikle düz renkte üretilebilen sade bir kumaş türüdür.

Dival (Maraş İşi): yalnızca ön yüzeyinde desenin görüldüğü, arka yüzü farklı görünüme sahip tek yüzlü bir işleme tekniğidir.

Divitin (Pazen) Kumaş: dış yüzeyi perdahlanmış, iç yüzeyi ise havlı yapıda olan ve %100 pamuk ipliğinden dokunan, üzerine çeşitli desenlerin baskı tekniğiyle aktarıldığı kumaş türleridir.

Döküm Tekniği: Potada eritilen madenin önceden hazırlanmış kalıplara dökülerek şekillendirilmesiyle yapılan bir işleme tekniğidir.

Dövme Tekniği: Metalin tavlanaarak yani ısıtılarak yumuşatılması ve ardından çekiç ya da benzeri araçlarla şekillendirilmesi işlemidir.

Entari: etek boyu ayak bileklerine kadar uzanan ya da diz hizasında sonlanan, ipekli veya pamuklu kumaşlarla hazırlanan bol kesimli olarak biçimlenen kadın giysisidir.

Fes: genellikle kırmızı renkte keçe kumaştan hazırlanan geleneksel başlık türüdür.

Gömlek: vücuda doğrudan giyilen, içlik işlevi Gören temel giysi katmanıdır

Granülasyon: Granülasyon, pürüzsüz bir yüzeyi lehim kullanmadan yüzlerce minik metal granül (güverse) ile süsleme yöntemine verilen isimdir.

Hayvan Tüyleri (Kara Yeleği): Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde gelin başı oluşturma ve süslemelerinde geleneksel olarak kullanılan bir uygulamadır. Tavus kuşu veya horoz tüyü gibi doğal malzemeler, renk ve miktar açısından yöreden yöreye farklılık göstermektedir.

İç Don: hem kadın hem de erkekler tarafından kullanılan, vücudu bel hizasından başlayarak topuklara kadar örten bel hizasından parçalı yapısıyla alt bedeni saran geleneksel bir giysi türüdür.

İç Yelek: Kolsuz, önü açık ve bele kadar kısa yapıda olan yelekler, genellikle mintan üzerine giyilen parça.

İlmeçer: kadınların çene altından geçirilerek başın iki yanına sabitledikleri, boncuk benzeri süslerle donatılmış ip şeklinde tanımlanmaktadır.

Jakarlı Kumaş: Jakarlı kumaş, ipliklerin özel bir düzeneyle, desen oluşturacak şekilde dokunulmasıyla elde edilen bir kumaş türüdür.

Kabartma (Repousse) Tekniği: Çeşitli aletler ve çekiç kullanılarak metal yüzeye dıştan ya da içten darbelerle desen verilmesi esasına dayanmaktadır.

Kaftan: elbise, yelek ya da ceket gibi giysilerin üzerine giyilen, iç mekanlarda rahatça çıkarılabilecek şekilde tasarlanmış, önü açık ve uzun bir giysi türüdür.

Kemer: şerit formunda hazırlanan, belde destek sağlamak veya süs amacıyla kullanılan takıdır.

Kordon tutturma: genellikle ipek ya da pamuk ipliğinden yapılmış, çok katlı ya da kalın bir sicim türü olarak tanımlanır.

Kutnu Kumaş: çözüğü ipek atkısı ise pamuk ipliğinden oluşan; parlak yüzeyli ve ince çizgili desenleriyle öne çıkan geleneksel bir dokuma türüdür.

Önlük: yün iplik kullanılarak dikdörtgen formunda dokunan; yüzeyleri dokuma aşamasında kullanılan renkli ipliklerle oluşturulan geometrik desenlerle bezenmiş parçalardır.

Pesent Tekniği: Geniş yüzeylerin işlenmesinde uzun ve kesintisiz sarma yerine, alanların bölünerek karton yardımıyla belirli bir düzen içerisinde işlenmesiyle daha estetik bir görünüm elde edilen bir tekniktir.

Renkli örtüler: kenarları oyali, pullu ve boncuklarla süslenmiş; genellikle yazma, krep ya da erbi türü kumaşlardan yapılan, farklı renk ve desenlerle hazırlanan baş örtüleridir.

Saçağı: altın ve gümüş sim ipliklerden örülerek gelin başından sırtına doğru sarkıtılan geleneksel bir baş süsüdür.

Savatlama (Niello) Tekniği: Savat maden işleme sanatında gümüş eserler üzerine oyulan motiflerin siyah renkli metal alaşımıyla doldurulması tekniğidir.

Şam Hırkası: Arkası ön kısmından biraz kısa, ayaklara kadar uzanan, kanatları öne doğru kavuşturularak kapatılan, bol ve hafif bir üst giysisidir.

Tel sarma: telin kırma iğnesine normalden daha uzun takılarak desenin kenar hatları boyunca sarılmasıyla yapılan bir tekniktir.

Telli Üç Etek: Tül benzeri ince yapıya sahip olan telli bez, dokusu arasına altın veya gümüş sırma tellerin yerleştirilmesiyle elde edilen kumaş türüdür.

Tepelik: hafif çukur ve yuvarlak formda; genellikle fesin üzerine yerleştirilen aksesuarlara verilen isimdir.

Tomaka: çene altından başlayarak şakaklara kadar uzanacak şekilde kullanılan, genellikle telkâri tekniğiyle işlenmiş metal bir süstür.

Tüylü Tozak: kalın yapılı bir fesin üzerine çeşitli renklerde boyanmış kuş tüylerinin sıralanmasıyla hazırlanan geleneksel bir başlık türüdür.

Üç Etek: diz altına kadar uzanan, önde açılır kapanır şekilde tasarlanmış üç ayrı etek parçasından oluşan, kenar hatları dalgalı ve genellikle nakışla süslenmiş, iç kısmı astarla tamamlanan bir dış giysi türüdür.

Zıbın: pamuklu kumaştan dikilen; soğuk mevsimlerde elbise altına giyilen, kollu ya da kolsuz, uzun veya kısa formlarda tasarlanabilen, kalın dokulu iç giysi türüdür.

Zülüflük (Yanak Döven -Reşme): fesin yan kısımlarından sarkıtılarak kullanılan, dairesel, üçgen ve sembolik formda tasarlanan bu takılar; penez ve boncuklarla zenginleştirilmiş süsleme unsurlarıdır.

KAYNAKÇA

- Akgül, Nuray D., *Gelenekli Bir Yaşam Örneği “Tahtacı Türkmen Giysileri”*, İksad Yayınevi, Ankara 2019.
- Akpınarlı, Feriha, “Doğu Anadolu Bölgesi Geleneksel Çorap Örücülüğünde Motif Özellikleri, *Hars Akademi* 5, Aydın Uğurlu ve Geleneksel Sanatlar Özel Sayısı, 2022, 17-25.
- Aksoy, Mustafa,” Tarihin Bilinen İlk Pantolonundan Türkiye’ye Gelen Damga”, *Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi*, 346, 2015, 22-27.
- Albayrak, Seda, *Selçuklu Devleti’nin Kuruluşun ’da Oğuzlar ve Oğuz Beyleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu 2016.
- Alkan, Aylin, *15. ve 16. YY İznik Çini Motifleri ve Linol Baskı Resim Tekniği ile Yorumlanması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kütahya, 2017.
- Allak, Fırat, Öztemel, Medih, “Geleneksel Bir Giysi Türü: Cepkenler (Mardin Müzesi Örnekleri), *Turkish Studies*, 19(2), 2024, 429-446.
- Altun, Erman, “Adana ve Osmaniye Halk Kültüründe Giyim- Kuşam Geleneği”, M. Koçkar (Ed.), *Halk Kültürü’nde Giyim-Kuşam ve Süslenme Uluslar Arası Sempozyumları Bildirileri: Eskişehir 2006*, 68-90.
- Altın, Ara, “Gazneliler Mimari Mad” <https://islamansiklopedisi.org.tr/gazneliler#2-mimari>(E.T. 13.11.2024)
- Altıncılıç, Arzu Emel, “Göktürk Devri Giyim Kuşam Geleneğine Bir Bakış”, *Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Dergisi*, (7) 53, 2020, 1101-1110.
- Alyılmaz, Cengiz, Alyılmaz, Semra, “Eski Türk Kadın Heykellerinin Düşündürdükleri”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(4), 2014, 1-33.
- Arık, Murat, *Esik Kurganı, Buluntuları ve Kültür Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008.

- Arıöz, Begül, “Hatay Arkeoloji Müzesi Envanterinde Yer Alan Aba ve Meşlah Dokumaların Teknik, Renk ve Motif Özelliklerinin İncelenmesi”, *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 14, 2024, 195-209.
- Arıç, Ayten Sezen, “Türklerde Kıyafetin Kısa Tarihi”, *Kultura Narodov Priçernomoriya Dergisi*, 109, 2007, 142-159.
- Aslan, Pınar, Akpınarlı, Hatice Filiz., “Karadeniz Çalıklı Teknikli Çorapların Tasarım Özellikleri”, *İdil Dergisi*, 65, 2020, 165-177.
- Aslan, Hüsna, *Kars, Ardahan ve Iğdır İllerinde Bulunan Geleneksel Kadın Takılarının Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2009.
- Aslanapa, Oktay, *Türk Sanatı*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2016.
- Alpaslan, Ebru, Türk Süsleme Motiflerinden “Hatâi” Motifinin İncelenmesi ve Yazma Eser Ciltlerinde Bulunan “Hatâi Şemseler” “, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (42), 2016, 862-874.
- Alpaslan, Ebru, “Geleneksel Süsleme Motiflerinden Bulut Motifi ve El Yazması Eser Ciltlerinde Bulunan Bulut Şemseler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 41(8), 2015, 665-674.
- Avcı, Mehtap, *On Dokuzuncu Yüzyıl Harput Vilayetinde Giyim Kuşam Kültürü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kahramanmaraş 2013.
- Aydın, Erdoğan, *Nasıl Müslüman Olduk*, Başak Yay., İstanbul 2007
- Aydın, Gülşah, *Ege Üniversitesi Etnografya Müzesindeki Osmanlı Dönemi Ait Takıların İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2016.
- Aygün, Müzeyyen, *Kütahya ve Çevresi Geleneksel Kadın Giysilerinin Motif, Grafiksel Desen ve Kompozisyon Özelliklerinin İncelenmesi*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kütahya 2011.
- Ayhan, Fatma, “Türklerin Giyim Kuşamında Kürk”, 38. *ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, Ankara 2007,

- Aytaç, Ahmet, “Osmanlı Dönemi’nde Bursa İpekçiliği, Dokumacılık ve Bazı Arşiv Belgeleri”, *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 2015, 1-11.
- Bahtiyaroğlu, Beyza, *Orta Asya Uygur Resim Sanatında Biçim ve Anlam*, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul 2021.
- Bahar, Tuba, “Bilecik İli Bindallı Giysi İşlemelerinin İncelenmesi”, *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 18, 2024, 245-26.
- Balkanal, Zeynep, “Türk Kültürünün Değer Yargılarını Yansıtan Kilim Motiflerine Tasarım Açısından Alternatif Bir Yaklaşım; Kaat’ı Sanatında Uygulamaları”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35, 2019, 341-352.
- Bakır, Abdülhalik, “Orta Çağ İslam Dünyasında Dokuma Sanayi”, *Belleten Dergisi*, (64) 241, 2000, 749-826.
- Bakır, Naci, *Konya Mevlevi Dergah’ından Mevlâna Müzesi’ne Nakledilen Türk Kumaşları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya 1991.
- Balcı, Hilal, “Geleneksel Formlarda şalvarın İç Anadolu’da ve Doğu Anadolu’da Kullanımı ve Bu İki Bölgenin Mukayeseli Karşılaştırması”, *Sanat Dergisi*, (31), 2018, 57-68.
- Bedirhan, Yaşar, Karagözoğlu, Berna, “Divan-ü Lügati’t – Türk’e Göre Selçuklu Türklerinde Giyim- Kuşam ve Süsleme Eşyaları”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (12) 148, 2024, 1-11.
- Berkli, Yunus, “Uygur Resim Sanatının Üslup Özellikleri”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (10) 45, 2010, 155-166.
- Berkol, Ceyhan, *Yazılı Kaynaklarda Yer Almış Osmanlı Kumaşlarının İrdelenmesi*, (Sanatta Yeterlilik Tezi), Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013.
- Beğiç, Hacer Nurgül, “Giyim- Kuşam Kültüründe Keçe Sanatında Tarihsel Bir Bakış” *SUTAD Dergisi*, 40, 2016, 287-297.

- Beydiz, Mustafa Gürbüz, “Türk İmgesinin Başlangıcından Batılılaşma Dönemine Kadar Fizyolojik Açıdan ve Giyim- Kuşam Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, (7) 2, 2021, 545-569.
- Beğiş, Hacer Nurgül, “Giyim- Kuşam Kültüründe Keçe Sanatında Tarihsel Bir Bakış” *SUTAD Dergisi*, 40, 2016, 287-297.
- Bilgin, Azmi, “İlk Müslüman Türk Devletlerinde Kültür ve Medeniyet Gazneliler (962-1186)”, *Yeni Türkiye Dergisi*, 43, 2002, 625-629.
- Boyacıoğlu, Hatice, *Malatya Müze ve Halk Eğitim Merkezlerinde Bulunan Geleneksel Giysiler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Giyim Endüstrisi ve Giyim Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı Konya 2012.
- Bulut, Mustafa,” Geometrik Sistemin Çözümlemesi Selçuklu Örnekleri Üzerine Birkaç Girişim”, *Sanat Tarihi Dergisi*, 26 (1), 2017, 27-44.
- Burakgazi, Harun, *Selçuklu- Karahanlı İlişkileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Erzurum 2012.
- Cahen, Claude, (Çev. Nejat Kaymaz), “Selçuklular- Tarih Yazıcılığı”, *Ankara Üniversitesi DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, (7) 12-13, Ankara 1969’dan Ayrıbasım, 1973.
- Can, Mine, *Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Prof. Ülker Muncuk Müzesi’nde Bulunan Metal İpliklerle İşlenmiş Ürünlerin İncelenmesi*, (Sanatta Yeterlilik Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2008.
- Can, Mine, “Osmanlı İmparatorluğu Dönemi İşlemelerinde Kordonla Yapılan Kenar Süslemelerinin İncelenmesi”, *International Journal Of Eurasian Education And Culture*, 4,2018, 33-43.
- Cebeci, Dilek T., “Türk Kumaş Sanatında Geleneksel Bürümcük Dokumalarının Özelliklerinin İncelenmesi”, 9. *Uluslararası İstanbul Bilimsel Araştırma Kongresi: İstanbul 2022*, 795-805.
- Cebeci, Dilek T., “Türk İşleme Sanatında Hayat Ağacı Motifi ve Uygulamaları”, *Arış Halı Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi*, (20-21), 2022, 7-29.

- Ceranoğlu, Mine, Güler, Feride, “Giresun Müzesinde Bulunan Geleneksel Kadın Cepken Özelliklerinin Kore Jeogori’sine Uyarlanması”, *İdil Dergisi*, 7(47) 2018, 881-889.
- Cihad, Cihan, “Türk Kam (Şaman) ve Kadın Başlıklarında Kuş Tüyünün Kullanılması”, *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(31), 2021, 104-118.
- Coşkun, Saadet N, “Küçük Menderes Havzasının Zeybek Kıyafetleri”, M. Ö. Uzun, C. Işık (Ed.), *Yörük Ali Efe Uluslararası Halk Kültürü Araştırmaları Sempozyumu Kuvayı Milliye’nin 100’ü: Aydın 2019*, 925-936.
- Çakır, E. İbrahim, “Uşak Kâzası (1676 Tarihli Avâriz Defterine Göre)”, *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 28(28), 2010, 27-47.
- Çalış, Ercan, Erk, Ahmet, “Kars Müzesi’nde Bulunan Bir Grup Kemer ve Tokaları”, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1), 2021, 17-28.
- Çavuş, Neriman, *Ankara ili Beypazarı ilçesi Geleneksel Hamam Kültüründe Kullanılan İşlemeli Ürünler*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü Ankara 2009.
- Çaylı, Gülfizar, Ölmez, Filiz Nurhan, “Denizli İli Serinhisar İlçesi Üç Etekleri”, *Ulakbilge Dergisi*, 9 (5), 2017, 231-248.
- Çaylı, Gülfizar, “Isparta İli Elele Derneği Kültür Evindeki El Örgüsü Patik ve Çoraplar”, *Kalemişi Dergisi*, 4(8), 2016, 59-96.
- Çeliker, Deniz, Genç, Mustafa, Isparta Evlenme Adetleri”, *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, 12, 2019, 1-16.
- Çember, Büşra, *Abdülkadir Çakmak’ın Özel Koleksiyonunda Bulunan Bakır Mutfak Eşyaları*, (Seminer Çalışması), Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2024.
- Çetin, Nihat, Hoca, Nafiz, Fuat, Ahmet, Suphi, Göyünç, Nejat, “Uşak”, *İslam Ansiklopedisi İslam Alemleri Tarih, Coğrafya, Etnografya ve Biyografya Lügati*, millî Eğitim Basım Evi, İstanbul 1987.

- Çivitçi, Şule, Harmankaya, Hatice, Üstün, Gülseren, “Tekirdağ Etnografya Müzesi’nde Kayıtlı Bindallıların Özellikleri”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (14), 2012, 99-120.
- Çolpan, Gizem, “Balıkesir’de Geleneksel Kadın Giyimi”, *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 1(8), 2025, 1-11.
- Çoruh Ebru, Binboğa, Elif, “Geleneksel Kutnu Kumaşı Üzerine Deneysel Yüzey Tasarımları”, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, (27),2021, 131-143.
- Çoruhlu, Yaşar, *Erken Devir Türk Sanatı İç Asya’da Türk Sanatının Doğuşu ve Gelişmesi*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2020.
- Çoruhlu, Tülin, *Osmanlı Koruyucu Silahlarında Süslemeler ve Teknikler (Askeri Müze’den Örnekler ile)*, (Yayınlanmış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1995.
- Demiral, Semih, Tayyar, Ayşe E., “Çok Katlı Dokuma Kumaşlar”, *Uşak Üniversitesi Fen ve Doğa Bilimleri Dergisi*, (2) 2, 2018, 39-54.
- Demirbağ, İlknur, *Türk Geleneksel Giyiminde Takı ve Aksesuarlar*, (Sanatta Yeterlilik Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul 1996.
- Demirbağ, İlknur, “Geleneksel Türk Kadın Giyiminde Dival İşi ve Örnekleri”, *Motif Akademi Halk Bilim Dergisi*, 18(9), 2016, 291-296.
- Demirkul, İmam, *Çatalca Merkez Köylerinde Kadın Başlıkları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü İstanbul 1998.
- Demiriz, Yıldız, *Osmanlı Kitap Sanatında Natüralist Üslupta Çiçekler*, Acar Matbaacılık, İstanbul 1986,
- Dikmen, Melek, Çetin, Kamile, “Klasik Türk Şiirinde Kadın Takı ve Aksesuarları”, *Bilig Dergisi*, 61, 2012, 71-98.
- Diyarbakirli, Nejat, *Hun Sanatı*, M.E.B Kültür Yayınları, İstanbul 1972.
- Doğan, Cengiz, *Yedi Kapı Yetmiş Zanaat Geçmişten Günümüze Hünerli Eller*, Uşak Belediyesi Kültür Yay., İzmir 2022.

- Doğan, Asuman, *İç Anadolu Bölgesi Kayseri İli Güpoğlu Konağı Etnografya Müzesi'nde Bulunan El Sanatları Örnekleri Üzerine Bir Çalışma*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara 2009.
- Doğdu, Yüksel, Bulmuş, Emel, “Sinop Arkeoloji Müzesinde Bulunan Geleneksel Giyim Örneklerinden Üç Etek Entari Örnekleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 56 (11), 2018, 205-112.
- Doğru, Yüksel, *Gaziantep Yöresi Geleneksel Erkek Giyimlerinin İncelenmesi*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya 2010.
- Duman, Nisa, Koç, Fatma, *Bilecik İli Pazaryeri İlçesi Günyurdu Köyü Yörüklerinin Giyim ve Kuşam Kültürü*, Serüven Yayınları, 2023.
- Durmuş, Ayşegül, *XVIII. ve XIX. YY' da Tezhip Sanatında Osmanlı Modernleşmesinin İzleri: Osmanlı Sanatında Türk Rokokosu Üslubu ve Ser Mücellidân-ı Hassa Hezargrad* Lüzade Es-Seyyid Ahmet Ataullah, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2022.
- Durmuş, İlhami, *İskitler*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2007.
- Ecer, Ayşe, *Bursa Yöresindeki Yerel Giysilerin ve Kumaş Yapılarının İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul 2010.
- Elyiğit, Ufuk, “Bandırma Müzesi'nde Yer Alan Osmanlı Dönemi'ne Ait Bir Grup Kemer ve Kemer Tokası”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 2022, 737-757.
- Erdoğan, Ağgöl, *Manisa Kula İlçesi Folkloru Üzerinde İnceleme Çalışmaları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul 2000.
- Erginsoy, Ülker, *İslam Maden Sanatının Gelişmesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1978.
- Erkoç, Hayrettin İhsan, “Türklerin İslamiyete Geçiş Sürecinde Tenri ve Allah Algıları”, *DTFC Dergisi*, (58) 1, 2018, 301-336.

- Esin, Emel, *İslamiyet'ten Önceki Türk Kültür Tarihi ve İslâma Giriş (Türk Kültür El-Kitabı, II. CİLD 1/B den Ayrı Basım)*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1978.
- Esin, Emel, *Orta Asya'dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler*, Kabalcı Yay., İstanbul 2003.
- Esin, Emel, *Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2006.
- Esirgenler, Emine, Başaran, Burcu, “Antalya İli Korkuteli İlçesi Geleneksel Kadın Giysilerinin Kadın Giysilerinin Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 31 (5), 2018, 554-569.
- Gahramanlı, Nergis, “Servet-i Fünûn Romanlarında Devrin Moda Olgusunun Kadın Kıyafetlerine Etkisi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (5) 23, 2012, 236-247.
- Gülensoy, Tuncer, M.Ö. 4500- M.S. XIII. Yüzyıllar Arasında Barbar Türkler Dil, Din, Kültür, Sanat, Uygarlık, Akçağ Yayınları, Ankara 2011.
- Gargi, Zeynep, *Ege Bölgesi Geleneksel Kadın Giyiminde Bel Aksesuarları*, (Sanatta Yeterlilik Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir 2007.
- Guliyeva, Minara, Meydan, Cemal “Büyük Selçuklu Dönemi Saray Giyim Kuşamı”, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 16, 176-191.
- Güngör, Mahmut, “Giyim Kültürü ve Giysiye Sahip Olma Arzuları: Giyim Mandalası” *Ekev Akademi Dergisi*, (17) 54, 2013, 205-211.
- Gök, Ebru, “Çitari Kumaşı”, *The Turkish Online Journal Of Design, Art And Communitacion*, 11(2), 2021, 443-453.
- Gök, Gülcan, *Çanakkale Merkez, Çan ve Ezine İlçelerinde Bulunan Kadın Kıyafetlerinde Dival İşi Tekniği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya 2019.
- Gökdemir, Mehmet A. “Tevfik Türen Karagözoğlu ve Seramik Sanatında Konu Olarak Osmanlı Kaftanları”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 91(23), 2024, 1294-1305.
- Gökçe, Turan, Küpeli, Özer, “Germiyanogulları Tarihine Işık Tutan Bir Kaynak: II. Bayezid Dönemine Ait Vakıf ve Mülk Defter”, M. Ersan, M. Şeker (Haz.),

Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu, Kütahya 2014, 473-479.

Görrar, Rifat, Genç Mustafa, Görrar, Ali Ekrem, M. Genç (Ed.), *Isparta'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası Isparta Çevresi Yörük Kültürü*, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları, Isparta 2020.

Görünür, Lale, Ögel, Semra, "Osmanlı Kaftanları ile Entarilerinin Farkları ve Kullanılışları", *İtü Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (3), 2006, 59-68.

Gürkan, Çisem, Sözüer, Zehra Doğan "Avangart Aksesuar Tasarımında Geleneksel Kadın Başlıklarının Kullanımı: Bir Uygulama Örneği", *Yıldız Journal Of Art And Design*, 10(1), 2023, 48-62.

Gülbeyaz, Aybuke, Reşîdüddin *Fazullah-ı Hemedânî'nin Câmi'u't- Tevârih Adlı Eserinde Sultan Mahmut Devrine dair Kayıtlar ve Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2018.

Güneş, Silvan, "Geleneksel Türk Giyim Kuşamına Tarihsel Bir Bakış ve Alanya Yöresi Geleneksel Kıyafetleri", 18.

Günbay, Nazli, Yetim, Fatma, "Ankara Etnografya Müzesinde Bulunan Kemer Tokaları", *Akademik Sanat; Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, 4(7),2019, 178-209.

Heiranpour, Sepideh, *İran'ın Batısındaki Büyük Selçuklu Dönemi Eserleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2019.

İmre, Havva Melike, Akbaş, Kevser, "Sadberk Hanım Koleksiyonundan Örneklerle Osmanlı Dönemi Kadın Ayakkabı Tasarımları Üzerine Tespitler", *Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 2020, 73-89.

İskenderzade, Lale Avşar, "Göktürk Dönemi İnsan Figürlü Taş Anıtlar", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 2010, 255-269.

Kalafat, Yusuf, *Balkanlar'dan Uluğ Türkistan'a Türk İnançları VIII*, Berikan Yayınevi, Ankara 2006.

- Kamiloğlu, İlkur, “Nevşehir Müzesinde Bulunan Tepelikler”, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 56(2), 2021, 987-1005.
- Kanar, Ayşe, Bozoklar, Payende, Yiğit, Melek, Çavuşoğlu, Berna, S. İşibilir (Ed.), *Mersin Olgunlaşma Enstitüsü Kıyafet Kataloğu*, 2023-2024 Mersin.
- Kanat, Fatma, *Kütahya İli Kadın Giysilerinin Merkez ve Çevresindeki Farklılıkları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul 1993.
- Kara, Hasan, Şahin, Mehtap, “İklim Değişikliğinin Uşak’ta Tarım Ürünlerine Etkisi”, *Biyoloji Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, (2) 1, 2009, 36-46.
- Kara, Rukiye, “Çankırı, Ilgaz Geleneksel Kadın Kıyafetleri Üzerine Bir Deneme”, *Folklor Akademi Dergisi*, 4 (3), 2020, 202-216.
- Karaarslan, Uğur, Özdemir, Hüseyin, *Çift Başlı Kartalın Hikayesi Selçuklular- 1*, Historia Yay, İstanbul 2018.
- Karabacak, Öznur, *Elazığ’da Bakır Sanatı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2011.
- Karaoğlu, Hülya, “Modernize Yelek Tasarımı (Divitin Kumaş)”, *International Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences*, 8(57), 2022, 1354-1361.
- Karaoğlu, Hülya, “Maraş İşi Tekniğinin Ev Tekstilinde Kullanılması (Örtü Örneği)”, *Kalemişi Dergisi*, 15 (7), 2019, 203-213.
- Karcıoğlu, Uğur, “Avrasya ve Sibirya Bölgelerinde Bulunan Bazı Kurganlar”, *Kafdağı Dergisi*, (4) 1, 2019, 54-78.
- Karpuz, Haşim, Güzel, Hasan Celal, Çiçek Kemal, Koca Salim (Ed.), *Türkler Ansiklopedisi Cilt 6*, Türkiye Yay. Ankara 2002.
- Kartal, Zerrin, *Isparta İli Yöresel Kadın Giysileri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Isparta 2011.
- Kaya, Mustafa, Çoksevim, Bekir, Paktaş, Yakup, “Tokat Yöresi Halk Oyunları Kıyafetleri”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (56), 2010, 249-168.

- Kayhan, Hüseyin, “Türkiye Selçukluları Devleti’nin Kuruluşu Hakkında”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, (1) 1, 2018, 18-25.
- Kayıkçı, Gülşen D., “Gaziantep’in Tarihi ve Kültürel Yapısı İçinde Giyim Özellikleri”, 771-792.
- Keskiner, Cahide, *Türk Süsleme Sanatında Stilize Çiçekler “Hatâi”*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.
- Keser, Fatma, *1923-1950 Yılları Arası Cumhuriyet Dönemi Kadın Kıyafetleri*
- Keskin, Hülya, Anadolu’da *Geleneksel Boncuk Süslemeli Kadın Baş Aksesuarları*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2010.
- Keyvanoğlu, Mehmet, *Ulubey ve Köylerinin Tarihi ile Kültürel Değerleri*, Meta Basım Yayınları, Uşak 2021.
- Koca, Salim,” Eski Orta Asya’da Tabiat, İklim, İnsan Unsuru”, *Gazi Üniversitesi Asya Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 2017, 1-18.
- Koca, Emine, Turhan, Gülşah P., Çanakkale Karıncalık Köyü Tahtacı Türkmen Kadın Giyim Kuşamı ve Değişimi Üzerine Bir Analiz”, *Türk Kültürü ve Hacı Beştaş Veli Araştırmalar Dergisi*, (111), 2024, 73-89.
- Koca, Emine, Baran, Handan, “Eskişehir İli Geleneksel Kadın Şalvarları”, *Arış Dergisi*, (10), 2014, 26-33.
- Koca, Emine, Kırkıncıoğlu, Zeynep, “Geleneksel Gelin Başı Süslemelerinde Yöresel Bağlamda Benzerlik ve Farklılıklar Uşak İli Örneği”, O. Kunduracı, A. Aytaç (Ed.), *VI. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi/ Sanat Etkinlikleri: Konya 2016*, 123-132.
- Koç, Fatma, Koca, Emine, Erdoğan, Göktürk (Ed.), *Güzel Sanatlarda Yenilikçi Çalışmalar*, Duvar Yay., İzmir 2023.
- Koç, Fatma, Çelik, Raziye, “Mersin-Mut İlçesi Yörükleri Kadın ve Erkek İç Giyimleri”, *Arış Dergisi*, (11), 2015, 36-52.
- Koç, Ayşe, Kütahya İli (Sim Sırma) *Maraş İşi Süslemeleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversite Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2014.

- Koçu, Reşat Ekrem, *Türk Giyim Kuşam ve Süsleme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara 1967.
- Kılınç, Fatma, *Gaziantep Yöresi Kadın Oyunlarının İncelenmesi*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gaziantep 2014.
- Kılıç, Luiza, *Güney Sibiry'a'da Hun Türkeri'ne Ait Kurganlar, Mezarlar ve Şehirler*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2018.
- Kılıç, Osman, *Eski Türk Resminde Mekân- Yüzey Sorunu ve Dinçer Erimez*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2000.
- Kılıçarslan, Hande, Ölmez, Filiz Nurhan, Etikan, Sema, “Kırşehir Yöresi El Örgü Çorapları: Günümüz Örnekleri”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 2020, 25-39
- Kılıçoğlu, Sefa, Araz, Nezihe, Devrim, Hakkı, “Selçuklular”, *Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, Meydan Yay., İstanbul 1969, XVII, 459.
- Kırkinciöğlu, Zeynep, Ege Bölgesi Kadın Giyim- Kuşamının Göstergebilimsel Yöntem ile Çözümlemesi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2015.
- Kırkinciöğlu, Zeynep, Arslan, Elif Turan, “Kültürel İletişim ve Etkileşim Açısından Kars İli ve Çevresinde Yaşayan Etnik Grupların Geleneksel Başlıklarının İncelenmesi”, *Social Sciences Studies Journal*, 8(102), 2022, 3061-3074.
- Kırzioğlu, Neriman, Altaylar'dan *Tunaboyu'na Türk Dünyası'nda Ortak Motifler*, Türksoy Yayınları, Ankara 1995.
- Meccek, Süleyman, *Serik Yöresi Tahtacı Alevilerinin Halk Bilgisi Ürünleri Üzerine Bir İnceleme*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2014.
- Mercimek, Kevser, *Kahramanmaraş Geleneksel Giyim Kuşamında Görülen Kadın Tepelikleri, Başlıkları ve Fesleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2004.

- Merçil, Erdoğan, “*Gazneliler Mad.*”<https://islamansiklopedisi.org.tr/gazneliler#1>(E.T. 13.11.2024)
- Merçil, Erdoğan, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, Bilge Kültür Sanat Yay., İstanbul 2013.
- Minorsky, V., (Çev. Abdullah Duran), *Hududü'l- Alem Mine'l Meşrik İle'l Mağrip*, İstanbul Kitapevi, İstanbul 2008.
- Mutlu, Serap, Hünerel, Zeliha, “Sultan Genç Osman’a Ait Kaftanlardan Esinlenerek Oluşturulan Giysi Tasarımları”, *Kalemisi Dergisi*, (6) 13, 2018, 381-395.
- Narşap, Mazhar, “İslam Kültür Tarihinde Arzhan 2 Kurganının Yeri ve Önemi”, *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi*, (16) 2, 2023, 366-376.
- Nuhoglu, Güller, *Beyhakî Tarihi’ne Göre Gaznelilerde Devlet Teşkilatı ve Kültür*, (Yayınlanmış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1995.
- Ocakoğlu, Nuran,” Geleneksel Dokumalarımızdan Kutnu Kumaşının Giysi Tasarımında Kullanılması”, *İdil Dergisi*, 7(52), 2018, 52-13.
- Ok, Meltem, “Tasarım ve Süsleme Özellikleriyle Topkapı Sarayı Padişah Kaftanları”, *Akdeniz Sanat Dergisi*, (8) 16, 2015, 70-85.
- Ok, Meltem, *Topkapı Sarayı Padişah Kaftanlarının Üretim Aşamalarında Kullanılan Dikiş ve Süsleme Öğeleri*, (Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü İzmir 2012.
- Oktay, Jale Ö., *Orta ve İç Asya’da VI-IX. Yüzyıllar Arasında Maden Sanatı: Göktürk Devri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul, 2013.
- Okudan, Gülseri, Kalan, Ekrem (Ed.), *Sarayı, Askeri, İdari Yönleriyle Karahanlı Devleti’nin Teşkilat Tarihi*, İksad Yay., Ankara 2019.
- Oy, Harun, “Uşak İl’inde Bulunan Neolitik ve Kalkolitik Bir Yerleşim: Altıntaş Höyük”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (3) 28, 2017, 337-338.
- Oyman, Rengin, “Burdur Müzesindeki Yöresel Kadın Giysileri, Süsleme ve İşlemeleri”, *Art -E Sanat Dergisi*, 13 (25), 2020, 362-394.

- Ögel, Bahattin, *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre*, TTK Basımevi, Ankara 1984
- Ögel, Bahattin, *Türk Kültür Tarihine Giriş 5 Türklerde Giyecek ve Süslenme Göktürklerden Osmanlılara*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1978.
- Öney, Gönül, “Tarihten Yansımalarla Büyük Selçuklu Seramiklerinde Kadın”, *Sanat Tarihi Dergisi*, (17)1, 2008, 55-75.
- Öney, Gönül, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1992.
- Öntüğ, Murat, Dilşen Onsekiz (Ed.), *Markalaşma Vizyonu Uşak Şehri*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2022.
- Örnek, Demet, Kılıçay, Melike, “Osmanlı İşleme Sanatının Bir Yansıması Olarak Gelin Ayakkabıları ve Terlikleri (Ankara Etnografya Müzesi Örnekleri)”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (153), 2024, 99-115.
- Özaydın, Abdulkerim, Güzel, Celal, Çiçek, Fatma, Koca, Salim (Ed.), *Türkler Cilt 4*, Türkiye Yay., Ankara 2002.
- Özbağı, Tevhibe, Karaöz, Bilge, “Sivas İli Yöresel Kıyafetlerinden Örnekler”, M. Koçkar (Ed.), *Halk Kültürü’nde Giyim-Kuşam ve Süslenme Uluslar Arası Sempozyumları Bildirileri: Eskişehir 2006*, 229-241.
- Özcan, Aylin, *Sivas Kadın giyim İlinde Kadın Giyim Özelliklerinin İncelenmesi ve Online Katalog Hazırlanması*, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2014.
- Özdeğer, Mehtap, “Uşak”, *TDVİA*, İstanbul 2012, XLII, 222-227.
- Özdemir, Büşra, Nursen, Geyik Değerli, Aydın İli Geleneksel Kadın Başlıkları ve Desen Tasarım Uygulamaları”, *International Social Sciences Studies Journal*, 7 (85), 3107-3125.
- Özdemir, Elif, Tezcan, Hülya, “Osmanlı Toplumunda Kadın Giyiminin Seyyahlar Üzerinden İncelenmesi”, *International Smart Journal Social Mentaliyt And Researcher Thinkers Journal*, (8) 61, 2022, 1203-1214.

- Özdemir, Melda, “Bolu İlinde Geleneksel Kadın Başlıkları”, *Art-E Sanat Dergisi*, 2(3), 2009, 1-15.
- Özdemir, Melda, “Kozluören Köyü (Manisa İli Soma İlçesi) Tahtacı Kadın Giyimi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi*, 69, 2014, 167-180.
- Özdemir, Melda, Turan, Aslıhan, “Makedonya Rodoviş’te Bir Türk Yörük Köyü Kocaali’de Geleneksel Gelin Giyimi”, *Turkish Studies Social Sciences*, 14(3), 2019, 915-936.
- Özder, Lale, Kale, Süheyla, Kurt, Gülten, Erkaplan, Emel, E. Erkaplan (Ed.), *Yozgat Geleneksel El Sanatları ve Giyim Kuşam Özellikleri*, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk El Sanatları Uygulama ve Araştırma Merkezi E Yayın No-1, Ankara 2022.
- Özketeci, İlhan, “İlk Dönem Hâkani (Karahanlı) Camilerindeki Bazı Tuğla Süsleme Unsurları”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, (5) 4, 2018, 721-738.
- Özkan, Nurhan, “Osman Hamdi Bey Tablolarında Giysi Analizi”, *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, (6) 12, 2020, 198-208.
- Öztoksoy, Özlem N., *16-18. Yüzyıl Osmanlı Hint- Babür Kumaş Sanatları Etkileşimleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007.
- Özus, Elhan E, Erden, Filiz, Tufan, Melek, “Tokat Geleneksel Kadın Giysileri”, *International Journal of Cultural And Social Studies*, 2 (1), 2016, 205-218.
- Paça, Rabiye, *Kahramanmaraş ve Civarında Giyilen Geleneksel Kadın Tören Giysilerinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2015.
- Palabıyık, Muhammet Hanefi, *Gazneli Devleti Saray Teşkilatı*, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Atatürk üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Erzurum 1996.
- Pamir, Aybars, “Ünlü Göktürk Hükümdarı Kutluk (Elteriş) Kağan ve Eski Türk Orta-Asya Kamu Hukukundaki Yeri”, *Çukurova Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, (5), 2024, 1-15.

- Perdahçı, Nurdan, “XVI-XVIII. Yüzyıl Avrupa Resim Sanatı’nda Uşak Halıları”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (13) 1, 2011, 275-291.
- Poçanoğlu, Ayşe, “Konya Müzelerinde Bulunan Kadın Cepkenlerindeki Kordon Tutturma Örnekleri”, *Motif Akademi Halk Bilim Dergisi*, 31 (13), 2020, 1156-1174.
- Polat, Cavit, Mengi, Hatice, N. Güllüdağ (Ed.), *Iğdır Yöresi Geleneksel El Örmeleri (Çorap, Patik, Eldiven, Papak)*, İksad Yayıncılık, Ankara 2023.
- Rustamova, Muhlisahon, Karahanlı *Devri Mimarisi ve Bezemeleri*, Seçil Ofset Mat., İstanbul 2022.
- Salman, Fikri, Atmaca, Zeynep, “Erzurum’da Geleneksel Kadın Giysilerinin Özellikleri”, *Sanat ve Yorum Dergisi*, 15, 2009, 11-17.
- Salman, Fikri, *Başlangıcından Anadolu Selçuklularının Sonuna Kadar Türklerde Kıyafet Biçimleri*, Zafer Ofset Matbaacılık, Erzurum 2013.
- Salman, Fikri, *Tarihi Türk Kumaş Sanatı*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1999.
- Salman, Fikri, *Türk Kumaş Sanatı*, Zafer Ofset Matbaacılık., Erzurum 2011.
- Salman, Fikri, “Türk Kumaş Sanatında Görülen Geleneksel Kumaş Çeşitlerimiz”, *Sanat Dergisi*, 6, 2010, 13-42.
- Salman, Fikri, “Çorum ve Civarında Geleneksel Giysilerin Özellikleri”, *Sanat Dergisi*, (12), 2010, 25-38.
- Saraç, Sena, Abdulvahap Kara, Güljanat Kurmangaliyeva Ercilasun, Elmaz Khairuddinova (Ed.), *“Orta Çağlardan Günümüze Türk Dünyasında Kültür ve Şehircilik Uluslararası Lisansüstü Öğrencileri Çalıştayı”*, İstanbul 2019.
- Sarıca, Ayşegül, Beceren, Nilgün, “Seçilmiş Örnekleriyle Edirne Yöresel Erkek Giyimi”, *Journal of Institute of Economic Development and Social Researches*, 4(12), 2018, 562-572.
- Sarioğlu, Atanur, “Türklerin İslamiyete Geçiş Süreci ve Etkili Olan Faktörler”, *Dünya İnsan Bilimler Dergisi*, (1), 2023, 87-110.

- Savaş, Erdem, *Uşak Belediyesi Kurtuluşun 100. Yılında Uşak 1922-2022*, Palet Yayınları, Konya 2023.
- Sayan, Yüksel, *Uşak Evleri*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1997.
- Sayan, Yüksel, *Uşak'taki Tarihi Türk Evleri*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 1995.
- Selçuk, Kezban, Yurttaş, Hüseyin, "Rize Feretiko (Rize Bezi) ve Bayburt Ehram Dokumacılığı Üzerine Bir Deneme", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (66), 2019, 539-559.
- Serbest, Kamile, "Uygur Türklerinin Giyim- Kuşam Kültüründe Öne Çıkan Semboller", *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi*, (11) 34, 2023, 194-213.
- Sevim, Ali, Erdoğan, Merçil, Selçuklu *Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, TTK Yay., Ankara 1995.
- Sevim, Mehmet, *Halk Oyunlarının Müzikal ve Geleneksel Giyim Kuşam Bakımından Analizi: Afyonkarahisar Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar 2015, 110.
- Sipahioğlu, Oya, *Bursa ve İstanbul'da Dokunan ve Giyimde Kullanılan 17. Yüzyıl Saray Kumaşlarının Yozlaşma Nedenleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İzmir 1992.
- Solmaz, Erhan, "Kaybolmaya Yüz Tutmuş Bir Meslek Kalaycılık: Afyonkarahisar Örneği", *Folklor Akademi Dergisi*, (3) 2, 2020, 381-394.
- Somçağ, Hatice, "Boncuk İşi (Hapishane İşi), Sayalardan Üretilen Ayakkabılar Mehmet Akbacakoğlu Koleksiyonundan", *Avrasya Uluslararası Araştırmaları Dergisi*, 6(15), 2018, 489-500.
- Sökmen, Sultan, Bitlis'te Unutulmaya Yüz Tutmuş Bir El Sanatı: Aba Dokumacılığı", *Gazi Sanat ve Tasarım Üniversitesi Fakültesi 2. Uluslararası Sanat Sempozyumu: Ankara 2015*, 331-339.
- Sönmez, Kezban, *Konya Müzelerinde Bulunan Dival İşi Tekniğiyle Yapılmış Eserler*, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2016.

- Sözer, Ayşegül, Değerli, Nurşen Geyik, “Kastamonu Cide- Şenpazar Kadın Giyiminde Üç Etek Gelinliklerin Karşılaştırması”, *International Social Sciences Studies Journal*, 95 (5), 2022, 820-835.
- Süslü, Özden, *Tasvirlerle Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 2007.
- Şekerci, Haldun, “Kuyumculukta Savat Tekniği ve Savatlı Takı Uygulamaları”, *E-Journal of New World Sciences Academy*, 9(4), 2014, 102.
- Şemin, Mavcartı Esin, *Gördes, Milas, Eşme, Bayat Dokumacılarında Halı ve Kilimin Kültürel Yeri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Denizli 2019.
- Şenel, Asuman, *Burdur İli Geleneksel Kadın- Erkek Giysilerinin Tarihçesi, Teknik ve Sanatsal Özellikleri*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Isparta 2009.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Tekstil Teknolojisi: *Ana Örgülü Kumaşların Analizi*, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara 2011.
- Tezcan, Hülya, “Topkapı Sarayı Müzesi Giyim Kuşam Koleksiyonu Saray Kıyafetleri”, *Osmanlı Ansiklopedisi Kültür ve Sanat*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, XI, 518-520.
- Toraman, Ali, “Türk Tarihinin Kaynakları: Altay’da Göktürk Maddi Kültürünün Arkeolojik Kaynaklarına Genel Bir Bakış”, *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (4) 2, 2019, 24-54.
- Turan, Osman, *Selçuklular ve İslamiyet*, Ötüken Yay., İstanbul 2021.
- Tümer, Haşim, *Uşak Tarihi*, Kültür Yayınları, İstanbul 1971.
- Uray, Gamze,, O. Kurtoğlu, A. Ç. Erginer (Ed.),” (Alevi Kültüründe İnanç ve Estetik Beğenilerin Geleneksel Kadın Kıyafetlerine Yansıması (Aksaray İli Güzelyurt İlçesi Gaziemir Köyü Örneği)”, *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu*: Ankara 2018, 649-664.

- Ünal, Funda, “Ege Bölgesi Kadın Kıyafetleri ve Kullanılan Bazı Motiflerin Anlamları”, M. Koçkar (Ed.), *Halk Kültürü’nde Giyim-Kuşam ve Süslenme Uluslar Arası Sempozyumları Bildirileri*: Eskişehir 2016, 478-483.
- Ünalan, Sıddık, “Batı Anadolu Beyliklerinden Germiyanogulları Beyliğinde Sosyal-Kültürel ve İktisadi Hayat”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20 (2), 2015, 73-96.
- Veli, Hatice, Çakı, Ömer Göktürk (Ed.), *Eski Uygurlarda Yerleşik Yaşam Kültürü*, Ötüken Yay., İstanbul 2021.
- Velioglu, Ayşenur K., “Tezhip Sanatında Kullanılan Bitkisel Kökenli Motifler Hakkında”, *Klasik Sanatlar Yıllığı*, S. 2, 2014, 75.
- Yakar, Esmâ, Yakar, Elif, *Maraş İşi Sim Sırma ve Bindallı’lar*, Öncü Basımevi, Kahramanmaraş 2011.
- Yavuziğit, Zehra P., “Konya Geleneksel Giysilerinden Cepkenler ve Süsleme Özellikleri”, *Pearson Journal of Social Sciences Humanities*, 22(7), 2022, 1-10.
- Yetim, Fatma, “Beypazarı Yöresi Geleneksel Kadın Giyiminde İşlemeli Çevre Hırka Yöntemleri” *İdil Dergisi*, (6) 29, 2017, 401-422.
- Yıldırım, Ayşe, “Kaplanlı Köyü Kolanları ve Avadanlıkları Üzerine Bir Araştırma”, *Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Dergisi*, (10) 98, 2023, Yıldırım, Elvin, *Andronovo Kültürü*, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2017.
- Yıldırım, Elvin, “Türk Etnogenezi Meselesinde neolitik- Tunç ve Demir Çağları’ndaki Kültürler Üzerine Bir Değerlendirme”, *Gaziantep Üniversitesi Journal of Social Sciences*, 19 (2), 2020, 1-12.
- Yıldırım, Elvin, “İç Asya’da Demir Çağına Geçiş/ Karasuk Kültürü ve Türkler”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 13(3), 2024, 816-837.
- Yıldırım, Neşide, *Halk Kültürü’nde Giyim-Kuşam ve Süslenme Uluslar Arası Sempozyumları Bildirileri*: Eskişehir 2006, 272-290.

- Yıldız, Bahar, *Bursa Bindallı İşleme ve Giyim Özelliklerinin, Günümüz Modasına Uyarlanması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013.
- Yıldız, Batuhan, *Zeybeklik Kurumu ve Zeybek Oyunları*, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İzmir 2003.
- Yıldız, Dilber, “Dokumanın Tarihsel Süreçte Başlangıcı ve Gelişimine Genel Bir Bakış”, *Hars Akademi*, 5 (1), 2022, 256-293.
- Yıldız, Hakan, *Anadolu Selçuklu Devri Kayseri Yapılarında Palmet Rumi ve Lotus*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kayseri 2019.
- Yılmaz, Bülent, “Pazırık’tan Günümüze Türk Halı Sanatı”, *Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, (1) 1, 2017, 98-106.
- http://www.kostumcudilek.com/folklor-kostumleri/manisa-folklor-kostumu#konum_govde (E.T. 3.08.2025)
- <https://www.lukskadife.com.tr/blog/kumas/3/jakarli-kumas-nedir/3> (E.T. 7.07.2025)

EKLER

EK 1. TABLOLAR

Tablo 1. Uşak ve Çevresinde Bulunan Kadın Kıyafetleri

Kıyafet Türü	Kumaş Türü	İlyaslı	Eşme	Selçikler	Pınarbaşı	Deniz Demirel	Atatürk Evi Müzesi	Kent Tarihi Müzesi
İç gömlekler	Pamuklu, keten	X				X		X
İç donlar	Kutnu	X	X		X			X
İç donlar	Saten					X		
İç donlar	Kadife							X
Elbiseler	Saten	X	X					
Üç etekler	Kutnu	X						X
Üç etekler	Çitari							X
Üç etekler	Telli kumaş	X						
Bindallı (gelinlik)	Kadife			X			X	X
Nişanlık	Jakarlı				X			X
Nişanlık	Saten		X					X
Kaftan	Kadife					X		X
Cepken	Çuha						X	
Cepken	Kadife						X	
Cepken	Bürümcük							X
Cepken	Divitin							X
Zıbın	Pamuklu							X
Aba	Yünlü kumaş							X
Önlükler	Keçe					X		
Çoraplar	Yün iplik							X

Tablo 2. Uşak ve Çevresinde Bulunan Erkek Kıyafetleri

Kıyafet Türü	Kumaş Türü	Eşme	Kent Tarihi	Aytekin Gönülaçar	Mustafa Ünsal
Gömlek	Pamuklu	X	X		
Pantolon	Keten	X			
Aba	Pamuklu	X			
Şam hırkası	Pamuklu		X		
Yelek	Kadife			X	
Zeybek Kostümü					
Ten gömleği	Bürümcük				X
Kazake (Camadan)	Çuha				X
Cepken	Kaşmir				X
Şalvar (Potur)	Çuha				X
Şal kuşak	Yün iplik				X
Diz tozluğu	Çuha				X

Tablo 3. Uşak Yöresinde Kullanılan Kadın Başlıkları

Başlık Türü	Malzemeler	İlyaslı	Selçikler	Pınarbaşı	Büyükkayalı	Akkeçili	Deniz Demirel
Çeki	Fes	X	X	X			
Çeki	Tepelik	X					
Çeki	Al duvak	X				X	
Çeki	Penez	X	X	X			
Arakçın	Burgu	X			X		X
Arakçın	Al yazma			X			
Arakçın	Renkli örtü				X		X
Arakçın	Gelin teli				X	X	X
Arakçın	Karayelegi (horoz tüyü)				X	X	
Tüylü tozak	Karton				X	X	
Tüylü tozak	Tomako				X		
Tüylü tozak	İlmeçer					X	
Tüylü tozak	Ayna					X	X
Tüylü tozak	Buğday başağı						X
Tüylü tozak	Yapay çiçek		X		X	X	X
Tüylü tozak	Renkli jelatin				X		
Tüylü tozak	Deniz kabuğu			X	X		X
Tüylü tozak	Renkli boncuklar		X	X	X		X

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Büşra ÇEMBER
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	Atatürk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi (Proje No: SYL- 2024-14864)
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	08.09.2025